T.C
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA İKDAM GAZETESİNE GÖRE MISIR MESELESİ (1 AĞUSTOS 1914-AĞUSTOS 1916)

Meltem SARIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. İsmet ÜZEN

Çankırı – 2019

T.C
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA İKDAM GAZETESİNE GÖRE MISIR MESELESİ (1 AĞUSTOS 1914-AĞUSTOS 1916)

Meltem SARIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. İsmet ÜZEN

Çankırı - 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi ..... **iii**

Tez Kabul ve Onay ..... **iv**

Önsöz ..... **v**

Özet ..... **vi**

Summary ..... **vii**

Kısaltmalar ..... **viii**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: OSMANLI DEVLETİ'NİN MISIR VE SÜVEYŞ KANALINA SEFER HAZIRLIĞI **6**

1.1. Süveyş Kanalı'nın Açılması Düşüncesi ve Gerçekleştirilmesi 6

1.2. Osmanlı Devleti'nin Süveyş Kanalına Sefer Hazırlığı 8

BÖLÜM 2: MISIR/KANAL SEFERLERİ **13**

2.1. Birinci Kanal Seferi 13

2.2. İki Sefer Arası Dönem 16

2.3. İkinci Kanal Seferi Süreci 19

2.3.1. İkinci Kanal Seferi veya Romani Savaşı 21

BÖLÜM 3: İKDAM VE İMTİYAZ SAHİBİ AHMET CEVDET BEY **24**

3.1. Ahmet Cevdet Bey'in Hayatı 24

3.2. İkdam Gazetesi Yayın Süreci 26

3.3. İkdam'ın Kadrosu 27

3.4. İkdam Gazetesi Şekil ve İçeriği Hakkında 28

BÖLÜM 4: İKDAM GAZETESİNDE YER ALAN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA MISIR SEFERİ VE MISIR İLE İLGİLİ METİNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TRANSKRİPSİYONU (AĞUSTOS 1914-1916) 32

4.1. İkdam Gazetesinde Yer Alan Mısır Seferi ve Mısır İle İlgili Metinlerin Değerlendirilmesi 32

4.1.1. Mısır'ın ve Mısırlıların Ahvali, Şehirlerdeki Kıyamlar ve Ekonomik Durum .32

4.1.2. Senusilerin Faaliyetleri..... 35

4.1.3. Mısır'daki Yabancı Tebaanın Durumu 36

4.1.4. Yurt Dışındaki Mısırlı Milliyetçilerin Faaliyetleri..... 36

4.1.5. Osmanlının Hilafet Makamına veya Dini Liderlik Gücüne Vurgu..... 37

4.1.6. Mısır'da İngiltere'nin Faaliyetleri..... 39

4.1.7. Mısır Hidivi..... 40

4.1.8. Süveyş Kanalının Önemi..... 41

4.1.9. Mısır/Kanal Seferi..... 41

4.1.10. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girinceye Kadar Olan Süreçte İngilizlerle İlişkileri 45

4.2. İkdam Gazetesinde Yer Alan Mısır Seferi ve Mısır İle İlgili Metinlerin Transkripsiyonu 46

4.2.1. 1914 Yılı Transkripsiyonları 46

4.2.2. 1915 Yılı Transkripsiyonları 64

4.2.3.1916 Yılı Transkripsiyonları 84

4.2.4. Makale-Fıkra ve Mektup Metinlerinin Transkripsiyonu 99

SONUÇ..... 141

KAYNAKÇA 144

EKLER..... 148

ÖZGEÇMİŞ..... 156

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Birinci Dünya Savaşı Sırasında İkdam Gazetesine Göre Mısır Meselesi (1 Ağustos 1914-Ağustos 1916)* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

16/10/2019

Meltem SARIOĞLU

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Meltem SARIOĞLU tarafından hazırlanan *Birinci Dünya Savaşı Sırasında İkdam Gazatesine Göre Mısır Meselesi (1 Ağustos 1914-Ağustos 1916)* başlıklı bu çalışma, *16.10.2019* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof.Dr. İsmet ÜZEN	İmza: ……..
Üye	: Doç.Dr. Ercan ÇELEBİ	İmza: ……..
Üye	: Doç.Dr. Aydın EFE	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

Türkiye'nin siyasî ve kültürel tarihine ışık tutan İkdam gazetesi, yayında olduğu süre zarfında II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, Cihan Harbi, Millî Mücadele, Cumhuriyet Dönemi, Harf İnkilâbı gibi birçok önemli olaylara tanıklık etmiştir. Bu bakımdan İkdam gazetesi, yayınlandığı tarihten itibaren, süreli yayınlar içerisinde araştırmacılar tarafından başvurulan zengin bir yazılı kaynak olmuştur. Harf inkılâbına kadar Arap harfleri ile basılmış olan bu kaynakların unutulmaya yüz tutmasının en önemli nedenlerinden biri de, bu eserlerin üzerinde çalışacak olan araştırmacıların az olmasıdır. Biz de çalışmamızda I. Dünya Savaşını yakından takip eden ve Anadolu halkına yalın yazınlarıyla hitap ederek millî bilince destek olan İkdam gazetesinin yazılarından faydalandık.

Bu çalışmada, Ağustos 1914 ile Ağustos 1916 tarihleri arasında İkdam gazetesinde yer alan Mısır meselesi hakkındaki yazıların incelenerek gazetenin Kanal Cephesine bakışı ile cepheden gelen haber ve makalelerin transkripsiyonu ve değerlendirmesine yer verilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında açılan her cephede ayrı zorluklar yaşanmıştır. Kanal Cephesi açıldığı tarihten itibaren sadece düşmana karşı değil açlık, susuzluk ve çöl ateşine karşı da mücadele etmiştir. Araştırmaya bu yönde karar vermemi sağlayan askerlerimizin gösterdiği her türlü fedakârlıklar ile mücadelenin yanında Hem Türk basın tarihine katkı sağlamak hem de Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk basınında önemli yeri olan İkdam gazetesinin cephe ile ilgili yazılarından yararlanmaktır.

Çalışmamın ortaya çıkması ve hazırlanması aşamasında her türlü desteğini ve tecrübelerini esirgemeyen saygıdeğer ve kıymetli hocam Prof. Dr. İsmet Üzen'e en içten dileklerim ile teşekkür ederim. Ayrıca, benimle birlikte heycanımı paylaşan, çalışmama anlam katan ve beni sabırla destekleyen aileme, eşim ve kızıma da teşekkür ederim.

16/10/2019

Meltem SARIOĞLU

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Birinci Dünya Savaşı Sırasında İkdam Gazetesine Göre Mısır Meselesi (1 Ağustos 1914 – Ağustos 1916)
Tezin Yazarı : Meltem SARIOĞLU
Danışman : Prof. Dr. İsmet ÜZEN
Anabilim Dalı: Tarih
Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı
Kabul Tarihi : 16. 10. 2019
Sayfa Sayısı : viii (ön kısım) + 147 (tez) + 8 (ekler)
Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı başladığında askeri yönden yıpranmış durumdaydı. Bir süre tarafsızlığını sürdürse de varlığını korumak için Almanya'nın yanında savaşa girmiş, 2 Ağustos 1914 tarihinde Almanya ile ittifak kurmuştur. Almanya'nın bu ittifaktan beklentisi Batı Cephesine uzak doğudan gelecek olan İngiliz sömürgesindeki kuvvetlerin Süveyş kanalında Osmanlı Devleti tarafından önlenmesiydi. Kanala ilk saldırı 2\3 Şubat 1915 yılında gerçekleşmiş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Osmanlı Devleti geri çekilmek durumunda kalmıştır. 1915 yılı, eksikleri gidermek ve yeni saldırıya hazırlanmakla geçmiştir. 1916 yılında ise, İkinci bir Kanal Seferi planlandığı gibi gitmeyerek başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Böylece Kanal Seferleri 1916 yılında son bulmuştur. Biz de bu çerçevede, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin açtığı cepheler içerisinde İngiltere ve Osmanlı Devlet'i için askeri ve ticari öneme sahip olan Süveyş Kanalı'nın, hem Osmanlı basınına yansımaları hem de İkdam gazetesi içerisinde yer alan Mısır meselesi ile ilgili metinleri inceledik. Araştırmamız, Birinci Dünya Savaşı'nda Süveyş kanalının durumu ve Mısır'da yaşanan olaylar hakkında hem dış haber kaynaklı hem de İkdam yazarlarının konu ile yazılarını içermektedir. Ayrıca, gazetenin konuyla ilgili görüşleri de değerlendirilmeye çalışılmıştır.
Anahtar Kelimeler: İkdam Gazetesi, Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti, İngiltere, Süveyş Kanalı, Mısır.

Çankırı Karatekin Üniversity Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Issue Of Egypt Accordding to Newspaper İkdam During The First World War (1 August 1914 - August 1916)	
Author	**:** Meltem SARIOGLU
Supervisor	**:** Prof. Dr. Ismet UZEN
Department	**:** History
Sub-field	**:** History Of The Republic Of Turkey
Date	**:** 16.10.2019

When the First world war started, the Ottoman Empire was weakened militarily. Although the Ottoman Empire remained neutral for a while, it went to war with Germany to preseve its existence and established an allience with Germany on August 2 , 1914.

The expectation of Germany from this alliance was that the British colonial forces coming from far East on the western front were prevented by the Ottoman state in the Suez Canal. The first attack on the channel took place on February 23, 1915 and it failed. The Ottoman Empire had to retreat. The year 1915 was spent to remedy deficiencies and to prepare for the new attack. In 1916 a second channel experdition failed because of not going as planned. Thus, channel expeditions ended in 1916.

We are also in this context, examined the Suez Canal, which had military and commercial importance for England and the Ottoman Empire, in the fronts of the Ottoman Empire during the First World War, as well as the reflections on the Ottoman press and the Egyptian issue in the newspaper Ikdam.

Our research, includes both foreign news and the writings of Ikdam writers about the situation of Suez Canal in the First World War and the events in Egypt. In addition to the newspaper's vievs about the subject was also tried to be evaluated.

Keywords: Ikdam Newspaper, The First Word War, The Ottoman Empire, Britian, Suez Canal, Egypt.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
bknz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Düz.	Düzenleyen
gr	Gram
Haz.	Hazırlayan
km	Kilometre
s.	Sayfa Numarası
s.s	Sayfa Sayısı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
yy.	Yüzyıl
yay.	Yayınları
numero:	Gazetenin Seri Numarası
(……..)	İncelen gazetelerinin bazı bölümlerinde saklanması sırasında oluşan yıpranmalar neticesinde okunamayan yerler için bırakılan boşluk bu şekilde belirtilmiştir.

GİRİŞ

1918 sonrası ülkelerin sınırları ve nüfus yapılarını oluşturan gelişme Birinci Dünya Savaşı ve savaşın öncesindeki olayların getirdiği sonuçlara kadar dayanmaktadır. Fakat devletlerin bu sürece gelmesinde, uzun yılların getirdiği çeşitli fikir akımları ve insanların devletlerin yapılarına yön verme isteği yer almaktadır. Bunun ilk aşamasını Fransız İhtilâli oluşturmaktadır. İhtilâlin getirdiği Nasyonalizm (milliyetçilik) dediğimiz hareket Avrupa'nın yapısında büyük değişikliklere yol açmıştır. Buna ek olarak Liberalizm ve Sosyalizm akımını da ortaya çıkarmıştır.

Fransa'da meydana gelen bu değişim imparatorluk ile yönetilen büyük devletleri korkutarak karşı bir önlem almaya itmiştir. Başta İngiltere, Rusya, Prusya, Avusturya gibi devletler Napolyon Fransa'sını yenerek Viyana Kongresi ile toprakları kendi çıkarlarına göre düzenlemek durumunda kalmışlar. 1815 Viyana Kongresinde devletlerin çizdiği haritalar demografik yapı ve sınırlara uyulmaması nedeniyle durumu daha da karışık bir hale sokmuştur.

1871'de Prusya Başbakanı Bismarck Fransa'yı yenerek Alman İmparatorluğunun kurulmasını sağlamıştır. Ardından, Bismarck'ın izlemiş olduğu diplomasi, Almanya'ya başbakanlıktan ayrıldığı yıl olan 1890 yılına kadar, kesin bir diplomatik üstünlük kazandırmış ve bunun neticesi olarak da Almanya'nın etrafında Üçlü İttifak dediğimiz bir kuvvetler bloku ortaya çıkmıştır.[1]

Almanya 1890'dan sonra yeni imparatoru ile İngiltere'ye meydan okumaya, Rusya ve Fransa için tehdit haline gelmeye başlamıştır. Bunun üzerine İngiltere, Rusya ve Fransa kendi aralarında sorun oluşturan nüfuz alanları (Mısır, Afrika, Hindistan, Afganistan vs.) üzerinde bir anlaşmaya varmayı başararak karşı bir blok oluşturdular. Böylece İngiltere ve Almanya eksenli iki kutuplu bir Avrupa ortaya çıktı.

Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya üçlü ittifakı ve İngiltere, Fransa ve Rusya üçlü itilafı oluşturmuştur. Savaş başladığı zaman İtalya tarafsızlığını ilan ederken

[1] Fahir Armaoğlu, *20. YY. Siyasi Tarihi (1914-1995),* Cilt 1-2, Alkım Yayınevi, 2007, s. 19.

ince hesaplar peşindeydi. İtalya bir yandan Akdeniz'de yayılmak isterken, diğer yandan Avusturya idaresinde kalan topraklarını kurtarmayı düşünmekteydi. Nitekim savaşa 1915'de itilaf devletleri safında girmiştir.[2]

Birinci Dünya Savaşının ani sebebini 28 Haziran 1914 günü, Avusturya- Macaristan veliadı Arşidük François Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırplı tarafından öldürülmesi teşkil eder.[3] Bu olay üzerine, Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilan etmesinden sonra bu devletleri destekleyen ülkeler zincirleme olarak birbirlerine savaş ilan etmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı hazırlıkları konuşulurken Osmanlı Devleti, Trablusgarb ve ondan daha büyük felâketlere neden olan Balkan Savaşlarının getirdiği askeri ve maddi sıkıntıları atlatamamıştı. Bu yenilgileri fırsata çeviren devletler Osmanlı Devleti'nin, Balkan Savaşı sonrası ordusunun reform ihtiyacı nedeniyle uzmanlar göndermişlerdir. Bunun için donanmasının ıslâhını İngiliz subaylara, Jandarmanın düzenlenmesini ise İtalyan subaylara, maliye ve gümrüklerin düzeltilmesini Fransız uzmanlara, kara ordusunun düzeltilmesini ise Alman askerî uzmanlara vermiştir.

Almanya ile görüşmeler savaş öncesinde devam ederken Almanya, General Liman Von Sanders'i askerî bir heyet ile 1913'de İstanbul'a göndermiştir. Burada Birinci Kolordu Komutanlığı'na getirilmiştir. Bu durum Fransa ile Rusya'yı endişelendirmiştir. Çünkü İstanbul'da Alman nüfuzunun artması istenmiyordu. Fransa, Rusya'ya İstanbul'a savaş gemisi göndermesini istedi. Lakin İngiltere'nin Rusya'nın bu derece ileri gitmesini istememesi ve Almanya'nın da itidalli hareketi sayesinde mesele 1914 Ocak ayında çözümlendi. Liman Von Sanders, Kolordu Komutanlığı'ndan alınarak ordu müfettişliğine getirildi ki, bu komuta yetkisinin fiilen elinden alınması demekti. Rusya bu formülü tatminkâr buldu ve mesele de böylece kapandı.[4]

[2] Mustafa Balcıoğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırmaları Merkezi, 10. Baskı, Ankara, 2011, s. 72.
[3] Armaoğlu, a.g.e., s. 100.
[4] Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Sene,* Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 23-29.

Osmanlı Devleti, İtalya'nın Trablusgarp'i işgâli ve Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhâkı gibi teşebbüsleri neticesinde Üçlü İttifaka ilk başlarda kendisini yakın hissetmiyordu. Bu sebeple, ilk teşebbüsü İngiltere'ye yapmışsa da olumlu sonuç alamamıştır.[5] Balkan savaşından hemen sonra Bulgaristan ile yapılan görüşmelerden de bir sonuç alınamamıştır.[6]

Osmanlı Devleti bu sefer teşebbüslerine Fransa nezdinde devam etmiştir. Bahriye Nazırı ve Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Başkanı Cemal Paşa, 1914 Temmuzu başlarında Fransız donanmasının manevralarına davet edilmişti. Cemal Paşa Fransız Dışişleri yetkilileri ile temasa geçerek, Fransa ile Osmanlı Devleti arasında bir ittifakı gerçekleştirmek istedi. Fakat Fransız hükümeti müttefiklerinin de buna olumlu cevap vermesi gerektiğini ve bunun da çok mümkün görünmediği cevabını almıştır. Cemal Paşa bu ziyaretten hiç bir netice alamadan döndüğü için hayal kırıklığına uğramıştır.[7]

Bundan sonra Sadrazam Sait Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Meclis Reisi Halil Bey, Dâhiliye Nazırı Talât Bey yaptıkları gizli görüşmeler ile Almanya ile savaşa katılmaya karar kılmışlardır. Bahriye Nazırı Cemal Bey de bu girişimden ilk önceleri haberdar değildi. Almanya ile yapılan müzakereler duyulsa idi karşı çıkılıp ilişkilerin baltalanması istenmemişti. Savaşın başlamasıyla birlikte Osmanlı ve Almanya ittifakından haberdar olmayan İtilaf Devletleri, Osmanlının tarafsızlığından yanaydı. Rusya'ya yardım etmenin tek yolu Boğazlardan geçecek yardım gemileri ile mümkündü. Bu sebeple Müttefikler, Osmanlı Devleti'nin savaş boyunca tarafsız kalması için bu devlet nezdinde bazı teşebbüslerde bulundular. Fakat Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığına karşılık ileri sürdüğü isteklerin en hafifi sayılabilecek olan, kapitülasyonların kaldırılması konusunda bile kesin bir taahhüde girişmek istemediler. Ege Adaları'nın tekrar Osmanlı Devletine verilmesi, Mısır meselesinin çözümlenmesi gibi toprak isteklerine ise hiç yanaşmadılar. Bu istekler karşısında dikbaşlılık özellikle İngiltere'den gelmiştir.[8] Bütün bu olaylar neticesinde Osmanlı

[5] Winston Churchill, *The World Crisis 1911–1918*, Vol. I, London, Odhams Press Ltd., 1939, p. 432-433.
[6] Halil Menteşe, "Halil Menteşe'nin Hatıraları", *Cumhuriyet*, 20-21 Kasım 1946.
[7] Cemal Paşa, *Hatıralar*, Düz. Behçet Cemal, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1977, s. 135-152.
[8] İsmet Üzen, *Osmanlı'nın Çöl Yürüyüşü Kanal Seferleri*, Paraf Yayınları, İstanbul, 2011, s. 85-98; Armaoğlu, a.g.e., s. 109.

askeri kendisini toparlayamadan tüm eksiklikleriyle canı pahasına bedenini siper ederek savaşa katılacaktır.

İngiliz donanmasından kaçan Alman Goeben (Yavuz) ve Breslau (Midilli) adlı iki savaş gemisi Osmanlı Devleti'ne sığınmış, Osmanlı Devleti ise bu gemileri satın aldığını duyurarak diplomatik bir çözüm bulmuştur.[9] Bu gemiler daha sonra Türk donanmasına katılarak Alman Amiral Souchon komutasına verilmiştir. Yavuz ve Midilli gemilerinin Karadeniz'e geçerek Rus limanlarını bombalaması ile Rusya başta olmak üzere İngiltere ve Fransa, Osmanlı'ya savaş ilân ettiler. Böylece resmî olarak Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na girmiştir.

Feroz Ahmed, İtilâf Devletleri'nin Osmanlı ile Almanya arasında oluşan ittifakın yanlış politikalar sonucunda oluştuğu hakkında şu sözleri söylemiştir:

> *"İtilaf Devletleri Türklerin bağımsızlıklarını korumak yönündeki tavırlarını anlamadılar ve bu da aleyhlerine oldu. İtilaf Devletleri Türklerin savaşın sonuna kadar tarafsız kalacaklarını umuyordu. Bu politika onların eski dikte etme politikasını gösteriyordu. İtilaf Devletleri bazı küçük tavizlerle Türkleri memnun edeceklerin sanıyordu. Bu politika belki 1908 öncesi Osmanlı devlet adamları için geçerli olabilirdi ama şimdi Osmanlı Devletini yöneten ve devleti için bambaşka bir dünya hayal eden yeni bir nesil vardı."*[10]

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşında Kafkas, Çanakkale, Hicaz-Yemen, Galiçya-Makedonya-Romanya, Irak ve Sina-Filistin Cephelerinde savaşmıştır. Bunlardan öne çıkan iki cephe vardı: Kafkas ve Sina cephesi. Bu iki cephe aynı zamanda Alman savaş çıkarları ile de uyumluydu. Osmanlı Devleti, mümkün olduğu kadar bu cephelerde İngiliz ve Rus kuvvetlerinin tutulmasını sağlayarak Almanya'nın yükünü hafifletmeyi amaçlamıştır.[11]

Çalışmamızın birinci bölümünde, Mısır'da Süveyş Kanalının açılması düşüncesi ve bunun gerçekleşmesi ile Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına girdikten sonra Mısır/Süveyş Kanalına sefer hazırlıkları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde,

[9] Halil Menteşe, *Cumhuriyet*, 9 Kasım 1946, Cemal Paşa, a.g.e., 159-160; *İkdam*, 29 Temmuz 1330, No. 6276.
[10] Feroz Ahmed, *"Ottoman Armed Neutrality and Intervention August-November 1914"* Studies on Ottoman Diplomatic History, Vol. 4, İstanbul, The Isis Press, 1999, s. 67-68.
[11] Cemal Akbay*, Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasî ve Askerî Hazırlıkları ve Harbe Girişi*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1991, s. 159-161.

Birinci Kanal Seferi, Ara dönem ve İkinci Kanal Seferi hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, İkdam gazetesinin sahibi Ahmet Cevdet Bey ve İkdam gazetesi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Dördüncü Bölümde, İkdam Gazetesinin Birinci Dünya Savaşı sırasında Mısır Seferi ve Mısır ile ilgili metinlerin değerlendirilmesi ve transkripsiyonu (Ağustos 1914-Ağustos 1916) yer almaktadır.

BÖLÜM 1

OSMANLI DEVLETİ'NİN MISIR-SÜVEYŞ KANALINA SEFER HAZIRLIĞI

1.1. Süveyş Kanalı'nın Açılması Düşüncesi ve Gerçekleştirilmesi

Mısır coğrafi olarak Asya ve Afrika'yı birbirine bağlayan geçit noktasıdır. Ayrıca, Mısır'ın sahip olduğu Nil nehri ve Nil vadisi ekonomik olarak bu coğrafyaya büyük bir değer katmaktadır. Geçmişte Uzakdoğu'dan gelen ve Mısır'ın Akdeniz sahillerine ve buradan Avrupa'ya ulaşan Baharat yolunun da ciddi bir ekonomik değer kattığı bir gerçektir.

Bu özellikleri nedeniyle Mısır coğrafyası istilâcı imparatorlukların sürekli dikkatini çekmiş ve bu imparatorlukların istilâsına uğramıştır. Tarihte birçok devletin ele geçirdiği Mısır, 1517 tarihinde Yavuz Sultan Selim tarafından feth edilmiş ve Tomanbay'ın öldürülmesi ile Mısır'daki Memlük hâkimiyeti son bulmuştur.[12] Böylece Baharat Yolunun önemli bir durağı da Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. 17. yüzyıl sonlarında Portekizlilerin, Güney Afrika'dan dolaşmak suretiyle denizden Hindistan'a gitme yolunu bulmaları neticesinde, ticaret faaliyetleri Akdeniz'den Avrupa'nın Atlas Okyanus'u sahillerine intikal etmiştir. [13]

Portekizlilerin Ümit Burnu'nu keşfetmesinden sonra Mısır'ı elinde tutan Osmanlı Devleti Doğu Akdeniz'deki ticareti üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştır. Osmanlılar Portekizlilerle askeri ve ticari alanda mücadele edebilmek için Akdeniz ile Kızıldeniz arasında yeni bir kanal inşası için işe koyulmuştur. Amaç Mısır'da bir kanal açtırarak Hint ticaret yolunu tekrar Akdeniz'e yöneltmekti. Ancak bu girişim olumlu bir sonuç vermemiştir.[14]

---

[12] Yaşar Yücel-Ali Sevim, *Osmanlı Klâsik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 133-135

[13] Tuğba Çınar, *Süveyş Kanalı'nın Açılması ve Osmanlı Dış Politikasındaki Önemi (1869-1882)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 12

[14] Üzen, a.g.e., s. 34.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa kendi devleti ile giriştiği mücadele sonunda Mısır'ın hâkimi durumuna gelmiştir. Mehmet Ali Paşa, Kızıldeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayacak bir teklif kendisine sunulduğu zaman, bu projenin Mısır'ın başına daha büyük sorunlar çıkaracağı düşüncesi ile sıcak bakmamıştı.[15] Bununla birlikte Süveyş Kanalı, Hindistan-Ümit Burnu-Avrupa güzergâhı açısından bakıldığında daha kısa ve tabiki tercih edilecek bir yol olmanın avantajına sahip olacağına şüphe yoktu.

Kanal açma girişimlerine ancak Mehmet Ali Paşadan sonra iş başına geçen oğlu I. Abbas (1848-1854) ve ondan sonra görevi devralan Said (1854-1863) zamanında başlanabildi.[16] Süveyş projesini gerçekleştirecek olan Fransız olan Ferdinand Lesseps, Said Paşanın yakın arkadaşıydı. Said Paşa Hidiv olduktan sonra Lesseps kendisine Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayacak bir kanal inşası projesini sundu. Said Paşa, 30 Kasım 1854'te Lesseps'in Süveyş Kanalı inşa projesini onayladı.[17] Süveyş Kanalı Projesi'nin inşası yaklaşık on sene sürdü ve 1869 yılında törenle açılarak Akdeniz ve Kızıldeniz'i birleştirme hayali gerçek oldu.[18] Süveyş Kanalının uzunluğu yaklaşık 161 km ve derinliği 10 m. idi.

İngiltere'nin Uzak doğu sömürgelerinden dolayı Mısır ve açıldıktan sonra Süveyş Kanalı daha da hayatî önem arz etmeye başladı. Msır'da 1882'de Batılı karşıtı bir isyanın patlak vermesi üzerine İngiltere Mısır'ı da işgal etmiş ve böylece Süveyş Kanalı da İngilizlerin eline geçmiştir. Böylece İngiltere, Hindistan yolunun güvenliğini koruma imkânı bulmuştur.[19] İşgâle rağmen teoride Mısır'ın Osmanlı toprağı olduğu da kabul edilmiştir.

---

[15] Mustafa Atmaca, *Süveyş Kanalının Stretejik Önemi ve Mısır Ekonomisine Katkısı*, Marmara üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 29.

[16] Atmaca, a.g.e., s. 29.

[17] Borisovç Lutskiy, *Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla,* Çev. Turan Keskin, Yordam Kitap, İstanbul 2011, s. 146.

[18] Cemil Çelik, *Birinci Dünya Savaşında Sina Filistin Cephesinde Birinci Kanal Seferi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999, s. 5.

[19] Çelik, a.g.t., s. 4.

Mısır'ın 1882'de İngiltere tarafından işgâlinden sonra büyük devletler ve Osmanlı Devleti 1888'de İstanbul'da bir toplantı yapmış; bu toplantı neticesinde Almanya, Avusturya-Macaristan, İspanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Hollanda, Rusya ve Osmanlı Devleti Süveyş Kanalı'ndan serbest geçiş hakkı konusunda anlaşmışlardır.[20]

Birinci Dünya Savaşı öncesi Almanya'nın güçlenmesi ile Fransa ile İngiltere arasında yakınlaşma meydana gelecek ve yapılan anlaşma ile Fransa, Mısır üzerindeki haklarını İngiltere'ye bırakacaktır. Bu süreçten sonra Süveyş Kanalı İngiltere için ticarî ve askerî üs haline gelecektir. İngiltere; Mısır ve Süveyş Kanalı'nı Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan'daki sömürgelerinden gelecek olan hammadde, yiyecek ve Avrupa'ya asker sevkiyatı için kullanacaktır. Mısır, Doğu Akdeniz Cephesi'nde yaralanan İngiliz askerleri için hastane vazifesi alacak ve cephelere gönderilecek askerler için de bir eğitim üssü niteliğinde olacaktır. Ayrıca kanal ticareti ile yüksek cirolar elde edecektir. Yani ticaret gemilerinin geçişi önemli bir kazanç kaynağı olacaktır.

1.2. Osmanlı Devleti'nin Süveyş Kanalına Sefer Hazırlığı

Osmanlı Devleti nihai çözümü Alman müttefiki olarak savaşa girmekte bulmuştu. Bu da Osmanlıların Alman savaş politikalarıyla uyum içinde olmasını gerektiriyordu. Bu politika, İngilizlerin Uzak Doğu'daki kuvvetlerinin Avrupa'ya gönderilmelerini mümkün olduğu kadar geciktirmek ve böylece çok sayıda İngiliz kuvvetini Mısır'da oyalamaktı. Bu sebeple Almanlar çok doğru olarak, Süveyş Kanalını İngiltere için "*şahdamarı*"[21] benzetmesi yapmış; bu damarın kesilmesi veya Süveyş Kanalı trafiğinin kesilmesi, Almanlar için hayati bir önem taşımaktaydı. Osmanlı Devleti için de Mısır'ın fethedilmesi hem saygınlık, hem de işgâl edilmiş bir toprağını emperyal bir devletten geri alarak İslâm dünyasında iyi bir izlenim bırakacaktı.

Osmanlı Devleti ile gizli bir ittifak anlaşması yaptıktan hemen sonra, Alman Genelkurmay Başkanı Von Moltke de, Enver Paşaya gönderdiği 10 Ağustos 1914

[20] Çelik, a.g.t., s.9-10.
[21] G. MacMunn-Cyril Falls, *Military Operations; Egypt&Palestine*, Vol.1, London, The Imperial War Museum, 1996, s.7., İkdam nüshalarında, Süveyş Kanalını İngiltere'nin ense kökü; Mısır'ın Dünya Savaşının "Mihveri" olarak tanımlandığını da görüyoruz. Bknz. *İkdam,* 30 Kanuni evvel 1915, Numero: 6780, Sütun: 3, Sayfa: 1.

tarihli yazıda, Osmanlı Devleti'nin mümkün olduğu kadar çok Rus ve İngiliz kuvvetlerini üzerine çekmesi, her yerde İslâm ayaklanmaları çıkarılmasına çalışılması, bu amaçla Kafkasya'ya karşı harekete geçilmesi, özellikle Mısır'a karşı bir sefer yapılmasını istemişti.[22]

Türk tarafının gireceği savaştaki en büyük sorunu ulaşım ile ilgiliydi. Osmanlı Devleti'nin demiryolu ve karayolları ağı bu iş için yetersizdi. Bağdat demiryolunun Toros ve Amanos dağlarındaki tünelleri bitmiş değildi. Bu yüzden demiryolu ulaşımı sık sık kesintiye uğruyor ve demiryolunun olmadığı yerlerde karayolu kullanılıyordu. Dolayısıyla İstanbul'dan Filistin'e kadar demiryoluyla üç kez aktarma yapılıyordu. Kanala en yakın demiryolu noktası Filistin'deki Nablus'un kuzeyindeki Sille istasyonu idi. Burası Kanala yaklaşık olarak 500 km uzaktı. Bu 500 km'lik mesafenin 200 km'lik kısmını Birüssebi'ye kadar Filistin; 300 km'lik kısmını da Sina çölü oluşturuyordu. Birüssebi'den sonra yani çölde ulaşım aracı olarak sadece deve kullanılabilirdi. Çöl geçildikten sonra 161 km uzunluğunda, yaklaşık 80–120 m genişliğinde ve 10 m derinliğinde Süveyş Kanalı geçilecekti.

Suriye'den Mısır'ı fethe giden fatihlerin hepsi kıyı yolunu kullanmışlar ve genellikle Akdeniz'den bir donanmanın koruma ve yardımını almışlardır. 1914 şartlarında bu imkân Türk ordusu için söz konusu değildi. Çünkü Akdeniz'e hâkim olan İtilaf donanması bu imkânı yok ettiği gibi, Türk ordusunu denizdeki savaş gemilerinden top ateşine tutabilirdi. Bu nedenle Türk ordusu çölün merkezinden geçmeyi seçecekti ki, bu yol su bulma imkânının çok az olduğu ve daha önce hiçbir ordunun seçmediği en zorlu yoldu.[23]

Cephenin stratejik önemi neticesinde bir takım askeri değişikliklere gidilmiştir. Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Suriye' deki kuvvetler 2. Ordu Müfettişliğine bağlanmıştı. Bu Müfettişliğin yerini kısa bir süre sonra "*Suriye ve Havalisi Umum Komutanlığı* ", daha sonra 6 Eylül 1914'te 4. Ordu almıştır.[24]

---

[22] Kress Von Kressenstein, *Türklerle Beraber Süveyş Kanalına*, Çev. Mazhar Besim Özalpaslan Askeri Matbaa, İstanbul, 1943, s. 13.
[23] Coğrafi ve lojistik sıkıntılar için bkz. Ali Fuat Erden, *Paris'ten Tih Sahrasına*, Ulus Basımevi, Ankara, 1949, s. 25-26; Akbay, a.g.e., s. 106-108.
[24] İsmet Üzen, *I. Dünya Harbinde Sina Cephesi ve Çöl Hatıraları*, Selis Kitaplar, İstanbul 2007, s. 33.

Harbiye Nazırı Enver Paşa Mısır/Kanal Cephesi için 2. Ordu Müfettişi olan Zeki Paşadan gerekli hazırlıkların yapılmasını emretmişti. Zeki Paşa Mısır bölgesine göndermiş olduğu keşif askerlerinin beyanları ile Başkumandanlık Vekâleti'ne yazdığı raporunda bölgede askerî eksikliklerin ve coğrafî şartların zorluğundan ayrıntılı şekilde bahsetmiştir. Zeki Paşa ve VIII. Kolordu'nun Mısır Seferi hakkındaki raporları, bu seferin kısa bir süre içerisinde hazırlanamayacağını, bu iş için bölgenin savunmasını sağlamak maksadıyla takviye Türk askerlerinden oluşan birlikler istenerek zamana ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir.[25]

Zeki Paşa'nın çok ihtiyatlı tavrı üzerine Enver Paşa sefer için Cemal Paşaya komutanlık teklifinde bulunmuştur. Cemal Paşa'nın görevi icrası için teklif getirdiğinde cevabı ise: *"Benim icra kabiliyetimin nerede vatan için daha faydalı ve lüzumlu olduğuna kanaat hâsıl ederseniz, oraya gidip vazife ifa etmek benim için en mukaddes bir vazifedir. Binaenaleyh teklif ettiğiniz 4. Ordu Kumandanlığını teşekkür ve istekle kabul eder ve bir iki gün zarfında memuriyet mahallime hareket ederim."*[26] Olmuştur.

Enver Paşanın isteği doğrultusunda sefere gitmeyi kabul eden Cemal Paşa Bahriye Nazırlığı da kendisinde kalmak üzere 4. Ordu Komutanlığı görevine getirilmiştir. 4. Ordu Komutanlığına atanan Cemal Paşa, beraberinde Kurmay Başkanı Albay Von Frankergerg, Harekât Şube Müdürü Yarbay Ali Fuat (Erden) Bey, İstihbarat Şube Müdürü Binbaşı Refet Bey ve diğer bazı subaylarla birlikte 21 Kasım 1914 günü İstanbul Haydarpaşa Garı'ndan Suriye'ye hareket etmiştir. İstasyondan hareket ederken yaptığı konuşmada, kanal seferinde başarısız olursa arkadan gelecek askerlerin cesetlerinin üzerinde geçerek *"İslâmın açıkça malı olan Mısır'ı İngiliz tasallutçuları elinden kurtarmalarının icap"* edeceğini söylemiştir.[27]

Cemal Paşa Suriye'ye geldikten sonra kaldığı yerden sefer hazırlıklarını devam ettirdi. Cemal Paşa bölgeye geldiğinde başlıca üç zorlukla karşı karşıya kalmıştı.

[25] Cemil Çelik, *Birinci Dünya Savaşında Sina Filistin Cephesinde Birinci Kanal Seferi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 1999, s. 51

[26] Cemal Paşa, a.g.e., s. 183.

[27] Cemal Paşa, a.g.e., s. 184; Halit Kaya, *Refet Bele'nin Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 10.

Bunlardan birincisi İngilizlerin savunma tedbirlerini almış bulundukları Süveyş Kanalı'na ve Mısır'a bir saldırı gerçekleştirmekti. İkincisi hem askeri amaçla hem de İslâm birliği propagandası için Mekke, Medine ve Hicaz'ın diğer kesimlerindeki garnizonlar ile muharebe hattını açık tutmalıydı. Üçüncü zorluk ise, hayati önem taşıyan Suriye bölgesinin güvenliğiydi. Bu da Cemal Paşa'nın İskenderun veya başka bir yere yapılacak bir İngiliz, Fransız çıkartmasını püskürtmesi gerektiği anlamına geliyordu.[28]

İstanbul'dan ayrılırken yaptığı konuşmada, gerekir ise Süveyş Kanalı'dan cesedinin üstüne basılıp geçilerek zaferin kazanılması gerektiğini söyleyen Cemal Paşa, eğer bölgede bir başarısızlık meydana gelir ise bunun ne kadar büyük olumsuz sonuçlar yaratacağının da bilincindeydi.

Bölgenin coğrafî zorlukları Türk askerini çöle varmadan Anadolu'nun içlerinde yakalamıştı. Talat Paşa anılarında Anadolu'nun durumu hakkında şunlara değinmiştir:

> *"Anadolu'da taşıtlar tamamiyle yetersizdi. Tek hızlı taşıma aracı, Konya-Bağdat Demiryolu idi. Bunun da lokomotif ve vagonları yetmiyordu. İyi araba ve vagon bulunmadığından, hemen bütün taşımanın deve, eşek ve kağnılarla yapılması gerekiyordu. Büyük ısrarlardan sonra Alman ordu idaresi bazı taşıma malzemesi ve vagon teslim etti. Ancak bu vagonların bir kısmının kendi ihtiyaçlarına şart koşulmuştu. O sırada bu şartı reddetmeye imkân yoktu."*[29]

O zamanlar Anadolu treninin, birinci konağı Eskişehir, ikinci konağı Konya, son konağı Pozantı idi.[30] Oradan otomobiller ile gidilip tekrar trenlere biniliyordu. Çoğu zaman otomobillerle bile bu yollar tehlike arz ediyordu. Cemal Paşa sefere giderken geçtiği bu yollardan yaşadığı talihsiz durumu unutamayarak durumu anılarında şu şekilde aktarmıştır:

> *"Yaptığımız tahkikata nazaran, İskenderun-Halep şosesinin o günkü durumu, otomobil geçidine müsaade etmiyordu. Halep ve havalisini ve daha doğrusu bütün kuzey Suriye ile Urfa, Diyarbakır ve Musul taraflarını, Akdeniz'in en önemli iskelesi olan İskenderun'a bağlayan bu*

[28] Çelik, a.g.t.,s. 68-69
[29] *Talat Paşanın Anıları*, Haz. Alpay Kabacalı, İş Bankası Kültür Yayınları, 10. Basım, İstanbul, 2017, s. 33.
[30] Falih Rıfkı Atay, *Ateş ve Güneş*, Çev. Muammer Sarıkaya, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012, s. 19.

tek yolun bile otomobile geçit veremeyecek bir halde bırakılması cidden ağlanacak ihmal ve teseyyübden başka bir şey değildi." [31]

Bu tarihte Toros ve Amanos tünellerinin açılmadığını tekrar belirtmek gerekir. Falih Rıfkı Atay *"Ateş ve Güneş"* adlı eserindeki sözleri ile çölün bambaşka bir dünyasını tasvir eder:

"Çölü görüp anladıktan sonra, Sina ve Filistin savaşlarının Çanakkale savunmasından daha önemsiz olmadığına inandım. Çöl, coğrafyanın bize öğrettiği sıradan topraklardan ne kadar başkaysa, Çöl savaşı, çöldeki ölüm, çölün kahramanlığı ve tahammülü bile o kadar özeldir. Dümdüz kum üzerinde bir ordu kendini, hareketlerini, gücüyle araçlarını düşmandan çok zor gizleyebilir, bazen de hiç gizleyemez. Çölde siper savaşlarının bütün silahları var, fakat bütün kolaylıkları yoktur. Çölde insan susar, fakat su bulunmaz. Orada bir günlük güneş, bizim bütün yaz süren güneşimizden daha kızgındır. Bütün bir mevsim yol alsanız, gece basmadıkça gölge, Allah göndermedikçe yiyecek bulamazsınız. Çoğu hurma ağaçlarının gölgesi kendi gövdesinin yarısını bile örtmez. Bedevilerin birçoğu, yolcu atlarının gübrelerinden ayırdıkları arpa taneleriyle yaşarlar. Akşamları bütün gönüllere Anadolu çeşmeleriyle köy söğütlerinin hüznü çöker. Ne o yol bu ayaklar için, ne o hava bu göğüsler için, ne de o cesaret bu cesurlar içindir. "[32]

Osmanlı Ordusunun Anadolu'nun bereketli toprakları ve ikliminden yola çıkarak böyle bir coğrafyada sadece savaş değil az miktarda yiyecek ve içecek ile kızgın güneşin altında günlerce kalması büyük bir mucizeydi. Bundan dolayıdır ki çölden geçerken Kuvve-i Seferiyenin iki tümenden oluşması zaruri idi. Askerlerin bu yiyecek ikmalini karşılamak için toplamda 25 bin deveye ihtiyaç duyuluyordu. En çok 10 bin deve temin edildi. Çölden geçen askerlerin yükleri 15 kiloya kadar düşürüldü. Gereksiz yük edecek olan levazımlar bırakıldı.[33]

Birinci Dünya Savaşında Türkler saldırı konumunda olduğu iki cephede hava şartlarına karşı da savaşmıştır. Rusya'ya karşı Kafkasya'da sıcağa hasret, İngilizlere karşı da Sina'da serinliğe hasret olarak mücadele etmişlerdir.

[31] Cemal Paşa, a.g.e, s.189.
[32] Atay, a.g.e., s. 9-10.
[33] Ali Fuad Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları,* Halk Matbaası, İstanbul, 1954, s. 21-24.

BÖLÜM 2

MISIR / KANAL SEFERLERİ

2.1. Birinci Kanal Seferi

Osmanlı Devleti savaşa fiilen dâhil olduktan sonra Sina sınırında çarpışmalar başlamıştır. 4 Kasım 1914'te gönüllü birliklerin komutanlarından olan Eşref Bey ve Binbaşı Mümtaz Bey sınırı geçerek gerekli kasabaları ele geçirme emrini almıştır.[34] Mümtaz Bey parayla topladığı 1000 kişilik bedeviyle 7 Kasım1914'te sınırı geçmiş ve ertesi gün 8 Kasım 1914'de bir baskın sonucunda el-Ariş'i zapt ederek 4 İngiliz topu ve telgraf malzemesini ele geçirmişti. Eşref Beyin kumandasındaki 600 kişilik kuvvet de 18 Kasım 1914'de en-Nahl'i ele geçirmişti.[35] 23 Kasım 1914 tarihli resmî Osmanlı tebliğinde, Kanalın 30 km kadar doğusundaki bir bölgede yapılan muharebede İngilizlerden bir teğmen ile çok sayıda erin öldüğü, birçoğunun esir alındığı, yaralı sayısının çok olduğu ve İngilizlerden kalanların da geri çekilmek zorunda kaldığı bildirilmiştir. Tebliğde, Osmanlı kuvvetlerinin kaybı hakkında bilgi verilmemiştir.[36]

İngilizlere ait resmî askerî tarihle ilgili bir eserde, 20 Kasım 1914'te yaşandığı anlaşılan bu olayda Yüzbaşı A.J.H. Chope komutasındaki 20 kişilik devriye ölü ve esir düşmüştü.[37] İkdam gazetesinde olayla ilgili haber abartılı olarak verilmiştir. Berlin gazetelerine göre, sokaktaki insanlardan alınan haberlere bakılırsa, Kahire sokaklarından arabalar dolusu yaralı asker nakledilmektedir. Resmî makamlar her şeyi inkâr etse de bu yaralılar el-Ariş'teki şiddetli muharebeden geldikleri muhakkak görülmektedir.[38] Aynı gazetenin haberine göre bu çatışmada esir edilen 2 İngiliz

[34] T. C. Genelkurmay Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Sina-Filistin Cephesi (Harbin Başlangıcından İkinci Gazze Muharebeleri Sonuna Kadar)* C.1, Haz., Yahya Okçu-Hilmi Üstünsoy, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1979, s. 128-133.
[35] Philip H. Stoddard, *Teşkilat-ı Mahsusa*, Çev. Tansel Demirel, Arma Yayınları, İstanbul, 2003, s. 100.
[36] *Tanin*, 10 Teşrinisani 1330, Numero: 2127.
[37] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 20.
[38] *İkdam*, 8 Teşrinisani 1330, Numero: 6377.

subayı ile 27 er Yafa'ya getirilmiş ve İngilizlerden esir alınması halk üzerinde büyük bir etki yapmıştır.[39]

Türk ordusu, önde 8. Kolordu (13.000 kişi), arkada 10. Tümen (12.000 kişi) olarak iki grup halinde ilerlemek zorundaydı. Önde giden birinci grup tarafından kullanılan su kuyuları ikinci grup gelene kadar dolacağı için iki grup arasında 4–5 günlük bir mesafenin bulunması gerekiyordu. 13 Ocak'ta 8. Kolordu Sina çölünün sınırında bir kasaba olan Birüssebi'den hareket etti. Merkez Kol, Birüssebi-İsmailiye rotasını izleyecekti. Sağ Kol 2.450 kadar olup, el-Ariş-Kantara rotasını izleyecekti. Sol Kol 2.000 kadar olup, Maan-Akabe-Nahl-Süveyş rotasını izleyecekti. Sağ ve Sol Kollar ana kolun saldıracağı noktaya İngilizlerin bütün kuvvetlerini yığmasını önlemeye yönelik bir taktik için oluşturuldu.[40] Sefer kuvvetinin az olmasının nedeni çölde, gerekli olmayacak insan ve hayvanı bulundurmamak, taşınacak eşyayı en aza indirmek, arpa ve suya çok ihtiyacı olan hayvan sayısını mümkün olduğu kadar azaltmak düşüncesiydi.[41]

İlk sefer kuvvetinin çöl yiyeceği şuydu: Asker için günde; 600 gr peksimet, 150 gr hurma veya 160 gr zeytin, 9 gr çay, 23 gr şeker, 4 kg su. Atlar için; 5 kg arpa, 18 kg su. Develer için; 3 kg arpa, 5 kg su olarak belirlenmişti.[42] Fakat bu rakamlar sefer sırasında tümüyle uygulanmadığı görülmüştür. Çünkü develere bazı günler arpa yerine peksimet kırıntısı ile ½ kg arpa verilebilmiştir. Bunun yanında develere 5 litre su verilmesi planlanırken, bu da uygulanamamış ve üç günde bir olmak üzere biraz su verilebilmiştir.[43]

Bir günlük su hakkı bir mataraydı. Yıkanmak, çamaşır yıkamak veya başka biçimde suyu kullanmak kesinlikle yasaktı.[44] Sadece Cemal Paşanın yüzünü yıkamak için

[39] *İkdam*, 15 Teşrinisani 1330, Numero: 6384.
[40] Cemal Paşa, a.g.e., s. 198; Kressenstein, a.g.e., s. 53; Erden, *Paris'ten Tih Sahrasına,* s. 38.
[41] Erden, a.g.e., s. 39; Kressenstein, a.g.e., s. 53-54; Behçet, "Büyük Harpte Mısır Seferi", *76 Numaralı Askeri Mecmuaya Lahika*, İstanbul, Askeri Matbaa, 1930, s. 5; Muzaffer, "Büyük Harpte Mısır Seferi Çerçevesi İçinde Birinci Kanal Akını", *92 Sayılı Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı*, S. 33, 1 Mart 1934, s. 10.
[42] Erden, a.g.e., s. 40-41; Muzaffer, a.g.m., s. 10.
[43] Erden, *Dünya,* 4 Kasım 1955
[44] Erden, *Paris'ten Tih Sahrasına*, s. 45-46.

ikinci bir su matara kullanma hakkı vardı. Örneğin emrindeki subaylardan birisi yüzünü yıkamak için bir matara daha suyu yalvararak istedi ama ret cevabı almıştır.[45]

Sefer kuvveti Birüssebi'den sonra Kanala kadar yaklaşık birbirinden 30 km mesafede bulunan Halasa, Hafir, Ümmüşeyhan, Hilâl, İbin, Birihamme, Birinci Habra, Cefcafe ve İkinci Habra'da konaklayacaktı. Yürüyüş gece yapılacak ve gündüz dinlenecekti.[46]

Türk tarafında bu hazırlıklara karşın İngiliz tarafında gelişmeler ise şöyleydi: İngilizler, Türklerin çölde ilerlemesine bilerek engel olmamış ve Kanalın batısına çekilmişti. Bu strateji kendileri açısından çok doğru bir karar idi. Çünkü çölü savunmak yanlış bir şeydi ve maliyeti fazlaydı. Çölü savunmak yerine, çölün bütün zorluklarını ve sıkıntılarını Türklere bırakmak en doğru strateji olarak düşünülüyordu.[47]

Ocak 1915'te 30.000 İngiliz asker ve topçu kuvvetin yanında 40.000 kişilik ihtiyat kuvveti vardı. Buna ek olarak Kanalda İngiliz ve Fransız savaş gemilerinden oluşan bir filo vardı. Bunlar 9 adet idi ve isimleri şunlardı: Swiftsure, Clio, Minerva, Himalaya, Ocean, Requin, D'Entrecasteaux, Proserpine, Hardinge.[48]

Türk kuvvetleri 2/3 Şubat 1915 gecesi Tusum ve Serapyum arasındaki bölgeden saat 02.00'de geçmeye çalıştı. Bazı sallar karşıya geçebildi. Ancak İngilizlerin haberdar olması üzerine, İngiliz makineli tüfekleri kanaldan geçiş yapan Türk sallarını batırdı. Karşıya çok az bir kuvvet geçebilmişti ve sabah teslim olmak zorunda kaldı.[49]

Sabah saat 07.30'dan itibaren iki taraf arasında ateş muharebesi bütün gün sürdü. Türk topçusu kanaldaki *Hardinge* adlı kruvazöre ateş açtı ve 4 mermi isabet ettirdi.[50]

---

[45] Falih R. Atay, *Zeytindağı,* Hürriyet, Pozitif yayınları, İstanbul, 2012, s. 132.
[46] Erden, a.g.e., s. 106-107.
[47] Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları,* s. 21-22
[48] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 29-30.
[49] Erden, *Paris'ten Tih Sahrasına,* s. 140-149;Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları***,** s. 39.
[50] Erden, *Paris'ten Tih Sahrasına*, s. 153; MacMunn-Falls, a.g.e., s. 43.

Doğu yakasında boş duran 11 Türk salı yeni bir geçiş ihtimaline karşı kesin bir tehlike oluşturduğu için bir İngiliz torpidobotu tarafından hepsi imha edildi.[51]

Cemal Paşa ve Türk Kurmayı öğleden sonra durumu müzakere etti ve geri çekilmeye karar verildi.[52] Çünkü Kanal boyunda uzun süre kalmak planlanmamıştı. Her şey Kanalı geçip Mısır'ı fethe göre planlanmıştı. Aksi halde su ve erzak sıkıntısından dolayı türk ordusu savaşmadan dahi kırılabilirdi.

Birinci Kanal Seferi sırasında Türk kayıpları toplam 52 subay ve 1358 er idi.[53] İngilizlerin kaybı ise toplam olarak 163 kişi idi.[54] Seferin başarısızlığında çöl, Süveyş Kanalı ve İngilizlerin tahkimatı, önemli bir rol oynamıştır. Çölün ortasından geçme kararı ile yaşanan su, erzak ve cephane sıkıntısı sayıca az bir kuvvetle işe girişilmesine neden olmuştur. Bundan dolayı, gece baskınıyla kanalı geçmek gerekiyordu. Bu da oldukça riskliydi ve şans Türklerden yana olmamıştı. İngilizlerin aldığı tertibatın da önemli ölçüde Türk yenilgisinde etkili olduğu söylenebilir.

2.2. İki Sefer Arası Dönem

Bu dönemde Türkler Kanala ikinci bir sefer hazırlıklarına başladı. Diğer taraftan Suriye ve Filistin'den Çanakkale'ye asker gönderilmesi, büyük muharebelerin Kanal boyunda yapılmasına engel oldu. Büyük muharebeler için Çanakkale Cephesi'nin kapanması gerekiyordu. Yine de Türkler küçük çaplı eylemlerle Kanaldan geçişi engellemeye çalıştı. Benzer şekilde İngilizler de Çanakkale savaşı nedeniyle Mısır'da çok az bir kuvvet bıraktı. Kanala karşı Türklerin sabotaj ve mayın koyma girişimlerine karşı koymaya, Kanalı batı yakasından değil de Sina içlerinde korumak amacıyla doğu yönünde bir savunma hattı yapmaya çalıştı. Bu süreçte de Türkler saldıran taraf, İngilizler savunma konumunda kalan taraf olmuştur.

[51] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 42.
[52] Erden, a.g.e., s. 157-158; Cemal Paşa, a.g.e., s. 207-208.
[53] Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları,* s. 46.
[54] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 49-51.

Türkler Kanala yeni bir sefer hazırlığı olarak ulaşım işlerini ele aldı. Bir yandan mevcut yollar ıslâh edilirken diğer yandan yeni yollar yapıldı. Islâh edilen ve yeniden yapılan ana yol, Birüssebi-Hafir-Kuseyme-Birihasana-Birinci Habra yolu idi.[55]

İkinci Kanal Seferi hazırlıkları içinde en önemlisi Kanala doğru bir demiryolu inşası idi. Bunun başına bir Alman, başmühendis unvanıyla atandı. Filistin'deki Sille istasyonundan güneye ve çöle doğru bir dar hattın inşasına 19 Ocak 1915'te başlandı.[56] Ekim 1915'te Sille-Birüssebi arası tamamlandı.[57]1 Mart 1916'da raylar Asluç'a, 2 ay sonra da Hafir'e, 1916 yazında Kuseyme'ye vardı. İkinci Kanal seferi yenilgisi, demiryolu inşaatının sonu oldu.[58]

Su tedariki konusunda da çalışmalar yapıldı. Çölde yeni su kaynaklarını bulmak ve su tesisatını döşemek,[59] mevcut su kuyularını temizlemek, genişletmek ve derinleştirmek, suyun temiz tutulmasını, çabuk ve rahat alınmasını sağlayacak çalışmalar yapmak, dağ ve vadi eteklerinde yağmur sularının biriktirilmesi için bentler yapılması gibi çalışmalar buna örnektir.[60]

Yeni sefer için 40.000 deveye ihtiyaç olacağı hesaplanmıştı. Belirlenen yeni çöl erzakına göre, bir erin haftalık iaşesi 5.600 gr peksimet (günde 800 gr) 40 gr çay, 110 gr şeker, 500 gr kavurma, 140 gr bulgur, 135 gr soğan, 41 gr tuz, 280 gr zeytin, 40 gr sirke, 245 gr kuru sebze (özellikle bamya), 920 gr yemiş (özellikle kayısı pestili), 2.800 gr odun olacaktı.[61] Fakat sefer sırasında bu ölçü de yarıya inmişti.

Birinci Kanal Seferi'nden sonra Çanakkale, Irak ve Kafkas Cepheleri'ne kuvvet gönderilmesi nedeniyle Kanala büyük ölçekte harekât yapılabilecek bir durum ortada yoktu. Türkler ancak Kanal'dan geçişe küçük müfrezelerle sabotajlar ve mayın koyma şeklindeki savaş metotlarıyla zarar vermeye çalışacaktı. Başkomutanlık Vekâleti Çanakkale Savaşı'nın başlaması nedeniyle 4. Ordudan mümkünse seyyar

[55] Kressenstein, a.g.e., s. 78-79.
[56] Kressenstein, a.g.e., s. 47.
[57] Kressenstein, a.g.e., s. 84.
[58] Üzen*, Osmanlı'nın Çöl Yürüyüşü Kanal Seferleri,* s. 360-361; Cemal Paşa, a.g.e., s. 393-394.
[59] Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları,* s. 92; Kressenstein, a.g.e., s. 78.
[60] Erden, a.g.e., s. 93-96; T. C. Genelkurmay Başkanlığı**,** a.g.e., s. 662-663.
[61] Erden, a.g.e., s. 97-102.

kollarla Kanalı taciz edecek operasyonlar yapmasını istiyordu. Bunun üzerine, Cemal Paşa İngilizlerin Mısır'dan rahatça kuvvet çekerek Çanakkale'ye göndermelerini engellemek için subaylarına Kanalın sürekli olarak taciz edilmesini ve imkânlar ölçüsünde geçici veya sürekli olarak Kanalın kapanmasının sağlanmasını emretti.[62]

Bu çerçevede Kanala yapılan sabotaj ve mayın koyma çalışmalarının başlıcaları şunlardır: Kress'in Süveyş Seferi (15–28 Mart 1915), Yarbay Lauffer'in Port Said-Kantara arasında Kanala mayın koyma girişimi (8/9 Nisan 1915), Binbaşı Hüngar Müfrezesinin el-Ferdan'a yönelik girişimi (23 Nisan–5 Mayıs 1915), Kress'in Kantara'ya Karşı Yürüyüşü (4–10 Mayıs 1915), Acı Göl Baskını (28/29 Mayıs 1915), Üsteğmen Sırrı'nın Kanala Mayın Koyma Teşebbüsü (17 Haziran–2 Temmuz 1915), Temmuz ortasında küçük bir müfrezenin Kanalı geçerek Kantara'nın 2,5 km kuzeyinde demiryolu ve köprüyü tahrip etmesi, 12 Ağustos akşamı Kanala ulaşan bir kolun Kantara-Portsait demiryolunun 3 noktasına dinamit koyması, 5–6 Eylül gecesi bir keşif kolunun Kantara'nın 5 km güneyinde su taşıyan bir dubaya ateş ederek içindekileri öldürmesi, kuvvetli bir hecinsüvar keşif kolu 9/10 Eylül gecesi Küçük Acıgöl'ün doğusunda telsiz istasyonuna benzeyen bir binayı dinamitle havaya uçurması.[63]

Çanakkale Cephesi'nin açılmasıyla, Kanaldan *Swiftsure, Ocean* ve *Minerva* adlı İngiliz gemileri Çanakkale'ye gönderilmişti. İngilizler Nisan 1915'ten itibaren Gelibolu'ya daha fazla asker göndermeye başladılar. Nitekim 9 Temmuz'da 70.000 asker ve 36.000 at Gelibolu'ya gönderilmiştir. Temmuz sonunda da Mısır'dan daha fazla asker takviyesi talepleri gelmişti.[64]

Gelibolu'nun boşaltılması ile Çanakkale Cephesi'nde bulununan birliklerin bir kısmı Mısır'a gönderildi. İngiliz Harbiye Nazırı Kitchener Gelibolu'dan sonra Mısır'a uğramış ve Kanalı ziyaret etmiştir. Ziyareti sırasında Kanalın Batıdan değil de Doğu yakasından korunması emrini verdi. Aralık 1915'te Kanala dayalı savunma politikasından vazgeçildi. Savunma hattı Türk topçusunun ateşinden kanalı

[62] T. C. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e., s. 300.
[63] Kressenstein, a.g.e., s. 65-76; T. C. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e., s. 300-317; Erden, a.g.e., s. 75-85.
[64] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 56-61.

koruyacak biçimde doğuda olmalıydı. Mart 1916'da Maxwell'in yerine General Archibald Murray atandı.[65] 13 Ocak'ta Murray kolordu komutanlarına savunma taslağının hazırlanmasını emretti. Sonuçta, Kanal her biri birer kolordu tarafından tutulacak biçimde üç bölgeye bölündü.[66]

2.3. İkinci Kanal Seferi Süreci

18 Mart 1916'da Enver Paşa 4. Ordu Komutanı Cemal Paşaya İngilizlerin Kanala karşı artık bir Osmanlı saldırısının olmayacağını düşündüklerinden Mısır'daki kuvvetlerini azalttıkları haberlerinin geldiğini, bu yüzden 4. Ordunun Kanalı tehdit edecek harekât yapmasını ve İngilizlere her zaman Kanal Seferi'nin yakında başlayacağı izlenimini vermesini tavsiye etmişti.[67]

Bu iş için Birinci Sefer Kuvveti Komutanı Kress görevlendirildi. Harekât baskın tarzında yapılacaktı. Hazırlanan kuvvet yaklaşık 3.000 kişi idi ve 2 kol halinde hareket edecekti. Sol Kol Düveydar'a, Sağ Kol ise Katya'ya saldıracaktı. Saldırı için belirlenen tarih 23 Nisan 1916 saat 04.30'da idi.[68]

Bu arada İngilizler Kantara'dan Katya'ya doğru standart ölçüdeki hattın inşasına başlamıştı. Hem hattı hem de demiryolu işçilerini korumak için Katya vahasında karakollar kurmuşlardı.[69]

Türkler 23 Nisan'da Ugratina'da ölü, yaralı ve esir olarak 15 subay ve 187 er İngilizi ele geçirdiler.[70] Türkler ardından Katya'ya saldırdı ve buradaki İngilizler daha fazla dayanamayıp teslim oldular.[71] İngiliz takviye birliklerinin geldiği haberinin alınması üzerine Türkler geri çekildi.

---

[65] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 89-96.
[66] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 154-156.
[67] Erden, a.g.e., s. 228-229.
[68] Erden, a.g.e., s. 230; T. C. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e., s. 349-352; Kressenstein, a.g.e., s. 100-101.
[69] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 161-162.
[70] H. S. Gullett, *The Australian Imperial Force in Sinai And Palestine 1914-1918*, Sydney, Angus&Robertson Ltd., 1941, s. 84.
[71] T. C. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e., s. 354-357; Kressenstein, a.g.e., s. 102-103.

Sefer Kuvveti Sol Kol Düveydar'a saldıracaktı. Saldırı başarıya ulaşamazsa ve güçlü İngiliz takviyeleri gelirse hemen geri dönme emrini almıştı. Düveydar'a saldıran Türkler yeni İngiliz takviyelerinin gelmesiyle zor durumda kaldı ve geri çekildi.[72]

Bu seferde Türk kayıpları 360–370 kişi idi.[73] Kress'e göre, 115 kişi idi.[74] Larcher' göre, toplam olarak İngilizlerin kayıpları 57 subay ve 563 asker idi.[75] Katya muharebeleri İngilizlerin cephenin açışlından bu yana aldığı en acı yenilgiydi.
Bu seferin İngiliz demiryolunun ilerlemesinin birkaç gün geciktirdi ve üç hafta sonra ana hat Romani'ye kadar trafiğe açıldı. Şimdi Romani'de güçlü bir şekilde Türklere kaşı durulabilirdi.[76]

İngilizlerin, Romani'de güçlü savunma mevzilerine yerleşmesiyle Kanaldan geçişin topçu ateşiyle sürekli kesilmesi planı Türkler ve Almanlar tarafından strateji de değişiklik yapmayı gerektirmiştir. Şimdi gelinen noktada ilk hedef Romani'deki İngiliz mevzilerine saldırmaktı. Bu strateji ile Türklerin Kanalı tehdit etmeye devam ettiği gösterilecek ve bu yolla da İngilizler burada büyük kuvvetler tutmaya devam edecekti.[77]

Temmuz 1915'te Avrupa'daki Batı Cephesinde Almanlara karşı büyük saldırılar yapılmaktaydı. Mısır'dan Batı cephesine önemli ölçüde birlikler gönderilmekteydi. Bunların gönderilmesi engellenmeliydi. 15 Temmuz'da Enver Paşa, Cemal Paşadan İngilizlere karşı acilen ileri harekâta geçilmesini istedi. Bu durumda 4. Ordu çölün en sıcak mevsiminde, Kanalın doğusunda güçlü mevzilere yerleşmiş ve her an taze takviyeler alabilecek olan sayıca üstün İngilizlere karşı yeni bir sefer yapacaktır.[78]

[72] T. C. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e., s. 357-358; Kressenstein, a.g.e., s. 103.
[73] T. C. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e., s. 359; Erden, a.g.e., s. 238.
[74] Kressenstein, a.g.e., s. 104.
[75] M. Larşer, *Büyük Harbde Türk Harbi*, Çev. Mehmed Tahir, C.2, İstanbul, Matbaa-i Tarih-i Askeri, 1928, s. 163.
[76] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 169-170.
[77] Erden, *Dünya*, 13 Ekim 1955.
[78] Erden, *Dünya,* 16 Ekim 1955.

2.3.1. İkinci Kanal Seferi veya Romani Savaşı

El-Ariş'te toplanan Türk kuvveti 16.000 kişinin ancak 10.000'ni savaşçı idi.[79] Kuvvetin komutanı olan Kress, Romani'deki İngilizleri kuşatıp imha etmek istiyordu.[80] İngilizler 19 Temmuz'da yaptıkları bir hava keşfinde Türk saldırısının başladığını anladılar.[81] Toplam İngiliz savaşcı gücü 14.000 kişi ve 36 toptan ibaretti.[82]

4 Ağustos sabahı saat 05.15'te Türk uçakları İngiliz mevzileri ile ordugâhlarını iyice bombalamış ve yarım saat sonrada ağır topçu ateş açmıştı. Türkler saat 10.00'a doğru önemli bir tepe olan Katipgannit'i işgal etmeyi başarmıştı. Saat 16.00'dan itibaren Türkler için durum kötüleşmeye başlamıştı. Çünkü İngilizler taze takviyeler almaya başlamıştı. Takviyelerin artması üzerine Kress imha olmamak için karanlıkta geri çekilmek üzere emir vermişti.[83] Bundan sonra İngiliz takibi başlamıştı. 5 Ağustosta öğleden sonra yapılan İngiliz saldırısı neticesinde İngilizlere çok ağır kayıplar verdirilerek geri püskürtülmüştü. İngilizlerin sürekli kuşatma tehdidi karşısında Kress, geceleyin Ugratina'ya çekilmeye karar vermişti.[84] Gullett'e göre, 4–5 Ağustosta Türk kayıpları 1.250 ölü, 4.000 yaralı idi. Ayrıca 49 subay ve 3.900 er esir edilmişti.[85]

6 Ağustos'ta Ugratina'ya ilerleyen İngiliz piyadesi İngiliz süvarilerine destek olamadı. Çünkü yürüyüş sırasında aşırı sıcaktan önemli kayıplar vermişlerdi. Bu yüzden sadece İngiliz süvarileri Türkleri takip etmek durumunda kaldı ama onları imha etmek konusunda yetersiz kaldılar. İngilizler, 8 Ağustosta Türk mevzilerinin boşaltılmış şekilde ve askerlerinde Birülabd'a çekildiklerini öğrendiler.[86]

İngilizler 9 Ağustosta 3.000 kişiyle Birülabd'a saldırmaya karar verdiler. Gün boyunca, 13 saat süren muharebede Türkler, İngiliz süvarilerinin hücumlarını

[79] Cemal Paşa, a.g.e., s. 225; Kressenstein, a.g.e., s. 115.
[80] Erden, *Dünya*, 22 Ekim 1955.
[81] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 179.
[82] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 179-180.
[83] T. C. Genelkurmay Başkanlığı , a.g.e., s. 383-386.
[84] T. C. Genelkurmay Başkanlığı**,** a.g.e., s. 386-387; Kressenstein, a.g.e., s. 121.
[85] Gullett, a.g.e., s. 173.
[86] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 194-196.

püskürtmeyi başardı ve akşam İngilizler geri çekilmek zorunda bıraktı. İngilizlerin bu savaştaki kayıpları 300'ün üzerindeydi.[87] İngilizlerin 5 günlük savaştaki kayıpları 1.130[88] olduğuna göre, sadece 9 Ağustos'ta 300'ün üzerinde kayıp vermeleri önemli bir başarıdır. Bu muharebeden başka önemli muharebe olmadığından Kress 11 Ağustos'ta el-Ariş'e çekilme emri verdi.[89] İkinci Kanal Seferinde Türk kayıpları toplam olarak 4.000 kişi olarak gösterilir.[90]

İkinci Kanal Seferinden sonra Başkomutanlık Vekâleti ile 4. Ordu arasında Kanal Seferine devam edilip edilmemesi konusunda bazı yazışmalar oldu. Sonunda Hicaz isyanının öneminden dolayı Kanal Seferi'nin yapılmasından vazgeçilmişti.[91]

İngilizlerin Romani zaferi ile Mısır'a yönelik iki yıl süren Türk tehdidi tümüyle ortadan kaldırılmıştır. Türkler sınırlı imkânlarla ama büyük bir cesaretle Sina coğrafyasında düşmanlarının bile takdir edeceği sebat ve kahramanlık göstermişse de Devletin belirlediği hedefe ne yazık ki ulaşamamıştır. Burada Falih Rıfkı Atay'ın "*Zeytindağı*" adlı eserindeki şu ifadelere yer vermeyi uygun bulduk:

> *"İstasyonda bir kadın durmuş, gelene geçene:*
> *- Benim Ahmed'i gördünüz mü? Diyor.*
> *Hangi Ahmed'i? Yüz bin Ahmed'in hangisini?*
> *Yırtık basmasının altından kolunu çıkararak, trenin gideceği yolun İstanbul yolunun aksini gösteriyor:*
> *-Bu tarafa gitmişti, diyor.*
> *O tarafa? Aden'e mi Medine'ye mi, Kanal'a mı, Sarıkamış'a mı, Bağdat'a mı?*
> *Ahmed'ini buz mu, kum mu, su mu, skorpit yarası mı, tifüs biti mi yedi?*
> *Eğer hepsinden kurtulmuşsa, Ahmed'ini görsen ona da soracaksın:*
> *-Ahmed'imi gördün mü?*
> *Hayır... Hiç birimiz Ahmed'ini görmedik.*
> *Fakat Ahmed'in her şeyi gördü. En âlâsından cehennemi gördü.*" [92]

Bu bilgi dört yıl boyunca Türk askerinin içinde bulunduğu ortamı özetleyen bir anlatımdır. Savaş sırasında Türk basını da elinden geleni yaparak kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmıştır. Ancak şunu belirtmekte yarar var ki Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra Osmanlı Hükümeti 7 Ağustos 1914'ten itibaren basına

[87] Gullett, a.g.e., s. 194-196.
[88] MacMunn-Falls, a.g.e., s. 199; Gullett, a.g.e., s. 184.
[89] Erden, *Dünya*, 26 Ekim 1955; T. C. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e., s. 391.
[90] T. C. Genelkurmay Başkanlığı**,** a.g.e., s. 393; Kressenstein, a.g.e., s. 122.
[91] Erden, *Dünya*, 29 Ekim 1955.
[92] Falih Rıfkı Atay, *Zeytindağı,* s. 117-118

sansür uygulayarak, Dâhiliye Nezareti Matbuat Umum Müdürlüğü yayın esaslarını belirlemiş ve basın da bu esaslar dâhilinde yayın yapmak zorunda kalmıştır.[93] Ele aldığımız bu çalışmada önemli Türk basınlarından biri olan İkdam gazetesi hakkında gelecek bölümde bilgi vermek faydalı olacaktır.

[93] *İkdam*, 25 Temmuz 1330, Numero: 6272.

BÖLÜM 3

İKDAM VE İMTİYAZ SAHİBİ AHMET CEVDET BEY

Türk tarihini incelediğimizde ya da Avrupa, Asya ve Afrika'da yer alan bir devleti incelediğimizde muhakkak ki Türkler ile temasına rastlamaktayız. Bu yüzden araştırma konusu hazırlayacak olan yazarların hangi dönemde olursa olsun Osmanlı Türkçesini öğrenmeden her hangi bir konuyu ele alması mümkün değildir. Cumhuriyet tarihi döneminde, yazılı kaynakları içinde, ilk akla gelen süreli yayınlar ise gazete ve dergilerdir. Bunlar gerek dünya basın tarihinde elde etmiş olduğu öncelik gerekse daha geniş halk kitlelerine hitap etmesi sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.[94]

Ele aldığımız bu çalışmada (1894) yılında yayın hayatına başlayan İkdam gazetesi kurucusu Ahmet Cevdet Bey (Oran)dır. Zengin iç ve dış haberleri, ciddi, seviyeli, ilgi çekici, tefrika ve makaleleriyle kısa sürede gazetesini okuyuculara sevdiren Ahmet Cevdet Bey, İkdam'ı devrinin en çok satan gazetesi haline getirmiştir.[95] Yazılarının her kitle tarafından okunabilmesi nedeniyle Türkçülük anlayışını da benimsemiş olması hasebiyle uzun yıllar yayımda kalmayı başarmıştır.

3.1 Ahmet Cevdet Bey'in Hayatı

İstanbul'un meşhur tütün tüccarlarından olan Hacı Ahmet Efendi'nin oğlu olan Ahmet Cevdet, 1862 yılında İstanbul Aksaray'da doğmuştur. Okul yıllarında çok başarılı bir talebe olan Ahmet Cevdet Mülkiye Mektebi'ni başarı ile bitirmiştir.[96] Fransızca, Almanca, Farsça, Arapça ve Rumca bilmesi 1883 yılında mütercim ve muharrir olarak Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yayın hayatına adım atmasına vesile olmuştur. Yayına girdiği tarihlerde Takvim-i Vakayi'de yazıları çıkmaya başlamıştır.

[94] Semih Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010, s. 137.
[95] Sezai Balcı*, II. Meşrutiyet Döneminde İkdam Gazetesi (1908-1909),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara, 2000, s. 3.
[96] Müzeyyen Buttanrı, İkdam Gazetesinin Kültür Hayatımızdaki Yeri, Şekil ve İçerik özellikleri (1894- 1900) *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, Haziran 2003, s. 79;* Bazı kaynaklarda Hukuk Mektebini bitirdiği de belirtilmektedir. İnuğur'un eserinde de Hukuk Mektebini bitirdiği bilgisi yanlış olduğu belirtilmektedir., Bknz; M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi,* Çağlayan Kitapevi, II. Baskı, İstanbul, 1982, s.285

Hatta bu gazetenin yazı kurulunda da görev almıştır. Tömbeki Rejisi ve Osmanlı Bankası'nda memur olarak çalışmış ve Çar II. Nikalo'nun tahta geçmesi münasebeti ile 1894 yılında Rusya'ya giden heyetin içinde yer almıştır.

Rusya'dan döndükten sonra çeşitli çeviriler yapsa da artık kendi gazetesini çıkarma zamanının geldiğini düşünerek yayın hayatına İkdam adlı gazete ile (1 Temmuz 1894) giriş yaparak 31 Aralık 1928 yılına kadar yayında kalmasını başarmıştır.
Ahmet Cevdet Bey, İkdam Gazetesini çıkarırken Yıldız Sarayı ile yakın ilişkiler kurmuş ve yıllar boyu bu ilişkilerini başarı ile sürdürmesini bilmiştir.[97] İstibdat döneminde gazete zaman zaman kapatılıp sansüre uğramışsa da, yine de Sarayla ters düşmemeye çalışmıştır.[98]

Bu tarihten sonra artık kendisi "İkdamcı Cevdet" adı ile anılacaktı. İkdam kelimesinin ise sözlük anlamı "gayret, sebatla çalışma, devamlı çalışma, ilerleme" dir.[99] Dönemin en aktif gazetelerinden biri olmasının sebebi Ahmet Cevdet Beyin sade Türkçe kullanması ve Türkçülük anlayışı ile geniş kitlelere ulaşmasıdır. Batı dilleri ile medeniyetine ne kadar hâkimse Osmanlı Tarihi ve Divan Edebiyatına da hâkim olarak bu eserleri ve yazılarını İkdam Kütüphanesi serisi adı altında yayınlamıştır. Bunlardan bir kaçı; Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nin ilk 6 cildi, Şemseddin Sami'nin Kamusi Türkî'si, Necip Asım'ın Orhun Abideleri, Ali Şir Nevai'nin Muhakemetül Lugateyn'i gibi döneme ışık tutan eserlerdir. Ahmet Reşit Beyin tarihi makaleleri de siyasi tarih bakımından değerlidir. Müverrih Abdurrahman Şeref de çok güzel tarihi yazılar yazmıştır.[100]

II. Abdülhamit'in istibdat dönemi sırasında yazdığı yazılar ile İttihatçıların tepkisini çekmiştir. Dönemin yazarlarından bazıları siyasi sebeplerden dolayı öldürülmüş ya da sürülmüştür. 31 Mart vakasının ardından baskılara dayanamayan Ahmet Cevdet 1908 yılında Avrupa'ya kaçmıştır. İlk Fransa'ya daha sonra İsviçre'ye yerleşmiştir. Bir süre buradan gazeteye İsviçre Mektupları başlığı ile yazılar da göndermiştir.

---

[97] Hatice Selma Fide Yiğit, *İkdam Gazetesi Üzerine Çalışma-İnceleme ve Seçilmiş Metinler 1917,* Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999, s. 34.
[98] Fide Yiğit, a.g.t., s. 37.
[99] Kelimenin anlamı için bknz; Ferit Develioğlu*, Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lugat,* Aydın Kitapevi, 2010; Şemseddin Sami*, Kamusi Türkî.* Kapı yay., 2013.
[100] Buttanrı, a.g.e., s. 83

Yine İttihatçıların baskısıyla 26 Şubat 1912'den itibaren gazetenin adını İktiham[101] olarak değiştirmek zorunda kalmıştır. Uzun müddet yurt dışında kalan yazar Cumhuriyetin ilanıyla 1923 yılında Türkiye'ye dönmüştür.

Ahmet Cevdet Bey, gazetede yayınlanan bir haberden dolayı Hüseyin Cahit ve Tasvir gazetesi başyazarı Ebuziya Velut ile birlikte İstiklal mahkemesine verilmiştir. Suçsuzluğu ispat edilince beraat ederek yayın hayatına kaldığı yerden devam etmiştir. İkdam gazetesi 31 Aralık 1928 yılına kadar 11.384 sayı yayınlamıştır. Ortalama kırk yıla yakın bir süre kalemiyle Türk basınına hizmet eden Ahmet Cevdet Bey, 1935 yılında 1. Basın Kurultayı' na katılmak üzere Ankara 'ya gitmiş, yolda hastalandığından Kurultay'ın 3. günü Ankara'da vefat etmiştir. TDV İslam ansiklopedisi kaynağına göre yine Kurultay günü heyecanlanarak kalp krizi geçirir ve ertesi gün 27 Mayıs günü vefat ettiği belirtilmiştir.[102]

3.2. İkdam Gazetesi Yayın Süreci

Türk basın tarihinin en uzun süreli ve en çok okunan gazetelerinden biri olan İkdam gazetesi 1 Muharrem 1312 (5 Temmuz 1894) tarihinde ilk sayısını çıkarmıştır. Sabah gazetesi ile rekabet içinde olan gazete yayına girdikten kısa bir süre içinde kapatılmıştır. Bir yazıdaki "mösyö" kelimesi yanlışlıkla "cenabı Padişahîleri" ile başlayan satırlardan birinin başına getirildiği için altıncı sayıdan itibaren (6 Muharrem 1312/28 Haziran 1310/10 Temmuz 1894) Abdülhamit tarafından bir ay süreliğine kapatılmıştır (Yayın yapılmayan tarihler 11 Temmuz-7 Ağustos 1894 günleri dâhil bir aylık süredir).[103] Kısa sürede yayın hayatına tekrar dönse de dizgi hatası nedeniyle yayını durdurulmak zorunda kalınmıştır. 31 Ağustos'ta yapılan şenliklerden söz ederken kullanılan mutlu gece anlamındaki "Leyle-i Mes'ude" tamlamasının ikinci kısmı "mesude" şeklinde yazılması tamlamanın anlamının (kara gece) olarak yayınlanmasıyla kapatılmasına sebep olur.[104]

---

[101] Kelime anlamı; Göğüs germe, karşı durma, hücum etme, saldırma., Bknz.; Ferit Develioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat.*

[102] M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, s. 287; Nuri Yüce, "Ahmet Cevdet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul, s. 55-56.

[103] Buttanrı, a.g.e., s. *79-80*

[104] Fide Yiğit, a.g.t., s. 34-35

Daha sonra İttihatçılar aleyhinde yazdığı yazılar ile tepkileri üzerine çeken Ahmet Cevdet gazeteyi bırakıp (1909) yılında 31 Mart Vakası ardından Avrupa'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Bu sırada gazetenin başına Ali Kemal geçmiştir. Avrupa'dan gazeteye çeşitli konularda yazılar göndermeyi ihmal etmemiştir. (8 Mart 1910) yılına kadar 5557 sayı çıktıktan sonra (14 Mart 1910-25 Şubat 1912) tarihleri arasında 607 sayı Yeni İkdam adıyla çıkarılmıştır. (26 Şubat 1912-10 Ağustos 1912) tarihleri arasında 166 sayı İktiham olarak çıkarılmıştır. 10 Ağustos 1912 yılında İkdam adıyla yayımına devam ederek 31 Aralık 1928'de 11383 numaralı sayısı ile yayın hayatına son vermiştir. Gazete 1928 yılının son bir ayında Harf İnkılâbı nedeniyle latin harfleri ile basılmıştır.

3.3. İkdam'ın Kadrosu

İkdam Gazetesi, yayın hayatına başladığı sırada Babıâli baskısı, basına uygulanan sansürler nedeniyle zor bir dönemden geçmiştir. Sabah Gazetesi ile rekabeti ve tecrübeli yazarların yanı sıra genç yazarların tecrübe yeri olarak İkdam'ı seçmeleri gazetenin tirajlarını arttırmıştır. İkdam'ın diğer gazetelerinden üstün tarafı, Ahmet Cevdet'in gazetecilikten yetişmiş güçlü kalem sahibi olmasından gelmektedir. Ahmet Cevdet gazetesini yayınlamaya başladığında, devrinin en ünlü kalemlerini kadrosunda toplamıştır.[105] Bu önemli yazarların bir kısmını sıralayacak olursak: Ahmet Rasim, Ahmet Refik, Ali Kemal (Peyam Gazetesi-Peyam-ı Sabah gazetesi yazarı), Mahmut Sadık, Abdullah Zühtü, Hüseyin Cahit, Cavit Bey, Dr. Adnan (Adıvar), Ekrem Reşat, Bahaî takma adıyla Veled Çelebi, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Babanzade İsmail Hakkı, Ahmet Emin (Yalvaç), Selim Sırrı gibi birçok yazar kadroda yer almıştır.

İkdam gazetesi birçok ilklere de imza atmıştır. Haber toplama işinde öncü olan İkdam'ın çok sayıda muhabiri de olmuştur. Kurtuluş savaşı zamanında ilk defa Ankara'ya muhabir gönderen gazete olmuştur. Yurt dışında da muhabiri bulunan gazeteye Ali Kemal Paris'ten yazılar göndererek Fransa hayranlığı bulunan zatların

[105] Buttanrı, a.g.m., s. 80

merakla beklediği yazılar haline gelmiştir. 1908'de bir süre gazetenin başına Ali Kemal geçmiş, ancak daha sonra ayrılıp Peyam gazetesini çıkarmıştır. [106]

3.4. İkdam Gazetesi Şekil ve İçeriği Hakkında

İkdam Gazetesi üzerinden yaptığımız araştırma ve incelemelere Birinci Dünya Savaşı'nın başlama tarihi olan 1 Ağustos 1914 tarihli nüshadan itibaren Ağustos 1916 tarihine kadar ele alınmıştır. 1 Ağustos 1914 tarihli gazetenin 8 adet sayfası bulunmaktadır. Yine bazı sayılar 4-6 sayfa olarak çıkarılsa da genellikle iki sayfa olarak görülmektedir. Yazıların uzunluğuna göre haberler en az iki ve daha fazla sütuna ayrılmıştır. Son sayfalar ise ilan haberlerine ayrılmaya çalışılmıştır.

Gazete hakkındaki ilk bilgiyi, isminin de yazılı olduğu üst kısımdan almaktayız. Sağ üst kısımda *" Her gün sabahları neşir olunur siyasi, ilmi, ticari Türk gazetesidir."* yazılıdır. Yine sağ üst köşesinde *"Mahall-i idaresi: İstanbul'da Bab-ı Ali Caddesinde "İkdam" Yurdundadır. İdarehane eshab-ı müracaata gice gündüz her saat açıktır. Sahib-i imtiyaz ve ser muharriri Ahmet Cevdet"* yazmaktadır. İncelediğimiz gazete sayılarının bir kısmının üst yazılarında Fransızca olarak gazetenin tarihi ve Ahmet Cevdet Beyin kurucusu olduğu yazılıdır. Gazetenin fiyatının 10 para olduğu belirtilmiştir. Gazetenin o gün ki tarihi bazen üst kısmında bazen de ilk sütunun en üst kısmında küçük harfler ile Miladi, Rumi ve Hicri olarak yan yana verilmektedir.

Ele aldığımız dönemle ilgili olarak, gazetelerin içindeki resimler çoğunlukla gazetenin ilk sayfalarında yer almaktadır. İçeriğinde cephe ile ilgili haritalar, karikatürler, savaş meydanlarından gönderilen fotoğraflar ve cephelere komutanlık eden liderlerin fotoğrafları da bulunmaktadır.

İkdam'ın sayfalarını ele aldığımızda haber başlıkları ya da makale başlıkları büyük puntolar ile koyu şekilde yazılmıştır. Haberler "Avrupa Harb-i Umumisi, En Son Haberler, İslam Âlemi, Balkanlarda Harp, Mühim Haberler, Tebliğ Resmi, Hususi Telgraflarımız" büyük puntolu başlıkları altında küçükbaşlıklar ile yazılmıştır.

[106] İnuğur, *a.g.e.*, s. 285

İkdam Gazetesinin nüshalarına Milli Kütüphane "Süreli yayınlar/ Katalog" Dijital Kütüphane Sistemi ve Ankara Üniversitesi Gazeteler Veri Tabanından ulaşılmıştır. Beyazıt Kütüphanesi Hakkı Us Koleksiyonunda da İkdam sayılarının bir kısmı mevcuttur. Ele aldığımız döneme ait bazı ayların tam günleri mevcut değildir. Bu durumun sebebi İkdamın yayına ara vermesi ve bazı günlerin saklama koşulları sebebiyle günümüze kadar gelememiş olmasıdır.

İkdam dış haber kaynaklarına oldukça önem vermektedir. Cihan harbini günü gününe takip etmeye çalışmakta, her cepheden haber vermeye özen göstermektedir. Bir gün öncesinin vuku bulan olayı genellikle ertesi günün haber satırlarında yer almaktadır. İkdam'ın kullandığı dil herkes tarafından anlaşılıp okunabilecek derecede sade tutulmaya çalışılmıştır. Sadeliği dil olarak ele alıp cephe haberlerinin dışında kültür-sanat-edebiyat haberlerini de gazetenin nüshalarından eksik etmemişlerdir.

Günümüzden 100 sene öncesine ait eser incelemesi olduğu için o döneme ait baskı, boya ve günümüze kadar olumsuz saklama koşulları çok modern olmaması nedeniyle bazı bölümlerde okuyamadığımız kelimeler "....." ile gösterilmiştir. Çoğunlukla özel isimler yer adları ile yabancı gazete isimlerinin bulunmasında sıkıntılar yaşanmıştır. Kelime bilgileri için çoğunlukla Ferit Develioğlu'nun lugatından faydalanılmıştır.

İkdam Gazetesi'nden yararlanılarak birçok çalışma yapılmıştır. İkdam gazetesini eksen alan çalışmalarda ele aldığımız konu incelenmemiştir. Bizde ele alınmayan konuyu ortaya koymaya çalıştık.

Dönemin yazım kuralları ve noktalama işaretleri günümüz kurallarıyla farklılık göstermektedir. Örneğin özel isimler parantez içinde kullanılmıştır. Bizde orijinalliğini bozmamak adına o dönemde kullanılan noktalama işaretlerinin yerlerinde her hangi değişiklikte bulunmamaya gayret ettik. Bazı haber başlıkları gazetede, aynı haber başlıkları da dâhil, bazen küçük puntolar ile bazen de büyük puntolar ile yazılmıştır. Transkrip yaptığımız bölümde de aynı başlıklar bazı sayılarda orjinalliği bozmamak adına büyük harf ve küçük harfler olarak verilmiştir.

Türk siyasi ve kültürel tarihine ışık tutan İkdam, yayında olduğu süre zarfında II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, Cihan Harbi, Milli Mücadele, Cumhuriyet Dönemi gibi birçok önemli olaylara da tanıklık etmiştir. Yayınlandığı tarihten itibaren araştırmacılar tarafından başvurulacak zengin bir yazılı kaynak niteliğindedir.

Çalışmamızın geneli ile ilgili olarak İkdam dâhil Türk basını hakkında biraz bilgi vermekte yarar vardır: Türk basını, Osmanlı Devleti savaşa girinceye kadar ve savaş sırasında genellikle Pan-İslamcı yayınlar, Almanların bu savaştan galip çıkacağı düşüncesi, Mısır dâhil yakında esaret altındaki tüm Müslümanların kurtulacağı, İslam âleminin ayaklanmak için Halifenin cihad çağrısını beklediği şeklinde yayınlar yapmıştır. Tüm basın müttefiki olduğumuz Almanya yanlısı yayınlar yapmıştır.

Gazete haberlerinin bir kısmı tarafsız devletler ile az miktarda da olsa rakip devletlerin basınından alınmıştır. Ama çoğunluk haberler Alman ve Avusturya basınından gelmektedir. Bunlardan bazıları tarafsız ülkelerin basınından alıntı olarak verilmiştir. İngiliz yönetimindeki Mısır'da çıkan basın haberlerinde –bu haberler Avrupa basını kaynaklıdır- yazısı ile Osmanlı Devletinin politikasına uygun olanlara yer verildiği görülmektedir. Haberler genellikle, Almanya, Avusturya, İngiltere, Romanya, Hollanda, Mısır, İtalya, İsviçre, İspanya, Yunanistan gibi ülke başkentleri veya diğer şehirlerinde çıkan basına dayandırılmaktadır. Ayrıca Osmanlı Heyet-i İstihbariyesi ve İkdam gazetesi sahibi Ahmet Cevdet Beyin İsviçre'den gönderdiği haber ve yorumlara dayandırılmaktadır. Savaş döneminde sansür uygulandığı için haberler tek taraflı ve propagandaya yönelik olup bunların çoğunun doğruluğundan şüphe etmek gerekir.

Çalışmamızla ilgili haberlerin genel konuları şunlardır: Mısır'ın ahvali, İngilizlerin Mısır ve Süveyş Kanalı savunması ile ilgili aldığı tedbirler, Mısır'ın batı sınırında Senusilerin faaliyetleri ve Osmanlı ordusunun sefer hazırlıkları ve çölde ilerleyişi.

Mısır ile ilgili genel haber konularına bakıldığı zaman, Mısırda İngiliz karşıtı grupların ihtilal hazırlığı, Mısır ordusundaki Arapların ellerinden silahların alındığı, önemli görevlerde bulunan Arap memurların hapsedildiği, Mısır'ı korumak için İngilizlerin Hindistan'dan takviye kuvvetler getirdiği, Müslüman Arapların

Almanya'nın zaferi kazanacağına dair kesin inancı, İngilizlerin sert bir sansür uygulayarak Mısır kamuoyuna yanıltıcı bilgiler verdiği, Mısır'da ekonominin iflas ettiği, hayat pahalılığı yüzünden halkın mağazaları yağmaladığı vs. haberleri ve yorumları görülmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki Osmanlı ordusu ve Senusilerin harekâtı, düşmana verdirilen ölü, yaralı ve esir sayısı, düşman safından Türk ordusu ve Senusilere katılanların sayısı gibi asılsız muharebe bilgileri ile haberlerin yapılan çalışmalarla ilgisiz olduğu ortaya konmuştur.

Buna örnek olarak, çalışmamızda özellikle Senusiler ile ilgili haberler tarihlerine baktığımızda şu gerçek ortaya konmuştur. Şubat 1915'te Nuri Bey'in Libya'ya gelmiş, Senusi şeyhini İngilizlere karşı kışkırtmaya çalışmış ama tüm çabalarına rağmen Şeyh bu konuda ağırdan almış, bu isteksizlik üzerine Nuri Bey Senusiler ile İngilizler arasında savaş çıkartmak zorunda kalmıştır. Bu da ancak Aralık 1915'te mümkün olmuştur.[107] Dolayısıyla, basınımızın Aralık 1915'e kadar İngilizlere karşı Senusi eylemleriyle ilgili verdiği haberlere ihtiyatla bakmak gerekmektedir.

Yine Türk ordusunun Osmanlı Devleti'nin Kasım 1914'te Birinci Dünya Savaşına girmesinden 2/3 Şubat 1915'teki saldırısına kadar geçen sürede Kanalın doğusundaki çatışmalarla –özellikle İngiliz kayıplarıyla- ilgili abartılı haberler verildiği İkinci bölümdeki bilgilerle anlaşılacaktır. Savaş dönemi olduğu için propaganda amaçlı olarak haberlerin abartılmasını olağan karşılamak gerektiğini düşünüyoruz.

[107] Geniş bilgi için bknz., Üzen, *Osmanlı'nın Çöl Yürüyüşü Kanal Seferleri*, s. 447-459.

BÖLÜM 4

İKDAM GAZETESİNDE YER ALAN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA MISIR SEFERİ VE MISIR İLE İLGİLİ METİNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VETRANSKRİPSİYONU (AĞUSTOS 1914-AĞUSTOS 1916)

4.1. İkdam Gazetesimde Yer Alan Mısır Seferi ve Mısır İle İlgili Metinlerin Değerlendirilmesi

Ele aldığımız dönemle ilgili olarak İkdam ve diğer Türk basınının durumunu açıklamıştık. Bu aşamada, İkdam gazetesinin Mısır ve Mısır/Kanal seferi ile ilgili bilgilerinin bazı başlıklar altında değerlendirilmesi gerekir.

4.1.1. Mısır'ın ve Mısırlıların Ahvali, Şehirlerdeki Kıyamlar ve Ekonomik durum

Gazetede yer alan haberlerde Mısır ahvali ile ilgili olarak İngilizlerin Mısır'daki işsizliğe ve ekonomik durgunluğa bir çare bulamadıkları takdirde halkın ayaklanacağı belirtilerek İngiliz yönetimi aleyhinde Mısır'da güçlü bir hava oluşturulmaya çalışıldığı aktarılmıştır.[108] Mısır'da sokaklarda sürekli isyanların olduğu, hükümetin sert tedbirler aldığı, Alman gazetelerinin Mısır'a gelmesine rağmen halkın doğru haber almasını önlemek için Alman gazetelerinin İskenderiye'de bir kenara ayrıldığı belirtilmektedir.[109]

Arapların, İngilizleri İslamiyetin düşmanı olarak bellediklerini[110], Eylül 1914 başından beri Kahire'de yağma ve kargaşanın devam ettiği[111], Kahire'deki yağmalar nedeniyle dükkânların kapalı kaldığı ve ticari hayatın tamamen söndüğü, İngiliz

[108] İkdam, 19 Sebtembre 1914, Numero: 6314.
[109] İkdam, 23 Sebtembre 1914, Numero: 6318.
[110] İkdam, 24 Sebtembre 1914, Numero: 6319.
[111] İkdam, 25 Sebtembre 1914, Numero: 6320.

güvenlik güçlerinin huzuru güçlükle sağladığı[112] haberleri verilmektedir. Ayrıca Ekim 1914 ayına gelindiğinde, Mısır'da erzak ve zahirenin fiyatının % 100 hatta % 150 arttığı, hatta bu artışa tüccarların bazı davranışlarının buna sebep olduğu, ekonomik hayatın giderek daha tehlikeli bir hal aldığı[113] bilgisi verilerek bunun sorumlusunun İngiliz yönetimi olduğu ima ediliyor. 19 Ekim 1914 tarihli haberde, Mısır'dan gelen bir Osmanlı vatandaşının anlattıkları da yukarıdaki haberlerle aynı minvalde olup ek olarak Mısır'daki halkın Alman zaferini şiddetle istedikleri bilgisi yer almaktadır.[114]4 gün sonraki sayıda ise Mısır ve Hindistan'dan Zürih'e dönen İsviçrelilerin bu ülkelerde huzursuzluğun had safhada olduğunu ve yakında isyan çıkmasının muhtemel olduğunu söyledikleri haberi yer almaktadır.[115] Böylece Mısır ve Hindistan'daki halkın İngiliz yönetimini devireceği umudu kamuoyuna aşılanmaya çalışılmıştır.

Mısırlı bilim adamlarından bir heyetin Arapçayı yaymak için Doğuya gideceklerine dair habere İkdam gazetesi, Hindistan'ı yani Hintli Müslümanları İngilizlere sadık kalmaları için dini propaganda yapmak için görevlendirildikleri yorumu yapmaktadır.[116]

Mısır'daki İngiliz memurlar Mısır'daki bazı mezarlarda silah ve mühimmat bulmuş, mezar görevlileri ile bazı önde gelen Müslümanlar tutuklanmıştır.[117] Bu haber ile Mısırlı Müslümanların isyan hazırlığında oldukları anlatılmak istenmiştir.

Aralık sonunda İskenderiye'de büyük karışıklıkların çıkmış, İngilizler makineli tüfeklerle birlikte büyük bir takviye kuvvet göndermiş ve olaylar sonunda 85 Mısırlı ölmüştür.[118]24 Arap İngilizler tarafından idam edilmiştir.[119] Birinci Kanal Seferinden

[112] İkdam, 28 Sebtembre 1914, Numero: 6323; 1 Novembre 1914, Numero: 6357; 15 Novembre 1914, Numero: 6371.
[113] İkdam, 5 Octobre 1914, Numero: 6330.
[114] İkdam, 19 Octobre 1914, Numero: 6344.
[115] İkdam, 23 Octobre 1914, Numero: 6348.
[116] İkdam, 26 Octobre 1914, Numero: 6351.
[117] İkdam, 5 Kânunuevvel Efrenci 1914, Numero: 6391.
[118] İkdam, 28 Kânunuevvel Efrenci 1914, Numero: 6414.
[119] İkdam, 23 Şubat Efrenci 1914, Numero: 6470.

sonra İngilizler Mısır Kadısını azletmeleri üzerine, bunu Mısır halkının kabul etmeyeceği yorumu yapılmaktadır.[120]

Bir Almanın şahitliğine dayanılarak, Mısır'da altın kalmadığı, çünkü İngilizlerin halkın elinden bunları topladığı, hergün yerli eşraftan birilerinin kurşuna dizildiği bilgisine yer verilmektedir.[121]

Mısırlı öğrencilerin siyasetle uğraştığına dair bir haberden yola çıkılarak, İngilizlerin Mısır'da da büyük bir darbe yiyeceği ve Mısırlı gençlerin kıpırdanması haberinin İngilizlerin içine düştüğü zor durumun bir göstergesi olduğu savunulmaktadır.[122]

1916 yılında Mısır'da bir ihtilal cemiyetinin ortaya çıkarıldığı, cemiyete üye kişilerin yakalandığı, yargılandığı ve idama mahkûm edildiği haberi görülmektedir.[123]

Çanakkale yenilgisinden sonra İngilizlerin Mısır'da çok endişeli oldukları, askerlerin sayısını arttırdıkları, zorla silâhaltına alınan yerli efradın "silahımızı karındaşlarımız Türk ve Araplara karşı değil fakat Mısır'a tahakküm eden ecnebilere karşı istimal ederiz" diyerek tepkilerini ortaya koydukları, bunun üzerine İngilizlerin Mısırlıların üzerlerine ateş açtıkları ve 20 kadar Mısırlının öldürüldüğü anlatılmaktadır.[124]

22 Nisan 1916 tarihli haberde Mısır'daki halkın sıkıyönetim yüzünden maruz kaldıkları sıkıntılar, yerli rediflerden 400 kişinin isyan ettiği için idam edildiği haberi görülmektedir.[125] Bu bilgilerle İngilizlerin Mısır'ı kötü yönettikleri, halkı memnun edemedikleri için zulme ve baskıya başvurdukları Türk kamuoyuna anlatılmaya çalışılmaktadır.

[120] İkdam, 16 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6463.
[121] İkdam, 26 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6532.
[122] İkdam, 8 Haziran Efrenci 1915, Numero: 6575.
[123] İkdam, 2 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6814.
[124] İkdam, 21 Mart Efrenci 1916, Numero: 6862.
[125] İkdam, 22 Nisan Efrenci 1916, Numero: 6894.

4.1.2. Senusilerin Faaliyetleri

Senusilerin faaliyetleri ve destekleri ile ilgili bilgilerin zaman zaman gazetenin haberlerinin içinde veyahut da Senusi haber başlığı altında görmekteyiz. İlk karşımıza çıkan haber ise Bingazi hududunda Senusilerle mücadele içerisinde bulunan İngilizler geri çekilmek zorunda kalmıştır. Aynı tarihli gazetede yer alan İmhoff Paşanın makalesinde, Senusilerin Kânunu evvelin başlangıcında Fransızlara karşı Çad mevkiinde başarılar kazandığı, Senusilerin Mısır'ın batı sınırındaki saldırıları sonucunda İngilizlerin bazı birlikleri buraya sevk ettiği belirtilmiştir.[126]

25 Şubat 1915'te İngiltere'nin Trablusgarb'ı elinde tutan İtalyan hükümetine başvurarak Senusilerin saldırılarını engellemesi istemesi ve İtalyanın buna yanaşmaması haberi[127] İngilizlerin acziyetini göstermek için yapılmıştır. 3 Mart tarihli haberde de 14.000 Senusinin Mısır üzerine yürüdüğü ifade edilmektedir.[128]

2 Ocak 1916'da Senusilerin İtalyanlara karşı başarılarından söz edilmiş, ayrıca İngilizlerin Mısır'ın batısında Senusilerle çarpışması ve Senusilerin çok az zayiat verdikleri bilgisine yer verilmiştir.[129] Ay sonunda ise İngilizlerin donanmanın himayesinde sayıca üstün İngiliz birliklerinin Senusilere saldırdığı ama saldırıdan bir başarı elde edemedikleri gibi çok kayıp verdikleri belirtilmektedir.[130] Şubat ortasındaki 5.000 kişilik bir İngiliz kuvvetinin Senusiler tarafından mağlup edildiğine dair abartılı bir habere rastlanmaktadır.[131]

Mısır'ın batı yönünde Senusilerin büyük başarılar kazandığı, İngilizlerin bunları önemsiz gibi göstermeye çalıştığına dair bir yoruma yer verilmektedir.[132] İngilizlere karşı Senusilerle ilgili haberler, Trablusgarp'taki Müslümanların da Osmanlı Halifesinin cihad ilanına eşlik ettiği mesajı verilmeye çalışılmıştır. Senusilerin Aralık 1915'e kadarki başarılarına dair haberlerin asılsız olduğunu daha önce belirtmiş

[126] İkdam, 23 Kânunievvel Efrenci 1915 Numara: 6439
[127] İkdam, 25 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6472.
[128] İkdam, 3 Mart Efrenci 1915, Numero: 6478.
[129] İkdam, 2 Kânunisani Efrenci 1916, Numero: 6783.
[130] İkdam, 20 Kânunisani Efrenci 1916, Numero: 6810.
[131] İkdam, 15 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6827.
[132] İkdam, 15 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6827.

4.1.3. Mısır'daki Yabancı Tebaanın Durumu

Avrupa'daki savaş hakkında İngilizler tarafından Mısırlılara verilen yanlış bilgiler yerine doğru bilgi verileceğinden korkulduğu için Almanya ve Avusturya-Macaristan tebasından olanlar Mısır'dan sürülmektedir.[133] İngilizler Mısır'daki Almanya ve Avusturya tebasından olanların Mısır yönetimine bildirerek kayıt altına alınmasını istemiştir.[134] Yine, savaş başlamadan önce, izinli olarak memleketlerine giden Alman ve Avusturyalı memurları Mısır Hükümeti tarafından hemen göreve çağırırken savaşa gönüllü olarak gitmek isteyen İngiliz memurlarına üç ay izin verildiği gibi maaşları da peşin verilmiştir. Bu durum eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine uymadığı için[135] ve çifte davranış sergilendiği için İngilizler ve Mısır hükümeti eleştirilmektedir.

İskenderiye'ye gelen bir yaralı İtalyan askerinin İtilaf ordularının yenildiğinden, İngiltere safında savaşa giren İtalya'nın İlkbaharda barış isteyeceğinden bahsettiğini ve bunun üzerine İngilizlerin kendisini yargılayarak dört ay hapis cezasına mahkûm edildiğini söyleyen İkdam gazetesi İtilaf devletleri aleyhine olumsuz bir tablo çizmektedir.[136]

4.1.4. Yurt Dışındaki Mısırlı Milliyetçilerin Faaliyetleri

Almanya, Osmanlı Devleti ve basını Mısır'daki İngiliz yönetimine karşı olan Mısırlı muhaliflerle yakından ilgilenmiştir. Bu çerçevede bu muhalif gruplardan fayda sağlanabileceğini düşünerek özellikle bu tür haberlere yer verilmiştir.

Cenevre'de bulunan Mısırlı Milliyetçiler Komitesi İngilizlerin Kâhire'ye girdiği tarihin yıldönümü nedeniyle İngiltere Başbakanı Asquit'e bir protesto telgrafı göndererek Mısır'ın tarafsızlığına raiyet etmesini ve Mısırlıların özgürlüklerini iade etmesini istemiştir.[137]

---

[133] İkdam, 15 Septembre 1914, Numero: 6310.
[134] İkdam, 6 Octobre 1914, Numero: 6331.
[135] İkdam, 26 Octobre 1914, Numero: 6351.
[136] İkdam, 15 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6827.
[137] İkdam, 17 Septembre 1914, Numero: 6312.

Cenevre'deki Mısırlılar Kulubü Reisi bir beyanname yayınlayarak İngiliz ve Fransızların cephelerin en ön safhalarına Müslüman askerlerin yerleştirerek ölmelerini protesto etmiştir.[138]

İstanbul'a gelen Mısır Hizbü'l-Vatan Cemiyeti Reisi, Mısırlıların İngilizleri en büyük düşman tanıdığını, İngilizler aleyhine şimdiye kadar isyan etmemelerinin sebebinin, çıkacak isyandan İngilizlerin Osmanlı Devleti'ni sorumlu tutmamasını sağlamak olduğunu, İngilizlerin Mısır Hidivi olarak atadığı Kamil Paşanın Mısırlılar tarafından gayrı meşru olarak görüldüğünü anlatmıştır.

4.1.5. Osmanlının Hilafet Makamına veya Dini Liderlik Gücüne Vurgu

Viyana basınına göre, Türkiye'nin İslam âleminde sahip olduğu nüfuz ve kuvvetten dolayı İngiltere'nin Osmanlı'ya karşı düşmanlığından zararlı çıkacağı belirtiliyor.[139] Mısırlıların hutbeleri İslam halifesi olan Osmanlı Sultanı adına okutmak istedikleri[140], Mısır halkının Hilafet makamına bağlı oldukları[141] haberleri ile Pan-İslamist bir yaklaşım sergilenmektedir. Mısırlı Müslümanların Mısır Hükümetinin emirlerini tanımak istemediklerini, hutbenin Osmanlı Halifesi adına okutmak istedikleri[142] haberiyle bir ay önceki bilgi üzerinde ısrarla durulduğu görülmektedir.

11 Mart 1915 tarihli sayıda, kimliği belirsiz bir şahsın dilinden, Şeyh Senusiye tarafsız kalma teklifi götüren İngiliz-Mısır heyetinin eli boş döndüğü, Şeyh Senusunin Halifenin düşmanlarıyla işbirliği yapmayacağı cevabını aldığı aktarılmaktadır.[143]

18 Mart 1915 tarihinde meşhur Alman Baron Opphenhaim'in Berlin'deki evinde yapılan bir toplantıya İkdam muhabiri Mehmed Said de katılmış ve bu toplantıya dair uzun bir mektup göndermiştir. Bu toplantıya Tatar, Çerkes, Arap, Mısırlı, Türk ve

[138] İkdam, 5 Octobre 1914, Numero: 6330.
[139] İkdam, 30 Octobre 1914, Numero: 6355.
[140] İkdam, 5 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6452. 16 Şubat tarihli Mısır'da hutbelerin Müslümanların Halifesi adına okutulduğu, İngilizlerin buna engel olduğu, hutbeyi Osmanlı Halifesi adına okuyanların tutuklandığı bilgisine yer verilmektedir. İkdam, 16 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6463.
[141] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454.
[142] İkdam, 3 Mart Efrenci 1915, Numero: 6478.
[143] İkdam, 11 Mart Efrenci 1915, Numero: 6486.

Acem temsilciler katılmıştır. Aktarılan konuşmalara bakıldığında özetle ittihad-ı İslam'ın bir tablosu çizilmektedir.[144]

İngilizlerin atadığı Mısır Sultanı Hüseyin Kamil Paşaya bir suikast girişimi yapılmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Buna dair haberler bilinçli olarak geniş tutulmuştur. (11, 17, 19, 26 Nisan 1915 tarihli nüshalar) Suikast girişimde bulunan fedai Muhammed Halil sorgusunun ardından idam edilmiştir. 27 Nisan tarihli sayıda fedainin sorgusundan gerçekliği şüpheli bölümlere yer verilmiştir. Sorgusunda Hüseyin Kamil'in Müslümanların Halifesine karşı savaştığı, İngilizlerle işbirliği yaptığı için bu eylemi gerçekleştirdiği ifade edilmektedir.[145] 27 Nisan 1915 tarihli sayıda yer alan bir haberde, Mısırlıların İngilizlerin zalim yönetiminden Türkler sayesinde kurtulmayı bekledikleri havası yaratılmıştır.[146] 11 Nisan 1915 tarihli sayıda, İngilizler tarafından Mısır Sultanı ilan edilen Hüseyin Kamil Paşaya yapılan suikast girişiminden yola çıkarak yapılan bir yorumda, adı geçenin katlinin vacip olduğu, bu eylemin Mısır'da İngilizlerin sonunun yakın olduğunun bir işareti olduğu, suikast girişiminin İslam âleminde iyi bir etki bırakacağı, bu eylemin Cihad'ın bir yansımasının olduğu, yakılan bu ateşin Kuzey Afrika, Orta Asya, Sibirya, Hindistan, İran ve Afganistan'da yavaş yavaş yanmaya başladığı ifade edilmiştir.[147]

5 Mayıs 1915 tarihli sayıda Mısır'da Cihad ilanının pek etkisi olmadığına dair yorumlara karşı çıkmış, bilakis Mısır'da çok büyük etki yaptığı, Mısır ve Sudan'daki kabilelerin İngilizlere isyan ettiği iddia edilmiştir.[148]

1916 başında yer alan bir haberde, Cihadın yayılması ve başarı ihtimalinin giderek arttığı ve İslam âleminde büyük isyanların yakın olduğu bilgisi verilmektedir.[149]

[144] İkdam, 2 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6508.
[145] İkdam, 27 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6533.
[146] İkdam, 27 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6533.
[147] İkdam, 11 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6517.
[148] İkdam, 5 Mayıs Efrenci 1915, Numero: 6541.
[149] İkdam, 2 Kânuni sani Efrenci 1916, Numero: 6783.

4.1.6. Mısır'da İngiltere'nin Faaliyetleri

Eylül ayında Mısır'a gelmesi beklenen 30-40 kişilik Hint askerinin gelememesini Hindistan'daki Kolera salgını ve Hintlilerin isyanlarına bağlanmıştır.[150] İngilizler Mısır'daki mevcut hükümet yerine bir askeri hükümet atadığı, bunu da İslam âleminde İngiltere'nin gerçek yüzünü ortaya koyduğu yorumu yapılmaktadır.[151]

Mısır'ın içinde bulunduğu vahim durum nedeniyle Avrupa cephesine gönderilecek İngiliz birliklerini Mısır'da tutmak zorunda kalmıştır. Süveyş Kanalına 14.000, İskenderiye'ye 5.000 asker konuşlandırılmıştır. Mısır'a 96 nakliye gemisi ile 50.000 Kanadalı ve Avustralyalı İngiliz askerin gelmesi beklenmektedir.[152] Son bilginin dayandırıldığı kişi İskenderiye'deki İngiliz Liman Müdürüdür. Böyle bir gizli askeri bilginin bir İngiliz müdür tarafından açıklanması hiç mantıklı görünmemektedir. Mısır'daki İngiliz Siyasi Memurunu tebrike giden Mısır eşrafına, İngiltere aleyhine yapılacak her türlü eylemi Kur'an'ın dahi men ettiği[153] haberi, İngilizlerin Kur'an'dan dahi faydalandıklarını göstermektedir.

İngiltere hükümetinin yerli Mısır askerlerinin silahlarını alma kararı neticesinde çatışmaların çıkması ile her iki taraftan ölenlerin olması ve Mısır'daki Hint askerlerinin çoğu firar ettiği haberleri[154] İngilizlerin zor durumda kaldığı imajını yaratmaya yöneliktir.

Mısır'a İngilizce, Fransızca ve Rusça gazetelerden başka gazete girmemektedir. Bu gazetelerde Almanya aleyhine abartılı haberler yer almaktadır. Mısır'daki Hint askerleri çeşitli tecavüzler ve serkeşlikler yapmaktadır.[155]

Çanakkale cephesinin kapanmasından sonra bu cepheden çekilen bir kısım İngiliz kuvvetinin Mısır'a sevk edildiği, çünkü Mısır'da İngiliz çıkarlarının tehlikede

[150] İkdam, 15 Septembre 1914, Numero: 6310.
[151] İkdam, 1 Octobre 1914, Numero: 6326.
[152] İkdam, 23 Octobre 1914, Numero: 6348.
[153] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350.
[154] İkdam, 28 Octobre 1914, numero: 6353.
[155] İkdam, 30 Octobre 1914, Numero: 6355.

olduğu, Selanik'te yeni bir cephe açarak Osmanlıların Mısır'a asker göndermesini engellemek istediğine dair dış kaynaklı bir yoruma yer verilmektedir.[156]

4.1.7. Mısır Hidivi[157]

Savaş başladığında İstanbul'da bulunan Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşanın eskiden İngilizlerin her dediğini yaptığını artık bundan sonra buna pek istekli olmadığı, Mısır'da uygulanan sert İngiliz politikaların yerine kendisinin benimseyeceği politikaları uygulama gücüne sahip olduğu[158] İngilizlerin, Mısır Hidivine hava değişimi için İstanbul'dan Avrupa'ya gidebileceği teklifi üzerine Hidiv, Mısır'a dönmedikçe Hilafet merkezi olan İstanbul'da kalmaya devam edeceği cevabını vermiştir. Hidivin bu cevabı Mısır kamuoyunda çok iyi karşılandığı ve bundan dolayı kendisini tebrik etmek üzere Mısır eşrafından pek çok kişinin İstanbul'a gittiği[159] haberi yer alıyorsa da haberin sahihliği şüpheli görünmekte ve propaganda içerikli bir haber olduğunu düşündürtmektedir. Zaten bu tarihten sonraki tarihlerde Mısır eşrafının İstanbul'da Hidivi ziyeret ettiğine dair bir habere rastlanmamaktadır. Olsaydı eğer, kullanılacak malzeme olarak, bu haber basından kaçmazdı.

7 Ekim tarihli gazetede İngiltere'nin Hidiv Hükümetini görevden alarak askeri bir hükümeti atadığını tarafsız devletlere bildirdiği[160] görülmektedir. İstanbul'da bulunan Hidiv Abbas Hilmi Paşa Osmanlı Devleti'nin Mısır'ın statüsünü 1882 işgalinden önceki haline getirmek istediğini, bunun için Osmanlı Devleti'nin Mısır'a sefer yaptığını, Osmanlı ordusunun Mısır'da güzel kabul göreceğini, her fırsatta ve krizde Mısır'ın Hilafet makamına bağlılığını gösterdiğini söyleyerek Mısır/Kanal seferinin meşru bir hak olduğunu göstermeye çalışmıştır.[161]

İngilizler tarafından Avrupa cephelerine gönderilmek istenen Mısırlı askerler ile İngiliz işgal kuvveti arasında Kahire ve İskenderiye'de kanlı çarpışmalar olduğu

[156] İkdam, 8 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6820.
[157] Genel Vali demektir.
[158] İkdam, 1 Octobre 1914, Numero: 6326.
[159] İkdam, 5 Octobre 1914, Numero: 6330.
[160] İkdam, 7 Octobre 1914, Numero: 6332.
[161] İkdam, 13 Novembre 1914, Numero: 6369.

haberi[162], İtilaf ordusundaki Müslüman askerlerin de aynı şekilde hareket etmelerini sağlamaya yönelik bir haberdir.

4.1.8. Süveyş Kanalının Önemi

Süveyş Kanalının önemi ile ilgili bir yorumda, 1914'ten birkaç yıl önce Kanal ağzında bir küçük vapurun battığı ve Kanaldan geçişin geçici olarak bir süre durduğu, bu yüzden İngilizlerin milyonlarca lira zarar ettiği, bir hafta kapalı kalan Kanalın zararı büyük olunca aylarca kapanmasının getireceği zararın büyük olacağının hesap edilebileceği ifadelerine yer verilmektedir. Ticari açıdan bu bakıştan sonra, askeri savunma meselesine geçilmiştir. Buna göre, İngilizler Mısır'a ne kadar asker sevk etse de Müslüman ahalinin çıkaracağı sorunları önlemeye yeterli olmadığı, Mısır seferine çıkan Osmanlı ordusuna 200.000 Arabın katılmasının beklendiği, Osmanlı ordusunun silah ve teçhizat bakımından İngilizlerden aşağı olmadığı yorumları yapılmaktadır.[163]

30 Aralık 1915 tarihli sayıda Almanya'da çıkan bir gazetede yer alan yorumu ele alan İkdam, Dünya Savaşının en önemli noktasını Asya ile Afrika arasında bir köprü olan Mısır'ın oluşturduğunu, eski Alman Başbakanlarından Bismarck'ın Şüveyş Kanalını İngiltere'nin "ense kökü" olarak boşuna tanımlamadığını belirtir.[164]

4.1.9. Mısır/Kanal Seferi

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle birlikte 3.000 Bedevinin Mısır topraklarına (Sina'ya) girdiği bir müjde şeklinde verilmiştir.[165]

9 Kasım 1914 tarihli uzun bir resmi tebliğde, Mısır'ın her karış toprağında Osmanlı Devletinin tarihi hatıralarının olduğu, Mısır'ın Osmanlı toprağı olduğu, onu gasp eden hain ellerden kurtarmak için yapılacak her şeyin yüce amaca daha da yaklaştıracağı şeklinde Mısır'ın öneminden bahsedildikten sonra Mısır yolunun hak

[162] İkdam, 7 Octobre 1914, Numero: 6332. Kahire ve İskenderiye'de çarpışmalar bir diğer örnek haber için bkz. İkdam, 9 Novembre 1914, Numero: 6365.
[163] İkdam, 5 Kânunuevvel Efrenci 1914, Numero: 6391.
[164] İkdam, 8 Haziran Efrenci 1915, Numero: 6575.
[165] İkdam, 2 Novembre 1914, Numero: 6358.

ve İslamiyet yolu olduğuna vurgu yapılmıştır. Hz. Ömer zamanında Amr Bin As'ın Mısır'ı fetih süreci anlatılmış ardından, İngilizlerin haksız bir şekilde işgal ettiği bu mübarek ülkeyi şimdi İslam mücahitlerinin geçmişteki atalarının izini takip ederek Mısır sınırına saldırmalarının başarıyla sonuçlanması için Allah'a dua ile bitirmiştir.[166]

15 Kasım 1914 tarihli Berlin ve Milan kaynaklı haberlerde Süveyş Kanalı'nın batısında muharebeler olduğu, 4 vagon dolusu İngiliz yaralının Kahire'ye gönderildiği, Kanal boyunda Mısırlı askerlerin ayaklandığı, Mısır'ın ileri gelenlerinden pek çok kişinin tutuklandığına yer verilmiştir.[167] Oysaki Osmanlı ordusu bu tarihte hazırlık yapmaktadır ve Kanala ulaşmamıştır. 4 vagon İngiliz yaralısının bu yüzden olması mümkün değildir. Yine aynı tarihli gazetede Hintlilerin ayaklanmak için fırsat beklediği, Mısır halkının da ayaklanması için küçük bir hareketin yeterli olacağı, halkın Almanya'nın zaferi için dua ettiği belirtilmektedir.
Bir Avrupalının ifadesine dayanılarak, Cemal Paşanın Mısır'daki İngiliz Kumandanı General Maxwell'e Süveyş Kanalına ve dünya ticaretine zarar verilmemesi için Sina içinde veya Mısır içinde muharebeye davet eden bir mektubu ve Maxwell'in buna cevap vermediği haberi yer almaktadır.[168] Oysaki konu ile ilgili anılar ve yazılan eserlerde böyle bir davet mektubundan bahsedilmemektedir.

23 Ocak 1915 tarihli haberde, Bedevilerin yeniden Kanala saldırdığı, son saldırıda 250 Hint askerini öldürüldüğü[169]ve İmhof Paşa adlı birisine ait olduğu belirtilen makalede, Sina yarımadasının Türklerin eline geçtiği belirtilmiştir. 12 Aralık tarihi itibariyle Türklerin Kanala ulaştığı vs. belirtilse de bu tarihte Osmanlı ordusu hâlâ çöl içinde ilerlemekte olup Kanala varılamamıştır. Araştırma eserlerde buna dair bir bilgi yoktur.

7 Şubat 1915'e gelindiğinde Süveyş Kanalında muharebelerin başladığı ve Osmanlı ordusunun Kanalı geçmeye çalıştığı, İngilizlerin de Kanalı Batıdan savunduğu haberi

[166] İkdam, 9 Novembre 1914, Numero: 6365.
[167] İkdam, 15 Novembre 1914, Numero: 6371.
[168] İkdam, 23 Kânunusani Efrenci 1915, Numero: 6439.
[169] İkdam, 23 Kânunusani Efrenci 1915, Numero: 6439.

yer almaktadır.[170] Oysaki bu tarihte Osmanlı ordusu geri çekilmiştir. Aynı tarihli gazetede yer alan dört İngiliz savaş gemisinin zarar gördüğü, bir tanesinin korkudan Süveyş limanına demirlediği; İngilizlerin mağlup olduğu, 1.800 ölü ve 2.500 yaralı verdiği, Osmanlı ordusunun 4 top ve çok sayıda savaş malzemesi ele geçirdiği haberleri de İkinci Bölümde verdiğimiz bilgilerle çelişmektedir. Tabi bunda amaç Tük kamuoyuna zaferler sunmaktır.

Fransız "Matin" ve İngiliz "Times" gazetelerinin Osmanlı ordusunun çölü 10 günde geçmesini askerî açıdan bir başarı olduğu haberleri Osmanlı ordusunun gücünü göstermeye yöneliktir. Aynı sayıda, 29 Ocakta mühim muharebeler olduğu, Türk topçusunun çok başarılı atışlar yaptığı, İngilizlerin çok kayıp verdiği[171] haberine rastlıyoruz ki bunlar da türetilmiş haberlerdir.

2 Mart 1915 sayısında 2/3 Şubat 1915 tarihine ait Kanal boyundaki muharebeler sivil bir şahidin gözlemlerinden aktarılmaktadır ki bir sivilin muharebeye sahne olan alanı serbestçe gezmesi akıl ve mantığa uymamaktadır. Ayrıca anlatılanlar, muharebenin tanıkları ve taraf devletlerin resmi harp tarihlerine de terstir.[172]

Birinci Kanal Seferinden sonra Kanala yapılan sabotaj ve mayın koyma girişimlerini İngiliz ve Osmanlı ordusunun öncü kuvveti arasında çarpışmalar gibi gösterilmiştir.[173]

30 Aralık 1915 tarihli sayıda İngiltere'nin Kanalın savunması için Fransa'ya başvurduğu ancak Fransa'nın böyle bir yardıma imkânı olmadığı cevabı verdiği haberi görülmektedir.[174]

---

[170] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1914, Numero: 6454. Aynı sayıda, Ahmet Cevdet Beyin yurt dışından çektiği telgrafta, Osmanlı ordusunun Kanalı geçtiği, Kanalın karşısında bulunan İsmailiye kasabasının alındığı, bunun etkisiyle İstanbul'da kutlamalar yapıldığı, Mısırlı dindaşları kurtarmanın çok önemli olduğu, Dünya Savaşının diğer cephelerinin Mısır kadar önemli olmadığı belirtilmektedir. Gerçekte ise Osmanlı ordusundan 150-200 kişi geceleyin Kanalın karşı tarafına geçebilmiş ve sabah oluncada teslim olmuştu. 3 Şubat akşamı ordu geri çekilmişti. İsmailiye de alınamamıştı.
[171] İkdam, 25 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6472.
[172] İkdam, 2 Mart Efrenci 1915, Numero: 6477.
[173] İkdam, 5 Mayıs Efrenci 1915, Numero: 6541.
[174] İkdam, 30 Kânunuevvel Efrenci 1915, Numero: 6780.

8 Ocak 1916 tarihli Süveyş Kanalının savunma tedbirleri[175] kapsamında verilen bilgilerin büyük oranda doğru olduğunu söyleyebiliriz.

23 Ocak 1916'da Osmanlı müfrezeleri ile İngiliz müfrezeleri arasında Kanal boyunda çatışmalara yer verilmiştir. Bunlardan birinde 62 İngiliz subayının öldüğü belirtilmiştir.[176] Oysa bir müfreze çatışmasında erlere yer vermeyip 62 subayın öldüğü bilgisi abartılıdır.

4 Şubat 1916'da İngilizlerin Süveyş kanalındaki savunma tedbirlerine dair verilen bilgilerin doğru olduğu söylenebilir.[177]

8 Şubat 1916 tarihli haberde Mısır'daki Hintli Müslüman askerlerin gruplar halinde firar ettiği, silahaltına alınan Mısırlı yerli askerlerin gruplar halinde İngilizlerin düşmanlarına teslim oldukları bilgisi İngiliz ordusundaki Müslümanların halife ordusuna ve müttefiklerine karşı savaşmak istemediği havası yaratılmak istenmektedir.[178]10 gün sonra buna uygun başka bir habere rastlanmaktadır. Buna göre, silahaltına alınmak istemeyen Mısırlı redifler isyan etmiş, bunlar üzerine İngilizler tarafından ateş edilmiş ve Şüveyş Kanalı boyuna yerleştirilen Hintli askerlerin bazıları firar etmiştir.[179]

İkinci Kanal seferi arefesinde Türk uçaklarının başarıları, Katya ve civarında İngilizlerle yapılan kara muharebelerine dair başarılar 14, 18 Haziran, 22, 26, 27, Temmuz, 3, 5, 6 Ağustos tarihli sayılarda yer bulmuştur. Ancak Osmanlı ordusunun yaklaşık 4.000 kişi kaybettiğine dair bir bilgi yer almamaktadır.

[175] İkdam, 8 Kânunusani Efrenci 1916, Numero: 6789.
[176] İkdam, 23 Kânunusani Efrenci 1916, Numero: 6804.
[177] İkdam, 4 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6816.
[178] İkdam, 8 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6820.
[179] İkdam, 18 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6830.

4.1.10. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girinceye kadar Olan Süreçte İngilizlerle İlişkileri

3 Ekim 1914 tarihli yorumda Almanya ile yakın ilişki içinde olunması gerekildiği belirtildikten sonra neden İngiliz karşıtı olmak gerektiği de belirtilmiştir. Yorumda, Almanya'nın iki savaş gemisini vermesi ile (Goben ve Breslav kastediliyor) sadece Osmanlı Devleti'nin değil bütün Müslümanların kendisine yönelmesini sağlamak istediğine, Osmanlı Devleti'nin maddi yönden olmasa bile manevi yönden Almanya'ya yardımdan çekinmemesi gerektiğine, İngiliz Dışişleri Bakanının Trablusgarp ve Balkan savaşlarında oynadığı rollerle Osmanlıları İngilizlerden soğuttuğu için bütün Müslümanların da düşmanlığını çektiğine, artık İslam âleminin İngiliz tehlikesine karşı uyanması ve mezhebi ayrılıkları bir kenara bırakılması gerektiğine yer verilmektedir. Devamında, İngiltere'nin zararın neresinden dönerse karlı çıkacağını, bu politikaya devam ederse savaştan zararlı çıkacağını, Almanya'nın ise Osmanlı Devleti'ne yakınlaşmasını dikkate değer görür.[180] Yorum Hindistan'da çıkan bir gazeteye dayandırılmaktadır. İngiliz sömürgesi olan Hindistan'daki sıkıyönetim ve sansürden dolayı bu tür bir makalenin yayınlanamayacağını ve propaganda amaçlı üretilmiş bir makale olduğunu düşünüyoruz.

26 Ekim 1914 tarihli bir yorumda, İngilizlerin Türkiye ile iyi geçinmeye çabaladığı ama Osmanlı Devleti'nin Mısır üzerindeki hukukunu hiçe saymaya devam ettiği, İngilizlerin neden ve ne hakla Hidiv'in Mısır'a dönmesini men ettikleri sorarak birçok noktada İngilizlerin devletlerarası hukuku hiçe sayan uygulamalara imza attığı belirtilmektedir. Ayrıca, Mısır ve halkına hiçbir faydası olmayan Mısır'daki yaralı ve ölü İngiliz asker ailelerine yerli halktan yardım toplaması ağır bir dille eleştirilmektedir.[181]

[180] İkdam, 3 Octobre 1914, Numero: 6328.
[181] İkdam, 26 Octobre 1914, Numero: 6351.

4.2. İkdam Gazetesinde Yer Alan Mısır Seferi ve Mısır İle İlgili Metinlerin Transkripsiyonu

4.2.1. 1914 Yılı Transkripsiyonları

MISIR'DA İNGİLİZLER

Mısır'da İngilizler ‘aleyhine ihtilâl çıkarmak için bir cem‘iyet-i hafiyenin mevcût bulunduğu keşif edilmesi üzerine Prens ‘Azîz Paşa ile Mısır ümerâ-yı ‘askeriyesinden kırk kadar zevâtın taht-ı tevkîfe alındığını ve bütün Mısır ordusunun silahları alınarak İskenderiye ve Kahire'nin muhafazası için Hint ordusundan on bin kişilik bir kuvvetin karaya çıkarıldığını Bükreş’te münteşir "Jurnal dö Balkan" gazetesi Kahire'den Bükreş’e vasıl olan bir yolcunun ifâdesine ‘atfen iş‘âr eyliyor.[182]

MISIR AHVÂLÎ

Berlin'den “Noya Fraye Prese” gazetesine iş‘âr ediliyor:

Mısır'dan vârid olan haberler: Kıt‘a-yı mezkûrede vakâyı‘-ı mühime hazırlanmakta olduğunu göstermektedir. Ahâli-i İslâmiye Almanların her hâlde gâlip geleceklerinden mütma’in bulunuyorlar. İngiliz me’mûrları, Arapların heyecânı mûcip olacak neşriyâtta bulunmalarına sûret-i kat’iyede mümâna‘at ettikleri gibi kendilerinden şüphe ettikleri büyük rütbede Arap me’mûrlarını dahi hapsetmişlerdir.[183]

KAHİRE' DE HEYECAN

Berlin 11 Eylül- Kahire'de beyne’l-ahâlî büyük bir heyecân hüküm-fermâ olduğu Roma'dan bildiriliyor. Ahâlî pahalı erzâk satan dükkâncıların mağazalarını yağma etmişlerdir. Pamuk mahsûlü tehlikede görünüyor.[184]

İNGİLTERE’DE HÂLET-İ RÛHİYE

Londra 13 – İngiltere’nin bir milyon ‘askere ihtiyâcı olduğu tarzında Mösyö Churchill tarafından vukû‘ bulan beyânâttan bahseden “Evening Standard” gazetesi, İngiliz nâzırının, memleketin son dereceye kadar harbe devâm etmek husûsundaki

[182] İkdam, 4 Septembre 1914, Numero: 6300, Sayfa: 2, Sütun: 1
[183] İkdam, 12 Septembre 1914, Numero: 6307, Sayfa: 5, Sütun: 3
[184] İkdam, 13 Sebtembre 1914, Numero: 6308, Sayfa: 1, Sütun: 5

‘azim ve karârına tercümân olduğunu îzâh ve mu‘âhede’-i sulhiyenin Londra veya Berlin’de ‘akd olunacağını serd ve ityân eyliyor. Mezkûr gazete : “Bizim emelimiz, müddet-i hayâtımızda artık muhârebeye meydân vermemektir. ”zemîninde idâre’-i lisân ediyor. Diğer gazetelerin mutâla‘ası da ‘aynı merkezdedir.[185]

MISIR’DA HÂL VE MEVKÎ‘

Berlin 13 - “Osmânişer Loyd”dan: Almanya’nın Mısır konsolosu bervech-i ‘atî teblîgât-ı resmîyede bulunmuştur: “düne kadar Almanya ve Avusturya konsolosları Mısır’ı terke mecbûr tutuluyor. Alman ve Avusturya teba‘aları ise gâyet sıkı bir tarassut altında bulunduruluyor. Bunlar da bugün yarın memleketten teb‘id edileceklerinden korkuyorlar. Zîrâ İngilizler buradaki Almanların vaz‘iyet-i harbiye ve siyâsetiyesi hakkında Mısır efkâr-ı ‘umûmiyesini tenvîr edeceğinden ihtirâz ediyorlar. Buraya gelen yolcuların gömleklerine varıncaya kadar taharriyât icrâ edilerek üzerilerinden Alman gazetesi olup olmadığı tahkîk olunuyor. Yolcuların üzerinde yirmi İngiliz lirasından fazla para bulundursa bu akçe tevkîf olunuyor ve ashâbına bu paradan günde yalnız yarım İngiliz lirası veriliyor. İngilizler arasında pek ziyâde ‘asabiyet müşâhede olunuyor. Burada her şeyden evvel Mısır’a karşı bir Türk hücûmundan korkuyorlar. 20 Ağustos’tan beri Mısır’a vürûduna intizâr olunan 30-40 bin kişilik Hint ‘askeri henüz gelmemiştir. Bu te’hir hakkında muhtelif fikirler dermeyân olunuyor. Ba‘zıları Hindistan’da kolera zuhûr ettiğini, ba‘zıları da orada iğtişâş başladığını ileri sürüyorlar. [186]

MISIR MİLLİYETPERVERÂNININ PROTESTOSU

Berlin 15 – Cenevre’de bulunan Mısır Milliyetperverân komitesi İngiliz Kuvve-i işgâliyesinin Kâhire’ye girdiği târihin sene’-i devriyesine müsâdif bulunmak hasebiyle bu gün İngiltere Başvekîli Mister Asquit’e bir protesto telgrafı göndermiştir. Bu telgrafta Belçika bî-taraflığının ihlâli İngiltere’nin infi‘âlini mûcip olduğu hâlde İngiltere Hükûmetince Mısır’ın bî-taraflığının ayaklar altına alındığı beyân edildikten sonra Mısırlıların i‘âde’-i hürriyeti husûsunda İngiltere tarafından mükerreren i‘tâ kılınan mevâ‘id der-hâtır ettirilmiştir.[187]

[185] İkdam, 15 Septembre 1914, Numero: 6310, Sayfa: 1, Sütun:3
[186] İkdam, 15 Septembre 1914, Numero: 6310, Sayfa: 2, Sütun: 2
[187] İkdam, 17 Sebtembre 1914, Numero: 6312, Sayfa: 1, Sütun: 2

MISIR'DA GALEYÂN-I EFKÂR

"Mesajeru" Gazetesinin Kâhire muhâbiri Kâhire ve İskenderiye ahvâlini pek şâyân-ı endîşe olarak tasvîr ediyor. Mezkûr gazete Mısır'ın her tarafında İngiliz idâresi 'aleyhine şiddetli bir cereyân mevcût olduğunu beyân ettikten sonra şâyet hükûmet işsizliğe ve ticâretteki 'atâlete bir nihâyet vermeyecek ve ahâlî-i mahaliyeyi tatmin edecek tedâbîr-e mürâca'ât eylemeyecek olursa Mısır'ın başlıca şehirlerinde Pan-İslâmizm cereyânları fevke'l-'âde tevsi ve temerküz etmiş olması hasebiyle bir kıyâmın zuhûru muhakkak olduğunu serd ve ityân ediyor.[188]

KAHİRE' DE VEHÂMET-İ AHVÂL

Viyana tâcirlerinden biri, Kahire'de ikamet etmekte olan mahdûmundan aldığı bir mektûbu neşir olunmak üzere "Noya Fraye Prese" gazetesine göndermiştir. Bu mektûpta deniliyor ki: (Kahire'de ahvâl-i 'umûmiye pek vahîmdir. Sokaklarda dâ'ima kıyâmlar vuku' buluyor. Binâ'en-'aleye hayâtımızdan artık emîn değiliz. Hükûmet gayet ciddi tedâbir ittihâz eylemişdir. İdâre'-i 'örfiye i'lân edileceği zan olunuyor. Buraya her ne kadar Viyana gazeteleri gelebiliyorsa da halkın doğru havâdis alabilmesine mâni' olmak için bunlar İskenderiye'de ihrâk ediliyor. Kahire'de hayât-ı ticâriye kâmilen mahvolmuştur.[189]

İNGİLTERE VE ARABLAR

Kahire'den "Politişe Ferre Sepondenc" gazetesine bi'l-vâsıta bildiriliyor: Arapların İngiliz idâresi 'aleyhine aldıkları vaz'iyet gittikçe vahîm bir şekil iktisâp etmekdedir. Beled-i 'Arabiyeden Mısır'a vârid olan ma'lûmâta nazaran her tarafta 'Araplar İngiltere'yi İslâmiyetin düşmanı olmak üzere telakkî eyliyorlar. [190]

KAHİRE' DE İĞTİŞÂŞ

'Osmânişer Loyd gazetesinden;

Berlin 23 Eylül- Mısır'dan vârid olan bir mektûpta Eylül iptidâsından beri Kahire'de iğtişâş ve yağmagirlikler vukû' bulmakta olduğunu bildiriliyor.[191]

[188] İkdam, 19 Sebtembre 1914, Numero: 6314, Sayfa: 2, Sütun: 3
[189] İkdam, 23 Septembre 1914, Numero: 6318, Sayfa: 2, Sütun: 1
[190] İkdam, 24 Septembre 1914, Numero: 6319, Sayfa: 2, Sütun: 2
[191] İkdam, 25 Septembre 1914, Numero: 6320, Sayfa: 2, Sütun: 2

KAHİRE'DE İĞTİŞÂŞ

Kahire'den "Noya Fraye Prese" gazetesine gönderilen bir mektûpta 'atîdeki ma'lûmât muharrer bulunmaktadır: Burada iğtişâş mevcûttur. 'Arapların galeyânı günden güne tezâyid etmektedir. Dün "21 Eylül" Meskiye caddesiyle İbnü'l-Zerîn mahallesinde bulunan mağazalar kâmilen yağma edilmiştir. İngiliz süvârîsi pek geç vâsıl olmuş ve sükûneti güçlükle i'âde edebilmiştir. Süvârîlerin dâhil olamadıkları dar sokaklarda türlü türlü kargaşalıklar vukû' bulmuştur. Meskiye caddesinde bulunan yazıhâneler sed-dedilmiştir. Kahire'de hayât-ı ticâriye kâmilen sönmüştür.[192]

İNGİLTERE'NİN BİR MUAMELE-İ AHD-I ŞİKENÂNESİ

Berlin 29 Eylül- (Lokal Ançayker) gazetesinden: "İngiltere, Mısır heyet-i hükûmetini azil ile bunun yerine bir İngiliz Hükûmet askeriyesi ta'yîn eylemiştir. Şimdi bütün'âlem-i İslâm İngiltere'nin ne yaptığını ve makâsıdının neden 'ibâret olduğunu anlıyor. Müslümanların İngiltere'ye sür'atle mukâbelede bulunacaklarına şüphe yoktur. [193]

MISIR'DA HİDİV-İ MISIR VE İNGİLTERE

Flemenk tarîki ile Londra'dan (Politişe Korospondens) gazetesine bildiriliyor: Hidiv-i Mısır 'Abbâs Hilmi Paşa ile İngiltere hükûmeti arasında ihtilâf mevcûd olduğu mahâfil-i mevsûkada te'yît edilmekdedir. Şimdiye kadar İngiltere hükûmetinin evâmirine münkâd olan hidiv, artık İngiltere'nin her türlü icrâatını kabûlden imtinâ' ediyor. Hidiv-i Mısır, İngiltere hükûmetine gayet şedîdü'l-me'âl bir telgrafnâme keşide ederek İngiliz hükûmetinin Mısır'da seferberlik icrâsını ve Mısır'ın hayât 'umûmiyesine ta'allük eden husûmetde kendi arzu etdiği tedâbirin ittihâzı hakkına mâlik bulunduğunu bildirmiştir. Hal-i harp sebebiyle İngiltere'nin Mısır'da arzu ettiği vechle harekâttan sarf-ı nazar eyleyeceği muhtemel 'add edilmekte ise de hükûmet-i mezkûre ile hidiv arasında tekevvün eden ihtilâfın ne zaman hal olunacağı kestirilemiyor. Elyevm dersaâdette bulunmakta olan hidivin şimdilik Mısır'a avdeti bi't-tabî'i mevzû'u bahis olamaz.[194]

[192] İkdam, 28 Sebtembre 1914, Numero: 6323, Sayfa: 1, Sütun: 2
[193] İkdam, 1 Sebtembre 1914, Numero: 6326, Sayfa: 1, Sütun: 2
[194] İkdam, 1 Octobre 1914, Numero: 6326, Sayfa: 1, Sütun : 2

HİDİV-İ MISIR HAZRETLERİ

Sabâh gazetelerinden biri dünki nüshasında Kâhire'de bir Suriyeli tarafından İngilizlerin 'Âmâlına hidmet itmek üzere neşridilmekte bulunan (el-mektum) gazetesinden naklen Hidiv Hazretlerinin yakında bir ay tebdil-i hevâ İstanbul'dan İsviçre'ye 'azîmet edeceğini beyan ve 'ilâve-i ma'lûmât olarak mevsimin ilerülemesi hasebiyle müşârün ileyh hazretlerinin İtalya'ya 'azîmet ideceğini de ityân itmiş ise de bizim mesmû'âtımıza göre bu rivâyetin asıl ve esâsı yokdur. Hidiv Hazretlerinin Der-sa'âdetden müfârıkıyla bir ay tebdil-i hevâ Bahr-i Sefîd'de bir tenezzüh icrâ itmeleri husûsunda münâsib olacağı İngiltere Sefâreti tarafından kendilerine bildirilmiş ise de Müşârün ileyh gâyet münâsib bir lisân ile cevâb-ı redd virmişler ve Mısır'a 'azîmet eylemedikçe Dâr-ı Hilâfetde ikâmeti her yere tercih ideceklerini söylemişlerdir.[195]

MISIRLILAR KULÜBÜNÜN PROTESTOSU

Berlin 3 Teşrîn-i Evvel – "Berliner Tağbelat" gazetesi Cenevre'deki Mısırlılar Kulübü re'îsi Raf'et Bey'in Şark milletlerine hitâben neşreylediği bir beyânnâmeyi derc ediyor. Kulüp Re'îsi, bu beyânnâmede İngiliz ve Fransızları, kendi 'askerlerini düşmanın top ateşinden korumak için Müslümân 'asâkirini muhârebelerde ilk saff-ı harbde istihdâm etmelerinden dolayı gâyet ateşîn ve şiddetli cümlelerle protesto eyliyor.[196]

MISIR'DA BUHRÂN-I İKTISÂDÎ

Viyana 3 – Kâhire'den (Raihşpost) gazetesine bildiriliyor: "Mısır'da hayât-ı iktisâdiye kâmilen zîr-ü-zeber olmuştur. Memleket kat'ât-ı sâ'ire-i 'âlemden büsbütün münferit bir hâlde kalmıştır. Bunun netîcesinde en mühim erzâk ve zehâ'ir fi'atı yüzde yüz, hatta yüzde yüz elli nispetinde artmıştır. Mısırda la-akall dört aylık erzâk bulunduğu hâlde tüccârın çileli bir takım manevraları fi'atların yükselmesini intâc eylemiştir. Bütün bankalar kapanmıştır. Banka kâ'imelerinin tedâvülü mecbûrîdir. Mısır ahvâl-i iktisâdiyeyi gâyet tehlikeli 'add ediliyor.[197]

[195] İkdam, 5 Octobre 1914, Numero: 6330, Sayfa: 1, Sütun: 2
[196] İkdam, 5 Octobre 1914, Numero: 6330, Sayfa: 1, Sütun: 2
[197] İkdam, 5 Octobre 1914, Numero: 6330, Sayfa: 1, Sütun: 2

İNGİLTERE VE MISIR

"Politişe Koresponding" gazetesinde okunmuştur. İngiltere hükûmetinin Mısır hakkında bir İngiliz vilâyeti gibi mu'âmele icrâsına başlaması ve muhârebenin i'lânından beri Mısır'da bir idâre'-i keyfiye te'sîsine çalışması hasebiyle Hidiv-i Mısır'ın İngiltere hükûmeti nezdinde vukû' bulan 'azimkârâne teşebbüsü Mısır Efkâr-ı 'umûmiyesinde fevk-el-'âde hüsn-ü te'sîr husûle getirmiştir. Hidiv hazretlerini bu teşebbüs-ü vatan-perverânesinden dolayı tebrîk etmek üzere Mısır eşrâfından birçok zât der-sa'âdete gitmişlerdir. Bu zevât 'aynı zamanda Mısır ahvâlî hakkında Hidiv-i müşârün-ileyhe ma'lûmât dahi i'tâ eyleyeceklerdir.[198]

MISIR'DA NELER OLUYOR?

Londra 3- Bir Teşrîn-i evvel tarihiyle Kahire'den (Times) gazetesine bildiriliyor: "İngiliz kuvve-i işgâliyesi başkumandanı, Mısır'da mukîm bulunan bi'l-'umûm Alman ve Avusturya -Macaristan teba'asının Teşrîn-i Evvelin onuna kadar me'mûrîn-i 'iadesine bi'l-mürâca'a isimlerini defter-i mahsûsuna kaydettirmelerini emir eylemiştir. Kumandan, emr-i mezkûr hilâfına hareket edecek olan eşhâsın me'mûrîn-i 'askeriye tarafından tevkîf edileceklerini bildirmiştir. "Sudan" için de 'aynı sûrette emir verilmiştir. Alman ve Avusturya-Macaristan teba'asının pasaport istihsâl etmeksizin Sudan'dan müfârakatları men' edilmiştir. [199]

MISIR AHVÂLÎ

İngiliz ve Mısır 'askerleri arasında müsâdeme: "Osmânişer Loyd" gazetesi menâb î '-i mes'ûleden aldığı ma'lûmâta 'atfen, İngilizler tarafından Avrupa sahne'-i harbine sevk edilmek istenilen Mısır 'askeri ile İngiliz 'asâkir-i işgâliyesi arasında İskenderiye ve Kahire'de kanlı müsâdemeler vukû'bulduğunu yazıyor.[200]

HÜKÛMET-İ HİDİVİYENİN TA'TÎLİ

(Raihşpost) gazetesinin Kopenhag'dan aldığı ma'lûmâta göre, İngiltere Hükûmeti Mısır Hükûmet-i Hidiviyesini ta'tîl ederek onun yerine mezkûr hükûmeti bir İngiliz kumandan yedd-i idâresine tevdî' eylediğini bî-taraf hükûmetlere teblîğ eylemiştir.[201]

[198] İkdam, 5 Octobre 1914, Numero: 6330, Sayfa: 1, Sütun: 4
[199] İkdam, 6 Octobre 1914, Numero: 6331, Sayfa: 2, Sütun:2
[200] İkdam, 7 Octobre 1914, Numero: 6332, Sayfa: 2, Sütun: 2
[201] İkdam, 7 Octobre 1914, Numero: 6332, Sayfa: 2, Sütun: 2

ÂLEM-İ İSLAM: MISIR AHVÂLÎ

Ermenî vatandaşlarımızdan ve muharrirlerden "Tolayan (?)" Efendi âhiren Mısır'dan şehrimize 'avdet ederek, ora ahvâlî hakkında beyânâ-ı âtîde bulunmuştur: "Mısır vaz'iyet-i iktisâdiyesi gâyet vahîm bir hâldedir. Ticârette müthiş bir durgunluk vardır. Birçok ticârethâneler sed edildiği için her tarafta işsizlik ve ihtiyâç baş göstermektedir. Bir taraftan mu'âmelâttaki durgunluk, diğer taraftan galâ-yı es'âres bâb-ı ma'îşeti pek ziyâde müşkülleştirmiştir. Bi'l-hâssa yerli fellâhların hâli pek elîmdir. Bunlar yiyecek bir şey bulamadıklarından nihâyet sevk-i ihtiyâçla şehrin ba'zı dükkânlarını yağma etmişler, ba'zı mağazaların camlarını kırmışlardır. İngiliz hükûmeti, bunun üzerine gâyet şiddetli tedbirler ittihaz etmiştir. Vaz'iyet-i siyâsiye de kat'iyyen hâl-i tabî'ide 'add olunamaz. Memleket her hâlde bu gün acı bir buhrân-i siyâsi geçirmektedir. Millî 'anâsır Almanların muvvaffakiyetine şiddetle taraftârdır. İngiliz rü'esâ-yı 'askeriyesi bunları gâyet sıkı bir tarassud altında bulunduruyor. Sokaklarda pek çok devriyeler gezdirildiği gibi birçok hafiye me'mûrları da dolaştırılıyor. Mısır Hükûmetinin muhâlefetine rağmen İngiliz hükûmet-i 'askeriyesi, nüfûz-u hükûmeti eline alarak idâre'-i 'örfiye i'lân etmiştir. Alman muzafferiyâtına dâ'ir haberler, kat'iyyen neşr ettirilmiyor.

Alman menâbi'inden gelen haberler de Mısır ahvâline dâ'ir verilen ma'lûmât İngiliz muhâfızınca hilâf-ı hakîkat olarak i'lân ediliyor ve Mısır ahvâlî süt-liman gösteriliyordu. Hâlbuki bu husûsta bir vatandaşımızın re'yü'l-'ayn müşâhadesine müstenit olan haberler de işte meydânda!... Binâ'en-'aleyh Mısır vaz'iyet-i 'umûmiyesinin elîm bir devrede bulunduğu kâbil-i inkâr değildir. [202]

MISIR'DA SEVKIYÂT-I 'ASKERİYE

Napoli 17 Teşrîn-i Evvel – İngiliz bandırasını hâmil (Orolni) vapuru buraya vürûd etmiştir. Mısır'ın İskenderiye Limanına sevk edilmek üzere bu vapura irkâp edilmiş olan 'askerler (……) a çıkarılacaktır.[203]

[202] İkdam, 19 Octobre 1914, Numero: 6344, Sayfa: 2, Sütun: 2
[203] İkdam, 19 Octobre 1914, Numero: 6344, Sayfa: 2, Sütun: 4

‘ÂLEM-i İSLÂM: MISIR AHVÂLİ

İskenderiye’den âhîren alınan gâyet mevsûk haberlere göre Mısır ahvâlinin aldığı şekl-i vahîme karşı İngilizler tedâbîr-i fevkalâde ittihazı mecbûriyetinde kalarak Marsilya tarîkiyle meydân-ı harbe sevk edecekleri Kanadalı ve Avustralyalı İngiliz ‘asâkirini Mısır’da alıkoymak mecbûriyetine dûçâr olmuşlardır.

Nitekim kısm-ı a‘zâmı Kanadalı olmak üzere on dört bin İngiliz ‘asâkirini Süveyş kanalı kenârına tahşîd etmişler ve İskenderiye’nin muhtelif nokâtına da ayrıca beş bin İngiliz ‘askeri yerleştirmişlerdir. Bundan başka İskenderiye’deki İngiliz liman r’îsî, Mısır’a doksan altı nakliye gemisiyle elli bin Kanadalı ve Avustralyalı İngiliz ‘askerinin daha vürûduna intizâr edildiğini ihbâr etmiştir. Elyevm Mısır’da ancak bin kadar Hintli ‘asker kalmıştır.[204]

MISIR VE HİNDİSTAN’DA GALEYÂN

Berlin 22 – Zürih’ten vârid olan son haberlerde Mısır ve Hindistan’dan ‘avdet eden İsviçrelilerin bu memleketlerde galeyânın şâyân-ı endîşe bir hâle geldiğini ve ‘isyânın zuhûr etmek üzere olduğunu haber vermişlerdir.[205]

ÂLEM-İ İSLÂM: MISIR VE İNGİLTERE

Viyana 22 Teşrîn-i Evvel – Viyana dârü’l-fünûnu coğrafya profesörlerinden Mösyö Oberhumer Mısır ve Sudan hakkında bir konferans vermiş ve pek ziyâde alkışlanmıştır. Mûma-ileyh, bu iki memleketi büsbütün kendi hâkimiyeti altına almak için İngiltere’nin pek büyük gayretler sarf ettiğini söyledikten sonra demiştir ki:

“Mısır fi‘ilen İcrâ-yı memâlik-i ‘Osmâniyeden olduğu hâlde İngiltere o kadar zengin olan bu memleketi hem hukûk-u siyâsiye i‘tibârıyla hem de iktisâden bütün bütün kendisine mâl etmek istiyor. İngiltere, bu kıt‘anın o cesîm menâbi‘ servetinden ve bu meyânda bi’l-hâssa pamuk zirâ‘atinden pek büyük istifâdeler te’mîn etmektedir. Ma‘a- hazâ 1904 târihinde İngiliz ve Fransız hükûmetleri arasında ‘akit olunan bir mu‘âhedenâme Mısır’ın İngiltere’ye ilhâkına sûret-i kat‘îde mâni‘ olmaktadır. İngiltere hükûmeti, bu mu‘âhedenâmede Mısır’da câri olan vaz‘iyet üzerinde hiçbir tahvil husûle getirmek emelinde olmadığını beyân etmiştir.

[204] İkdam, 23 Octobre 1914, Numero: 6348, Sayfa: 1, Sütun: 1
[205] İkdam, 23 Octobre 1914, Numero: 6348, Sayfa: 2, Sütun: 4

Hatîp sözüne nihâyet vermezden evvel Mısır'ın, ordusunun za'ıflığına ve küçüklüğüne rağmen kendi vesâ'it-i mahsûsası ile İngiliz boyunduruğundan kurtulmağa muvaffak olacağından ümit-vâr bulunduğunu söylemiş ve: "fi'l-vâkı'a esâretten kurtulmak üzere Mısır'da vukû' bulacak hareket, Suriye cihetinden mü'essir ve nâfi'bir sûrette himâye edilseydi, o zaman vaz'iyet büsbütün tebeddül etmiş olacaktı." Sözlerini de 'ilâve eylemiştir.[206]

ÂLEM-İ İSLAM: HİDİV – MISIRLILAR

"El-Mahrûsa" gazetesinin Efrenci 3 Teşrîn-i Evvel târihli nüshasından:

"Hidiv hazretlerinin sıhhat ve 'âfiyetlerini merak eden Mısır a'yânı, müşârün-ileyhin geçirdikleri felâket 'akabinde İstanbul'a kadar bir yolculuk ihtiyâr ettiler. Ba'zıları da Mısır'dan her gün Hidiv'in sıhhatini telgrafla istifsâr etmekle iktifâ etmişlerdi. Umûm ahâlîyi meraktan kurtarmak için Mısır hükûmeti müşârün-ileyhin her günkü hâlini resmen i'lân etmeğe başlamıştı. Bu resmî i'lân uzun müddet devâm etti. Hâlbuki Hidiv hazretlerinin rahatsızlığı – işittiğimize göre – bir hafta bile sürmeksizin geçmiştir. Ahâlî, müşârün-ileyhin Ramazân bayramında Mısır'ı teşrîflerini bekliyordular. Bu intizâr boşa çıktı. Merak gittikçe arttı. Bir aralık Hidiv'in mâ'iyetine mensûp ba'zı zevât Mısır'a gelerek kış mevsimine 'âit bir takım eşyâyı hâmil olarak İstanbul'a gittiler. Hatta bu hâle bakılırsa, Kurbân Bayramında da Hidiv Hazretleri Mısır'da bulunmayacaklardır. Fakat ne için İstanbul'da kalıp, Mısır'a gitmedikleri de ziyâdesiyle merak-âverdir. Hidiv'in İstanbul'da kalmasına ne siyâsî, ne de şahsî bir sebep vardır. Mümkün olsa, Hidiv Hazretleri velev birkaç gün olsun Mısır'ı teşrîf edip ahâlîye kendilerini gösterdikten sonra tekrar İstanbul'a 'avdet etseler fenâ olmaz zannederiz. Binâ'en-'aleyh gerek bizim, gerek ahâlînin merâkını def' edecek hakîkat-i hâlin anlaşılması her hâlde matlûptur. Bu hakîkati bize bildireceklere teşekkür ederiz."[207]

ÂLEM-İ İSLAM: SÜVEYŞ HAKKINDA İNGİLİZLERİN BİR KARÂRI

Berlin 23 Teşrîn-i Evvel – "Ajans Volfden (?) Londra'dan alınan haberlere nazaran İngiltere hükûmeti, Süveyş Kanalı'nın, sefâ'ini muhtemel olan bir müsâdereden muhâfaza için inşâ edilmediğinden bahisle mezkûr kanalda bulunan bütün düşman

[206] İkdam, 24 Octobre 1914, Numero: 6349, Sayfa: 1, Sütun: 2
[207] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350, Sayfa: 1, Sütun: 2-3

sefâ'ininin oradan (…) etmelerine dâ'ir bir emir i'tâsı zımnında Mısır Hükûmetini iknâ' eylemiştir.

Alman matbû'âtı, İngiltere'nin hukûk-u düvele karşı vukû' bulan bu yeni tecâvüzünü müttefiken takbîh etmektedir. Süveyş Kanalı'na 'âit mu'âhedenâmenin birinci maddesinde musarrah olduğu vechle kanal, gerek vakt-i sulhte ve gerek vakt-i harpte bilâtefrîk-i milliyet bi'l-cümle sefâ'in-i ticârîye ve harbiyeye güşâddadır. Hiçbir günâ harekât-ı hasmâne kanal derûnunda serbestî'i seyr-i sefâ'ini men' edemez. İttihâz olunan bu karâr İngilizlerin beyne'l-milel muâhedâtı bu kadar 'alenî bir sûrette ihlâl etmekle bî-taraf devletlerin menâfı'ını kat 'iyyen nazar-ı i'tibâra almadıklarını ispât etmektedir.[208]

ÂLEM-İ İSLAM: BAHR-İ AHMER'DE İNGİLİZLERİN TARASSUDÂTI

Bombay'dan sonra gelen yolcular, Bahr-i Ahmer'de ve Süveyş Kanalı'ndaki İngiliz kruvazörlerinin Bahr-i Ahmer sevâhil-i 'Osmâniyesinde gâyet şiddetli tarassudât icrâ ettiklerini müşâhade eylemişlerdir. İstanbul'dan gelen haberlerde Mısır'a 'asker ihrâcı rivâyet olunduğundan İngiliz hükûmeti Mısır sevâhilindeki kuvve-i 'askeriyesi miktârını tezyît etmiş ve sâhil boyunda siperler yaparak dâ'imî nöbetçiler ikâme eylemiştir. Port Said'de kömür almakta bulunan birkaç İngiliz torpidosu ile esîr edilmiş sekiz Alman vapuru müşahede edilmiştir.[209]

ÂLEM-İ İSLAM: MISIR İSTİHKÂMLARINDA NEZÂRET

Mısır gazetelerinden: Ahvâl-i hâzıra dolayısıyla, Mısır zâbıtasının istihkâmlara müte'allık olmak üzere Avrupa'dan gelen yolcular hakkında fevka'l-'âde bir nezâret îfâ etmekte olduğu ma'lûmdur. Bu vazîfe bir yüzbaşı altı zâbit, üç ihtiyât zâbiti ve birçok 'asker ile yedi sivil polis me'mûru tarafından îfâ olunuyor. Bu zâbitlar, gelen yolcuları vapurda mu'âyene ve pasaportlarını tetkîk ediyor, şüpheli gördükleri eşhâsı hükûmet-i 'askeriyeye teslîm eyliyorlar. [210]

[208] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350, Sayfa: 1, Sütun: 2-3
[209] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350, Sayfa: 1, Sütun: 2-3
[210] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350, Sayfa: 1, Sütun: 2-3

ÂLEM-İ İSLAM: İNGİLTERE'NİN BİR TEBLÎĞÎ

Londra 23 - İngiltere Hükûmeti, Hükûmet-i Mısriyenin Süveyş Kanalı hakkındaki tedâbirini tasvîp eylediğini memâlik-i ecnebiyedeki İngiliz süferâsına teblîğ etmiştir.[211]

ÂLEM-İ İSLAM: İNGİLİZ ME'MÛR-U SİYÂSÎNİN MEYÂNÂTI

Mısır gazetelerinde okunduğuna göre, Mısır'daki İngiliz me'mûr-u siyâsînin yevm-i mahsûsu münâsebetiyle, memleket eşrâfından ba'zıları beray-ı tebrîk-i mûma-ileyhi ziyâret ettikleri gibi "Minye"den gönderilen bir hey'et-i mahsûsa da resmi-i tebrîki îfâ eylemişti. Bunların İngiltere'ye karşı sadâkat te'mînâtı vermeleri üzerine, İngiliz me'mûr-u siyâsîsi beyân-ı memnûniyetten sonra ciddî bir tavır takınarak, İngiltere 'aleyhine gürültülü nümâyişler yapmak ve bu fırsattan istifâde eylemek isteyenlerden bahisle, Kur'ân-ı Kerîm'in hîle ve fesât îkâ'ını men' eylediğini ve bu sırada İngiltere'nin düşmanı kimler ve dostu kimler olduğu anlaşılacağını, fakat o düşmanların sakınmaları lâzım geldiğini zîrâ ba'dü'l-harp İngiltere Hükûmetince düşmanların hakkından gelineceğini söylemiştir. [212]

ÂLEM-İ İSLAM: CAMÎ'-İ EL-EZHER'DE İHTİLÂL KORKUSU

"El-Ehrâm" gazetesinde bir makâle yazarak gâyet kalabalık olan Câmî'-i El- Ezher Medresesinde bu sıralarda bir 'isyân zuhûru korkusuyla İngiliz Hükûmetinin mezkûr medreseyi sed edeceğini iddi'â eden Mehmet (?) Hüseyin Fehmi Efendi'yi Dâhiliye Nâzırı isticvâp etmiştir. Mûma-ileyh; bu bâbda ne gibi bir delîle istinât ettiği hakkında talep olunan îzâhâta cevâben bu fikrin Câmî'-i El-Ezher medreselerinden bâ'zıları tarafından kendisine telkîn olunduğunu söylemiştir. İsticvâbı bir az daha sıkıştırılması üzerine de câmî' şeyhlerinden ba'zılarının bir ihtilâl hâzırlamakta olduklarını söylemiş ve bunların isimlerini de tasrîh eylemiştir. Bunun üzerine hükûmetçe ihtilâl vukû'una mânî' olacak tedâbîr-i şedîde ittihâz olunmuştur. [213]

[211] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350, Sayfa: 1, Sütun: 2-3
[212] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350, Sayfa: 1, Sütun: 2-3
[213] İkdam, 25 Octobre 1914, Numero: 6350, Sayfa: 1, Sütun: 2-3

ÂLEM-İ İSLAM: DERNE'DE MUHÂREBE

(Sollum)dan Mısır gazetelerine yazıldığına göre, Derne'de, zâviye'-i "Merhûbâ" ile vâdî'-i "Ayvazahan arasındaki kabâ'il-i 'Arabiye (Arap kabîleler, seydi 'Azîz'de ordugâh kurmuş olan İtalyânların üzerine hücûm etmişlerdir. On Yedi Şevvâl'de vukû' bulan bu muhârebe 11 sâ'at devâm etmiştir. Civâr limanlarda bulunan İtalyan sefîne'-i Harbiyeleri de 'Araplar üzerine ateş açarak 7 kişiyi sehît ve kırk kişiyi mecrûh etmişlerdir.[214]

ÂLEM-İ İSLAM: MISIR'DA İNGİLİZLERİN TECÂVÜZÂTI

Kâhire'den (Politişe Koresponding) gazetesine bildiriliyor: İngiltere hükûmeti Mısır'da yeniden ba'zı tedâbîr-i idâriye ittihâz eylemiştir. İngiltere'nin bu tedâbîr-i cedîdesi İslâmlar tarafından yeni bir husûmet 'alâmeti olmak üzere telakkî ediliyor. İngiltere hükûmeti Mısır Hükûmeti tarafından öteden beri Mısır prenslerine tesviye edilen ma'âşâtı kat ettirmiştir. Bundan mâ'adâ her sene mevâkî'-i mukaddeseye a'zâmî 'âdet hükmüne geçen 20 000 çuval buğday İngiltere hükûmeti tarafından müsâdere edilmiştir. Mekke'-i Mükerreme ve Medîne'-i Münevvereye sevk edilmek üzere Sûriye'den gelen buğdaylar dahî Port Sa'îd'de zapt olunmuştur.[215]

ÂLEM-İ İSLAM: İNGİLİZLER MISIR'DA NELER YAPIYOR

"El-Vatan" gazetesinde okunmuştur:

Mısır'da müstahdem olup muhârebeden evvel me'zûnen memleketlerine gitmiş olan Alman ve Avusturyalılar Mısır Hükûmeti tarafından derhâl vazîfeleri başına – müddet-i me'zûniyetleri daha bitmeden- da'vet olundukları hâlde meydân-ı harbe gönüllü gitmek arzûsunda bulunan İngiliz me'mûrlarına üç ay ruhsat verdikten mâ'adâ mezkûr ayların ma'âşlarını da peşînen kendilerine vermiştir. Müsâvât ve bî-taraflık kelimelerini bu yolda sû'-i tefsîr eden Mısır hükûmetine karşı te'essüf etmemek gayrı kâbildir.[216]

[214] İkdam, 26 Octobre 1914, Numero: 6351, Sayfa: 1, Sütun: 2
[215] İkdam, 26 Octobre 1914, Numero: 6351, Sayfa: 1, Sütun: 2
[216] İkdam, 26 Octobre 1914, Numero: 6351, Sayfa: 1, Sütun: 2

ÂLEM-Î İSLAM

İNGİLİZLER ‘ARAPÇA’NIN TA‘MÎMİNE ÇALIŞIYORLAR

El-Ehrâm gazetesinin 25 Eylül târihli nüshâsından:

Şeyh ‘Abdü’l-hâlık ‘Alevi, Şeyh ‘İrfât Mansûr, (…) ‘Abdü’l-hâlim ‘Âmir, Hüseyin ‘Abidin Efendilerden (…) mürekeb bir hey’et-i ‘ilmiye, sırf lisân-ı ‘Arabîyi neşir (…) maksadıyla aksâ-yı şarka gideceklerdir. Bizce bu hey’etin aksâ-yı şarka değil, belki Hindistan’a ‘Arapçayı ta‘mîm için, daha doğrusu propaganda için gönderildiği zannı daha kavîdir. Hey’etin erkânı şeyhlerden mürekkep olduklarına bakılırsa bu propagandanın dînî bir sûrette icrâsı arzû edildiği de vârid-i hâtır oluyor. [217]

MISIR'DA MÜSADEMÂT

Kahire'den Alman gazetelerine iş‘âr ediliyor: İngiltere hükûmeti yerli Mısır ‘asâkirlerinin silâhlarını almak istediklerinden yerliler buna muhâlefet etmişlerdir. Bu sebepten dolayı Mısırlılar ile İngilizler arasında bir müsâdeme vukû‘ bulmuş ve tarafeyden 150 kişi maktûl olmuştur.

İskenderiye'de dahî bu kabîl hâdisât vukû‘a gelmiştir. Bunun üzerine İngilizler şimdilik yerli ‘asâkirin silâhlarını almaktan ferâgât eylemiştir. Hint ‘asâkirinden bir çokları firâr etmişlerdir. Bir gün içinde otuz kişi salben i‘dam edilmiştir. Hindistan'da vebâ hastalığı tezâyid etmektedir. Bu hastalıktan yevmî 25 kişi vefât etmiştir. [218]

İNGİLİZ SİYÂSETİ

Viyana 28 Teşrîn-i Evvel (Noya Fraye Prese) gazetesi, bu günkü baş makâlesinde İngiltere’nin Türkiye’ye karşı ittihâz eylediği tavır ve vaz‘iyetten bahs ettiği sırada şu satırları yazıyor: “İngiltere’nin, Müslümânların hısm-ı cânı olan devletlerle birleştiğine dâ’ir olan haberde İslâmın yaşadığı her yerde ‘umûmî bir tûfân-ı hiddet tevlîd edecektir. Hükûmet-i ‘Osmâniye’yi ‘asr-dîde düşman olan Rusya’ya mu‘avenete icbâr etmek için Bâb-ı ‘Âlî nezdinde ta‘kîp edilmek istenilen tarz-ı siyâset İngiltere için bir şeyndir.” [219]

[217] İkdam, 26 Octobre 1914, Numero: 6351, Sayfa: 1, Sütun: 2
[218] İkdam, 28 Octobre 1914, Numero: 6353, Sayfa: 1, Sütun: 3
[219] İkdam, 29 Octobre 1914, Numero: 6354, Sayfa: 2, Sütun: 4

MISIR'A 'ASKER SEVKİ

Berlin 28 – (New Rotterdamişe Koranat) gazetesi, İngiltere'nin Mısır'a mecmû'u yirmi binden aşağı olmamak üzere tâze kuvvetler gönderdiğini yazıyor. Ma'a-mâ-fih Kuvâ-yı mezkûrenin ekseriyetle genç ve zayıf efrâddan mürekkeb olduğunu da 'aynı gazete 'ilâve eyliyor.[220]

OSMÂNLI-İNGİLİZ MÜNÂSEBETİ

Viyana 28 Teşrîn-i Evvel- 'Osmânlı-İngiliz münâsebetinin gerginlik peydâ etmesi üzerine İngiltere'nin Türkiye'ye karşı muhâsamata başlaması ihtimâlinden bahsederek Viyana matbû'âtı Türkiye'nin 'âlem-i İslâmda hâ'iz olduğu nüfûz ve kuvve-i ma'neviyeden ve Türkiye'nin icâbında bu nüfûza mürâca'at etmesi ihtimâlinden dolayı böyle bir teşebbüsün İngiltere için dâ'imi tehlike olduğunu zikrediyorlar. [221]

MISIR' DA NELER OLUYOR?

Londra 28- Mısır'da bulunup da (...) 'askeriye dâhil olan bil-'umûm Alman ve Avusturya-Macaristan teba'asının taht-ı tevkîfe alınması Mısır'daki İngiliz me'mûrlarınca takarrür eylediği bura gazetelerine bildiriliyor. 'Aynı hükûmetlerin hizmet-i 'askeriye ile mükellef olmayan teba'alarına gelince bunların hürriyet ve serbestîsi şimdikinden daha ziyâde temdîd edilecekdir.[222]

MISIR AHVALİ

Beyrutta münteşir (el-Rey'ül-...) gazetesi, İskenderiye de çıkan (el-Ahali) gastesinden naklen atideki satırları yazıyor: Mısır ahvali milliye ve iktisadiyesi pek karışıkdır. Zahire ve pamuklar ambarlarda çürümekdedir. Fakir ve sefalet ortalığı kaplamıştır. Herşeyin fiyatı fırlamıştır. Ticarethaneler ve büyük mağzalar ve bankalar kapalıdır. Zengin, fakir hep parasızlıkla yoksulluğa mahkûm olmuşlardır. Zurra ve fellahin ağlıyor. Büyük şehirlerden en ufak köylere varıncaya kadar bil cümle ahaliyi ahval-ihazıradan müştekidirler. İngilizler, köylülerin ahalinin zahire ve hayvanlarını zapd etmiştir. Mısır müthiş bir kıtlığa mahkûm olmak raddesine gelmiştir.[223]

[220] İkdam, 29 Octobre 1914, Numero: 6354, Sayfa: 2, Sütun: 4
[221] İkdam, 30 Octobre 1914, Numero: 6355, Sayfa: 2, Sütun: 4
[222] İkdam, 30 Octobre 1914, Numero: 6355, Sayfa: 2, Sütun: 4
[223] İkdam, 1 Novembre 1914, Numero: 6357, Sayfa: 2, Sütun: 5

BEDEVİLERİN MISIR'A DUHULİ

Berlin 1 Teşrini sani- Atina'dan (Poitişe Çaytong) gazetesine bildiriliyor: Buraya gelen haberlerde üç bin bedevinin Süveyş tarikiyle Mısır'a girdiği bildiriliyor.[224]

MISIR YOLUNDA

Londra'dan (Noya Fraie Prese) gazetesine bildiriliyor: Burada ordu-yu 'Osmânî tarafından Mısır üzerine şiddetli bir harekât icrâsına intizâr ediliyor. Bu ta'arruzun icrâası için hükûmet-i 'Osmâniyenin icâp eden vesâ'iti ihzâr eylediği emniyetle beyân ediliyor. İngilizlerin 'Akabe'yi bombardıman etmeleri 'Osmânlıların hücûmundan son derece korkmakta olduklarına delâlet eder. Londra'da ordu-yu 'Osmânî'nin "Sina" şeb-i cezîresi üzerinde büyük bir harekât-ı 'askeriye icrâsına muktedir olduğu beyân edilmektedir. İngilizler, kendilerini her hâlde Müslümânların taht-ı tehdîdinde gördüklerini her bir hâlleri ile izhâr ediyorlar.

Süveyş Kanalı İngilizler tarafından taht-ı muhâfazaya alınmıştır. İngilizler Mısır hudûdu üzerinde istihkâmlar vücuda getiriyorlar. (30,000) İngiliz efrâd-ı ihtiyâtiyyesinin taht-ı silâha da'vet edildiği de beyan olunuyor.[225]

MISIR'DA GALEYÂN

(…) gazetesi Mısır ahvâli hakkında şu ma'lûmatı almıştır: Mısır'daki galeyânın artık son dereceyi bulduğu Londra'dan gelen haberlerle te'yîd etmektedir. Kahire ve İskenderiye'de yerliler ile İngiliz 'asâkiri arasında bir müsâdeme vukû' bulmuş ve bu müsâdemede 'asker silah isti'mâline mecbûr olmuştur. İngiliz me'mûrîni-mevcût müşkülâta rağmen- Mısır'da bulunan seyyahîne derhâl memleketlerine 'avdet etmelerini tavsiye eylemişlerdir. Hatta İngilizlerden veremli olup sanatoryumlarda bulunan hastalar dahî 'ale'l-'acele vapurlara irkâp ediliyor.[226]

HİZBÜ'L-VATANÎ RE'ÎSİNİN BEYÂNÂTI

Şehrimizde bulunan Mısır Hizbü'l-Vatanî Re'îsi Mehmet Ferit Bey (Jön Türk) gazetesi muharririyle vukû' bulan bir mülâkâtında, İngilizlerin ahîren Mısır'da neşrettikleri beyânnâmenin Mısırlılar üzerinde hiç bir te'sîr husûle getiremeyeceğini, Mısırlıların İngilizleri en büyük düşman tanıdıklarını, bu güne kadar İngiltere

[224] İkdam, 2 Novembre 1914, Numero: 6358, Sayfa: 2, Sütun: 4
[225] İkdam, 9 Novembre 1914, Numero: 6365, Sayfa: 1, Sütun: 3
[226] İkdam, 9 Novembre 1914, Numero: 6365, Sayfa: 1, Sütun: 3

‘aleyhine kıyâm etmemeleri hükûmet-i ‘Osmâniyeyi Mısır kıyâmını teşvik ithâmı altında bırakmamak için olduğunu söylemiş ve ahîren İngilizler tarafından Mısır hidiviyetine geçirilen Mustafa Kamil Paşa’nın ta‘yînini muhâlif ahid olduğu için Mısırlılarca gayrimeşru tanındığını îzâh eylemiştir. Mehmet Ferit Bey ba‘de İtalyanların Mısır'dan endişe etmemeleri lâzım geleceğini ve istikbâlde Mısır ile Trablus'taki İtalya hükûmeti arasında daha samimi münâsebet husûlü mümkün olduğunu beyân etmiştir.[227]

PORT SA‘ÎD’DE İNGİLİZ FRANSIZ FİLOSU

Roterdam'dan Berlin gazetelerine iş‘âr olunduğuna nazaran bir İngiliz - Fransız filosu Port Sa‘îd sularında dolaşmakta imiş.[228]

HİDİV-İ MISIR’IN BEYÂNÂTI

Bükreş 12 Teşrîn-i Sânî- (Frankfurter Çaytung) gazetesi der-sa‘âdet muhâbirinin Hidiv-i Mısır ‘Abbâs Hilmi Paşa ile vukû‘ bulan bir mülâkâtını neşreyliyor. ‘Abbâs Hilmi Paşa, mülâkât esnâsında muhâbire âtîdeki beyânâtta bulunmuşdur: "Ahvâle sükûn ve i‘timâtla şükran olmaktayım. İngiltere, hiç bir hakka ve hiç bir sebebe müstenit olmaksızın memleketime ‘avdetime mâni‘ oldu. İngiltere'nin gâyet vahim olan bu mu‘âmelesi karşısında cereyân-ı vakâyı‘a intizâren Der-sa‘âadette Mısır'ın metbû‘ müfehhemi nezdinde kalmaya mecbûrdum. Bu, bizim için en mukaddes bir vazîfe müşâbehesinde idi. Türkiye ve İngiltere, bugün birbirleriyle hâl-i harpte bulunuyorlar. Türkiye, Mısır'daki İngiliz işgâl-i muvakkatine nihâyet vermek ve 1882 senesinden evvelki hâl ve vaz‘iyeti i‘âde eylemek üzere Mısır'a bir hey’et-i seferiye sevk ve i‘zâmına tavassul eyledi. Bu hey’et-i seferiyenin muvaffâkiyet-i kâmileye nail olacağına şüphem yoktur. ‘Asâkir-i Muzaffere’-i ‘Osmâniye memleketimde her sınıf ahâlî tarafından gâyet parlak ve harâretli bir tarzda istikbâl edilecektir. Mısır, birçok ahvâlde, bi’l-hâssa Balkan Harbi esnâsında makâm-ı hilâfete olan merbûtiyet-i kaviyesini ispât eyledi. ‘Asâkir-i Mısriyye‘Akabe hâdisesi hengâmında da hükûmet-i seniyye hakkındaki sadâkatlerini bi’l-fi‘ilerâ’e ettiler.

[227] İkdam, 9 Novembre 1914, Numero: 6365, Sayfa: 1, Sütun: 4
[228] İkdam, 9 Novembre 1914, Numero: 6365, Sayfa: 2, Sütun: 1

İngiltere bu cihetten hudûdu(…) ettirmek istediği zamân hiç bir vakitte vatanperverâne metbû‘larına karşı yürüyemeyeceklerini[229](…)[230]

MISIR'A DOĞRU

Berlin 13 Teşrîn-i Sânî - Süveyş kanalı kurbunda muhârebeler vukû‘ bulduğu Milan'dan bildiriliyor. İngiliz mecrûhlarını hâmil dört vagon Kahire'ye vâsıl olmuştur. İsmâ‘îliye ile Süveyş arasında ya‘ni Süveyş kanalının bütün imtidadınca yerli ‘askerler ihtilâl çıkarmışlardır. Mısır mu‘teberânından pek çok zevât tevkîf edilmiştir.[231]

MISIR AHVÂLÎ

Milan'dan Frankfurter Zaytung gazetesine bildiriliyor:

Efrencî Teşrîn-i Evvel’in otuz birinden Teşrîn-i Sânî’nin beşine kadar Mısır sükûnet içinde bulunmakta idi. Çünkü İngilizler Hükûmet-i ‘‘Osmâniye ile Rusya arasında i‘lan-ı muhâsemât edildiğini Teşrîn-i evvel’in beşine kadar Mısır ahâlisinden gizlemeğe muvaffak olmuşlardı. Fakat Ordu-yu ‘Osmâniyenin Mısır hudûdunu tecâvüzü haberi Mısır'da bir heyecan-ı meserretkârâne tevlît eylemiştir.Sina Şeb-i cezîresinde ordu-yu ‘Osmânî ile İngilizler arasında muhârebât vukû‘ bulmakta olduğu haberleri Mısır'da memnûniyet-i ‘azîme tevlît etmektedir. Ahâlinin Süveyş'ten mürûr etmeleri ve Asya toprağına geçmeleri men‘ edilmiştir.

İskenderiye'den 30 Teşrîni Evvel târîhi ile Berliner Tageblat gazetesine gönderilen bir mektûpta dahî Mısır ahvâli hakkında âtîdeki ma‘lûmât i‘ta diliyor: İngilizler Kahire ve İskenderiye'de bulunan İslâm mu‘teberânını pey-der-pey tevkîf etmektedir. Kadınlarla çocuklara hânelerinden ayrılmamaları tenbîh edilmiştir. İngilizler pek çok hafiye me’mûru istihdâm ediyorlar. Bunlar her kimin hakkında jurnal verirlerse, o zât derhâl tevkîf edilerek bilâ-isticvâp haps olunuyor. Kahire ve İskenderiye'de ticâret kâmilen durmuştur. Mağaza ve dükkânların kısm-ı a‘zamı mesdûttur. Bi’l-‘umûm mu‘teberân hayâtlardan son derece korkuyorlar. Gazetelere İngiltere hakkında ma‘lûmât vermemeleri tenbîh edilmiştir.

[229] İkdam, 13 Novembre 1914, Numero: 6369, Sayfa: 2, Sütun: 1 Kasım ayına ait önceki tarihler Fransızca Kasım olarak geçerken 15 Kasım tarihili nüsha Teşrini Sani olarak geçmektedir.
[230] (Sayfanın devamı tahrif olduğu için okunamadı.)
[231] İkdam, 15 Teşrin-i Sani 1914, Numero: 6371, Sayfa: 2, Sütun: 1

Hindistan ahâlisinin hâl-i galeyânda bulunduğu ve kıyâm etmek için ilk fırsata muntazır bulunduğu buraya vârid olan haberlerde bildirilmektedir. Mısır ahâlisidahî son derece galeyânda olup küçük bir hareket bütün ahâliyi ayaklandırmak içün kifâyet edecektir. Hükûmet-i Mısriyenin hiç bir hüküm ve nüfûzu kalmamıştır. Mısır'da gençler, ihtiyârlar, kadınlar ve çocuklar Almanya'nın muzafferiyeti için du‘â ediyorlar.[232]

SÜVEYŞ KANALININ EHEMMİYETİ

“Kosişe Çaytung” gazetesi Süveyş'in ehemmiyet-i fevka’l-‘âdesinden bahsettiği sırada diyor ki: "Bundan bir kaç sene evvel Süveyş Kanalı ağzında küçük bir vapur gark olmuş ve kanalı muvakkaten kapamış idi. Gark olan sefînenin ihrâcı için mürûr eden bir kaç gün zarfında sefâ’in-i ticârîyenin kanaldan mürûru kâbil olamadığı cihetle bütün İngiliz ticâreti düçâr-ı âtalet olmuştu. O zaman Avrupa postasının Hindistan'a vürûdu bir hafta kadar te’hîr ettiği için bundan hâsıl olan zararlar hesâp olunarak milyonlara bâliğ olduğunu anlaşılmıştı. Kanalın muvakkaten mesdûdiyeti netîcesi olarak Avustralya Avrupa’dan fekk-i irtibât etmiş ve Mısır ehemniyetini gâ’ip etmişti. Yalnız bir hafta devâm eden bir mesdûdiyet bu kadar zararı mûcip olunca kanalın aylarca mesdûd kalmasının ne derce ‘azîm zararlar îkâ‘ edeceği göz önüne getirilsin! Kanaldan senevî 3000’i İngiliz olmak üzere tahminen 5000 vapur mürûr eder. Bunlardan 700’ü Alman ve 300’ü Fransız sefâ’in-i ticâriyesidir. Kanalın sed edilmesinden Almanya'nın dahi mutazarrır olacağı bedîhi ise de bundan en ziyade zarar görecek İngiltere'dir.

İngilizler kanalı uzun müddet müdâfa‘a edemeyeceklerini kendileri dahî biliyorlar. Zîrâ İngiltere kanalın müdâfa‘ası için ne kadar ‘asker celp etse bu ‘askerlerin ahâlî-i İslâmiyenin îkâ‘ edecekleri müşkülât karşısında uzun müddet vazifelerini îfâ edebilmeleri pek güçdür. İngilizleri Mısır'dan tard için Mısır'da ordu-yu ‘Osmânî’ye iltihâk edecek ‘Arapların miktârı 200,000 kadar tahmîn olunmaktadır. İngilizler ne kadar gayret etseler kendi iklimleri ile me’lûf olan Mısırlılar kadar mehin ve meşâka

[232] İkdam, 15 Teşrin-i Sani 1914, Numero: 6371, Sayfa: 4, Sütun: 1

ve susuzluğa tahammül edemezler. Teçhizât ve esliha mes'elesine gelince, ordu-yu 'Osmâniyenin eslihası ve teçhizâtı her hâlde İngilizlerden aşağı değildir. "[233]

MISIR KABRİSTÂNLARINDA ESLİHA

İskenderiye'den (Covyevo Della Sera) Gazetesine bildiriliyor: İngiliz Me'mûrîni Mısır'da ba'zı mezarların insân cesedi yerine birçok esliha ve eczâ-yı(…) ihtivâ etmekte olduğunu keşfetmişlerdir. Bunun üzerine İngilizler Müslümân lahitleri içinde buldukları silâhları Bi'l-müsâdere mezarcıları da tevkîf eylemişlerdir. Bu sebeple Mısır mu'teberân-ı İslâmiyesinden bir kaçı da tevkîf olunmuştur. İngilizlerin ordu-yu 'Osmâniye ye karşı koyacak 20-30 binden fazla 'askerleri yoktur.[234]

İSKENDERİYE' DE KARIŞIKLIK

Berlin 26- Roma'dan münteşir "Vita" gazetesi İskenderiye'de gayet vahim karışıklıklar zuhur itmiş olduğu ve İngilizlerin kıyamı bastırmak için mahal-i mezbure 300 kişi ile müteaddit mitralyöz göndermiş olduğunu ve vuku bulan müsademede seksen beş Mısırlının makdul düştüğünü ihbar idiyor.[235]

4.2.2. 1915 Yılı Transkripsiyonları

MISIR 'OSMÂNLI ORDUSU VE İNGİLİZLER

Milan 21 Kânûn-i Sânî-Corriera Della Sera'nın Kahire muhâbir mahsûsu gazetesine âtîdeki telgrafnâmeyi keşîde etmiştir: Birçok Avrupalılar, vaz'iyetin vehâmet peydâ etmesinden dolayı Kahire'den müfârakata hazırlanmaktadır. Te'mîn edildiğine göre ,"Osmânlı ordusu kumândânı Cemâl Paşa 'nın bir mektûbunu hâmil olan bir 'Arap, İsmâ'îliye'de İngiliz ordusu kumândânı General Maksvel nezdine gelmişdir.

Cemâl Paşa, mezkûr mektûpta: Süveyş Kanalının bî-taraflığını ve kanaldaki serbestî-'i seyr-i sefâ'îni ihlâl etmemek maksadıyla İngiliz kumândânını ya Sina Şebe cezîresinde ve yâhut Mısır içinde muhârebeye da'vet etmekte idi. İngiliz kumândânı General Maksvell cevap a'zâsından imtinâ' etmiş ve tahkîmâtın tesrîh ve inşâsı hakkında emirler vermiştir. İngiliz teyyârecileri, kumlar içinde bile infilâk

[233] İkdam, 5 Kanuni evvel Efrenci 1914, Numero: 6391, Sayfa: 2, Sütun: 1
[234] İkdam, 5 Kânuni evvel Efrenci 1914, Numero: 639, Sayfa: 2, Sütun: 1
[235] İkdam, 28 Kânuni evvel Efrenci 1914, Numero: 6414, Sayfa: 2, Sütun: 5

kâbiliyetini hâ'iz, yeni bir bomba tecrübe etmişlerdir. Yine mezkûr gazete muhâbirinin beyânına göre, 'Osmânlı ordusunda sekiz teyyâre pek çok ma'denî köprüler ve yine ma'denî olmak üzere küçük merâkıb-ı bahriye bulunmaktadır. Bingâzi hudûdu üzerinde bulunan İngiliz 'askerleri, Şeyh Senûsî hazretlerinin hücûmundan ihtirâzen geri çekilmiştir.[236]

MISIR'DA İNGİLİZLERİN VAZ'İYETİ

Roma 21 Kânûn-i Sânî (A): İngilizler tarafından vaz' olunan sansürün şiddetine rağmen Mısır'a 'â'it ba'zı ma'lumat elde edilebilmiştir. Bu ma'lûmâta nazaran İngilizler, Mısır ahâlîsinde günden güne artan galeyânı teskîn edememekte ve bu sebebten vaz'iyetleri gâyet müşkül bir hâle gelmektedir. Bedevîlerin yeniden kanala hücûmlarda bulundukları ve burada vukû'a gelen son müsademâttan birinde Hint 'askerlerinden iki yüz elli kişinin telef olduğu mevsûken bildiriliyor. Ahîren İngilizlerin celp ettikleri kıta'âttan bir kısmı, Senûsîler tarafından vukû'u melhûz bir ta'arruza binâ'en Garp hudûduna sevk olunmuştur.[237]

KASRÜ'L-NİL'DE BİR VAK'A

Kâhire'den Atina gazetelerine çekilen bir telgrafnâmeye nazaran Mısır'da bulunan İngiliz kuva-yı 'umûmiyesi kumandanı General Maksvel, refâkatinde iki yâver-i harbî bulunduğu hâlde Kasrü'l-Nîl'den mürûr ettiği sırada üzerine üç el silâh endaht edilmiştir. Otomobilin der-hâl tevkîfiyle berâber işitilen dil-hırâş bir sedâdan evvelâ merminin General Maksvel'e isâbet ettiği zan olunmuş ve sû'-i kastın fâ'ili olarak o sırada meydânda gezinmekte bulunan Avustralyalı 'askerler meyânından bir nefer taht-ı tevkîfe alınmış ise de bir müddet sonra yâverlerden birinin bî-rûh olarak otomobil derûnuna serilmiş olduğu görülmüş ve sû'-ikasdın fâ'ili olmak üzere taht-ı tevkîfe alınan neferin Avustralyalı olmayıp Hintli müsellem bir nefer bulunduğu tahakkuk edilmiştir. [238]

"Osmânlı Hey'et-i istihbâriyesi"

[236] İkdam, 23 Kânuni sani Efrenci 1915, Numero: 6439, Sayfa: 1, Sütun: 3-4
[237] İkdam, 23 Kânuni sani Efrenci 1915, Numero: 6439, Sayfa: 2, Sütun: 3
[238] İkdam, 4 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6451, Sayfa: 1, Sütun: 2

SÜVEYŞ KANALI

Lahey 2 (K) – Süveyş Kanalı kumpanyası kanalın eskisi gibi seyr-i sefâ'ine güşâde bulunduğunu telgrafla bildirmiştir. Mu'âmelât-i ticâriye ancak gündüzleri icrâ edilebilmektedir.[239]

MISIR AHÂLÎ'-İ İSLÂMİYESİ VE MAKÂM-I HİLÂFET

Lozan 4 Şubat – Mısır Ahâli'-i İslâmiyesi Mısır mülkü (?) nâmına isdâr edilmekte olan i'lâmların kâffesini kâ'in-i lemyekün 'ad ediyorlar. Mısırlılar hutbelerin halîfe'-i Müslimîn nâmına kırâ'atını arzu etmektedirler.[240]

Ahmet Cevdet.

TEBLÎĞ-İ RESMÎ

24 Kanûn-i sânî 330 târihiyle karargâh-ı 'umûmîden teblîğ olunmuştur: İleri kıt'âtımız Süveyş Kanalı'nın şark havâlisine vâsıl olmuşlar, İngiliz ileri karakollarını kanal üzerine tard eylemişlerdir. Bu esnâda İsmâ'iliye ve Kantara civârlarında muhârebât vukû' bulmuştur. Bu muhârebât devam etmektedir. [241]

'OSMÂNLILAR KÖPRÜ KURUYORLAR

İngilizler siperler arkasında

Lozan 5 Şubat – (te'hîr etmiştir) Süveyş kanalında cünûd-u İslâmiye ile İngilizler arasında şiddetli muhârebât başlamıştır. 'Osmânlılar kanal üzerine köprü kurmaya teşebbüs etmişlerdir. İngilizler içi kum doldurulmuş vagonları siper ittihâz ederek bunların arkasından mukâbele ediyorlar.[242]

İNGİLİZLERİN MAĞLÛBİYETİ

1800 maktûl 2500 mecrûh

Lozan 5 Şubat – (te'hîr etmiştir) 'Osmânlı 'asâkirinin savlet-i kahramanânesine karşı İngilizler mağlûp olarak çekilmeğe başlamışlardır. İngilizlerden 1800 kişi maktûl ve 2500 kişi mecrûh düşmüştür. Bundan başka 'Osmânlılar İngilizlerden altı top ve küllî

[239] İkdam, 4 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6451, Sayfa: 2, Sütun: 4
[240] İkdam, 5 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6452, Sayfa: 1, Sütun: 2
[241] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 1-2
[242] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 2

miktârda ganâ'im-i harbiye zabt eylemişlerdir. İngilizler Kâhire'deki büyük otelleri hastahâne hâline ifrâğ ederek mecrûhları oraya naklediyorlar. [243]

SENÛSİLER[244] MISIR'A GİRDİLER

Lozan 5 Şubat – (te'hîr etmiştir Şeyh Senûsi hazretleriyle ma'iyetlerindeki mücâhidîn-i İslâmiye Cerbuk (?) cihetinde Mısır toprağına dâhil olmuşlar ve orada tesâdüf eyledikleri İngiliz me'mûrlarını esîr-i harp 'ad ederek ileri doğru harekâta devam eylemekte bulunmuşlardır. [245]

Ahmet Cevdet

İNGİLİZ AJANSLARININ İ'TİRÂFLARI

Roma 6 Şubat – "müsta'celdir" Dün akşam buraya vârid olan ma'lûmâtta 'Osmânlı kıt'âatı ile mücâhidîn-i 'Arabânın kanal civârındaki kumsalları işgâl etmiş oldukları bildirilmektedir.

İngiliz ajansları kıt'âat-ı 'Osmâniye ile İngiliz 'asâkiri beyninde "İsmâ'iliye" kurbunda müsâdeme vukû' bulmuş olduğunu ve İngiliz kuvvâsının zuhûr eden şiddetli kum fırtınası üzerine geri çekilmeğe mecbûr olduklarını ihbâr etmektedir. 'Osmânlı kıt'âatının Süveyş civârında görünüşleri İngilizlerin son derece telâşını mûcip oluyor.

İngilizler birçok tedâbir ittihâz ve Port Sa'îd ile İsmâ'iliye arasındaki istasyonları tahliye ve kruvazörlerin geçebilmesi için trak dubalarıyla kanalın ba'zı aksâmını tathîr etmektedirler.[246]

Millî Ajans

[243] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 2
[244] Senusilik; Muhammed Bin Ali Senusi tarafından kurulmuştur. 1915 yılının başından itibaren Türk-Alman birliği ile birlikte hareket eden Ahmed eş-Şerif'in önderliğinde Senusiler İngiliz, İtalyan ve Fransızlara karşı direnişte bulunmuşlardır. Konu hakkında Detaylı bilgi için bknz; Kadir Özköse, Muhammed Senusi, İnsan Yayınları.
[245] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 2
[246] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 2

İNGİLİZ SEFÂ'İN-İ HARBİYESİNİN GARK ve İHRÂKI

'Osmânlı Hey'et-i İstihbâriyesi'nden teblîğ olunmuştur.

Bi-lütfuhu te'âla Mısır'ın tahlîsine me'mûr ordu-yu 'Osmânînin Süveyş Kanalına takrible mahal-i mezkûrda bulunan dört İngiliz sefîne'-i harbiyesinden birini gark, diğerini ıhrâk, üçüncüsünü hasârzede ve dördüncüsünü firâra mecbûr eylediği, beşinci bir İngiliz sefîne'-i harbiyesinin de korkudan Süveyş'de demirlediği muhâbir-i mahsûsamızdan aldığımız bir telgrafnâme me'âlinden müstebân olmaktadır.[247]

SÜVEYŞ'TE 'OSMÂNLI MUVVAFFAKİYÂTI

Süveyş'te münteşir "Türk Sedâsı" gazetesinin dünkü posta ile gelen son nüshasında dahî Süveyş muhârebâtına dâ'ir şu iki telgrafnâme münderic idi:

Roma – 'Osmânlı orduları Süveyş kanalına doğru ta'arruzlarında devam ediyorlar. Süveyş Kasabası'nın dört kilometre kurbunda muhârebeler oluyor. "Katya" Kasabası 'Osmânlılar tarafından işgâl edilmiştir.

Roma – Süveyş kurbunda " 'Udul", "Katya" ve "Tanab", mevâki'i 'Osmânlı dilâverleri tarafından işgâl edilmiştir.[248]

İNGİLTERE HÜKÛMETİNİN MESLEĞİNE KARŞI 'OSMÂNLILARDA ÂSÂR-I TEHEVVÜR

İngiliz Hükûmet-i hâzırasının devlet-i 'Osmâniyeye gâh iğfâl ve gâh izrâr gareziyle ta'kîp edegeldiği meslek-i siyâsi zâten kable'l-harp Memâlik-i 'Osmâniye'de büyük bir iğbirâr-ı millî tevlit eylemişti. Harpten sonra gerek İngiliz eşhâs-ı resmiyesinin ve gerek İngiliz gazetelerinin Devlet-i Ôsmâniye'nin istiklâline hatme çekileceğinden mütemâdiyen bahs eylemelerinin merkez-i hilâfet gibi vatanımızın cevânib-i erba'asında dahî İngiltere'ye karşı tasavvurun fevkinde bir hiss-i tehevvür uyandırdığını taşradan alınan ma'lûmâttan müstebân olmuştur. İngiliz Hükûmetinin Almanya'ya hâriçten me'kûlât götürülmesine tamâmen mâni' olmak suretiyle Almanları açlıktan öldürmek teşebbüsünde bulunması anlarında ne derece bir gazab-ı intikâm ve mukâbele uyandırdıysa cihânda yegâne bir devlet-i mu'azzama ve müstakıle'-i İslâmiye olarak kalan saltanat-ı 'Osmâniyenin imhâı husûsundaki tasavvur-u gaddârhânesi izhâr edegelmesinden dolayı 'Osmânlılarda dahî 'aynu

[247] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 3
[248] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 3

kuvvetle bir hiss-i intikâm uyandırmıştır. İmdi devlet-i ebed müddetlerinin muhâza'-istiklâl uğrunda cânen ve mâlen ve fikren uğraşan ehl-i vatanda mezkûr tasavvurât ve beyânâta'dâya karşı görülen âsâr-ı tehevvür ve vakâr-ı ve vicdân-ı millînin kemâl inşirâhını mü'ebbet olmağla ma'aş-şükrân tezâkkâra şâyân görülmüştür.[249]

Osmânlı Hey'et-i İstihbâriyesi

"MISIR" HAKKINDA PEK MÜHİM ŞEYLER

Dün gece sâhib-i imtiyâzımız Ahmet Cevdet Bey tarafından aldığımız telgrafnâmelerdir:

Lozan 5 Şubat – Mısır, Sudan'ın Darfur şehri cihetinden 40 000 ve Bingazi cihetinden dahî 20 000 mücâhit tarafından tehdît edilmektedir.

Bir Sudan zâbıtı ile yirmi nefer, muzaffer 'Osmânlı kıt'âtına iltihâk eylemiştir. Mısır ahâlîsi, İngilizler 'aleyhine kıyâm ile makâm-ı hilâfet-i 'uzmâya karşı olan merbûtiyet ve sadâkatlerini izhâr ediyorlar.

Mısır'daki Avrupalılar pek müthiş bir havf ve telaş içindedir.'Osmânlı ordusu, Tusum mevkî'ini pek şiddetli bir sûrette bombardıman ederek El-Kantara cihetinden Süveyş kanalını geçmeğe çalışıyor. İngilizler ise mevkî'lerini müdâfa'aya uğraşıyorlar. [250]

Ahmet CEVDET

KÂRE'R-REMZE

Mısır'daki harekât-ı 'askeriyeyi ta'kîp etmek isteyen Kâre'rremze kitâphâne'-i 'askerî sâhibi İbrahim Hilmî Efendi'nin neşrettiği Mısır ve Kafkâs dârü'l-harekâtını tavsiye ederiz. Bu harita, haritaların en nefîsi ve en mufassalıdır. Mısır Kıt'âsıyla Süveyş kanalına 'âît birçok krokileri vardı. Fi'âtı 4, taşraya 5 guruştır.[251]

[249] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 3
[250] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 2, Sütun: 3
[251] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 3, Sütun: 4

SÜVEYŞ MUHÂREBÂTI VE TE'SÎRÂTI

Noya Fraye Prese gazetesinden:

Ordu-yu 'Osmânînin Süveyş kanalı sevâhilinde ihrâz eylediği muvvâffakiyât Viyana mahâfil-i siyâsiyesinde pek büyük bir memnûniyet husûle getirmiştir. Mahâfil-i mezkûrede Hükûmet-i 'Osmâniye'nin mükemmel bir sûrette vücûda getirdiği teşkilât ve 'askerî nakliyâyı için te'sîs eylediği hatt-ı muvasala ile İngiliz topçusundaki tefvîki geride bırakacağı mütâla'ası serd edilmektedir. 'Asâkir-i 'Osmâniyenin Mısır'a doğru olan ileri harekâtının Mısır'da husûle getirdiği galeyân gittikçe tezyid ediyor. 'Osmânlı taraftârları sûret-i mütemâdiyede Mısır ahâlîsini tenvîr etmekte ve bi'l-hâssa mekteplerde çocuklara İngilizler 'aleyhine kin ve 'adâvet telkîn etmektedirler.[252]

MISIR'IN MÜDÂFA'ÂSI İÇİN İNGİLİZLER NE KADAR 'ASKERE MUHTÂÇ?

Viyana 13 (A.M) – "Graçtaggpost (?)" gazetesi yazıyor: İngilizler Mısır'ın müdâfa'asını te'mîn için o havâlide lâ-akall yüz seksen bin kişi bulundurmağa mecbûrdurlar. O takdîrde Avrupa dârü'l-harekâtında yüz seksen bin kişi eksilecek demektir. Eğer 'Osmânlı ordusu bu İngiliz kuvvetlerini orada vukû' bulacak muhârebâtta meşgûl ederse Avrupa düvel-i merkezîsinin bütün minnetdâriyesini kazanır. Fakat Türklerin bu kadarcıkla iktifâ etmeyecekleri revş-i hâlden anlaşılıyor.[253]

SÜVEYŞ KANALI-İNGİLİZ POSTALARI

"BazlerNahrihten" gazetesinin gerek eylediği ma'lûmâta nazaran Avustralya postasının Londra'ya vürûdu bir hafta te'hîr etmiştir. Bu te'hîre sebep olarak 'asâkir-i 'Osmâniyenin Süveyş Kanalı harekâtı civârında bulunmaları hasebiyle İngilizlerin Avustralya postasını kanaldan imrârını tehlikeden sâlim 'addetmeleri ve binâ'en 'aleyh mezkûr postayı, Ümît Burnu'ndan sevke mecbûr olmaları gösteriliyor.[254]

HİLÂL-İ AHMER SÜVEYŞ HEY'ET-İ SIHHİYESİ

Doktor Neş'et Ömer Bey'in taht-ı riyâsetinde dârü'l-harbe sevk olunan Hilâl-i Ahmer Hey'et-i Sıhhiyesinin Ordu-yu Hümâyûna iltihâk etmiş ve Halep ve savlında

[252] İkdam, 15 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6462, Sayfa: 1, sütun: 2
[253] İkdam, 15 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6462, Sayfa: 2, Sütun: 3
[254] İkdam, 23 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6470, Sayfa: 1, Sütun: 2

mecrûhînin tedâvileriyle iştigâle başlamış olduğu bu kere Kumandân Paşa hazretlerinden Hilâl-i Ahmer merkez-i ‘umûmîsine vârid olan telgrafnâmede beyân edilmiş olduğu müstahberdir.[255]

İNGİLİZ ZULÜMKÂRLIĞI

“El-‘adl” refîkimizin istihbârına göre Mısır Divân-ı Harb-i ‘Örfîsince on altısı şarkiye ‘Arabânından ve sekizi Hilyopolis cihetinden olmak üzere yirmi dört kişi Süveyş Kanalına yakın yerlerde ikâmet eden ‘Arabân’ın yerlerini terk ile diğer mahallere gitmeleri lüzûmuna dâ’ir hükûmetçe isdâr olunan o emre itâ‘at etmemeleri töhmetle bi’l-muhâkeme i‘dâmla mahkûm edilmişlerdir.[256]

ORDUMUZ HAKKINDA DÜŞMANLARIMIZIN TAKDÎRÂTI

“Matin” gazetesi Mısır seferine dâ’ir yazdığı fıkrada ‘Osmanlı ordusunun Sahra’yı geçmek husûsunda ittihâz ettiği tedâbirin şâyân-ı takdîr olduğunu ve vesâ’it-i medeniye ve hayâtiyeden mahrûm bulunan vasî‘ kum deryâsında ‘asâkîr-i ‘Osmaniyenin i‘âne vesâ’ir levâzımca hiçbir sıkıntı ve mâni‘a’ya tesâdüf etmemiş olduklarını i‘tirâf ediyor. Diğer taraftan ordumuzun Birüssebi’den kanal sevâhiline kadar olan mesâfeyi on günde kat’ edebilmelerinin de ‘askerlikçe pek mühim bir muvaffâkiyet olduğunu mezkûr gazete ‘ilâveten beyân etmektedir.

İngiliz gazeteleri El-Kantara civârında vukû‘bulan muhârebâtta efrâd-ı ‘Osmâniye’nin fevka’l-‘âde sûrette ibrâz-ı şecâ‘at ettiklerini bir lisân-ı takdîrle beyân etmektedirler. İngiliz telîğ-i resmîleri kanal civârında muvaffakiyetle icrâ ettiğimiz harekât-ı ‘askeriyenin izâle’-i te’sîri zımnında kıt‘ât-ı ‘Osmâniye’nin pek büyük bir mukâvemet göstermemiş olduğunu ve diğer taraftan ordu teşkilâtının noksan bulunduğunu yazdıkları hâlde İngiltere ve Fransa’nın en münteşir cerâ’idinden bulunan “Times” ve “Matin”in efrâdımızın şecâ‘at ve ordumuzun intizâmını takdîr etmeleri muvaffakiyât-ı ‘Osmâniyenin İngiltere hükûmetinde tevlît ettiği endişeleri meydâna koyacak mâhiyettedir. [257]

‘Osmânlı Hey’et-i İstihbâriyesi

[255] İkdam, 23 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6470, Sayfa: 1, Sütun: 2
[256] İkdam, 23 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6470, Sayfa: 1, Sütun: 2
[257] İkdam, 25 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6472, Sayfa: 1, Sütun: 1

SÜVEYŞ MUHÂREBÂTI-‘OSMÂNLI TOPÇULARININ İSÂBET-İ ENDÂHTI

Milan’dan “Noya Fraye Prese” gazetesine iş‘âr ediliyor: Kâhire’den “Corriera Della Sera” gazetesine gönderilen bir mektûpta Şubat’ın ikinci ve üçüncü günleri Süveyş kanalında vukû‘ bulduğu teblîgât-ı resmiye ile i‘lân olunan muhârebeden evvel, Kânûn-i Sânî’nin yirmi dokuzunda dahî mühim bir muhârebe vukû‘ bulmuştur. Bu muhârebede ‘asâkir-i ‘Osmânîye kanaldan beş kilometre uzaktan İngiliz mevzi‘lerini büyük bersaht-ı endâht ile topla dövmüşlerdir. ‘Aynı günde Hint ve Yeni Zelanda ‘asâkiri ile bedeviler arasında da bir muhârebe vukû‘ bulmuş ve bu muhârebede de Hintliler zâyi‘ât-ı külliyeye dü-çâr olmuşlardır. ‘Osmanlı topçularının saht-ı endâhtı kaydedilecek derecede şâyân-ı takdîrdir. Bu topçuları hint ‘askeri arasında oldukça mühim hasârât îkâ‘ına muvaffak olmuşlardır. İngilizler sefâ’in-i Harbiyelerini Timsah Gölünde cem‘ ederek oradan topla mukâbeleye çalışmışlardır. [258]

MISIR’DA YERLİLERİN HÂLET-i RÛHİYESİ

Almanca gazetelerde okunduğuna göre “İstampa” gazetesinin Kâhire muhâbiri Mısır’da yerlilerin hâlet-i rûhiyesi külliyen İngilizlerin ‘aleyhinde olduğunu tasvîr etmektedir. Muhâbir-i mûma-ileyh ordu-yu ‘Osmânînin Süveyş’te muvaffakiyeti üzerine bütün Mısırlıların İngilizler ‘aleyhine kıyâmları şüpheden vâreste olduğunu ‘ilâve ediyor. [259]

İNGİLTERE’NİN ‘AKÎM KALAN TEŞEBBÜSÜ

“Noya Fraye Prese” gazetesinde okunmuştur: “Ordu-yu ‘Osmânî’nin Süveyş Kanalına takarrüp ettiği ve Senusilerin de Mısır hududunu tecâvüz eyledikleri hakkında vârid olan haberler üzerine İngiltere Hükûmeti İtalya Hâriciye Nezâreti nezdinde bir teşebbüste bulunmuştur. İngiltere, ordu-yu ’Osmânînin Süveyş üzerinden ileri harekâtı dolayısıyla İtalya’nın “Eritre” müstemlekesi ile olan hatt-ı muvâsalasınının kıtâ ‘a uğramak tehlikesine ma‘rûz bulunacağına dâ’ir İtalya Hükûmetinin nazar-ı dikkatini celp etmiş ve ‘aynı zamânda Senusilerin Mısır hududunu tecâvüz etmelerine İtalya’nın mâni‘ olmasını talep eylemiştir. İtalya Hâriciye Nâzırı Mösyö “Sonino” İngiltere’nin bu nokta’-ı nazarına iştirâk edemeyeceği yolunda cevâp vermekle berâber Süveyş Kanalı Hükûmet-i

[258] İkdam, 25 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6472, Sayfa: 1, Sütun: 2
[259] İkdam, 25 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6472, Sayfa: 1, Sütun: 2

‘Osmâniyenin taht-ı hâkimiyetine geçtiği takdirde bile bî-taraf hükûmetlere mensûp sefâ’inin kanaldan mürûruna hükûmet-i müşârün-ileyha tarafından mümâna‘at edileceğinden emîn olduğu cihetle “Eritre” müstemlekesi ile muvâsala te’mîni keyfiyetinden endîşeye mahal olmadığını ve Senusilere gelince pek vâsî‘ olan Mısır Hududunu sıkı bir kontrol altına alınabilmesi gayrı kâbil bulunduğunu beyân etmiştir. Sefîr bundan sonra, Senusilerin harekât vak‘aları, İtalya ‘aleyhinde bulunmadığına dâ’ir İtalya Hükûmeti nezdinde kanâ‘at mevcût olduğunu, binâ’en-‘aleyh İtalya Hükûmetinin, Senusilere karşı tedâbir-i ‘askeriye ittihâzına lüzûm görmediğini ve esâsen İtalya’nın Afrîka Müslümanları arasında husûle gelen galeyân ve intibâhı bastıracak derecede mühim bir kuvve’-i ‘askeriye sevk etmesi gayrı kâbil bulunduğunu ilâve eylemiştir.[260]

MISIR’DA HÜKÛMET VE AHÂLÎ

“Noya Fraye Prese” gazetesinden: Mısır’da hükûmetin yerli ahâlîye artık hiçbir vechle i‘timâdı kalmadığından şimendifer hizmâtının kâmilen İngilizlere tevdî‘ edildiği te’yît eylemiştir. Ahîren cevâmî‘-i şerîfeden birinde Hidiv ‘Abbâs Hilmi Paşa tarafından ‘Osmânlı ordusunun vürûduna emin ve i‘timât ile intizar edilmesi lüzûmuna dâ’ir ahâliye hitâben neşredilmiş bir beyânnâme bulunmuştur. Hükûmetin taharriyâ-ı şedîdesine rağmen bu beyânnâmenin kimin tarafından tevzî‘ henüz meydana çıkarılamamıştır.[261]

MISIR YOLUNDA-MISIR’DA

“Corriera Della Sera” gazetesinin Kâhire muhâbiri Sudan ordusunda ‘asker firârilerinin ‘adedi her gün tezâyüd etmekte ve Mısır üzerine yürüyen on dört bin kadar mücâhidîn-i Senûsiye’nin her tarafta hüsn-ü kabûle mazhar olmakta bulunduğu gazetesine gönderdiği bir telgrafnâmede iş‘âr ediyor. Diğer taraftan İspanyol gazeteleri Mısır’daki Müslümanların Mısır’ın sultânı nâmına isdâr edilen evâmir ve ihtârâttan hiçbirini tanımak istemediklerini ve hutbenin Halîfe’-i Müslimîn nâmına kırâ’atını talep ve iddi‘âda ısrâr eylediklerini yazıyorlar.[262]

[260] İkdam, 25 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6472, Sayfa: 1, Sütun: 2
[261] İkdam, 1 Mart Efrenci 1915, Numero: 6476, Sayfa: 1, Sütun: 2
[262] İkdam, 3 Mart Efrenci 1915, Numero: 6478, Sayfa: 1, Sütun: 2

MISIR'DA İNGİLİZLER ARASINDA İHTİLÂF

Berlin 3 Mart (M. A.) – Milan'da münteşir İtalya gazetesi Kâhire'den istihbâr ediyor: Son muhârebeler esnâsında Türkler tarafından kanala köprü atılmak sûretiyle kanaldan mürûr edilmesi üzerine fevkal'âde komiser Mac MAHON ile başkumandan Maksvel arasında şiddetli ihtilâfât tahaddüs etmiştir. MattMahon kumandan Maksxvel'in 'azliyle yerine bi'l-hâssa Süveyş kanalının müdâfa'asıyla iştigâl edecek diğer bir generalin ta'yînini talep etmektedir.[263]

MISIR'DA AHVÂL

"Berliner Tageblatt" gazetesi Mısır ahvâline dâ'ir menâbi'-i mevsûkeden aldığı âtîdeki ma'lûmâti neşrediyor: "İngilizler, orduda 'âdem-i memnûniyet izhâr eden birkaç Avustralyalı neferi kurşuna dizmişlerdir. Mısır baş komiseri Mc MAHON ile mevkî' kumandanı arasında şiddetli ihtilâf zuhûr etmiştir. Hidiv 'Abbâs Hilmi Paşa nâmına neşrolunan bir takım beyânnâmeler mebânî'-i resmiye duvarlarına ta'lîk edilmiştir. Bu beyânnâmelerde halk, ordû-yu 'Osmânî ile birlikte Mısır'ın tahlîsi için kıyâmada'vet ediliyor. İngiliz parası ile intişâr eden ve ahâlî tarafından boykot edilen "El-Ehrâm" gazetelerinden mâ'ada bi'l-'umûm Mısır matbû'âtı İngiltere 'aleyhinde idâre'-i lisân ediyorlar. İngilizler Mısır 'asâkirini Sudan'a ve Sudan 'asâkirini Mısır'a gönderiyorlar."[264]

ORDÛ-YU 'OSMÂNÎDE İNTİZÂM

"Noya fraya Prese" gazetesinde okunmuştur: Süveyş muhârebâtına iştirâk eden 'Osmânlı kıt'ât-ı 'askeriyesini ziyâret eden bir zât, müşâhedâtının kendi üzerinde pek büyük bir te'sîr uyandırdığını ve her gün ta'lîmlerle iştigâl eden 'Osmânlı dilâverlerinin sıhhatleri fevkal'âde mükemmel bulunduğunu ve orduda umûr-u sıhhiyenin de kemâl intizâm ile cereyân etmekte olduğunu söylüyor.[265]

SÜVEYŞ KANALINA HÜCÛM HAZIRLIĞI

Noya Fraye Prese gazetesine bildiriliyor: "Corriera Della Sera" 'nın Mısır'dan 'avdet eden muhâbiri demiştir ki: İngilizler 'Osmânlıların kanaldan çekildiklerini işâ'a ediyorlarsa da bu, İngilizlere mahsûs bir hayâlden 'ibârettir. Suriye'den vârid olan

[263] İkdam, 3 Mart Efrenci 1915, Numero: 6478, Sayfa: 2, Sütun: 3
[264] İkdam, 4 Mart Efrenci 1915, Numero: 6479, Sayfa: 1, Sütun: 2
[265] İkdam, 13 Mart Efrenci 1915, Numero: 6488, Sayfa: 1, Sütun: 2

haberlere göre ‘Osmânlı ordusu sûret-i mükemmelede hazırlanmıştır. Çanakkale’ye vukû‘ bulan ta‘arruz, kanala karşı icrâ edilecek hücûmun tasrî‘inden başka bir netîce vermediği için İngilizler yakında mutlakâ aldandıklarını göreceklerdir.[266]

MISIR AHVÂL-İ MÂLİYESİ

Viyana 30 Mart (K): “Londra’dan” Kahire’den “Morning Post” Gazetesine bildiriliyor: Mısır Mâliye Müşâviri Lord Sesil Mısır Bütçesinin şâyân-ı nümûniyet bir hâlde bulunduğunu bir mülâkât esnâsında beyân etmekle berâber bütçede icrâ edilecek tasarrufâta rağmen her hâlde yeni vergiler tarhına mecbûriyet hâsıl olacağını da ‘ilâve etmiştir.[267]

MISIR’DA PAMUK SATIŞI

Berlin 30 M. A. – Times Gazetesi talep fıkdânından nâşî Mısır’da pamuk satışının 240 milyon Mark tenezzül ettiğini yazmaktadır.[268]

HÜSEYİN KÂMİL’İN KATLİ TEŞEBBÜSÜ

Lozan 10 Nisan – Mısır Sultânı ‘unvânını taşıyan Hüseyin Kamil’in katli için vâkî‘ olan teşebbüs şu tarzda cereyân etmiştir:

Hüseyin Kâmil, ba‘de’z-zuhrsâ‘at üç buçukta sokağa çıkarken ‘âbidin Caddesinin medhalinde kendisine intizâr etmekte olan Mısırlı talebeden Muhammet ‘Abbâs nâmında genç bir fedâ’i tarafından “Browning” revolveriyle üzerine bir def‘a ateş edilmiştir. Çıkan mermi arabanın tekerleğine isâbet etmiş, ve Muhammet ‘Abbâs tekrâr revolverini boşaltacağı sırada hâzır bulunan eşhâstan biri bu teşebbüsüne hâ’il olmuştur. Hüseyin Kâmil, bu sûretle hadîseden sâlimen kurtulabilmiştir.

Ahmet CEVDET

Hüseyin Kâmil’in katli teşebbüsü hakkında dünkü ajanslar da teblîgât-ı âtîde bulunmuştur: Roma 9 “K” – Nisan tarihiyle Kâhire’den ajans (Estefani’ye) bildiriliyor: “bugün ba‘de’z-zuhr sâ‘at üç buçukta Mısır ahâlisinden Muhammet Kâbil nâmında genç bir Müslüman, Hidiv Hüseyin Kâmil üzerine revolverle ateş etmiştir. “Ciovanni (?) ” nâmında bir İtalyan mermilerin isâbetine mâni‘ olmuş ve bu

[266] İkdam, 1 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6507, Sayfa: 1, Sütun: 2
[267] İkdam, 1 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6507, Sayfa: 1, Sütun: 2
[268] İkdam, 1 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6507, Sayfa: 2, Sütun: 3

sûretle Hidiv, hayâtına karşı vâkî‘ olan kasttan sâlimen kurtulmuştur. ‘An-asl “Mansure” ahâlisinden olan fâ‘il tevkîf edilmiştir.

Berlin 10 (M. A) – gazeteler Hüseyin Kâmil’e karşı vukû‘ bulan sû’-i kasttan bahsettikleri sırada mutâla‘at-ı âtiyeyi serd eylemişlerdir: “Hüseyin Kâmil’in Hidivliğe ta‘yînle netîcelenen İngiliz gâsıplığını ahâlînin lâ-kaydı ile telakkî ettiğine ve İngilizlerin cebir ve şiddetten mütevellit yeni ahvâl muvâcehesinde itâ‘at ve intizâm gösterdiğine dâ’ir İngilizler tarafından işâ‘â edilen bî-esâs havâdisler bu sû’i-kast ile mükezzep edilmiş bulunmaktadır.

İngiltere’nin, Mısır âmir-i inzibâtını efrâd-ı mahalliyeye emniyet edemeyerek bu vazîfeyi müstemlekât efrâdına tevdî‘ eylemesi Mısırlılar tarafından zâhîren gösterilen sükûnuna İngilizlerin pek emniyet edemediklerini göstermektedir. [269]

MISIR’A SEVKİYÂT-I ‘ASKERİYE

Berlin 9 Nisân (L) – Mısır’daki Avustralya ordusunu takviye için Yeni Zelanda’dan üçüncü bir kuvvet sevk edildiğini “Berliner Tageblatt” gazetesi Amsterdam’dan haber alıyor. Bu meyânda Avustralya adaları yerlilerinden beş yüz kadar bahriye efrâdı da mevcûttur.[270]

MISIR’DA GALEYÂN

Roma 16 – “M.A” Mısır’da mutâbı‘ muhtelife vârid olan haberlerden Hüseyin Kâmil’e karşı icrâ edilen su’-i kasttan sonra ahâli-i mahalliye arasında husûle gelen galeyân üzerine Mısır ahvâl-i dâhiliyesinin fevke’l-‘âde kesb-i vahâmet eylediği anlaşılmaktadır. Bu ahvâlden son derecede endîşe etmekte olan İngiliz kumandanı Türkiye’ye karşı mütemâyil ve teveccühkâr bulunduğuna şüphe ettiği Mısırlılara karşı tedâbîr-i şedîde-i fevka’l-‘âde ittihaz etmektedir. Dün Yeni Zelandalı bir onbaşı Kâhire’de süngü ile bir İngiliz miralayı ve iki İngiliz zâbıtı öldürmüştür. Bu zâbitları katledenin sarhoş olduğu iddi‘â edilmektedir.[271]

[269] İkdam, 11 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6517, Sayfa:1, Sütun:1
[270] İkdam, 11 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6517, Sayfa:1, Sütun:2
[271] İkdam, 17 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6524, Sayfa: 2, Sütun: 2

SÜVEYŞ MUHÂREBÂTI HAKKINDA - BİR KAPUDÂNIN İHBÂRI

Berlin 15 (M.A) – Loid Rotterdam Kumpanyasının "Tamarnida" vapuru harbin vukû'a geldiği bir sırada Süveyş Kanalından mürûr etmiştir. Mart evâ'ilinde Bataviya'ya muvâsalat eden mezkûr vapur kaptanı ma'lûmât-ı âtiyeyi vermiştir. 3 Şubat'ta 'Osmânlılar ile İngilizler arasında İsmâ'iliye kurbunda vukû'a gelen ilk müsâdemede Kanada'dan Pasifik nâmındaki İngiliz mu'âvin kruvazrü topa tutularak kumanda köprüsünün nısfı tahrîp edilmiş ve bir zâbıt telef ve kılavuzla tâ'ifeden birisi mecrûh olmuştur.[272]

HÜSEYİN KÂMİL'İN İSTİ'FÂYA TEŞEBBÜSÜ

Hüseyin Kâmil'in ahîren katline vâkı' olan teşebbüsten ürkerek ve her hâlde bu teşebbüsün tekrar edeceğine kânî' olarak İngilizlerin vâkî' olan ve 'ahd ve te'mînlerine rağmen isti'fâya karâr verdiğini "El-'adl" refîkimiz Mısır'dan vârid olan haberlere 'atfen yazıyor.[273]

KAHRAMAN FEDÂ'Î'NİN İ'DÂMI

Viyana 24 (K) – Hüseyin Kâmil'i öldürmeğe teşebbüs eden Muhammed Halîl'in i'dâmı icrâ edildiğini Ajans Reuther Kâhire'den haber alıyor.[274]

MISIR AHVÂLİ

Kâhire'de ticâretle meşgûl iken âhiren Mısır'dan firâr ederek Almanya'ya 'avdete muvaffak olan bir Alman, Mısır ahvâline dâ'ir "Berliner Zeitung" gazetesine yazdığı bir mektûpta âtîdeki ma'lûmâtı veriyor:

Mısır'da altın nâmına hiçbir şey kalmamıştır. İngilizler herkesin cebinde ne kadar altın varsa hîle ile alarak bunlar yerine kâ'ime vermişlerdir. Artık piyasada toplanabilecek altın kalmadığı cihetle şimdi de gümüş paraların dercine başlanmıştır. Bu maksatla İngilizlerin en küçük bir meblağ için bile kâ'ime ihrâç etmişlerdir. Mısır'da müzelerde âsâr-ı 'atîke nâmına ne varsa bunlarla bi'l-'umûm kıymetdâr eşyâ' Londra'ya nakledilmiştir. Şu sûretle İngiltere hükûmeti kendisine yabancı olan bir memleketi soyuyor. Zavallı Mısır ahâlîsi kendilerini tehdît eden bu felâketi

[272] İkdam, 17 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6524, Sayfa: 2, Sütun: 2
[273] İkdam, 19 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6526, Sayfa:1, Sütun: 2
[274] İkdam, 26 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6532, Sayfa: 2, Sütun:3

görüyorlar ve her gün ma‘rûz kaldıkları yağmagirlikten şikâyet ediyorlar. Eşrâftan birkaç kişinin kurşuna dizilmediği bir gün yoktur. Ahâlî arasındaki nüfûzunun zevâl bulmak üzere olduğunu gören İngilizler Fransa dârü’l-harbine ‘azîmet eden kat‘âtı Süveyş’te vapurlardan indirerek bunları şimendiferle Kâhire ve İskenderiye’ye ve oradan da yine vapurlara irkâp ederek Fransa’ya gönderiyorlar ve kıt‘ât-ı mezkûreye Kâhire’de resm-i geçitler yaptırıyorlar ve bu vechle güyâ Mısırlılara karşı ibrâz-ı satvet ediyorlar. Bu resmî geçitlerin ahâlî üzerinde icrâ edeceği te’sir ile Mısır’daki nüfûzlarını idâmeye çalışıyorlar. Ba‘zı def‘alar ahâlî üzerinde daha büyük bir te’sîr icrâ eylemek maksadıyla bir def‘a Kâhire’nin muhteşem caddelerinden geçirilen ‘askerler, başka sokaklardan dolaştırılıp güyâ başka bir kıt‘a’-ı ‘askeriye imiş gibi yine o caddelerden geçiriliyor.

İngiltere’nin Mısır’daki kuvve’-i asliyesi Süveyş Kanalı’nın Asya ve Afrika sevâhilinde siperler içine yerleştirilmişitr. Kanalın Şimâl ciheti suya gark edilmiş olduğu cihetle bu havâlîde hatt-ı müdâfa‘a pek uzun değildir. İngilizler karada Kâhire’ye doğru birçok istihkâmlar vücûda getirmişlerdir. Bu istihkâmlar Kâhire’nin Şark ve Cenûbunda ve “Maktam” Dağının yüksek tepelerinde inşâ edilmiştir. İkinci İstihkâm hattı da ehrâmlar kurbunda ve Nil Nehrinin Garbında te’sîs edilmiştir. Üçüncü bir istihkâm hattı da Kâhire’nin Şimâlinde Nil mansıbının vasatında ve şimendifer hattının telakkî ettikleri mevkî‘de inşâ olunmuştur. Bundan mâ‘âda İngilizler ihtiyâta ri‘âyete İskenderiye, Port Sa‘îd ve Süveyş gibi büyük şehirlere kuvâ-yı muhâfaza bulundurmaktadırlar.[275]

MISIR’DA İNGİLİZLER

17 Nisân sene 1915 târihli “Politişe Koresponding” gazetesinden: İngilizler ‘aleyhindeki kin ve nefret daha yakın vakitlerde İngilizlerin Mısırlıların hissiyât-i dîniyelerini nazar-ı dikkat ve i‘tibâra almamaları yüzünden daha ziyâde kesb-i şiddet etmiştir. İngilizlerin makam-ı hidiviyete is‘âd eyledikleri hidiv, İngilizlerin yalanlarını tervîce bir bâzîçe olmuştur. Bundan başka Mısırlı muhaddarât-ı İslâmiye hakkında İngiliz zâbıtânı tarafından vâkî‘ olan tecâvüzât vesâ’ire ile Hidiv’in bu husûsta gösterdiği eser-i mübâlât bi’l-cümle ‘âdât-ı İslâmiye’ye ri‘âyet-kâr olan Mısırlılar üzerinde son derece su’-i te’sir husûle getirmiştir. İngilizlerin idâre’-i

[275] İkdam, 26 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6532, Sayfa: 1, Sütun: 2

zâlimâne ve müstebeddânesine karşı'âciz kalan Mısırlılar Türk silahı sâyesinde şu ecnebî boyunduruğundan tahlîs-i giribân etmelerine kemal-i (…) ile muntazırdırlar.[276]

BİR FEDÂKÂRIN BÜYÜK SÖZLERİ

Düzmece Hidivi itlâf etmek teşebbüsünde bulunup der-dest ve bi'l-âhere i'dâm edilen şehîd-i mağfûr Halîl Efendi'nin hîn-i istintâkında vâkî' olan su'allere vermiş olduğu cevâplardan bu def'a ele geçirilen ba'zı fıkarâtı ber-vech-i âtîderc ediyoruz:

Müstantık: Sizi bu fi'ile teşvîk edenleri haber veriniz.

Merhûm: Nehyi 'ani'-l münker

Müstantık: Ben size ahkâm sormuyorum. Müşevvikinizi, sizi bu fi'ile îsâl eden kuvveti bilmek istiyorum?

Merhûm: Bu hâlde bütün Müslümânları hapis etmeniz ve mes'ûl tutmanız lâzımdır. "Küll muzır yaktel" ahkâm-ı 'âliye'-i şer'iyesi ile mükellef bulunan bi'l-'umûm Müslümânlar 'aynı fi'il ile mükelleftirler. Binâ'en-'aleyh Hüseyin Kâmil dediğiniz şahsın kıblegâh-ı mü'minîn olan fahrü'l-'âlem Efendimiz Hazretlerinin halîfesine karşı muhârebe etmekte ve Müslümânları mâddeten ve mâ'neten mahvetmeğe sa'y etmekte olan İngiltere hükûmetiyle teşrîk-i mesâ'î etmesi dolayısıyla beynü'l-İslâm vücûdu "muzır" ve bunun izâlesi de bi'l-'umûm Müslümânlara vâciptir. Rütbe-yi Celîle'-i şahâdeti ihrâz edeceğimden dolayı pek bahtiyârım. Fakat kurşunumu kazâ'-ı isâbet ettirememiş ve bunu diğer bir dindaşıma terk etmiş olduğumdan dolayı müte'essirim. Gerçi müte'essir de değilim. Çünkü dünyada muvahhidîn mevcût oldukça intikâmımın alınacağına ve bu "muzır"ın vücûdu meydândan kalkacağına şüphem yoktur. İngilizler ve bütün dünya bilsin ve i'timât etsin ki biz Müslümânlar, artık mevcûdiyetimizi, hareketimizi, başkalarının yedd-i istibdâtına teslîm etmeyeceğiz. Ahkâm-ı şer'iye'-i celîlemiz bir başkasının hukûkuna tecâvüz etmemeyi âmir olduğu gibi hukûkumuza başkasını müdâhale ettirmemeği de âmirdir. Biz artık hür yaşamak istiyoruz. Yaşayacağız veya öleceğiz. Beni öldürecekseniz, öldürün. Fakat bir kavmi ve onun düşündüklerini ve hukûkunu öldüremezsiniz. O kavim, evet kavm-i tahbîb-i İslâm pâyidâr olmalıdır ve olacaktır. İşte pek bahtiyârım ve bahtiyâr olarak öleceğim. Her hâlde benim vefâtıma müte'essir olan ve gıpta eden

[276] İkdam, 27 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6533, Sayfa: 2, Sütun: 1

dîndâşlarım olduğunu unutmayınız. Felâket-i âtiyeye muntazır olunuz "ferec Allah karîp"[277]

MISIR'DA SÜVEYŞ'TE PÎŞDÂR MUHÂREBÂTI

Roma 2(1) – Süveyş Kanalı'nın şarkında bir Hint süvârî keşif müfrezesiyle 'asâkîr-i 'Osmâniye arasında cehârşenbe günü bir müsâdeme vukû' bulduğunu gazeteler Kâhire'den istihbâr eyliyorlar. Ertesi sabâh "İsmâ'iliye" kurbunda pîş-dâr kıt'âtı arasında muhârebeler vukû'a gelmiştir.[278]

MISIR'DA TORPİL TEHLiKESİ

Cenevre'den "Berliner Tageblatt" gazetesine bildiriliyor: Süveyş Kanalında torpillere tesâdüf edildiğini Fransız gazeteleri Kâhire'den istihbâr ediyorlar. Torpil tehlikesine mebnî kanalda seyr-i sefâ'in tehlikeli bir şekil iktisâp eylediği cihetle İngiltere me'mûrîni kanalda torpil taharrî edilmesini emretmişlerdir.[279]

MISIR'DA SUDAN KIYÂMININ BASTIRILDIĞI YALANDIR

"Noya Fraye Prese" gazetesinden okunmuştur. İngilizler cihât i'lânının Mısır'da hiçbir te'sîr icrâ edemediğini i'lân eylemişler idi. Hâlbuki "New Rotterdamche Kurait" gazetesinin Kâhire'den aldığı ma'lûmâta nazaran cihâd-ı ekber Mısır'da pek büyük te'sîrât icrâ eylediği gibi Sudan kabâ'ili de İngiltere 'aleyhine kıyâm etmişlerdir. İngilizler Sudan kıyâmının bastırıldığını ve bu kıyâma ön ayak rü'esânın i'dâm edildiklerini i'lân ediyorlarsa da hakîkat-ı hâlde bu kıyâm henüz mevcuttur.[280]

MISIR'DA YUNAN TEBA'ASINA TA'ARRUZ

Berlin 19 (M. A.) – Roma'da münteşir "Tribona" gazetesi Kâhire'den istibâr ediyor: Yunanistan, İtilâf-ı müselles devletlerinin teklîfâtını kabûl etmediği takdirde İngilizler, Mısır devâ'ir-i hükûmetini bi'l-cümle Rumlardan tathire edeceklerdir. Çanakkale'den 'avdet eden Avustralya zâbıtânı 'adem-i muvaffakiyetlerini güyâ Rumların ihânet-i mefrûdasına 'atfetmekte ve hiddet-i tehevvürlerini teskîn için Yunanlılara karşı dâ'ima bed-mu'âmele etmek ve itâle-i lisânda bulunmak sûretiyle

[277] İkdam, 27 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6533, Sayfa: 2, Sütun: 2
[278] İkdam, 5 Mayıs Efrenci 1915, Numero: 6541, Sayfa: 1, Sütun:2
[279] İkdam, 5 Mayıs Efrenci 1915, Numero: 6541, Sayfa: 1, Sütun:2
[280] İkdam, 5 Mayıs Efrenci 1915, Numero: 6541, Sayfa: 1, Sütun:2

intikâm almaktadırlar. Avustralya ‘asâkiri yere bir İtalyan bayrağı koyarak Rumları bunun önünde diz çökmeğe mecbûr etmişler ve serkeşlik edenleri döğmüşlerdir.[281]

HİDİV-İ MISIR’IN BEYÂNÂTI

Hidiv-i Mısır ‘Abbâs Hilmi Paşa Hazretleri “Berlinz Tageblatt” gazetesinin Viyana muhâbiriyle bir buçuk sâ‘at kadar mülâkât etmiş ve Mısır’ın vaz‘iyet-i iktisâdiyesine ve istikbâline da’ir beyânât-ı âtîde bulunmuştur: “Viyana’yı pek ziyâde severim. Gerek ben ve gerek küçük birâderim prens Mehmet devriye’-i tahsîliyemizin büyük bir kısmını Viyana’da “Trezyanum” mektebinde geçirdik. (…), Türkiye ile müttefikleri bulunan Avrupa’yı Merkezî hükûmetlerinin istikbâline merbûttur. Bunların gâlibiyeti bizim dahî gâlibiyetimiz olacaktır.” Hidiv Hazretleri, İtalya’nın harbe iştirâkından Balkanlarda ne gibi bir te’sîr husûle geleceğine nakl-i kelâm ederek demiştir ki: “Ecdâdımın memleketi Arnavutluk ise de bu memleketin mukadderâtı ile iştigâl etmediğim için İtalya’nın harbe iştirâkı Arnavutluk’ta ne gibi te’sîrât husûle getireceğini kestiremem. Hey’et-i ‘umûmiyesi i‘tibârıyla İtalyanların harbe iştirâkı Balkanlarda İ’tilâf-ı murabba‘a lehinde bir te’sîr hâsıl edeceğini zannetmiyorum. İstanbul’dan pek güzel havâdisler alıyorum. ‘İtilâf devletleri’nin Çanakkale harekâtı büsbütün te’sîrsiz kalmıştır. Hükûmet-i ‘Osmâniye’nin Almanya ve Avusturya-Macaristan ile birlikte (…) kazanacaklarını kaviyyen me’mûl ederim.”[282]

MISIR’DA YUNANLILARA TECÂVÜZ

Atina’da münteşir “Nevya ……” gazetesinden naklen ‘Osmânişer Loyd gazetesinin (…) eylediği ma‘lûmâta göre İngilizlerin Mısır’daki mezâlim ve (…) artık büsbütün tahammül edilemeyecek bir dereceye gelmiştir. Bu son günlerde İngiliz ‘askerleri bir zâbitin refâkatinde İskenderiye sokaklarını dolaşarak Yunan mağazalarında bulunmakta olan Kral Kostantin’in resimlerini parçalamışlar ve kral hakkında tefevvühât ve tahkîrâtta bulunmuşlardır. İngilizlerin bu mu‘âmelesine i‘tirâz etmek isteyen bir Yunan zâbiti itlâf edilmiştir. Mısır’daki Yunan teba‘ası arasında pek şiddetli bir hoşnutsuzluk hüküm-fermâdır.[283]

[281] İkdam, 21 Haziran Efrenci 1915, Numero: 6588, Sayfa: 2, Sütun: 2
[282] İkdam, 23 Haziran Efrenci 1915, Numero: 6590, Sayfa:1, Sütun:2
[283] İkdam, 23 Haziran Efrenci 1915, Numero: 6590, Sayfa: 2, Sütun: 2

SÜVEYŞ'DE MUVAFFAKİYET

Atina 2 Ağustos (m.a.) Kuvvetli bir 'Osmânlı keşif kolu bir vâsıta ile Süveyş Kanalını geçerek Kantara'nın iki buçuk kilometre şimâlinde şimendifer hattına iki noktada vaz' ettiği mevâd-ı infilâkiyeyi ateşleyerek hattı tahrîp ve 'avdetinde kanalda dolaşan bir İngiliz devriye kayığına da ateş ederek içindekileri denize dökmüş ve sâlimen 'avdet etmiştir.[284]

TEBLİĞ-Î RESMİ

MISIR'DAN GELEN BİR ZÂTIN BEYÂNÂTI

Mısır'da mukîm iken İngilizlerin tazyîkinden kurtulup memleketimize gelen bir zât beyânât-ı âtîde bulunmuştur: Epey zamândan beri Mısır'a Avustralya ve Yeni Zelanda'dan Mısıra 'asker gelmemiştir. Çanakkale'ye gönderilen 'askerin düçâr oldukları 'âkibetten hiçbir haber vürûd etmemesinden nâşî Avusturalya'ya derin bir ye'is ve 'âdem-i memnûniyet hüküm sürmektedir. Yeni Zelanda da, hizmet-i 'askeriyeye sâlih efrâd da tükenmiştir.

Müttefiklerin Çanakkale'deki zâyi'âtı pek 'azîm olsa gerek. Çünkü 3-5 hafta evvel yalnız Mısır'da kırk bini mütecâviz mecrûh vardı. Âhiren Mister Asqut'in beyânâtında Çanakkale'deki müttefikîn zâyi'âtı telef, mecrûh ve gâ'ip olmak üzere kırk iki bin kişiden 'ibâret olarak gösterilmişti. İş bu beyânnâmenin ne derecelerde hakîkate mugâyır kendiliğinden anlaşılıyor.

Tahminen bir ay evvel, Çanakkale önünde İngiliz 'askeri ile dolu bir nakliye sefînesi batmıştır. Süveyş kanalında seyr-ü seferin munkatı'olması İtalya tarîkiyle gelen bir haberde denildiği gibi muhâlefet-i havâîyeden dolayı olmayıp birkaç vapurun torpile çarparak kanalı kapatmasından ileri gelmiştir. İngilizler, iş bu torpillerin bî-taraf gemilerden atıldığı bahânesiyle Süveyş kanalından geçen bî-taraf gemilere muhâfız efrâd terfîk eylemektedirler.

Mısır'da efkâr-ı ûmûmiye tamâmen İngilizlerin 'aleyhindedir. Mısır'da iktisâdî hayât pek durgun ve düşkündür. İngilizler, dâhil-i memlekette iki telsiz telgraf

[284] İkdam, 4 Ağustos Efrenci 1915, Numero: 6632, Sayfa: 2, Sütun: 2

istasyonunun mevcûdiyeti istidlâl ederek bunları bulmaya çok çabalıyorlarsa da bir şey elde etmeğe muvaffak olamıyorlar.[285]

SÜVEYŞ HAVÂLİSİNDE ORDUMUZUN FA‘ÂLİYETİ

Berlin 10 Ağustos- “Sekolu” gazetesinin Mısır’da bulunan muhâbiri gazetesine âtîdeki ma‘lûmâtı vermektedir. Mevsimin harekâta müsâ‘it olmamasına rağmen Türkler Süveyş kanalında icrâ-yı fa‘âliyetten geri durmamakta ve geçen sefîneleri topa tutarak bunları batırmaktadırlar. Temmuz bidâyetinde Teresya nâmındaki transatlantik vapuru Acı Göl’ün müntehâ-yı cenûbîsindeki torpile çarparak hasârzede olmuştur.[286]

MISIR AHVÂLÎ

Berlin 14 Teşrîn-i Sânî (M.A)- Eylül ayının ortasında Mısır'dan ihrâç ve teb‘îd edilmiş olan Avusturyalı tabîp “NekrBökre” Viyana'ya ‘avdet eylemiş ve Mısır'dan infikâkına kadar memleket hastahânelerinde Çanakkale'den gönderilmiş 60 bin yaralı bulunduğunu nakil ile âtîdeki tafsîlâtı vermiştir. "Efkâr-ı ‘umûmîye, memlekette hükmü fermâ olan buhrân-ı iktisâdiyeden ve öteyi beriye yağma edip şehirde birçok yangınlar çıkaran Avustralyalıların evzâ‘ harekâtından nâşî son derecede me’yûs bir hâlde bulunmaktadır. Sansürün şedid-i nefyîdine rağmen ’îtîlâf-ı murabba‘anın (dörtlü itilaf) dü-çâr olduğu hezîmet haberleri dâhile yayılmış ve İngilizlerin Çanakkale'de düçâr-ı hezîmet olmaları memleketde büyük bir sürûr ve memnûniyet uyandırmıştır. “Muma-ileyh, Girit adasının cenûbunda deniz üzerinde yüzen birçok cesetler gördüğünü ve bunların ağleb-i ihtimâle göre 19 Eylül’de bir tahtü’l-bahir tarafından gark edilen îtîlâfa ‘âit ‘asker nakliyesinde bulunan efrâdın cesetleri olduğu beyân ve ‘ ilâve etmiştir.[287]

MÜCÂHİDÎN-İ SENÛSÎYENİN MUVAFFAKİYÂTI

Berlin 28 Kânûn-i Evvel (M.A) – Türbinde münteşir İstampa gazetesine Kahire'den iş‘âr olunuyor: Sollum muhârebesinden sonra İngilizler MersaMetrûh üzerine çekilmişlerdir. MersaMetrûh İskenderiye merbût demir yolu hattının müntehâsı Bîr-i Fevkâs’tan yetmiş kilo mesâfesindedir. İngilizler Bîr-i Fevkâs ile MersaMetrûh

[285] İkdam, 11 Ağustos Efrenci 1915, Numero: 6639, Sayfa: 1, Sütun: 2
[286] İkdam, 12 Ağustos Efrenci 1915, Numero: 6640, Sayfa: 2, Sütun: 4
[287] İkdam, 16 Teşrini Sani Efrenci 1915, Numero: 6736, Sayfa: 2, Sütun: 3

arasındaki irtibât ve nakliyât için otomobiller işletmekte bulunmuşlardır. İngiliz karargâhı Senûsîlerin şeyh-i ekberi "Seyyit Muhammed el şerif el Senûsî ile 'alenen ihtilâf ve mücâdelede bulunmamak üzere ric'ate karar vermiştir. Sellûm'daki Senûsîlerin sekiz bin kadar mücâhit olduğu tahmîn olunuyor.[288]

İNGİLİZLERDE TELÂŞ

Berlin 28 (M.A) - (Morning Post) gazetesi neşreylediği bir makâlede Mısır ile Hindistan'ın tehdît altında bulunduğunu beyân eyledikten sonra Hindistan yolunun en büyük mâni'âsı İran'da te'sîs olunabileceğini ve bunun için İran hakkında İngiltere ile Rusya arasında mevcût olan muhâsedenin der-hâl ber-taraf edilerek her iki devletin mınâtık-ı menâfı'ı ta'yîn edilmesini ve bu sûretle İran'ın küsretli kuvvetler tarafından işgâl olunmasını tavsiye eylemişdir. [289]

SÜVEYŞ'İN MÜDÂFA'ASI VE FRANSA

Berlin 27 (L)- "DoyçeTages Çaytung" gazetesinden; "Süveyş kanalının müdâfa'ası için İngiltere'nin Fransa'dan vukû' bulan isti'ânesinden bahseden General Veru Fransa'nın böyle bir mu'âvenette bulunmasına imkân olmadığını beyândan sonra mevcût mu'âhedât mûcibince Fransa'nın, tarafeynin menâfı'ı 'azîme'-i müşterekesi mevzûbahs olmadıkça İngiltere'ye mu'âvenete mecbûr bulunmadığını 'ilâve eyliyor."[290]

4.2.3. 1916 Yılı Transkripsiyonları

SENÛSÎ MÜCÂHİDÎNİ VE İNGİLTERE

Berlin 31 (M.A)- Paris'ten iş'âr olunuyor: Paris'in radikal gazeteleri tarafından neşrolunan ma'lûmâta nazaran İngiltere hükûmeti, İtalya'nın Trablusgarp'a bir kaç kolordu gönderip Mısır'ın hudûd-u garbiyesindeki Senûsî tazyîkinin tahfîf edilmesi hakkında Roma kabinesi nezdinde teşebbüsâtta bulunmuştur. Roma kabinesi İngiltere'nin teklîf-i vâkı'ını kabûlden imtinâ' eylemişdir.[291]

[288] İkdam, 30 Kânuni evvel Efrenci 1915, Numero: 6780, Sayfa:1, Sütun: 2
[289] İkdam, 30 Kânuni evvel Efrenci 1915, Numero: 6780, Sayfa: 1, Sütun: 3
[290] İkdam, 30 Kânuni evvel Efrenci 1915, Numero: 6780, Sayfa: 1, Sütun: 3
[291] İkdam, 2 Kânunu Sani 1916, Numero: 6783, Sayfa: 1, Sütun: 3

HİNT ‘ASKERLERİ MISIR'DA

Berlin 31 (M.A)- Karanse cephesinden alınan ‘asâkîr Hindiye’nin Mısır'a gönderilmekte olduğu ve bi’l-‘akis ahâlî-i Mısıriye ile Sudan sekenesinden mecbûrî hizmet-i ‘askeriye ile alınacak ‘asâkîrin Fransa cephesine gönderileceği Fransa'da rivâyet edilmektedir.[292]

CİHÂD-I EKBER TEVSÎ‘İ

Bern 31 (M.A)- "Tribuna" Gazetesi cihâd-ı mukaddesin sirâyet ve muvaffâkiyet ihtimâlâtının gittikçe tevsî‘ ittiğini ve bu vechle ‘âlem-i İslâm’da büyük kıyâmlar zuhûru yakîn olduğunu beyân ile diyor ki: "‘Âlem-i İslâm’ın kısm-ı a‘zâmı Türkiye’nin hasta olduğu ve İngiltere'nin ‘âlemi İslâm’a hükümrân bulunduğu hurâfesine artık kanmıyor. Bazı taraflardaki Müslümânların ve vaz‘iyetlerinin müşkil olduğunu inkâr etmek tehlikeli bir hatâ teşkîl eder. İtilâf zümresi ‘Âlem-i İslâmda meşhûd olan mevzû‘u harekâtın bâ-husûs Türkiye tarafından Süveyş kanalına karşı icraâ olunan teşebbüâatın gayr-ı musmir kalmasına çalışmalıdır. Çünki düşmanın Süveyş kanalında ihrâz edeceği muvaffakiyât bi’l-cümle mü’telifler bilhassa İtalya için netâyic ve (…) olacaktır"[293]

SENÛSÎ MÜCAHİTLERİNDEN BİRİNİN BEYÂNÂTI

Belin 1 Kânûn-i sânî- Senûsîlerde cihâdı tertîp edenlerden olup Dalmaçya'ya gelmiş olan mücâhid oradan Saraybosna'ya gitmiş ve burada dahî ba‘zı beyânâtta bulunup demiştir ki: "Makâm-ı hilâfet-i ‘uzmâdan cihâd-ı ekber i‘lân edilmesi üzerine bütün Trablus ahâlîsi bir ser ser-i müthiş ki büyük sırtlar üzerine hücûm eylediler ve İtalyanları ‘azîm hezîmetlere düçâr edip ellerinden birçok sahrâ topu, tüfenk, mühimmât zapt eylediler. Üç ay sonra da Senûsîler Gadâmes civârında vukû‘ bulan meydan muharebesini kazandılar. Bundan sonra İtalyanlar ancak Trablusgarp şehrinde kendilerine bir melce bulabilmişlerdir. Yalnız gemi toplarının taht-ı himâyesinde bulunan dar sâhil İtalyanların elinde kalmıştır.[294]

[292] İkdam, 2 Kanuni Sani Efrenci 1916, Numero: 6783, Sayfa: 1, Sütun: 3
[293] İkdam, 2 Kanunu Sani Efrenci 1916, Numero: 6783, Sayfa: 1, Sütun: 3
[294] İkdam, 2 Kanunu Sani Efrenci 1916, Numero: 6783, Sayfa: 1, Sütun: 2

MISIR HUDÛDUNDA MUHAREBELER

Berlin 31 (K) - 28 Kânûn-i Evvel târîhiyle Kahire'den Ajans Royter 'e bildiriliyor: "Cum‘a ertesi sabâhı “MersaMetrûh’tan hareket eden muhtelif kıt‘âta mensûp büyük bir kuvvet, bir müddetten beri MersaMetrûh’un sekiz mil garbında bulunmakta olan Trablus mücâhidîni ile muhârebeye girişmiştir. Zâyi‘âtımız ehemiyetsizdir. Bir İngiliz keşif müfrezesi ayın on bir ve on üçünde bu cihette düşmanla müsâdemelere tutuşmuştur."[295]

MISIR'IN MÜDÂFA‘ASI

Logno’dan Noya Fraie Prese Gazetesine bildiriliyor: Sekulu, Journaled’İtalya ve Stampa gazeteleri Mısır'dan âtîdeki haberleri alıyorlar: Karargâhı Kahire'de bulunan İngiliz Ordusu kumandanlığı Mısır'ın muhtelif noktalarında müte‘addit toplarla mücehhez olan hayli miktarda Yeni Zelanda ve Avustralya kıt‘âtı tahaşşüd eylemiştir. Mısır'ın müdâfa‘ası daha ziyâde te’mîn edilmek üzere (Sina) Şeb-i cezîresinden garb-ı şimalisinde su içine gark edilmesi mukarrer olan arazi tevsî‘ edilmisdir. Süveyş kanalı sâhilinden imtidâd eden şimendüfer hattının bir kısmı çift hat üzerine inşâ edilmişdir. Zagâzig-İsmâ‘îliye hattınada ikinci bir hat ‘ilâvesi ‘ameliyâtına mübâşeret olunmuştur. Mısır'ın hudûd-u garbiyesi İngiliz ordu kumandanlığının ziyâdece mûcib-i endişesi olmaktadır. Sollûm’u işgâl eden Senûsîler o havâlî ile sâhilden bir kısım arâzîyi İtalya ve İngiltere'nin zararlarına olarak kâmilen taht-ı tasarruflarına alarak oralarda yerleşmişlerdir. Senûsîler işgâl eyledikleri bu mevâki‘i top ve makineli tüfenkler ile fevka’l‘âde tahakküm eylemişlerdir. Senûsîler Kahire'nin garb-ı cenûbîsinde vâki‘ Fiyum’a giden kervân yolu üzerinden Nil vâdisine doğru ilerliyorlar. İngiliz kumandanlığı Senûsîlerin ileri harekâtını tevkîf için kervân yollarının menfezlerine kuvve-i ‘azîme tahaşşüt eylemişlerdir. İngilizler yerlilerin kıyam itmelerinden ziyâdesiyle korkuyorlar.[296]

SÜVEYŞ KANALI

Bî-taraf devletlerden birine mensûp olan bir zât, Süveyş kanalında icrâ eylediği bir seyâhate dâ’ir “KolonişeFolksÇaytung” gazetesine âtîdeki ma‘lûmâtı i‘tâ eylemiştir:

[295] İkdam, 2 Kânunu Sani Efrenci 1916, Numero: 6783, Sayfa: 2, Sütun: 3
[296] İkdam, 8 Kânuni Sani Efrenci 1916, Numero: 6789, Sayfa:1, Sütun: 4

Bir İngiliz zâbitinin delâleti ile (İskenderiye) ismindeki İngiliz vapuru ile Süveyş kanalında bir seyâhat icrâsına muvaffak oldum. Yüz altmış kilometre tûlunda olan kanalın her iki sâhilinde geceli, gündüzlü çalışan yüz binlerce yerli ve İngiliz ‘amalesi kumlar içinde kemâl-i sür‘atle siperler inşâ eylemişlerdir. Kanalın en ziyâde garp sâhili tahkîm edilmişdir. Port Sa‘îd, el-Kantara, İsmâ‘îliye, Serapyum, Şaluf, Agrud ve Süveyş şehirleri hakîkî istihkâmlara kalb edilmişdir. Bu büyük istihkâmlar arasında küçük küçük birçok istihkâmlar inşâ edilmiştir ki bunlarda yek diğerine lâ-ya‘d siperlerle raptedilmiştir. Kanalın Şark sâhilinde büyük tertîbât ittihâz olunduktan mâ‘ada kanalın müdâfa‘asına birçok top köprüleri ve serî‘ü’s-seyir ve kuvvetli toplarla mücehhez monitörler tahsîs olunmuştur. Port Sa‘îd'in sâhiline de birçok ağır toplar yerleştirilmiştir. Az bir müddet evvel bütün Kahire etrâfında toprak tabyalar vücûda getirilmeğe başlanmıştır. Mısır'ın hudûd-u cenûbîye ve garbiyesinde dahi az çok kuvvetli istihkâmlar vücûda getirilmiştir. El-yevm Mısır'da Avustralyalı, Yeni Zelandalı ve cenûbî Afrikalılardan mürekkep bütün bir kuvvet tahaşşüd edilmiştir. İngiliz zâbitânı şimdiye kadar Mısır'da tahaşşüd edilen kuvvetlerin miktârını 240,000 tahmîn ediyorlar. Son zamanlarda Gelibolu, Makedonya ve Irâk'tan gelen İngiliz mecrûhîninin miktârı 50,000 kişiye bâlîğ olmuştur. Hastahâneler mecrûhları isti‘âp etmeyecek bir hâle gelmiştir.[297]

NİL İNŞÂ’AT DESTGÂHLARINDA MÜTHİŞ BİR YANGIN

Berlin 9 (M.A)- Amsterdam'dan iş‘âr edildiğine nazaran Kahire'de Nil inşâ’at destgâhlarında bir harîk-i hâ’il zuhûr edip Nil'de işleyen vâpurlardan üçü ve iki römorkör muhterik olmuştur. Hasârâtın miktârı milyonlarca tahmîn olunuyor.[298]

İSKENDERİYE’DE ALMAN RUHBÂNININ TEVKÎFİ

Berlin 19 (M.A)- “Amsterdam”da intişâr eden ruhbân gazetesi olan Teyid-i Kudüs’ten âtîdeki ma’lûmâtı almıştır. İskenderiye'de Alman manastırı ruhbânı kâmilen tevkîf edilmiştir. Bunların tahliyesi hakkında yapılan teşebbüsâtın cümlesi ‘akîm kalmıştır.

Kudüs patriki Papaloşami Hâriciye Nâzırı Kardinal “Gaspari”ye keşîde eylediği bir telgrafnâmede idâre-i ‘Osmâniyeden memnûn olup şâyân-ı şikâyet bir şey olmadığını

[297] İkdam, 8 Kânuni Sani Efrenci 1916, Numero: 6789, Sayfa:1, Sütun: 4
[298] İkdam, 11 Kânuni Sani Efrenci 1916, Numero: 6792, Sayfa: 2, Sütun: 4

beyân eylemiştir. Bu resmi iş‘âr İtîlâf matbû‘âtının müfteriyâtını tekzîp eylemektedir.[299]

SÜVEYŞ ETRÂFINDA MUHAREBÂT BAŞLADI

Logano 21 Kânûn-i Sânî (K) - Süveyş Kanalı üzerinde küçük ‘Osmânlı müfrezeleri ile İngiliz ‘asâkîri arasında vukû‘a gelen bir muhârebede İngilizlerden 62 zâbitin maktûl ve mecrûh olduğu Kahire'den bura gazetelerinden birine bildiriliyor.[300]

MISIRIN HUDÛD-U GARBİYESİNDE MUHÂREBÂT

“Lahey” den “Lokal Ançayker” gazetesine iş‘âr ediliyor: Mısır'ın hudud-u garbiyesinde mücâhidîn-i Senûsîye ile İngilizler arasında mütemâdiyen az, çok ehemniyetli muhârebâtın vukû‘ bulmakta olduğu ve İngilizlerin mücâhidîni püskürtmek şöyle dursun, bunları kımıldatmağa bile muvaffak olamadıklarını İngiliz gazeteleri MersaMatrûh’tan istihbâr ediyorlar. “Morning Post” gazetesi MersaMatrûh’ta ahîren vukû‘bulan büyük muhârebenin derece-i ehemmiyetine dâ’ir mahal-i mezkûrdan tafsîlât almıştır. Bu tafsîlâta nazaran İngilizler denizden mütemâdiyen mücâhidîni bombardıman ettikleri hâlde hiç birine muvaffak olamadıkları gibi, gemilerin topları himâyesi altında bir hücûm icrâsına teşebbüs iden bir İngliz kıt‘a-i ‘askeriyesinin küllî telefâta düçâr olarak sahile kadar çekilmeğe mecbûr oldukları anlaşılmıştır. Bu büyük muhârebede İngilizler ‘adeden Senûsîlere fâ’ik oldukları hâlde mağlûp olmuşlar, hatta mecrûhlarını toplamağa bile vakit bulamamışlardır. Senûsîler ekseriyen İngilizler uykuda ve yemekte veyâhut dağınık bulundukları zaman ta‘arruz ve bu sûretle onları perîşân etmeye i‘tiyât etmişlerdir.[301]

MISIR'DA BİR İHTİLÂL CEM‘İYETİ

Berlin 1 (M.A) –Sakolu gazetesine Kahire'den iş‘âr ediliyor. İngiliz me’mûrîn-i ‘askeriyesi İngiltere ve İtalya ‘aleyhine yerlilerden müteşekkil ihtilâl cem‘iyeti keşfetmiştir. Mezkûr cem‘iyete mensûp birçok kimseler dîvân-ı ‘askeri tarafından tevkîf ve i‘dâma mahkûm edilmiştir.[302]

[299] İkdam, 20 Kânuni Sani Efrenci 1916, Numero: 6801, Sayfa: 2, Sütun: 4
[300] İkdam, 23 Kânuni Sani Efrenci 1916, Numero: 6804, Sayfa: 1, Sütun: 2-3
[301] İkdam, 29 Kânuni Sani Efrenci 1916, Numero: 6810, Sayfa: 1, Sütun: 3
[302] İkdam, 2 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6814, Sayfa:2, Sütun:4

TEBLİĞ-Î RESMİ

SÜVEYŞ KANALINDA TERTÎBÂT TEDÂFİ‘İYE

(Kolonişe Çaytung) gazetesi Bombay'dan Napoli'ye vâsıl olan yolcuların Süveyş'te Kanadalı ve Hintli efrâd tarafından vücûda getirilmiş cesîm-i istihkâmât müşâhede eylediklerini yazıyor. Yolcuların verdikleri ma‘lûmâta göre kanal boyunca siperler ve bunların arkasında da istihkâmlar inşâ edilmiştir. Süveyş'ten İsmâ‘îliye'ye kadar yeni bir demir yolu inşa edilmek üzeridir. Bahr-i Ahmer'de en son sistem serî ateşli toplarla mücehhez torpidolar mütemâdiyen dolaşmaktadır. Şâyet Nil sevâhilinden birisi düşman eline geçecek olursa, İngiliz kıt‘âtının derhal mezkûr nehrin diğer sâhilinde kolaylıkla tahaşşüd edebilmeleri için tertîbât-ı mahsûsa icrâ edilmiştir.[303]

MISIR'DA VAZİYET

Berlin 7 (M.A) - İtalya mabû‘âtından "Ordine" gazetesine Kahire'den iş‘âr olunuyor: "Mısır rediflerinin silâhaltına da‘vet edilmesi hakkında İngilizlerin dermeyân ettikleri talebe Rüştü Paşa'nın taht-ı riyâsetindeki Mısır hey'et-i nazârı çoktan beri muhâlefet ve mukâvemette bulunuyor idi. Nihayet Harbiye nazırı İsmâ‘îl Paşa'nın imzâsını muhtevî olarak rediflerin taht-ı silâha da‘vet edilmesi emirnâmesi diğer nazırın cümlesi hâzır olmadığı hâlde kararlaştırılmıştır. Mısır'a gelen Hint ‘asâkîr İslâmiyesi arasında öteden beri takım takım firârlar vukû‘ buluyor idi. Yeni silâhaltına da‘vet edilen Mısır redifleri ise ellişer altmışar kişi olarak İngilizlerin hasımlarına teslîm oluyorlar. "[304]

HUSÛSÎ TELGRAFLARIMIZ

SENÛSÎLERİN MÜHİM BİR MUVAFFAKİYETİ

Berlin 14 Şubat (M.A) - Buraya vârid olan ma‘lûmâta nazaran Senûsîler Mısır arâzîsinde İngilizleri yeni bir hezimete düçâr etmişlerdir. 5000 kişiden mürekkep bir İngiliz kuvveti Senûsîler tarafından mağlûp edilip 5 kilometre geriye def'edilmiştir. Bu muhârebe esnâsında İngilizler insanca ve mevâd-ı harbiyece külliyetli zâyi‘ât vermişlerdir. [305]

[303] İkdam, 4 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6816, Sayfa:1, Sütun: 2
[304] İkdam, 8 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6820, Sayfa: 2, Sütun: 3
[305] İkdam, 15 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6827, Sayfa: 1, Sütun: 2-3

HUSÛSÎ TELGRAFLARIMIZ

MISIR REDİFLERİNİN ‘İSYÂNI

“Berlin 16 Şubat (M.A) – Ancona’da intişâr eden Ordine gazetesine Kahire’den iş‘âr olunuyor: Taht-ı silâha da‘vet olunan Mısır redifler ‘isyân etmişlerdir. Hidiv-i kâzib General Maksvel’den redifler üzerine ateş edilmesini emreden İngiliz zâbitinin mahkemeye verilmesini talep eylemiştir. Bu arada redifleri taht-ı silâha da‘vet eden emirnâme te’hîr edilmiştir. Hidiv-i kâzip idâre-i hükûmetten yorgun görünmektedir. Mısır hey’et-i nazârı isti’fâ etmek istiyor. Esbak re’is-i nazır Sa‘îd Pâşâ’nın riyâseti deruhde edeceği zan olunuyor.[306]

SÜVEYŞ'DEKİ HİNT ‘ASKERLERİNDE İĞTİŞÂŞ

Berlin 17 (M.A)- Kolonişe Çaytung Gazetesi Kahire'den mevrûd bir mektûbu neşretmektedir. Hükûmet Süveyş kanalında bulunan Müslim Hint ‘askerlerinde yeniden mühim iğtişâşat zuhûr eylediği Müslim efrâdın külliyetle firâr ettikleri ve bu sebepten General Maksvel'in Hint kıt‘âtını kanaldan çekip başka cephelerde gayrimüslimlere karşı kullanmağa karar verdiği bildiriliyor.[307]

MISIR REDİFLERİNİN ‘İSYÂNI ESNÂSINDA

Berlin 23 Şubat (M.A) - İtalya'nın “Ancona” şehrinde intişar eden Ordine Gazetesine vukû‘ bulan iş‘ârata nazaran Mısır rediflerinin kıyâm-ı âhirinde 35 kişi maktûl ve 40 kişi mecrûh olmuştur. Esnâ-yı iğtişâşta yerlinin biri dükkânında taharriyât icrâsına mümâna‘at ettiğinden bir İngiliz binbaşısı dükkâncıyı kurşunla vurmuştur. Kânûn-i Sânî zarfında Mısır'da 16 kişi i‘dâm edilmiştir.[308]

TEBLÎĞ-İ RESMî

MISIR'DA NELER OLUYOR?

Logno 23 Şubat (K) – Ankona’da münteşir Ordin gazetesi Mısırlıların hidiv-i kâzip ‘aleyhindeki kin ve ‘adâvetleri günden güne tevessü‘ etmekte olduğunu Kahire'den istihbâr eyliyor. Prens Tosun Pâşâ, makâm-ı hidiviyet üzerindeki hakk-ı verâsetinden ferâgat etmiştir. Diğer prensler dahî bu hakkı reddetmişlerdir.

[306] İkdam, 18 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6830, Sayfa: 1, Sütun: 2-3
[307] İkdam, 18 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6830, Sayfa: 2, Sütun: 3
[308] İkdam, 24 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6836, Sayfa:1, Sütun: 2

Rediflerin taht-ı silâha celbi esnâsında zuhûr iden kıyâmda otuz beş kişi telef ve elli beş kişi mecrûh olmuştur. Zuhûr iden gayet şiddetli ve vahîm iğtişâşât esnâsında ahâlîden bazı kimseler İngiliz zâbitları tarafından katledilmiştir.[309]

MISIR'DA REDİFLERİN NÜMÂYÎŞİ

Berlin 12_ "Tan" gazetesi, Kahire'de vukû'a gelen âtîdeki hâdiseyi naklediyor: Hecinsüvâr Mısır efrâd-ı redîfesinden sekiz yüzü hidiv-i kâzibin sarayı önünde toplanıp ma'âşlarının te'diyesini talep etmişler ve üç sâ'at mütamâdiyen nümâyişlerde bulunmuşlardır. Zâbıta 'askerin bu hareketi karşısında hiç bir müdâhalede bulunmamıştır. Nümâyişler ertesi günü hidiv-i kâzibin sarayı önünde tekrâr toplanmışlardır. Re'îs-i nazır nümâyişlerin şikâyâtını dinlediği sırada yirmi İngiliz süvârî 'askeri derhal mahal-i hâdiseye vürûd ederek ateş açmışlar ve nümâyişçilerden sekizini yaralamışlardır. "Tan" İngiliz 'askerlerinin emir almaksızın ateş açtıklarını iş'âr ediyor. [310]

MISIR AHVÂLÎ

Mısır ahvâlîne dâ'ir mevsûk bir menba'dan istihsâl kılınan ma'lûmâta nazaran bütün cephe-i harplerdeki gayri müsâ'it vaz'iyetlerden ve bi'l-hâssa Çanakkale hezîmetinden sonra İngilizlerin Mısır ahâlîsinin tavır ve hareketlerinden nâşî son günlerde pek ziyâde endişane giderler. Şehir ve kasabât dâhilinde maslah-ı İngiliz 'askerlerinden mürekkep devriyelerin miktârı tezyît idilerek ahâlînin en ufak bir hareketinden havf eylemektedirler. Pek mevsûk olarak istihbâr olunduğuna göre Mısır meclis nazır-ı rediflerin silâhaltına celpleri husûsunda Harbiye Nezâreti ile İngiliz Başkumândânlığı arasında muvâfakat ve itilâf husûle geldiğine dâ'ir olmak üzere bir beyânnâme neşr edilmesi teklîfini red eylemiştir. Mısır'ın garb hudûdunda Senûsîler ile kabâ'ilin hücûmları kesb-i şiddet eylediğinden İngilizlerin münhezim olan kıt'âtının yerine diğer bir kuvve'-i imdâdiye göndermişler ve bu münâsebetle bütün müdüriyetler dâhilinde bulunan develere vaz'-ı yed ettiklerinden ahâlîdeki infi'âl ve iğbirârın teşdîdine sebep olmuşlardır. Port Sa'îd, Süveyş ve İsmâ'iliye'den münâdîler vâsıtasıyla ahâlî hicrete da'vet olunduğundan nâşî dahi nefret-i 'umûmîye

[309] İkdam, 25 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6837, Sayfa:1, Sütun: 1
[310] İkdam, 19 Mart Efrenci 1916, Numero: 6856, Sayfa: 1, Sütun: 2

tezâyüd etmiştir. Garp hudûduna sevk edilmekte olan efrâd mıntıka'-i mezkûreye 'azîmeti arzu etmemekte olduklarından silâhları alınarak muhâfaza altında gönderilmektedir. Kânûn-i evvelin otuzuncu günü Kahire'den 'Âbidin Sarayı önünde bir vak'a'-i ihtilâliye vukû' bulmuştur. Cebren silâhaltına alınan yerli efrâdın deveci olarak istihdâm edileceklerini vâkî' olan su'âl üzerine İngiliz zâbiti efrâddan birine söylediğinden efrâd-ı mevcûde bu keyfiyetten galeyâna gelerek "Biz silâh taşırız ve silâhımızı karındaşlarımız Türk ve Araplara karşı değil fakat Mısır'a tahakküm eden ecnebîlere karşı isti'mâl ederiz." demeleri üzerine mes'ele büyümüş ve vurûdeden bir İngiliz kıt'âsı bunların üzerine ateş etmesiyle 20 kadar insan telef olmuştur. Bu vak'a üzerine re'îs-i nazır gelerek galeyân-ı 'umûmîyi pek çok müşkülât ile teskine muvaffak olmuş ise de keyfiyet büyük bir te'sîr icra ettiğinden daha elîm vekâyi nin hudûsundan endîşe edilmektedir.[311]

İNGİLİZLERİN MISIR'DAKİ VAZ'İYETİ
BA'ZI ŞEHİRLERİN TAHLİYESİ TASAVVURU

"Noya Fraie Prese" gazetesi, bir menba'-ı mevsûktan Mısır ahvâline dâ'ir âtîdeki ma'lûmâtı alıyor:

İngilizler Senûsîlerin garptaki ta'aruzlarına mukâvemet etmek üzere garp hudûduna 'asker gönderiyorlar. Bu maksadla bütün develeri tekâlif-i harbiye usûlüyle zapt ediyorlar. Mısır hükûmeti Port Sa'îd, İsmâ'îliye ve Süveyş kasabalarını tahliye etmek tasavvurunda bulunuyor. Bu haber 'umûmiyetle 'âdem-i memnuniyeti mûcip olmaktadır.[312]

MISIR'DA İNGİLİZ BAŞKUMANDANLIĞI TEBDİL EDİLİYOR!

Roterdam 26 (K)_ Ajans Reuter General Murray'ın Mısır Başkumandanlığına ta'yîn edildiğini teblîğ ediyor. General "Maksvell" İngiltere'ye gitmiştir.[313]

MISIR'DA NELER OLUYOR?

Kolonya 21 Nisan (K) - Senelerce Mısır'da kaldıktan sonra ahîren 'avdet iden bî-taraf hükûmetler teba'asından bir zât, memleketine gitmek üzere buraya gelmiştir. Bi'l-hâssa bu son zamânlarda Mısır'da cereyân eden ahvâle pek yakından vâkıf

[311] İkdam, 21 Mart Efrenci 1916, Numero: 6862, Sayfa: 1, Sütun: 2
[312] İkdam, 28 Mart Efrenci 1916, Numero: 6869, Sayfa: 1, Sütun: 3
[313] İkdam, 28 Mart Efrenci 1916, Numero: 6869, Sayfa: 1, Sütun: 4

bulunan bir zât "Kolinişe Folks Çaytung" gazetesi muharririne âtîdeki beyânâtta bulunmuştur:

"Hindistan'da vukû'a gelen büyük kıyâmlar esnâsında İngilizlerin Hintliler hakkında tatbîk etdikleri cinâyet ve zulümler Mısır'da mesâ'il-i rûz-merre 'adâdine dâhildir. Garbî ve cenûbî Mısır'da yerliler meskûn bulundukları birçok ma'mûr ve zengin köyler ve vahalar kâmilen tahrîpedilerek bir süre (…) tahvîl olunmuştur.

Senûsîlerle münâsebette bulunmakla ithâm edilip firâra muvaffak olamayan kadın ve çocuklar son ferdine varıncaya kadar zâlimâne bir sûrette şehît edilmişdir. Süveyş kanalı arâzîsinin tahliyesi esnâsında yerli ahâlîden ba'zı kimseler Avustralyalılar tarafından kurşuna dizdirilmiştir. Bu zavallıların zevce ve çocukları da Sahrâ'nın cenûb-i garbi cihetine sevk edilerek her türlü ıstırâp ve mahrûmiyetler içinde haftalarca yaya olarak yürümeğe mecbûr olmuşlardır. Köylü ahâlî son derecede müthîş bir tazyîk altında bulunuyor. Şehirlerde vergiler tahammül edilemeyecek derecede tezyît edilmişdir. Vergisini ödemeyen derhâl hapse atılmaktadır. Bi'-lhâssa sık sık vukû'a gelen kanlı mücâdeleler ahâlîyi son derecede izrâr eyliyor. Avustralyalıların, kadınların 'ırzlarına karşı vukû' bulan ta'arruzları ile şekâvet, sirkat, yağma gibi if'âl pek müdhiş bir sûrette artmıştır. İ'dâm cezâsına çarpılanların 'âdeti dahî günden güne artmaktadır. Şubat ayının yalnız bir haftası zarfında kıyâm eden yerli rediflerden dört yüz kişi kurşuna dizdirilmiştir. Mahkûmların ekserisi türlü türlü işkencelere dûçâr edildikten sonra salben i'dâm olunurlar."[314]

TEBLÎĞ-i RESMİ

Süveyş Kanalı istikametinde ilerleyen kuvvetimiz tesadüf ittiği düşmanın dört süvari bölüğünü kâmilen mahvetmiş ve bir mikdar esir ile bir çok mazluma erzak ve techizat-ı harbiye iğtinam eylemişdir. Bu muharebede zayi'atımız pek ehemmiyetsizdir.[315]

[314] İkdam, 22 Nisan Efrenci Sene 1916, Numero: 6894, Sayfa: 2, Sütun: 5
[315] İkdam, 26 Nisan Efrenci Sene 1916, Numero: 6898, Sayfa: 1, Sütun: 2

MISIR DÜYÛN-U ‘UMÛMİYESİ

(Doyçe Levante Çaytung) risâlesinde okunmuştur:

Harb-ı ‘umûmînin i‘lânından beri Mısır üzerine isâbet eden hükûmet-i ‘Osmâniye düyûn-u ‘umûmiyesinden ne sûrette idâre edileceği düşünülmekde idi. Evvel emirde İngiltere Mısır'ın ilhâkını i‘lân eylediği cihetle, düyûn-u mezkûrenin hükûmet-i ‘Osmâniye üzerine tahmîl edileceği rivâyet edildi. Bunun üzerine ‘alâkadar olanlar bi’l-hassa Fransızlar İngiltere nezdinde teşebbüsâtta bulunarak şâyet bu sözler doğru ise İngiltere'nin bu niyeti kâbil-i tatbîk olamayacağını îzâh etmişlerdir. Ahîren Mısır vâridâtı ile te’yide idilen Düyûn-u ‘Umûmiye kısmının İngiltere tarafından deruhde edileceği (…) beyân edilmiştir. Her ne kadar buna dâ’ir henüz yeni bir ma‘lûmât yoksa da hakîkatin bu merkezde olacağı kaviyyen zannediliyor. Mısır 'ın ‘uhdesine 9 milyon lira isâbet etmektedir.[316]

MISIR'DA İNGİLİZLERİN MAĞLÛBİYETİ

Amsterdam 25(K)- 23 Nisan târihiyle Mısır'dan gelen resmî bir telgrafta deniliyor ki: "üç bin kişiden mürekkep bir düşmân kuvveti üç sahrâ topu ile “Katya” köyüne hücûm ettiğinden şiddetli bir muhârebeden sonra mezkûr köyü tahliye eyledik.."[317]

MISIR'DA HİNT ‘ASKERLERİNİN ‘İSYÂNI

Berlin 31 (M.A)- “Konişe Çaytung” gazetesinin Amsterdam muhâbir-i mahsûsu Londra'dan mevsûk bir menba‘adan âtîdeki ma‘lûmâtı ihtihsâl eylemişdir: Aden’den vârid olan teblîgâttan anlaşıldığı vechle Mayıs iptidâsında Kahire’nin cenûbunda bulunan iki Hint alayı ‘isyân eylemiştir. Esnâ-yı ‘isyânda on altı Avrupalı zâbıt ve yüz kadar Hintli efrâd telef olmuştur. Hâl-i hâzırda Hint alaylarına kâfî derecede yiyecek verilmemiş olmasıdır.[318]

ŞÜVEYŞ KANALINDAN GEÇEMİYORLAR.

Amsterdam 4 (K)- Londra'dan (OriyantalİstemişyepP) posta vapurlarının Avustralya'ya gitmek için 2 Haziran târîhinden i‘tibâren Ümît burnu tarîkini ta‘kîp

[316] İkdam, 26 Nisan Efrenci Sene 1916, Numero: 6898, Sayfa: 2, Sütun: 3
[317] İkdam, 27 Nisan Efrenci Sene 1916, Numero: 6899, Sayfa: 1, Sütun: 2
[318] İkdam, 2 Haziran Efrenci 1916, Numero: 6935, Sayfa: 1, Sütun:4

edecekleri ve bu târihten sonra artık Süveyş kanalından geçemeyecekleri resmen tebliğ ediliyor.[319]

TEBLÎĞ-İ RESMİ

4-29 Mayıs'ta Süveyş kanalında (Romani) ve Kantara'da bulunan İngiliz ordugâhlarına teyyârelerimiz bomba ve makineli tüfenk endahtıyla ta'arruz ettiler ve ordugâhlarda büyük karışıklık çıkardılar. Tayyârelerimiz 'aynı zamânda bir İngiliz deniz tayyâresine tecâvüz ederek işbu düşman tayyâresini çıktığı tayyâre gemisine kaçırtmışlardır. [320]

MISIR ÜZERİNDE TAYYÂRELERİMİZİN FA'ÂLİYETİ

Rotterdam 13 Haziran (K) – İngiliz harbiye nezâreti tarafından teblîğ edilmiştir: Düşman tayyâreleri Mısır dâhilinde kâ'in El-Kantara mevkî'ini bombardıman etmiştir. Katya Kazâsının şark hudûdunda ileri karakol müsâdemeleri vukû' bulmuştur.[321]

MISIR'DA NELER OLUYOR

Berlin 21 (M.A.) – İngiliz gazeteleri geçen Mayıs evâ'ilinde İsmâ'îliye'de Avustralya 'asâkirinin 'isyânı hakkında ma'lûmat-ı mufassala neşrediyorlar. 'İsyân efrâd-ı cedîdenin vazîfelerinin tahfîf edilmesini talep eylemesinden neş'et eylemiştir. Talep vâkî' is'âf eylediğinden 5000 'asker ordugâhı terk edip civâr karyeleri yağma eylemişlerdir. Kıyâma önayak olanlar i'dâm edilmiş, birkaç yüzü hapse mahkûm edilmiş ve binden fazlası ordudan tard olunmuştur. [322]

TEBLİĞ-Î RESMİ

Süveyş Kanalı i'stikâmetinde ileri müfrezelerimiz Katya civarında tesadüf ittikleri bir İngiliz süvari bölüğünü garb-i tard itmişlerdir. Hava'î filomuzdan bir kısmı Süveyş'de düşman kıta'atının ordugâhlarıyla liman, menabi-i mühimmesini ve petrol depolarını te'sirli suretde bombardıman iderek mahallerine avdet itmişdir.[323]

[319] İkdam, 6 Haziran Efrenci 1916, Numero: 6939, Sayfa: 1, Sütun: 2
[320] İkdam, 14 Haziran Efrenci 1916, Numero: 6947, Sayfa: 1, Sütun: 2
[321] İkdam, 18 Haziran Efrenci 1916, Numero: 6951, Sayfa: 2, Sütun: 4
[322] İkdam, 22 Haziran Efrenci 1916, Numero: 6955, Sayfa: 2, Sütun: 2
[323] İkdam, 22 Temmuz Efrenci 1916, Numero: 6985, Sayfa: 2, Sütun: 3

TEBLİĞ-Î RESMİ

Mısır Cephesinde (Katya)nın garb ile cenub garbiyesinde ileri kıta'atımız tarafından kanala doğru sürülen keşif kollarımız, düşmanın süvari müfrezelerine za'iyat verdirerek tard eylemişdir. Düşman maktüllerindeki şabkalar müsademeyi kabul eden düşman kıta'atının Avusturalyalı efraddan mürekkeb olduğunu göstermekdedir.[324]

TEBLİĞ-Î RESMİ

Mısır cephesinde (Katya) civarında keşif kolları müsadematı olmuşdur. Düşmanın bir tayyâre gemisinden (Gazze) önünde uçurduğu tayyâre, top ateşi ve tayyâremizin hücumu üzerine gemisine kaçırılmış ve tayyâremiz düşman gemisine ve civarındaki torpidolara bomba ile taarruz ederek bunları şimale doğru çekilmeğe mecbur itmişdir.[325]

TEBLÎĞ-İ RESMİ

Mısır cephesinde ileri müfrezelerimizden çıkarılan keşif kolları düşman keşif kollarına karşı muvaffakiyetli müsademeler yapmaktadır. Bir düşman teyyaresi Katya'nin şimalinde ateşlerimizle sakatlanarak deniz kenarına düşmüştür. Rakibleri tayyâreyi yakarak firar itmişlerdir. Bir keşif kolumuz düşman tayyâre civarında düşmanın bir süvari bölüğünü tard etmiş ve tayyârenin makinalı tüfengiyle bazı techizatını söküp iğtinam eylemişdir.[326]

TEBLİĞ-Î RESMİ

Mısır Cephesinde (Muhammediye) karşısında iki harp sefinesi (Katya)nın şarkında (Ugratina) hurmalıklarını tekrar bila tesir bombardıman itdi. (İn) mevki'inin tahminen (27) kilometre cenubi şarkıyesinde (Bir'ül-Hasana) mevki'ine gelen bir düşman tayyâresi ateşlerimizle def'idildi. (Katya) civarındaki kıt'aatımıza neticesiz bomba atan üç düşman tayyâresi dahi mukabilinde uçurulan tayyârelerimizin taaruzu ve tayyâre toplarımızın ateşi ile tard idildi.[327]

[324] İkdam, 26 Temmuz Efrenci 1916, Numero: 6989, Sayfa: 2, Sütun: 4
[325] İkdam, 27 Temmuz Efrenci 1916, Numero: 6990, Sayfa: 2, Sütun: 3
[326] İkdam, 3 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 6995, Sayfa 2, Sütun: 1
[327] İkdam, 5 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 6997, Sayfa: 1, Sütun: 2

MISIR' DA NELER OLUYOR?

Cenevre 3-(gecikmişdir) Peti Pariziyen gazetesine Kahire'den bildiriliyor: "İngiliz keşif kollarıyla Mısır hududunda mütehaşşid düşman kuvvetleri arasındaki müsademat devam itmekdedir. Yeni Zeland askerlerinden birçoğu harp idemez bir hale gelmişdir."[328]

İKDAM'IN HUSUSÎ TELGRAFLARI

SÜVEYŞ KANALINDA MUHÂREBAT

Lozan 5 Ağustos- Londra' da Ajans Roiter tarafından neşr idilen bir telgraf-ı resmide Süveyş kanalındaki Osmanlı kuvve-i askerîyesinin İngilizlerin Romani (Romani) mevki'ine dokuz mil takarrib eyledikleri ve düşmanın hücumuna maruz kalan İngiliz topçu ve süvarilerinin müttehiden düşmana mukabelede bulundukları beyan olunuyor.[329]

İKDAM'IN HUSUSÎ TELGRAFLARI

MISIR HUDUDUNDA

Lusren 7 Ağustos- Ajans Royter neşridildiği bir telgraf resminde Asakir-i Osmaniye'nin Port Said'de şiddetli hücumlarda bulundukları ve vukûa gelen muharebenin yalnız cenub cephesinde Osmanlılara müsa'ade bir tarzda ceryan idildiği itiraf idilmekde ve (Mai) ve (Tin) namlarındaki sefaini harbiyenin İngilizlere pek ziyade muavenet eyledikleri beyan olunmakdadır.[330]

İKDAM HUSUSÎ TELGRAF

(KATYA) DAKİ MUVAFFAKİYETİMİZ VE FRANSIZ MATBUATI

Cenevre 7 Ağustos- Paris gazeteleri (Katya)daki kıtaat-ı Osmaniye tarafından icra olunan hücuma pek büyük bir ehemmiyet atf ve dar hatlı şimendüferler ve suyolları inşaatından harekâtın pek vasi' mikyasda olmadığını istidlal eylemekdedir. Mezkûr gazetelere nazaran, Osmanlı kumandanı tarafından intihab olunan zaman İngilizleri ziyadesiyle şaşırtmışdır. Filvaki İngilizler harekatda daha altı hafta bir tevkîf mevcud

[328] İkdam, 6 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 6998, Sayfa: 1, Sütun: 3
[329] İkdam, 7 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 6999, Sayfa: 1, Sütun: 2
[330] İkdam, 8 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 7000, Sayfa:1, Sütun:2

olduğunu ve bu müddetden sonra İngilizler askerini son derece muzdarip iden sıcakların za'il olacağını ümid idiyorlardı. [331]

TEBLÎĞ-İ RESMİ

Mısır Cephesinde 27 Temmuzda İngilizler topçu ve makinalı tüfeng bölükleriyle takviye olunmuş (…) Süvari ve atlı piyade kuvetleriyle (Katya) civarındaki mevzilerimize taarruz itdi. On üç saat devam iden muharebe kıta'atımızın her iki cenâhdan icrâ ittikleri mukabil taarruzlar neticesinde (…) kaldı. Düşman azm zaiyat virerek (Romani) istikametinde ric'ata mecbur oldu.[332]

TEBLÎĞ-İ RESMİ

Mısır Cephesinde geşif kolu müsademelerinden başka bir hadise olmadı tayyârelerimizin (…) son taarruzlarında atılan bombalardan diğer tahribat meyanında iki Petrol deposuyla bir düşman tayyâresi tahrib ve (İsmailiye) de üç İngiliz zabıtanın telef olduğu tahkik idiliyor.[333]

MISIR' DA İNGİLTERE

Berlin 18_Milan'da Münteşir "İtalya" Gastesine İskenderiye'den vürûd olan bir mektubda diniliyor ki: " İngilizlerin Sollum'da muzafferane ceryan ittiğini bildirdikleri muharebe vukû' bulmamışdır. Mücahidin, İngilizler tarafından ihzar idilen taarruzdan vakti zamanıyla haberdar olmuşlar ve yalnız dört esir verilmişdir. Mezkûr mektubda Mısır ile "…" mıntıkası arasındaki hududa vaziyetin İngilizler içun son derecede vahim olduğu ayrıca kayd olunmakdadır. Sudan'da kıyam iden kaba'il terk idiyor. " Avusturalya kıta'atı Mısır'ı terk itmekdedirler. Bunların daima sarhoşluklarından bîzâr olan yerli ahali, mezkûr kıta'atın şehri terk itmelerinden son derece memnun olmuşlardır. Esnaî (…) icra idilen yoklamada Avusturalya askerlerinden 1200 binden isbad vücud itmediği anlaşılmış bilâhare bunların yalnız beş yüzü bulunabilmişlerdir.[334]

[331] İkdam, 8 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 7000, Sayfa: 1, Sütun: 2
[332] İkdam, 12 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 7004, Sayfa: 1, Sütun:2
[333] İkdam, 13 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 7005, Sayfa: 1, Sütun: 2
[334] İkdam, 19 Ağustos Efrenci 1916, Numero: 7011, Sayfa: 1, Sütun: 2-3

4.2.4. Makale-Fıkra ve Mektup Metinlerinin Transkripsiyonu

DEVLET-İ ‘ALİYYE VE ‘ÂLEM-İ İSLÂM

Hindistan'ın (Kalküta) şehrinde Fârisî lisânıyla istişâr eden Cebelü’l-metîn cezâresi bâlâdaki ser-levha ile pek mühim bir makâle neşir etmiştir. Mezkûr makâleyi ehemmiyetine bina’en muhterem kardeşlerimizin inzâr-ı dikkatine ‘arz ediyoruz: (Cebelü’l-metîn), yirmi iki seneden beri ‘Âlem-i matbû‘âtta ehemniyetli sûrette ispât-ı mevcûdiyet eden bir sahîfe-i siyâsiye’-i İslâmiyedir ki şimdiye kadar nokta-i nazarını mesleğini aslâ değiştirmemiş ve hükûmete ve milel-i İslâmiyeye sırası düştükçe hizmet ibrâzında kusur eylememiştir. Hele İran umûrunda o kadar mütehasıs olmuşdur ki bir çok hâdisâtı, vuku’ât vaktinden evvel kari’lerine ihbâr ile cümlesinin hürmet ve vüsûkunu kazanmışdır.

Cebelü’l-metîn Hindistan'da –husûsuyle İngiltere’nin siyâseten ve idâreten zayıf oldukları-Kalküta gibi mühim bir şehir de intişâr ittiği cihetle bundan fazla bir şeyi söylemeği muvâfık bulmamış ve bize kalırsa îmâ ve kinâye tarzında İngiltere'nin Hindistan'daki tehlikeli mevkî‘ini tefhîm etmek istemişdir.

Cebelü’l-metîn bu makâlesinde diyor ki: Devlet ‘Aliyye-i ‘Osmâniyenin harb-i ‘umûmi ‘akabinde kuvve-i berriyesini seferberliğe vaz‘ etmek sûretiyle silâhaltına aldığı yüzbinlerce ‘askerini cidâle mühyâ bir hâlde hudûtlara sevk ve tahşîd etmesi keyfiyeti bu sırada ziyadesiyle câlib-i nazar-ı dikkattir. Almanya hükûmetinin Devlet-i ‘Aliyyeye şu buhrânlı zamânlarda en güzel harp gemilerinden ma‘dûd olan iki büyük sefîne(…) nazar-ı te’emmüle alacak olursak Almanya'nın harb-i ‘umûmî esnâsında - yalnız ‘Osmânlıları değil, yeryüzünde mevcût bilimum Müslümânları kendisine celp ve cezbetmek fikrinde bulunduğu vâzihen anlaşılır. ‘Âlem-i İslâm üzerinde pâyânsız bir nüfûza mâlik bulunan saltanat-ı ‘Osmâniye, şüphesiz ki Almanların hareketini unutmayacak ve mâddi olmasa bile ma‘nen kendilerine yardım etmekten çekinmeyecekdir.

İngiltere hâriciye nâzırı Sör Edvar Grey ise Trablus, Balkan muhârebeleri esnâsında oynadığı rollerle ve çevirdiği fena ve müthiş entrikalar ile ‘Osmânlıları İngilizlerden soğutmağa sebep oldu. ‘Osmânlılarla İngilizler beyninde hali alan münâsebeti alt üst

ederek kendi hükûmetinin menâfı‘-ı hakîkiyesini i‘râbdan mahalli olmayan Karabağ, Yunan krallıklarına kurbân etti. Edvar Grey’in böyle ters düşünceleri, yanlış hesâpları İngiltere'ye öteden beri hiss-i sadâkatle merbût olan bütün Müslümânları me’yûs eyledi. Hintliler, İranlılar, Faslılar, Mısırlılar, hülâsa bütün Müslümânlar İngilizleri kendilerine, menfa‘atlerine düşman telakkî eylediler.

Hükûmât-i İslâmiyenin hiç biri, hiç bir zamânda İngilizlerden -husûsuyla Sör Edvar Grey re’s-i kâra geçeliden beri –bir iyilik ve müzâharata nâ’il olamadılar. Hatta diyebiliriz ki İslamları ithâd ve ittifaka, aydınlığı zor ile kahır ile sevk eden Edvar Grey olmuştur. Müşârün-ileyh tertîbâtıyla ‘alem-i İslâma indirilen darbeler ister istemez Müslümânları ağır bir uykudan uyandırmış ve kâbûstan kurtarmıştır. Hem öyle uyandırmış ki, bir daha uyumayacaklarına, artık kâbûsa tutulmayacaklarına şüphe yoktur. Fas'ı Fransa'ya Trablusgarp'ı İtalya'ya, İran'ı Rusya'ya bahşeden ve Mısır ile Afrika'yı kendisine pay olarak alıkoyan Edvar Grey onun çürük ipiyle kuyuya inen, ters fikirli İngilizlerden hangi Müslümân ve memnûn olabilir?

İslâmiyet muhîti(…)‘ibârettir ki her iki taraf İngiltere'nin müte‘addid ziyânlarına darbelerine uğramış ve artık ahlâkât-ı mezhebiyeyi ber-taraf edip birbiriyle kardeş olarak kalmağa karâr vermişlerdir. ‘Osmânlı ve İran hükûmetlerini birbirinden ayıracağı bir kuvvet- la-sîmâ bu zamânda-dünyada tasavvur olunamaz. Her iki kavim milletin menfa‘ati mefkûresi, hareketi birdir. Felâket ve intibâh bu ikiyi birleştirmiştir. Şunu demek isteriz ki Şî‘îler İran'a sünnîler de devlet-i ‘aliyye ye tâbiyyet etmek mecbûriyetindedir. Menfa‘atlarını iyi düşünen Müslümânlar bi’t-tabî‘ bu sırada ittihada sarılacaklardır. Buna intihâd-ı İslâm diyemeyeceğiz. Bi’l-‘akis takdîr-i menfa‘at ve ta‘yîn-i hareket demeği daha muvaffak görmekteyiz. Böyle olunca, bu dâ’ire-i mukaddiseye Mısırlı, Hintli, Çinli, Afrikalı her nereli olursa olsun her Müslümân iltihâk edecekdir. Böyle olduğu takdîrde Fransa ve İngiltere müstemlekâtında yaşayan Müslümânlar, devlet-i metbu‘alarına izhâr-ı sadâkat edemeyeceklerdir. Etmemekte de ma‘zûrdurlar. Çünkü bunları, menfa‘at tayînine sevk eden İngiltere ile bilhassa Edvar Grey'dir.! Biz yine İngiltere hükûmetine ve İngilizlere son nasîhatimizi vermekten ve doğru söylemekten çekinmeyerek onlara Müslümânlarla birleşmelerini ve pek sakîm olan siyâset-i hâzıralarından izhâr-ı nedâmet etmelerini teklîf ediyoruz.

İranlılar hiç bir zamân Rusya'ya karşı sâdık kalamazlar. Kafkasyalılar da öyle. Türkistan ve mâverâ-ül Kafkas Müslümânları da hakeza. İran'ın askeri olmamakla beraber kaba'iliyle, köylüleriyle Rusya'nın başına oldukça bir belâ kesileceğine şüphe etmemelidir. Tedrîcî sûrette Afganistan, Hindistan, Mısır, Fas, Tunus ve Cezayir Müslümânları kıyâm ederek 'Osmânlı ve İran hükûmât-ı İslâmiyesiyle tevhid-i mesâ'î ederlerse, Almanya ve Avusturya'ya karşı güçlükle harp edebilecek vaz'iyetinde bulunan İtilâf-ı Müsellesin hâli, tavâkı kalır mı? Müslümânlar İngilizleri, Rusya'ya kurbân etmek istemezler, fakat zamânın ilcâatına tâbî' olurlarsa ma'zur görülürler. Binâ'en-'aleyh şimdiden - ateş saçağa sarmazdan evvel - eski hatâları ta'mîr ve telâfi etmek zamânı gelmiştir. Rusya'ya yüzünü çevirmekle İngiltere derhal muradına nâ'il olur. O dakikadan i'tibâren 'Osmânlı ve İran hükûmetlerini kendisine zahîr görecekdir. İngiltere ziyânın neresinden dönse her hâlde kârlı çıkacakdır. Fakat gecikirse, tereddüte uğrarsa, Edvar Grey'in ters tavsiyelerine kulak verecek olursa, her halde İngiltere harb-i 'umûmî netîcesinde zararlı çıkacaktır.

Almanları, pekiyi düşündüklerinden dolayı takdîr etmemek mümkün değildir. Zîrâ bunlarda nahvet-i 'azîmet, sâ'ir Avrupa milletlerine nispetle pek azdır. Cebel-ü'l-metîn makâlesine "adüv-ü sebep hayr eğer hudâhuvahed" -ya'ni Cenâb-ı hak isterse düşmanı hizmet ve hayra sevk eder.- Mısır (…) vermiş ve cidden güzel düşünüp son sözünü erkekçesine söylemekten çekinmemişti.[335]

MISIR VE SUDANİLER VE İNGİLTERE

Mısır gazetelerinden bazılarında görilen makâlât câlib-i dikkat olacak surettedir. Gerek Er-râ'id-üs-Sudani'nin, gerek el-Mektum'un makâleleri kıt'a-ı Mısriye ve Sudaniye'deki Ehl-i İslâmın İngiltere'ye izhâr-ı teveccüh ve mevedded itmeleri maksadıyla yazılıyor. Bunlar İngiltere'nin Müslümanlara fâ'ideli ve muhib bir hükûmet oldığını beyân ile Müslümanlardan İngiltere içün muhâlasat ve meveddet taleb idiyorlar. Biz bu makâlelerin (…) anlıyoruz ki İngiltere devleti Mısır ve Sudan'da (…) İslâmiyede kendisi içün dostluk husûle gelmesine lüzum görüyor. Bundan anlaşılıyor ki İngiltere'nin liberal kabinesi eskiden itmiş olduğu hatâların ehemmiyetini şimdi takdîre başlamışdır. Çünkü mezkûr gazeteler İngiltere

[335] İkdam, 3 Octobre 1914, Numero: 6328, Sayfa: 1, Sütun: 2

hükûmetinin mürûc-u efkârıdırlar. Bu sözleri o gazeteler değil, belki İngiltere kabinesi söylüyor. Biz o hatâlar idildiği zamân İngiltere'nin bir gün te'emmüle mecbûr olacağını bilmiş ve bunu da vaktinde söylemiş idik. Liberal kabinesinin sâbıkdaki hatâlarıyla şimdiki vaz'iyetini mukâyese idenler o hatâların tekerrür itmesinden korkarlarsa bundan tolayı tenkîdâta uğrayacak yine liberal kabinesi olur. Bir hükûmet kendisiyle münâsebetde bulunan halkın i'tikâdât ve hissiyâtını epeyce anlamalıdır. Anlamayacak olursa nâfile yorulur.[336]

MISIR'DA HÂL VE MEVKÎ'

"Osmânişer Loyd" gazetesi muharrirlerinden biri Mısır Hizbü'l-vatanî cem'iyeti re'îsî olup İstanbul'da bulunan Mehmet Ferît Beyle Mısır Efkâr-ı 'umûmiyesi ve ahvâl-i hâzırası hakkında bir mülâkât icrâ etmiştir. Mûma-ileyh, muharrire beyânât-ı âtiyede bulunmuştur; "İngiliz hükûmeti 'aleyhinde öteden beri meşhûd olan 'âdem-i hoşnûdu bu son zamanlarda pek çok artmıştır. Her ne kadar memlekette idâre'-i 'örfiye i'lân olunmamış ise de İngiliz hükûmeti tarafından ahâlî hakkında ittihâz olan tedâbîr sû'-i zanna delâlet etmektedir. Bilhâssa Hidivin Mısır'a 'avdeti men' edilip İstanbul'dan dahî uzaklaştırılmasına çalışılması ve İtalya'nın bir köşesinde ihtiyâr-ı ikâmete mecbûr tutulmak istenilmesi Mısır efkâr-ı 'umûmiyesinde pek ziyâde sû'-i te'sîr husûle getirmektedir. İngilizler, Mısır yerli 'askerlerine karşı fevk-el-'âde bir 'adem-i emniyet gösteriyorlar. Her ne kadar yerli 'askerlerin silâhları alınmamış ise de kendilerine kat'iyen fişenk verilmiyor. Kezalik Mısır topçularının da silâhları alınmamış, fakat topçulara mermi verilmeyerek topçular Sudan'a sevk olunmuştur. Halkın bilhâssa müte'essir olduğu cihet memlekette ahvâl-i iktisâdiyenin fevk-el-'âde bozuk olmasıdır. Mısırlıların, hâl-i harbde bulunan Avrupa hey'et-i düveliyesinden hangisine meyil ve muhabbet gösterdiği noktasına gelince: İngiltere hükûmeti, vekâyi'-i harbiyeyi İngilizler ve İtilaf-ı Müselles lehine tahrîfen nakil ederek Kâhire efkâr-ı 'umûmiyesini iğfâle çalışıyor. Bununla berâber, Mısır efkâr-ı 'um'umiyesi, İttifâk-ı Müselles galebesi kendilerinin halâsına medâr olacağı kanâ'atiyle Almanya ve Avusturya'nın muvaffâkiyetini temenni ediyor."[337]

[336] İkdam, 5 Octobre 1914, Numara: 6330, Sayfa: 1, Sütun: 2
[337] İkdam, 5 Octobre 1914, Numara: 6330, Sayfa: 1, Sütun: 2

MISIR'DA İNGİLİZ SİYÂSETİ

İşitiyoruz ve İngiliz matbû'âtının neşriyâtından da istidlâl ediyoruz ki bir taraftan İngilizler Türkiye ile aralarının bozulması ihtimâlinden tahaşşi ediyorlar, hâlbuki diğer taraftan Türkiye'nin şüphelerini uyandıracak harekât ihtiyârından da asla geri durmuyorlar. İngiliz Liberal kabinesinin bu tarz-ı siyâseti cidden bir mu'ammâ şeklini almağa başladı. Husûsuyla bu kabinenin Mısır hakkında tatbîk eylediği 'ahd-ı şikestâne siyâset hiç anlaşılamaz ve te'vîle sığmaz bir cereyân aldı.

İngiltere biliyor ki Mısır'ın sâhibi değildir. Öyle iken İngilizler, harb-i 'umûmî bidâyetinden beri orada mütemâdiyen Devlet-i 'Osmâniye'nin hukûk-u hâkimiyetine ve Mısır hakkındaki fermânların ahkâmına muhâlif tedbirler ittihâz edip duruyorlar. İngilizlerin bu hareketleri, Türkiye ile hoş geçinmek istedikleri hakkındaki te'mînât ile nasıl tevâfuk eder buna bir türlü 'akıl erdiremiyoruz!..

Bu husûsta, üç aydan beri, vâkî' olan 'ahd-i şikestâne harekâtı birer birer ta'addâta hâcet yoktur. Farzen bunların en mühimi olan şu su'âlden başlamak kifâyet eder: İngiltere hükûmeti niçin ve ne hak ile Hidiv Hazretlerinin Mısır'a 'avdetine mümâna'ât ediyor?

Hâlbuki müşârün ileyhin 'avdet edememesinden dolayı Mısırlıların ne derece heyecân ve te'essür içinde bulunduklarını âhiren aldığımız Kâhire gazetelerinde okumuş ve bunları kısmen gazetemize de nakletmiş idik. Hidiv 'Abbâs Hilmi Paşa Hazretleri Mısır'da makâm-ı mu'allâ-yı Saltanatın bir vekîlidir. Onu Mısır'a 'avdetten men' edebilmek için İngilizlerin elinde hangi 'ahd ve hak vardır? Bu hareket yalnız kuvvete istinat etmiyor mu? Kuvvetle, hakkın arasındaki fark-ı 'azîmi bütün Avrupa'ya ve dünyaya tanıştırmaya çalışıyor gibi görünen ve terakkiyât-ı medeniyede her milletten fazla ileriye gittiklerini iddi'â ile her şeyden ziyâde –hatta harb-i 'umûmî esnâsında bile –hukûka ri'âyetkâr olduklarını ispâta uğraşan İngilizlerin bu hareketi nasıl te'vîl olunabilir?

Mısır'da İngilizlerin mevkî'i hakkında târihin pek sarîh olarak kayıt etmiş olduğu vakâyi' henüz hâtırdan çıkacak kadar eski değildir. Bu ve (…) bir kere gözden

geçirilince, husûsuyla İngilizlerin U‘râbî[338]mes’elesindeki ‘aczleri ve o zamân nasıl devlet-i ‘Osmâniyeye mürâca‘ata mecbûr olarak müşkülâttan tahlîs-i girîbân için makâm-ı hilâfete istinâd eyledikleri hakkındaki tafsilât tekrar mütâla‘a edilince İngilizlerin bu gün Mısır’da ta‘kîp eyledikleri siyâsete ta‘accüp etmemek kâbil değildir.

İngilizler U’rabi mes’elesinde Türkiye’ye mürâca‘at eyledikleri zamân Mısır’da devlet-i ‘Osmâniye’nin te’yîd-i hukûk ve menâfı‘ına çalışmaktan başka bir emelleri olmadığını söylemişlerdi. Bunu öyle ciddî ve samîmi bir tarzda te’mîn etmişlerdi ki nihâyet hükûmetçe kendilerine i‘timât olunarak matlûpları is‘âf edilmişti. İngiliz liberal kabinesi ‘acaba Mısır hakkındaki siyâset-i hâzırasını Türkiye’nin menâfı‘ına ve te’yît-i hukûkuna muvâfık mı zan ediyor?

Bu satırları yazarken “te’yît-i hukûk ve menâfı‘-ı” Türkiye’nin ne kadar göze çarptığını ve şimdiki hâle göre ne garîp bir tezâd teşkîl eylediğini hissediyoruz. Çünkü onların hangi hareketi bu terkîbin ma‘nâsına muvâfık gelebilir. Farzen yine kendilerinin i‘tirâfına göre Mısır’da buhrân-ı mâlînin ahâlî üzerinde husûle getirdiği heyecânı teskîn maksadıyla beş milyonluk bir istikrâz ‘akdine teşebbüs ediyorlar. Buna İngilizler nasıl hod-be-hod (kendi kendilerine) kalkışıyorlar. Mısır hakkındaki fermânlar mûcibince evvelâ Devlet-i ‘Osmâniye tarafından buna me’zûniyet verilmesi ve istikrâz karârının tasdîk edilmesi îcâp etmez mi idi?

İngiltere’nin bir taraftan Mısır’a ‘asker sevk eylediği görülüyor, İskenderiye limanını donanması için bir üssü’l hareke ittihâz etmek istediği haber alınıyor. Mısır’dan işine gelmeyen ecnebîleri ve bâ-husûs berâtları devlet-i ‘Osmâniye tarafından verilen konsolosları çıkarıyor. Mısır İngiltere’nin bir müstemlekesi midir ki bunları yapmak husûsunda kendinde bir salâhiyet farz ediyor.? İngilizler Mısır’da te’sîsine kalkıştıkları bu keyfî idâreye(…) ta‘ahhüdât-ı düveliyeye muhâlif harekât

[338] 1878’de Mısır’da mali sıkıntı başlayınca İngiltere ve Fransa Mısır Hidivi’ne bir ekonomik reçete sundular. Bunun üzerine Mısırlı milliyetçiler ve halk tepkilerini hem Hidiv Hükümetine hem de yabancılara yöneltmeye başladı. Tepkilerin lideri Albay Urabi Paşa oldu. 1882’de Mısır Hükümetinde Harbiye Nazırı oldu. 11 Haziran 1882’de İskenderiye'de Batı karşıtı bir isyan çıktı ve yayıldı. Olaylarda 42 yabancı öldü ve 36’sı yaralandı. İngilizler bunu bahane ederek Mısır mağlup etti ve Mısır’ı resmen işgal etti. Urabi yargılanarak sürgüne gönderildi. Bkz. Üzen, *Osmanlı'nın Çöl* Yürüyü*şü ve Kanal Seferleri,* s.56-58

ihtiyârından da geri durmuyor. Farzen harb-i ‘umûmînin başlangıcında Süveyş’e ilticâ etmiş olan Almanya ve Avusturya sefâ’in-i ticâriyesini kanaldan çıkarmaya teşebbüs ediyor. Hâlbuki Süveyş kanalı hakkında bütün devletlerarasında ‘akd edilmiş olan mu‘âhede, kanaldan mürûr ve ‘ubûrun masûniyetini te’min etmiştir. Süveyş Kanalının her zamân her ihtimâle karşı bî-taraf bir vaz‘iyette bırakılması elzemdir. Bu hareket de Mısır’ın muhtâriyetine ve vaz‘iyet-i siyâsiyesine kat‘iyyen - *Hatta mu‘âhede’-idüveliye’nin ahkâm-ı sarîhesine rağmen*-ri‘âyet edilmediğini gösterecek bir delîl-i bâriz değil midir? İngilizler Mısır’ı benimsemek husûsunda o kadar ileriye gidiyorlar ki İngiliz ‘askerlerinin ‘âilesi nâmına i‘âne toplamaya bile teşebbüs ediyorlar.

Kâhire gazetelerinde okunduğuna göre (...) cihetinde meskûn olup İngilizlerin mu‘âvenetiyle iktisâb-ı servet etmiş olan birkaç kişi İngiltere’ye karşı bir cemîle olmak üzere aralarında birkaç lira toplamışlar ve bunu nice senelerden beri Kâhire’de İngiltere siyâsî me’mûrlarına mu‘âvinlik etmiş olan Mösyo (Stavris)e götürmüşler. Mösyö (Stavris) bu parayı kabûl etmeyerek bir tavr-ı mütefahhir-âne ile: “İngiltere zengindir. Sizin i‘ânenize muhtâç değildir. Siz memleketinizde işsiz kalanlara yardım etmeği düşününüz” demiş. Pekâlâ, fakat ‘aynı zamânda Mısır’ın her tarafında Prens (Dö Gali)nin riyâseti altındaki komisyon vâsıtasıyla muhârebâtta mecrûh veya telef olan İngilizlerin ‘â’ilesine mahsûs olarak i‘âneler toplanıyor. Mâdem ki İngiltere zengin imiş niçin Mısır’dan para toplanıyor? Bir de niçin Mısırlılar İngiliz ‘askerlerinin ‘â’ilesine para vermeğe mecbûr olsunlar, şimdiye kadar bu ‘askerlerden Mısırlılar bir fâ’ide mi gördüler? Mısırlılara İngiliz ‘askeri bir hizmet-i vataniye mi îfâ etmişler? Mısırlılar için bir tek İngiliz neferi cânı fedâ eylemiş mi? Mısır başkasının eline geçti de İngiliz ‘askerleri Mısırlıları kurtararak memleketlerini kendilerine mi kazandırdılar? Ne yaptılar? Şâyân-ı hayrettir ki Mısır’ın hukûku gasp edildikten sonra Mısırlılardan i‘âne toplanılması nefse gâyet ağır gelecek hattâ gadr ‘add edilecek bir mu‘âmele değil de nedir? Bakalım bu siyâset ne gibi manâyi tevlît edecek?[339]

[339] İkdam, 26 Octobre 1914, Numara: 6351, Sayfa: 1, Sütun: 1

‘ÂLEM-İ İSLÂM

Mısır Ahvâl-i ‘umûmiyesi

Profesör Doktor Karl Schmit “Berliner Tagbelatt” gazetesinde neşir eylediği bir makâlede diyor ki: ‘Acaba Mısırlılar İngiliz boyunduruğundan tahl’is-i nefs etmeğe muvaffak olacaklar mıdır?

Mısır’ın başlıca mahsûlü pamuktur. Bu sene pamuk mahsûlü yedi buçuk milyon kantara bâliğ olmaktadır. Bu miktâr mahsûlün kıymeti yirmi sekiz milyon İngiliz lirası tahmîn edilmektedir. Fakat bu kadar pamuğu satın alacak müşteri yoktur. Şimdiye kadar Mısır pamuğu İngiliz parası ile satın alınır idi. Hâl-bu-ki hâl-i hâzırda ticâret mu‘attal bir hâlde bulunduğundan bundan dolayı Mısırlılar arasında büyük bir ‘âdem-i memnûniyet âsârı mevcuttur. Mısır’da nakd fıkdânı hissedilecek bir mertebeyi bulmuştur. Hükûmet hazînesi dahî boştur. Hükûmet verdiği sipârişlerin iptâl ve yüzlerce me’mûru vazîfelerinden ihrâç etmek ve ibka' olanların ma‘âşâtını dahî tenzîl eylemek sûretiyle masârifâtını örtmeğe çalışıyor. Bankalar para vermediklerinden pamuk mahsûlünü toplamak için bi’t-tabî‘rençber istihdâm edilemiyor. Bu hâl ise Mısırlıları ‘âdeta ümitsizliğe sevk ediyor. Binlerce adamlar aç ve bî-ilaç kalmışlardır. İskenderiye limanında işsiz kalan binlerce ‘amele bu şehir için bir tehlike teşkîl etmektedirler. Birçok ‘amele istihdâm eden sigara fabrikaları kapanmıştır. Hey’et-i nazâr bu müthiş sefâlete karşı bir tedbîr bulabilmek için sık sık ictimâ‘ ediyor. İngiltere Hükûmetinin pamuk zirâ‘atına mu‘âvenetini te’mîn için Londra’ya bir hey’et-i mahsûsa gönderilmişti.

Mısır Liberalleri İngiltere hükûmetine sadâkat ve merbûtiyyetlerini izhâr eyledikleri sırada milliyetperverler hükûmete muhâlif bir vaz‘iyet ahz etmişlerdir. Nasyonalistlerden birçokları hükûmet tarafından şiddetle ta‘kîp edilmekte oldukları hâlde mezkûr fırkaya mensûp gazetelerin henüz hükûmetçe ta‘tîl ettirilmemiş olması şâyân-ı istiğrâbdır. Sudan’da dahî bilhassa mahsûlün mebzûl olmamasından ve hükûmetin ahâliye ağır vergiler tahmîl etmesinden dolayı galeyân mevcûttur. Sudanlılar Mısırlılardan daha muhârip ve daha cesûrdurlar. İngiltere’nin buradaki kuvveti, bir kıyâmı bastıracak derecede değildir.

Beyrût'ta münteşir "El-re'yü'l-'âm" gazetesine Mısır'dan yazılmıştır: Şu sırada Mısırlıların hükûmet-i 'Osmâniyeye sadâkatleri tezâyüd etmiştir. Buna Mısır ahvâl-i hâzırası sebebiyet vermiştir. Mısır tamâmıyla hâl-i harbde gibi görünüyor. İngilizler tarafından 'Arapça neşrolunan bir beyânnâmede Mısırlıların İngiltere hükûmetinden başkasına hiçbir sûretle i'âne vermemeleri ihtâr edilmiştir. Ahâlî bu beyânnâmeye ehemmiyet vermedikleri gibi "Eş-şa'b" gazetesi bunu te'yît etmiş ve ertesi günü ta'tîle uğradıktan başka, müdürü de leff-ü müebbetle tehdît edilmiştir. İngilizler, harb-i 'umûmî vakâyini pek ziyâde tahrîf ediyorlar. Reuter verdiği haberlere bakılırsa bu âna kadar Almanya'nın otuz milyon 'asker gâ'ib etmesi lâzım gelmektedir. Dünyâ'nın hiçbir tarafından Mısır'a matbû'ât nâmına hiçbir şey girmiyor ve bu hâl İngilizlerle müttefiklerinin mutlaka mağlûp oldukları fikrini ilkâ eyliyor.

Memlekette silâh nâmına yalnız Mısır polislerinin ellerindeki tabancalar kalmış ve her polise altı kurşun tevzî' olunmuştur. Bu tabancalar da eski sistemdedir. Mısırlıların asıl hiddetini celbeden mes'ele İngilizlerin Mısır'daki Maltalılarla Yunanlıları teslîh edip kendilerinden silahları toplamalarıdır. İngilizler, hükûmet me'mûrlarını ötede beride gezdirmek sûretiyle fellâhlardan i'âne toplatıyorlar. Bu vazîfeyi yapan dâhiliye nezâreti müfettişleridir. Hind'den gelen Hindli 'askerlere İngilizler, Almanya ile Hükûmet-i 'Osmâniye arasında muhârebe vukû' bulduğunu söylemişlerdi. Bunlar Mısır'a geldikten sonra bunun doğru olmadığını anladıkları cihetle İngilizler 'aleyhinde tezahurâta başlamışlar ve ba'zıları da firâr etmişlerdir. İngilizler firâr edenlerden on sekiz neferi yakalayarak i'dâm eylemişlerdir. Bu i'dâm haberini Hindistan'a 'aks ettirmemeğe son derece dikkat olunuyor. Kâim-makâm Hidivi ile İngiliz Kuvâ-yii 'askeriyesi kumandanı arasında hâsıl olan ihtilâf el-ân devâm ediyor. Kâim-makâm-i müşârün-ileyh ahkâm-ı 'örfiyyenin ilgâsı taraftârıdır. İngilizler ise ibkâsında ısrâr ediyorlar.[340]

[340] İkdam, 29 Octobre 1914, Numero: 6354, Sayfa: 1, Sütun: 2-3

ÂLEM-İ İSLÂM

Mısır Mektûbu

Beyrût'ta intişar iden "El-Müfîd" gazetesine Mısır'dan yazılan bir mektupta deniliyor ki: "Mısır'a el'ân Fransızca, Rusça ve İngilizce gazetelerden mâ'ada hiç bir gazete girememekdedir. Cerâ'id-i mahalliye okunmaz bir hâle gelmiştir. Propagandacılıkla şöhret şi'âr olan iki gazete akıl ve hayale sığmaz şeyler yazıyorlar. Mezkûr gazetelerin yazdıkları şu havâdisleri garîp bir numûne olarak şuraya kaydediyorum:

1- İngiliz sefâ'in-i harbiyesi, Almanya'nın üç bin ticâret gemisini zabt etmiştir.

2- Muhtelif kıt'âlarda yetmiş beş Alman harp gemisi İngiliz donanması tarafından gark ve tahrîp edilmiştir.

3- Alman ordusu bu âna kadar bir milyon yedi yüz bin telefât vermiştir.

4_Almanya'nın (64) zeplin balonu hasâr-dîde olmuştur.

İmtiyâzât-ı ecnebiyenin ref' ve ilgâsı keyfiyeti Mısır'da fevka'l-'âde sûrette hüsn-ü te'sîr hâsıl etmiştir. Eczâ-yı memâlik-i 'Osmâniyeden olan Mısır'ın da bundan istifâde edeceğini ahâlî tahmîn ediyor. Hint 'askerleri, Mısır'daki İngiliz 'askerlerine iltihâk etmiştir. Hintlilerden bir takımı Özbekiye bağçesinde bir adamı dayk altında öldürdükleri gibi yolda gelen geçenlere de ta'arruzdan çekinmiyorlar. İngilizler ise Hintlilere yüz veriyorlar. Gazeteler bu gibi haberleri yazamıyorlar. (Şeyrâ) caddesinden geçirilen bir cenaze alayı bir bölük 'asker tarafından tevkîf edilerek tabut yoklanmış ve içinden bir çok tüfenk çıkmıştır. Yine mezkûr mahallede silahla dolu bir hâne keşf olunmuştur.

İngiliz kuvve-i 'askeriyesi kumandanı, Mısır zâbitleriyle 'askerlerini Alman ve Avusturyalıların gazinolarında ve lokantalarında oturmaktan ve onlarla temâs etmekten men' eylemiştir. Bu gibi ecnebîlerden İngiltere devletine sâdık kalıp ihânet etmeyeceklerine ve zevâlî sâ'at ondan evvel ikâmetgâhlarından çıkmayacaklarına dâ'ir ta'ahhüt senetleri alınmıştır. Cihet-i 'askeriyeye 'âit zâhire 'anbarlarından birinde büyük bir işti'âl vuku'a gelerek infilâkın dehşeti herkesi heyecâna düşürmüştür. Bu yüzden vukû' bulan zarar ve ziyân on beş bin İngiliz lirası tahmîn olunuyor. Bunun her halde ta'ammüden îkâ' edildiği zannı uyanmış ve İngiliz

zâbitlerinden mürekkep bir tahkîk komisyonu teşekkül etmiştir. Şimendüfer ve telgraf ücûratı sâbıkına nisbetle emsâlinâ-mesbûk bir surette yükselmiştir. [341]

MISIR'A DOĞRU

"Müsta'înen bi-tevfîk-i te'âla dün Mısır hudûdu Tecâvüz edilmiştir."

"Teblîğ-i Resmî"

Dün, karârgâh-ı 'umûmînin teblîgâtından iktibâsen yukarıya derc eylediğimiz şu bir satırı okuyan her muvahhidin kalbinden neler geçtiğini biliyoruz. Her karış toprağında dînî bir hâtıra-i târîhimiz olan Mısır, giriştiğimiz gazâ-yı ekberin en mühim, en müheyyic, en 'ulvî ve mukaddes noktasını teşkil etmektedir. Mısır bizim memleketimizdir. Onu gasp eden hâ'in ellerden istirdât etmek için atılacak her hatve, bizi Mübeccel gâye-i amele doğru yaklaştırmış olacaktır. Mısır'ın siyâset İslâmiye nokta'-i nazırından ehemmiyetini îzâha hâcet görmeyiz. Bizim için Mısır yolu, hak ve İslâmiyet yoludur.

Cenâb-ı Hakk'ın 'inâyetiyle bu yolda istihsâl olunacak muvaffakiyâtın bizce kıymeti bî-nihâyedir."Bir gazâ ettik ki hoşnût eyledik peygamberi" Mısra'-ı meşhûrunun mü'eddâsı, bu gün Mısır'a doğru hudûdu geçen mücâhidîn-i İslâmiye'nin teşebbüsâtına bir vasf-ı tam olabilir. Bu ilk hatve, hâtıra-i İslâm'da ne kahramanâne vakâyi' târîhiyeyi ihyâya medâr oluyor. Düşünüyoruz ki henüz on dokuzuncu sene-i Hicriyede 'Amr bin el-'âs (...) mücâhidîn-i İslâmiyeden ancak dört bin süvari ile Mısır'ı fethetmek üzere Şam-ı Şarkîden (Ariş) e muvâsalat etmişti. Yevm-i muvâsalatı 'Îd-i Adhâya (Kurban Bayramı) izhale (Ne mübârek tesâdüf ki biz de gazâ-yı ekberimize Îd-i Adhi 'arefesinde başladık.) müsâdif olmasıyla orada bir koç kurbân etmiş ve müsta'înen bitevfîki te'âla hemen diyar-ı Mısır'a girip (Ferma) beldesinde cenge başlamıştı. O zamân kıt'âyı Mısıriye'de altı milyon kadar Kıpti kavmi olup bunlar cengâver olmakla berâber pek külliyetli Rûm 'askeri de vardı. Mısır zâhiren Kıptîlerin fakat hakîkat-i hâlde Rûmların taht-ı idaresinde bulunuyordu. Makarr-ı Emâret İskenderiye idi. Orada lüzûmundan fazla kuvvet bulunduğu gibi icâbında İstanbul'dan da sefâ'in ile 'asâkir-i imdâdiye sevki mümkün iken 'Amr ibnü'l-'As'ın dört bin süvari ile Mısır'a girmesi bir hârika-i İslâmiye

[341] İkdam, 30 Octobre 1914, Numero: 6355, Sayfa: 1, Sütun: 2

olarak telakkiye şâyân idi. Bütün târîh nüvisler bu mücâhid-i İslâmın esbâb-ı muvaffâkiyetini hakkıyla tefsirden izhâr-ı ‘acz etmiştir.

‘Amr İbnü’l-‘As hazretlerinin Kıpti kavmiyle nasıl muhâbere edebildiği, onları nasıl kendine celp eylediği henüz meçhûldür. Fakat erbâb-ı i‘tikât bunda fevka’l‘âdelik görmezler. Cenâb-ı Hakk’ın ‘inâyeti, Hazreti Peygamberin kuvve’-i rûhânisiyle her şey’in mümkün olabileceğine tamamen kâni‘dirler. Nasıl kâni‘ olmasınlar ki işte bu mücahid dört bin süvari ile "ferma"yı zabt itdikden sonra Bilbis’e ‘azîmet ve orayı da fetheylemiş ve elyevm Eski Mısır denilen mahalle kadar ilerleyerek Yuna kal’asını muhâsara etmiştir.

Bu esnâda gâyet müstahkem olan Yuna kal‘esinde pek çok Rûm ‘askeri vardı. Hazreti ‘Ömer ve ‘Amr İbnü’l-‘Âs’a imdât için ‘aşere’-i mübeşşere’den Zübeyr bin El-‘Avâm hazretlerini bir miktâr mücâhitle Mısır'a i‘zâm buyurmuş idi. Hazreti Zübeyr Yuna kal‘esini mancınık kurup tazyîk eden ‘Amr İbnü’l-‘Âs’ın tam vaktinde imdâdına yetişmiş idi.
Burada geçen bir mâcerayı kahramânâne târîhlerde emsaline tesâdüf edilmemiş mertebede ‘ulvîdir. Orada Hazreti Zübeyr mücâhidîn-i İslâmiyeye büyük ve unutulmaz bir ders-i şecâ‘at vermek istemişir.

‘Amr İbnü’l-‘Âs: "Ben buraya fedâ’i olarak geldim. Umarım ki Allah-u te‘âla bu yüzden kal‘enin fethini müyesser eylesin" demiş. Derûnunda binlerce müselleh düşmân olan kal‘e duvarına nerd-bân dayayıp yukarı çıkmış, refâkatinde ancak bir kaç mücâhit olduğu hâlde tekbir getirip kılıncını çekmiş ve kal‘e içine atlamıştır. Kal‘e derûnundaki Rûmlar, dünyâda şecâ‘atin, kahramanlığın, ’ali-cenâbın, fedâkârlığın bu mertebe’-i kutsiyesini hâtır ve hayâle sığdıramadıkları için bütün ‘asâkir-i İslâmiyenin hücum eylediklerini zâhip olmuşlar ve telâşa düşerek korkularından hemen kal‘eyi teslîm etmişlerdir. Bu esnada hazreti Zübeyr’in refâkatinde Ehl-i Bedir’den olan Muhammed Meslemetü’l Ensârî ile on dört mücâhit daha vardı. Hayret bu himmet ve kudret-i İslâmiyeye! İşte İslâmın bu kadar büyük himmetler, bu kadar hâriku’l-‘âde ve i‘câz-nümâ şecâ‘atler ve fedâkârlıklarla fetheyledikleri kıt’â-i Mısriye’nin, her zerresi hâkkında mücâhidîn-i İslâmiyenin ervâh-ı mübâreke ve muvaffakiyât-ı kudsiyesinden bir ma‘nevî nişâne meknûz ve

mündemicitir. Neresinden geçilse, neresine gidilse rûh-u İslâm o yerlerde bir rûhâniyet, bir kudsiyet his eder.

Cennetmekân Yavuz Sultân Selîm'in Mısır sefer-i meşhûrundan bahse lüzûm görmüyoruz. İçimizde bunu bütün teferru'âtıyla bilmeyen bir fert yoktur. Mintarafu'r-Rahman selâtîn-i 'Osmâniyeye hâdimü'l-harameyn 'unvân ve kudsiyet nişânını ve makâm-ı mu'allâ-yı hilâfeti kazandırmış olan Mısır seferinin menâkıb-ı celîlesi 'Osmânlı târîhini tezyîn eder.

Hulefâ, selâtin ve mücâhidîn-i İslâmiyenin 'ukûl-ü beşere hayret verecek (…) ile nice kanlar dökerek yedd-i zabta geçirmiş oldukları bu kıt'a'-yı mübârekeye İngilizler-gûyâ bize yardım etmek ve hukûk –u hilâfet ve saltanatı muhâfaza eylemek –ta'ahhüdâtı altında yedd-i işgâle geçirmişlerdi. Bundan sonra yaptıkları 'ahd-i şikenâne harekâtı burada tekrâr edecek değiliz. Yalnız şu son zamânların vakâyı'ını tahattur etmek, onların bir damla kan bile dökmeksizin koca Mısır'ı ele geçirmek husûsunda ne büyük haksızlıklarda bulunduklarını ispâta kâfîdir. Mısır İngilizlerin olamaz ve inşaallah olamayacaktır. Onların teşkîlâtı, tertîbâtı menâsıbı, hiç hükmündedir. Bu hakîkati, şimdi kahraman ve şecî' ecdâtlarının izlerini ta'kîp ederek onlar gibi Cenâb-ı Hakk'ın 'inâyet ve suphâniye ve Hazret-i Resûl-ü Ekremin kuvvet-i kudsiyesine istinât eyleyerek: "Allahu Ekber.. Allahu Ekber "diye tekbirler getirerek hudûdu geçen mücâhidîn İslâmiyenin, muvaffakiyâtı nazar-ı İslâm'da ve bütün cihânda ispât edecekdir.
Sen bu yiğit, bu mücâhit, bu fedâkâr Müslümânları hayır ile muvaffak eyle ya rab![342]

İMHOF PAŞANIN MAKÂLESİ

Mukaddemâ hizmet-i Devlet-i 'Aliye'de bulunmuş olan, İmhof paşa "Noya Fraie Prese" gazetesine uzun bir makâle neşretmiştir. İmhof Paşa bu makâlesinde bidâyet-i harpten beri hükûmet-i 'Osmâniye ile düşmanlarının vaz'iyet-i harbiyeleri hakkında bir târîhçe yapıyor. Makâlede deniliyor ki:

Zamânımızda icrâ edilen muhârebeler, esliha ve harekât-ı 'askeriye i'tibârıyla eski muhârebelerden pek farklı olduğundan vaz'iyet-i harbiye hakkında az ma'lûmât ile

[342] İkdam, 9 Novembre 1914, Numero: 6365, Sayfa: 1, Sütun: 1

sâlim bir fikir peydâ etmek biraz müşküldür. Ma‘amâ-fîh neşir olunan teblîgât-ı resmî ile harp muhâbirlerinin matbû‘âta teblîğ ettikleri haberler vaz‘iyet-i harbiyeye dâ’ir beyân-ı mütâla‘aya bir dereceye kadar müsâ‘ittir. Binâ’en-‘aleyh vaz‘iyet-i hâzıra hakkında bir fikir verebilmek için vukû‘atı cem‘ ederek bu bâbda îzâhâti‘tâsını münâsip gördük;

Mısır’a hemcivâr memleketler mıntıkası

Bu sahne-i harpte ‘asâkir-i ‘Osmâniyeden bir kaç müfreze Süveyş kanalı sevâhiline vâsıl olmuştur. Bu ileri müfrezeler Süveyş’in otuz kilometre Şarkında Kunaytra mevkî‘inde İngiliz Binbaşısı “Şop”un kumândası altında bulunan İngiliz kuvâ-yı ‘askeriyesini mağlûp etmiştir. İkinci bir kol da Sina Şeb-i cezîresi üzerine yürüyerek Kal‘e-i Nahl’ı işgâl eylemiştir. İngilizlerin Teşrîn-i Sânî ayı zarfında Mısır'daki kuvâ-yı ‘umûmiyesinin 50000 kişi ile 40 teyyâreci ve 11 teyyâreden ‘ibâret olduğunu ve o zamân kanalın muhâfazası için yalnız 3000 kişilik bir kuvvet tefrîk eyledikleri anlaşılmıştı. Mısır baş komiseri Mısır'dan müfârekat etmiş ve bi’l-‘umûm ‘Araplar İslâmiyeti inkırâzdan kurtarmak için muhârebeye iştirâk eylemişlerdir. Bâb-ı ‘Âlî, İtalya'ya kanalda seyr-i sefâine mâni‘ olmayacağını te’mîn etmiştir. Teşrîn-i Sânî nihâyetine kadar olan vaz‘iyet bu merkezdedir.

Kânûni Evvel’de ise vaz‘iyet şundan ‘ibâret idi: Teblîgât-ı resmiyeden mâ-‘adâ orduyu ‘Osmânî’nin harekâtı hakkında ma‘lûmât alınamamıştır. Teblîgât-ı resmîyede Süveyş Kanalı vukû‘ bulan muhârebâtta İngilizlerden iki zâbıt ile birçok neferin maktûl düştükleri ve birçok İngilizin de esîr alındıkları bildirilmektedir. Şu hâl Sina Şeb-i cezîresinin ‘asâkir-i ‘Osmâniye yedinde bulunduğuna delâlet eder. 12 Kânûni Evvel târîhi ile neşrolunan teblîğ-i resmîde Ordu-yu ‘Osmânî ileri müfrezelerinin el-Kantara'nın şarkında karârgâh kurdukları beyân olunmaktadır.

Senûsîlere gelince: Kânûn-i Evvel’in iptidâlarında Times gazetesi, Şeyh Senûsî hazretlerinin İngiltere'ye teveccüh beslemekte olduğunu yazmışdı. Times’ın bu neşriyâtı Senûsîlerin hudûd-u Garbiyede El-Gâre’den mürûr ederek Siva vahasına kadar ilerlemeleri ile tekzîp edilmiştir. Senûsîler Cenûp’ta “’Ayn-Galâta, Vâdây ve Çâd mıntıkasında Fransızlara karşı da muvaffakiyetler ihrâz eylemişlerdir. Bi’l-âhere Senûsîlerin İtalya’ya karşı bir husûmetleri olmadığı da tahakkuk etmiştir.

Sudan'da dahi İngilizler ‘aleyhine büyük bir hareket-i meşhûd olmaktadır. Darfur ve Kurdufan şeyhlerinin 20000 atlı ile Hartum’u işgâl eyledikleri ve İngiliz ‘asâkirinin Sudan'dan yavaş yavaş ric‘ate başladığı bildirilmiştir. Darfur hâkimi dahî harekete gelmiş ve Sudan'da Ebu’l-Reyâ ve El-‘Akab ahâlîsi kıyâm etmiştir.

‘Arabistan’da dahî ‘aşâ’irin kısm-ı a‘zamı cihâd-ı ekbere iltihâk eylemiştir. Evvelce hâl-i ihtilâfda olan ‘Arap rü'esâsı ile barışarak İslâmiyet’in düşmanlarına karşı harp etmek üzere ittifâk eylemişlerdir. İmâm Yahya hazretleri de İngilizlere karşı hareketi der-‘uhde etmiş ve kezâlik ‘Arap rü’esâsından İbnü’s-Su‘ûd cihâd-ı ekbere iltihak eylemiştir. ‘Araplar Aden civârında İngilizlere karşı nâgehânî hücûmlarda bulunarak onlara telefât-ı külliye verdirmişlerdir. İngilizlerin Akabe'ye ‘asker ihrâcı teşebbüsâtı da ‘akîm kalmıştır.[343]

MISIR YOLUNDA BÜYÜK MUVAFFÂKİYETLER

Sâhip-i imtiyâzımız Ahmet Cevdet Bey tarafından evvelki gün çekilip ma‘a’t-teessüf bir gün te’hîre uğrayan ve gâyet mühim haberleri muhtevi olan telgrafnâmeleri dünkü resmî ve gayrı resmî ma‘lûmât te’yît etti. Gerçi dün akşam şu satırları yazdığımız dakîkaya kadar vâkî‘ olan teblîğ-i resmîde, ileri kıt‘âtımızın kanalı geçmiş olduğunu açık bir tarzda ifâde edilmemiş ise de teblîğ-i resmî pek dikkatle okununca, bu zımnen anlaşıldığı gibi gayrı resmî telgrafnâmelerin ihtivâ ettiği ma‘lûmât da bunda hiç şüphe bırakmamaktadır. Hele Ahmet Cevdet Bey’in telgrafnâmelerinde bu husûsta serahatnâme vardır. Husûsî alınan ma‘lûmâta göre İsmâ‘iliye Kasabası kahraman ordumuzun ileri kıt‘âtı tarafından işgâl edilmiştir. Bu haberin gâyet doğru olması pek mümkündür. Ma‘mâfih İsmâ‘iliye alınsın, alınmasın artık Mısır yolunda kahraman ‘Osmânlı ordusuyla İngilizler arasında mühim, ciddî muhârebâtın başladığı ve devâm eylediği, ilk hatvede ise ‘Osmânlıların muvaffâkiyetler ihrâz ettiği muhakkaktır. Binâ’en ‘aleyh bu gün, yarın daha mühim haberlere intizâr edebiliriz.

[343] İkdam, 23 Kanuni Sani Efrenci 1915, Numero: 6439, Sayfa: 1, Sütun: 4

İstihzârât ile geçen mühim bir sükût devresinden sonra, dün şehrimiz muhîtinde işitilen ilk müjdeler, pek hakîki sevinçlerle karşılanmış ve taraf taraf caddeler donatılarak âsâr-ı neşât gösterilmiştir. Muhârebenin başlangıcından beri Mısır seferine fevke'l-'âde ehemmiyet atıf eylediği ve ihrâz olunan muvaffakiyetler ise büyük olduğu cihetle bundan (…) ne mertebe tezâhürât icrâ edilse yeridir.

Mısır'ın tekrar fethinden ve Mısırlı dindaşlarımızı İngiliz esâretinden kurtarmaktan husûle gelecek netîceyi îzâha hâcet yoktur. Bu, o kadar ma'lûm o kadar vâzıhtır ki artık bunu takdîr etmeyen bir fert kalmamıştır. Hatta denilebilir ki harb-ı ûmûmînin hiçbir sahne'-i harekâtı Mısır seferi kadar ehemmiyetli değildir. Bunun te'sîr ve netîcesi o mertebe bülent ve 'azîmdir ki bundan yalnız harb-i 'umûmî değil siyâsât-ı cihan âzâde kalamaz. Gerek 'âlem-i İslâm, gerek Avrupa siyâset-i 'umûmiyesi nokat-ı nazarından Mısır'ın tekrâr fethi en mühim bir hâzine'-i târihiye gibi telakkiye şâyândır. Binâ'en 'aleyh orada cereyân eden mühim vakâyî'değil, en ehemmiyetsiz hareketleri bile yalnız biz değil, bütün kâ'inât pek dikkatle ta'kîp eyler.

Hâlbuki dün aldığımız haberler, cereyân eden vakâyı'ın öyle 'ale'l-'âde müsâdemelerde olmayıp, büyük muhârebelerden ma'dût bulunduğunu ispât ediyordu. Ahmet Cevdet Bey'i telgrafnâmelerindeki ma'lûmât bunu tamâmen te'yît eyleyecek bir mâhiyettedir. Lozan'dan keşîde edilmesine nazaran bu haberlerin İngiliz ve Fransız menâbı'ından teşrîh eylediğine, binâ'en 'aleyh mübâlağalı değil, hatta nâkıs olması lâzım geldiğine hükmetmek lâzımdır. Bu telgrafnâmelerde 'Osmânlı 'asâkirinin kanaldan geçmek için köprü kurdukları, İngilizlerin içi kum doldurulmuş vagonları siper ittihâz ederek bunların arkasından muhârebe eyledikleri hâlde yine mağlûp oldukları, İngilizlerden 1800 maktûl ve 2500 mecrûh bulunup bunların Kâhire'de hastahâne şeklinde vaz' olunan büyük otellere nakledildikleri bildiriliyor. 'Osmânlı hey'et-i istihbâriyesi hesâbına Kudüs'te bulunan Ahmet Râsim Bey'in keşîde eylediği bir telgrafnâme ise 'Osmânlı 'asâkirinin İsmâ'iliye'yi zabt ve işgâl ve kanalda bulunan beş sefîne'-i hariyeden birini gark, diğerini ihrâk, üçüncüsünü hasârzede dördüncüsünü firâra mecbûr eylediğini ve beşinci bir harp sefînesinin de korkudan Süveyş'te demirlediğini haber veriyor.

Roma'dan Millî ajansa vârid olan diğer bir telgrafnâmede ise kıt'ât-ı 'Osmâniye ile İngiliz 'asâkiri arsında İsmâîliye kurbunda "ya'ni kanalın öbür cihetinde" müsâdeme vukû'a geldiği ve İngilizlerin mağlûp olarak geri çekildikleri bildirilmektedir.

İşte görülüyor ki bütün bu haberler yekdiğerinden daha ehemmiyetli 'add olunacak kadar mühimdir. Fakat bizce ehemmiyeti bunlardan daha aşağı olmayan diğer bir haber ise Senûsilerin harekâtına dâ'ir Ahmet Cevdet Bey'in vermiş olduğu ma'lûmâttır.

Senusiler "Cerbuk" cihetinden Mısır arâzisine geçerek oradaki İngiliz me'mûrlarını esir etmişler ve ileriye doğru yürümeğe başlamışlardır. İşte bundan anlaşılıyor ki İngilizlere karşı cihât her iki taraftan başlamış ve cenâb-ı Hakk'ın 'inâyet-i samadâniyesiyle her iki tarafta da muvaffâkiyetler husûle gelerek İngilizler iki ateş arasında kalmıştır. Hazret-i Allah'ın 'azîmet ve kudretine sığınarak ümît ederiz ki pek yakında daha büyük muvaffâkiyet haberleri alınacak ve bu sefer, Mısır'ın tekrâr fethiyle netîcelenecektir. Buna zerre kadar şüphemiz yoktur. Müslümanların gâyet kavîbi 'azîm ve îmân ile cihât eyledikleri görülüyor. Her hâlde İslâm için bâdî'-i felâh ve sa'âdet olacak muvaffakîyetler tevâli edecektir. Hâlbuki İngilizleri fenâ hâlde şaşırtmak ve bitirmek için cünûd-u İslâmiyenin kanalı geçmiş olmaları kâfîdir. Hicretin on dokuzuncu senesi 'Amr bin el 'Âs (Radiyallahu 'anhu) hazretlerinin Mısır'ı fethi nasıl târîh-i İslâm'da bir büyük bâb-ı muvafakiyât ve fütûhât açmış ise, bundan dört yüz sene evvel cennet-mekân Yavuz Sultân Selîm Hazretleri'nin 'avn-ı bârî ve imdâd-ı risâlet-penâhî ile Mısır'ın tekrar fethi yalnız 'Osmânlı ve İslâm târihlerinde değil, bütün târîh-i 'âlemde nasıl bir te'sîr hâsıl eylemiş ve nasıl telakkî edilmiş ise inşâllah bu def'aki Mısır seferi de 'aynı muvaffâkiyât ve fütûhâta meydan verecek ve öyle bir te'sir husûle getirecektir.

Şu dakîkada bütün inzâr-ı 'âlem Mısır yolunda cereyân eden vukû'ât-ı mühimmeye ma'tûftur. Bi'avn Allah-ı te'âla cünûd-u İslâmiyenin her gün bir muvvafâkiyete nâ'il olacağını kaviyyen ümît ederek başkumandanımızın emr-i celîlini tekrar ederiz:
İleri… dâ'ima ileri…[344]

[344] İkdam, 7 Şubat Efrenci 1915, Numero: 6454, Sayfa: 1, Sütun: 1-2

MISIRLILARIN ‘ARŞ-I HİLÂFETE İRTİBÂTLARI

Mısır’dan vârid olan bir mektûpta deniliyor ki:

Mısır’da bi’l-‘umûm ehl-i İslâm dâ’ima câmi‘lerde emîrü’l-mü’minîn ve halîfe’-i Müslimîn Sultân Mehmet Hân-ı hâmis hazretlerinin zafer ve muvaffâkiyetini Cenâb-ı Hak’tan tazarru‘ ve niyâz ediyorlar. Mısır kâdısı ‘azil olundu ve yerine başka birisi intihâp edildi. Fakat bu yeni kâdıyı kim intihâp etti? Umûr-u dîniye ve şer‘iyeye ‘âit husûsât ancak peygamberin vekîli olan ve küre’-i arz üzerindeki bi’l-‘umûm ehl-i İslâm tarafından tanınmakta bulunan halîfe’-i Müslimînin hakk-ı sarîhidir. Mısır mülkü ünvanı kazibi taşıyan Hüseyin Kâmil’in bu husûsta hiçbir sıfat ve şahsiyeti yoktur. Hüseyin Kâmil ‘ale’l-‘âde bâğî olmaktan başka bir şey değildir. Bu günkü makâmına da kendisi iclâs eden İngiltere kralıdır. Mısır Müslümânları Hüseyin Kâmil’i cebren ve kahren melik tanıyabilirler fakat onun intihâp ettiği kâdıyı hiçbir kimse hâkimü’l-şer‘i olarak kabul edemez.

İngilizler pek tehlikeli bir hayâl arkasından koşuyorlar. Onların yaptıkları ‘âdetâ sersemliktir. Bu sûretle bütün ‘âlem-i İslâmı ‘aleyhlerine çeviriyorlar. İngilizler, Mısır’ın kavânîn-i İslâmiyeye tâbî‘ bir Müslüman memleketi olduğunu unutmuşlardır. Bütün meselelerin esâsât-ı dîniye ve hatta siyâsiyelerine medâr-ı istinât ‘add ettikleri bu hukûk ve kavânîni ihlâle kalkışmak bir Müslümân memleketin kalp-gâhına hançerin saplamak demektir. Mısır, bu hançerin acısını hiç gizleyemedi ve işte yavaş yavaş ‘aksî te’sîrini göstermeğe başladı. Mısır, Katoliklerin Papalık makâmına karşı olan merbûtiyetlerinden daha kavî ve daha metîn ve hiçbir sûretle tezelzeli kâbil olmayan bir râbıta ile makarr-ı hilâfet-i İslâmiyeye merbûttur. Makarr-ı hilâfet bütün ‘âlem-i İslâmın merkez istinâdını teşkîl eder. Onun ser-tâcına dokunmak bütün ‘Âlem-i İslâm’a dokunmak demektir.

İngiltere bu gün Mısır’da husûle getirdiği tebdîlâtı çoktan beri tasavvur ettiği hâlde her vakit tereddüt ediyor ve başucundaki tehlikeyi takdîr eyliyordu. Şimdi Türkiye ile hâl-i harpte bulunmaktan bi’l-istifâde evvelden beri tasmîm eylediği planı bu def‘a ortaya koydu. Fakat yanı başında gürlemeğe başlayan ve daha müthiş bir darbe ile mukâbeleye hazırlanan (…) felâketini unuttu. Bu âna kadar diğer Hıristiyan hükûmetler, Türkiye ile hâl-i harpte bulununca İslâmiyet’e ya‘ni hilâfete dokunmayı

hiçbir vakit fikirlerinden bile geçirmemişler, bi'l-'akis halîfenin şahsiyetine hiçbir garezleri olmadığı, ona karşı hiçbir şey yapmak fikrinde bulunmadıklarını i'lân edip durmuşlardı.

Mısır Müslümânları kâdılık makâmına oturtulan ve asıl ve nesebi ma'lûm olmayan şahıs tarafından verilen ahkâm-ı şer'iyeyi tanımaktan imtinâ' ediyorlar. İngiltere yaptığı hareketin vahâmetini his etmeğe başladığı için şimdi bu hâle çâre-sâz olabilecek bir tedbîr aramağa çalışıyor. Bu maksatla "Bi'r-i 'Aziz"de bulunmakta olan Ahmet El-Şerîf nâmzâtın nezdine "Mehveb" nâmında birini gönderip ba'zı teklîfâtta bulunmuşlar ise de Ahmet El-Şerîf, "Mehveb"e kat'iyyen yüz vermemiş, İngilizlerin teklîfine müstehziyâne bir tarz ile mukâbele eylemiştir. İngilizler hiçbir şey'e muvaffak olamayacaklarını anladıkları için ondan sonra bir daha hiç kimse nezdinde böyle böyle bir teşebbüste bulunmamışlardır.

Şimdiye kadar bi'l-cümle bilâd-ı İslâmiyede olduğu gibi Mısırda'da hutbeler halîfe'-i Müslimîn hazretleri nâmına kırâ'at edilmekte iken İngilizler, hatâların fî-mâ-ba'd Hüseyin Kâmil nâmına okunmasını teklîf ve ısrâr ettiler. Fakat imâmlar bu teklife itbâ' etmek istemediklerinden İngilizler bunları birer birer tevkîf ile hapse atmaya başladılar. Geçen Cum'a günü Kâhire'nin büyük câmi'lerinden ahâlî'-i Müslime ile hınca hınç dolu idi. İmâm, "Allahümme ansir….." du'âsına başlamak üzere ellerini kaldırınca ahâlî "hayır, hayır durunuz, durunuz… Yeni du'âyı istemeyiz. Eski du'âyı, dârü'l-hilâfetteki hakîkî halîfe'-i Müslimînin du'âsını okuyunuz."nidâlarıyla bağrışıp çırpınmaya, var kuvvetleriyle i'tirâza başladılar. İmâm, bunun üzerine bir dakîka tavakkuftan sonra: "Allahümme ansir mevlâna Emîrü'l-mü'minîn ve hâdimü'l-Haremeyn eş-şerifeyn Es-sultân bin Es-sultân es-salâtîn Mehmet Hân….." mukaddimesiyle eski du'â okundu. Bu sırada fevke'l-'âde hoş ve hurûşa gelen halk, mütemâdîyen "âmîn, âmîn, İnşallah" diyerek du'âya vâkı'â bütün kalpleriyle iştirâk eylediler. İmâm Efendi câmi'den çıkar çıkmaz tevkîf edildi. Ve İngiliz kumandânının nezdine uzun uzadıya istintâk olundu. Kendisinden sorulan su'allere : "isterseniz beni öldürünüz, isterseniz asınız. Beni tarîk-i Hakk'a sevk eden vicdânımın emrine karşı gelmeğe muktedir değilim…" cevâbıyla mukâbelede bulundu. "Fakîh 'Ali câmî'-i şerîfinde dah'i 'aynı hâl vâki' oldu. Bu câmî' imâmı Efendi de taht-ı tevkîf ve isticevâba alındığı gibi diğer imâm efendiler de tevkîf mu'âmelesine düçâr

oldular. Binâen ‘aleyh hâl-ihâzırda Mısır (…) kısm-ı a‘zâmı zindanlarda kilit altında bekleyip duruyorlar.

Son gelen haberlerde ordu-yu ‘Osmânînin “Süveyş” ile “Port Sa‘îd” arasında kanalın birçok noktalarını zapt eyledikleri bildiriliyor. İngilizler, müdâfa‘a için her türlü istihzârâtta bulunmaktadırlar. Muhârebâtın gâyet şiddetli olacağı, ordu-yu ‘Osmânînin harbe ya ölmek veya muzaffer olmak ‘azmiyle giriştiği ve büyük bir kuvvete mâlik bulunduğu artık burada i‘tikâd-ı tam ile anlaşılmaya başlıyor. İngilizler ‘asâkir-i ‘Osmânîyenin kanalı geçmesine mâni‘ olmak için bir aralık sefâ’in-i harbiye vâsıtasıyla sâhili bombardıman etmişlerse de bil’âhere attıkları güllelerin kârdan ziyâde zararı mûdi' olduğunu, bu hareketleri kanalın kapanmasına sebebiyet vererek ordu-yu ‘Osmânînin harekâtını teshîl eyleyeceğini idrâk ederek bombardımandan vazgeçmeğe mecbûr olmuşlardır. ‘Osmânlı müfrezeleri, İngilizlerin hiç de ümit etmedikleri birçok nokâta vâsıl olmuşlardır. ‘Osmânlılar, en hassâs, en can alacak noktalarda İngilizlerin karşısına çıkmışlardır. Kanal civârı kâmilen ahâlîden tahliye edilmiştir. Bu havâlîde artık kanalı müdâfa‘aya me’mûr edilen Hint ‘askerlerinden başka bir kimseye tesâdüf edilemiyor. Bununla berâber mezkûr ‘askerler arasında dahî musîbet baş göstermeğe başladı. Hint ‘askerleri, ‘Osmânlıların her dakîka karşılarına çıkacakları korkusuyla son derecede mütevehhim bulunuyorlar. Geçen akşam, bir takım balıkların kanaldan geçmesi üzerine Hintliler bunları ‘asker zannıyla zavallı hayvanlar üzerine bir sâ‘at mütemâdiyen ateş etmişlerdir. Ordu kumandanlığı tarafından neşredilen teblîğ-i resmîde telefât mecrûhîn ve esirlerin miktârı hakkında hiçbir kayıt yoktur.[345]

LORD KİTCHENER NE DEMİŞ?

Şu son haftalar zarfında İngiltere ile Fransa’nın arası açılmağa başladığını gösterecek emâreler yek-diğeri ta‘kîp ediyor. Bir taraftan Rusların mütemâdi mağlûbiyetlerine karşı ümîdsizliğe dûçâr olan Fransızlar, diğer taraftan İngilizlerin hôd-gâmâne ‘aczine karşı fenâ hâlde ‘asabileşerek kızmağa başladılar. Hakîkatin en büyük şâhidi Fransız (…). Paris’de münteşir ekseri gazetelerin İngilizlere karşı iğbirâra delâlet

[345] İkdam, 16 Şubat Efrenci 1915 Numero: 6463,Sayfa: 1, Sütun: 2

edecek bir lisân-ı isti‘mâl eyledikleri görülmektedir. Ma‘a-mâ-fîh Fransızlarla İngilizlerin arasını gâyet hoş ve samîmî göstermekte büyük menfa‘atleri olan ba‘zı ricâl-i siyâsiye Fransız efkâr-i ‘umûmiyesini oyalamak ve mümkün mertebe İngilizler hakkındaki iğbirârı tahfîf etmek üzere bu gibi işlerde dâ’ima mahâret gösteren “Matin’in yardımına muhtâç oldular. Bu gazeteyi vesâ’it-i ma‘lûme ile elde etmek dâ’ima mümkün olduğu için Matin bu tarz tesviyeyi kabûl ederek Londra’ya “Lavrov” isminde bir muhâbir gönderdi. “Lavrov” evvelâ Bahriye Nâzırı “Churchill” ile mülâkât etmişti. Churchill’in söylediği garîp sözleri evvelce telgraflar haber vermişlerdi. Bunda İngiltere Harbiye Nâzırı o derece muhayyilâttan bahs etmişti ki hâl-i hâzıra göre buna gülmemek kâbil değildi. Bu kere de Matin’in muhâbiri İngiltere Harbiye Nâzırı Lord Kitchener ile mülâkât etmiş ve bunu Matinle neşretmiştir. İnsan Matinde koskoca Lord Kitchener ile mülâkât ser-levhasını görünce Lord’un ahvâl-i hâzıra üzerine pek büyük te’sîri olacak gâyet mühim sözler söylemiş olduğuna zâhip olur. Hâlbuki mülâkâtın ilk cümleleri okununca ser-levhanın te’sîri hemen zâ’il oluyor, İngiliz kuvve-i harbiyesi üzerinde bir âmir-i mutlak olan Lord Kitchener’in gazete muhâbirine İngilizlerin yeniden yeniye gönderecekleri kuvvetler hakkında ma‘lûmât vereceği zannedilirken Lord’un -ihtimâl ki artık utandığı için- buna dâ’ir hiçbir kelime sarf etmediği görülüyor. Binâ’en ‘aleyh muhâbir bu mühim mülâkâtı, ancak Lord Kitchener’in İngiltere’de pek ziyâde nüfûz sâhibi, pek sevgili olduğunu, gerek kral, gerek ahâlî üzerinde dâ’ima te’sîri bulunduğunu, Kitchener’in ‘askerlerine yalnız : “vazîfenizi yapınız, Allah’tan korkunuz, kralın şerefini arttırınız” diye üç nasihat verdiğini bu büyük kumandanın 1870 senesinde Fransa’da hizmet eylediğini müş‘ir cümleler ve sonra Fransızların İngilizlerden pek memnûn olması lâzım geleceğine, İngiliz ‘askerlerinin Fransızlara pek muhabbeti olduğuna, Fransızlar tarafından gösterilen gayret ve şecâ‘atin İngilizler husûsiyle Lord Kitchener tarafından pek ziyâde takdîr eylediğine dâ’ir ifâdelerle dolduruyor ve nihâyet Fransızların çektiği mihnet ve meşakkate İngilizlerin pek müte’essif olduklarını da ‘ilâve ediyor. İşte mülâkâtın zebdesi!...

Her hâlde Matin’in güyâ pek ehemmiyetli imiş gibi neşreylediği bu mülâkâtın ‘aklı başında olan Fransızları daha ziyâde a‘zâp edeceğine şüphe yoktur. Bu mülâkât iyiden iyiye ispât ediyor ki artık İngilizler hâl ve mevkîîne göre, yalandan olsun

Fransızları kandıracak bir vaz ‘iyette değildir. Hakâyık-ı ahvâl o kadar bâriz bir şekle girmiştir ki bunların te’vîli bile imkân hâricine çıkmıştır.

Çünkü artık görülüyor ki Almanlarla müttefiklerinin if‘âlına karşı İngilizlerle müttefiklerinin akvâlî artık hiçbir yerde, hatta kendi aralarında bile ehemmiyetle telakkî olunuyor. Bidâyet-i harpten beri İtilâf-ı Müsellesin ve bu meyânda İngilizlerin düçâr olduğu zâyi‘ât gâyet müthiştir. Evvelce de söylediğimiz gibi İngiltere, İngiltere olalı hiç bu kadar za’îf ve fütûra düçâr olmamıştır. Berren, bahren henüz hiçbir şey kazanamayan İngiltere siyâset nokta’i nazârından da neler gâ’ip etti. Sonra denizlerden ve havalardan Britanya’nın bombardıman edildiğini müşâhade eyledi. Aç kalmak tehlikelerine uğradı. Harb-i ‘umûmînin ilk altı ayı zarfında İtilâf-ı Müselles 3,600,000 ‘asker zâyî‘i etti. Öyle ki bir daha bu zâyî‘i tazmîn edebilmek imkân hâricindedir. Bütün bu acıları gören İngiltere, husûsuyla Lord Kitchener artık Matin muhâbirine ne söyleyebilirdi?

Fransızların en büyük ümîdi İngilizlerin gönderebileceği kuvve-i mu‘âveneye münhasır kalmıştı. İngilizler bu husûsta Fransızları pek ziyâde te’mîn etmişlerdi. Hâlbuki İngilizlerin bu planına evvelce vâkıf olan Almanlar her ihtimâle karşı sahne’-i harbe kâfi derecede kuvve-i mu‘âvene sevk eyledikleri gibi İngilizlerin sevkiyâtını ‘akîm bırakacak tedbirler de ittihâz eylediler. Bu tedbirlerin en mü’essiri tahtül-bahirlerle abluka mes’elesidir. Hayli zamândan beri Süveyş kanalından Bahr-i Sefîd’e ve oradan Fransa’nın cenûbuna ‘asker sevk edemeyen İngiltere Bitanya adasından göndereceği ‘askeri de artık istediği gibi sevk edemiyor. Bu hakîkati ispât edecek delâ’il-i (…) olmak üzere dün vârid olan bir telgrafnâmeyi zikredebiliriz. Bu telgrafnâmeye göre içinde İngiliz ‘askeri bulunan “191” numaralı İngiliz nakliye vapuru Manş kanalında bir Alman tahtü’l-bahrî tarafından batırılmıştır.

Bu hadisenin İngiltere’ye ne fenâ bir te’sir hâsıl edeceğini îzâha hâcet görmeyiz. Bu yalnız İngiltere’yi değil, Fransa’yı da heyecân içinde bırakacak bir mühim vak‘adır. Evvelâ ablukanın ne kadar ehemmiyetli olduğunu gösteriyor, sâniyen nakliyât-ı ‘askeriyenin mümkün olamayacağını ispât ediyor. Sâlisen İngiltere ile Fransa

arasındaki münâkalât-ı bahriyenin inkitâ‘a uğradığını bildiriyor. Artık böyle fi‘ilî netîcelere karşı kuru sözlerin ne ehemmiyeti kalır? [346]

MISIR'DA İNGİLİZLER – SÜVEYŞ MUHÂREBÂTI

İngiliz sansürüne gösterilmeksizin Mısır'dan kaçırılan bir mektûpta okunmuştur:

"Mısır'da intişâr eden gazetelerin kâffesi bugün birinci def‘a olarak "Avrupa Harbinin 185. günü, Mısır Harbinin 6. Günü" ser-levhâsı altında gerek teblîgât-ı resmiye ve gerek ajanslar tarafından verilen ma‘lûmâtı neşretmişlerdir. Mısır etrâfında kat‘iyyen muhârebelerin vukû‘una ihtimâl vermeyen, bu husûsta şâyî‘ olan haberleri Türklerin büyük bir blöfü sûretinde telakkî eden kimseler bile gazetelerin bu son neşriyâtı üzerine eski nokta'-ı nazârlarını terke mecbûr oldular. 'Osmânlıların bilâ-müşkülât o vâsi‘ kum diyârlarını aşarak kanala kadar gelebilmelerini ahâlî, pek büyük bir harika 'addediyor ve Türklerin bundan sonra her şey'e muktedir bulunduklarına hüküm eyliyor. Bundan müte'essir olan İngilizlerin gözleri o kadar yılmıştır ki gerek kendilerini ve gerek onlara hempâ olanlar Türklerin Kâhire'ye duhûllerini bir emr-i vâkî‘ sûretinde telakkî etmekten kendilerini alamıyorlar. Bunlar dâ'ima ihtilâllerden, katli‘âmlardan bahsetmekte ve 'Arapların günden güne kendilerine karşı muta‘azzımâne bir tavır ve vaz‘iyet takındıklarını görerek hiç kimseye sezdirmeksizin firâra hazırlanmaktadırlar. Muhârebe her gün daha ziyâde tevsî‘ ve inkişâf etmeye başlıyor. İngilizler teblîğ-i resmîlerinde ehemmiyetsiz ba‘zı karakol müsâdemelerinden bahsediyorlarsa da hakîkat-ı hâlde "El-Kantara" ile "İsmâ‘iliyeden bidâ ile "El-Kebir" İstâsyonuna kadar bütün kanâl üzerinde câbca küçük pîşdâr muhârebeleri vukû‘ buluyor.

İngilizler, ahîren vukû‘undan haberdâr olduğum bir hâdise üzerine 20 Kânûn-i Sânî'den beri İsmâ‘iliye sâhilini tahkîme başlamışlardır. Bu hâdise bir Türk 'askerinin cesâret ve kahramanlığına bir burhan-ı kavî olmak i‘tibârıyla bunun zikrinden sarf-ı nazar edemeyeceğim. Hâdise şu sûretle cereyân eylemiştir: Bir gün başıbozuk elbisesiyle "El-kübre" cihetindeki kumlukta gezinmekte olan bir 'Osmânlı 'askeri, elindeki dürbün ile bütün sâhili istihkâmâtı ve istasyonu tetkîk ettikten sonra evvelce bir kenara bırakmış olduğu tüfengini 'ale'l-'acele eline aldı ve büyük bir sür‘atle İngiliz 'askerleri üzerine ateşe başladı. 'Osmânlı 'askerinin bu nâ-gehânî

[346] İkdam, 25 Şubat Efrenci 2015, Numero: 6472, Sayfa: 1, Sütun: 1

ta‘arruzundan büsbütün şaşıran düşman ‘askerleri bir müddet şaşkın bir hâlde oldukları yerde kalmışlarsa da arkadaşlarından birçoğunun birer birer hâk-ı helâka serildiklerini görünce bi’l-mukâbele silâha sarılmışlardır. Fakat artık iş işten geçmişti. ‘Osmânlı ‘askeri üzerindeki son kurşunu da düşmana attıktan sonra müsterihâne çekilip nihân oldu.

Bu son günlerde vukû‘ bulan muhârebeler, ufak tefek ba‘zı pîş-dâr müsâdemelerinden ’ibâret ‘addedildiği, pek o kadar büyük bir ehemmiyet-i ‘askeriyeyi hâ’iz olmadığı hâlde düşman için pek külliyetli zâyi‘âtı mûcip olmuştur. Kâhire, Zagazig ve İskenderiye’ye nakledilen İngiliz mecrûhlarının miktârı pek çoktur. Mahallinde icrâ eylediğim tahkîkât netîcesinde elde etiğim ma‘lûmât-ı mevsûkeye nazaran Türkler hârikulâde bir sür‘at ve savletle düşmana hücûm etmişlerdi. Bedevîlerin gösterdikleri cesâret ve kahramanlık dahî takdîrin büsbütün fevkindedir. Bedevîler, bî-mehâba Hint ‘askerlerinin üzerine atılmışlar ve boğaz boğaza vukû‘ bulan muhârebede bıçak ve süngülerle düşmana pek çok telefât verdirmişlerdir. Bi’lhâssa Hammâd Paşa El-Sûfî’nin kumandasındaki “Turabin” kabîlesinin ihrâz eylediği muvaffakiyet pek ziyâde hâ’iz-i ehemmiyettir. Hammâd Paşa, ilk muhârebelerden birinde oğlunu gâ’ip etmiş ve bunun üzerine düşmandan behemehâl intikâm almak için ahd-ü-peymân eylemişti. Paşa, ‘ahdi vechle ertesi gün kabîlesinin başında olduğu hâlde düşman üzerine şiddetli hücûm etmiş ve vukû‘a gelen süngü muhârebesinde Hintlilerden pek çoğunu hâkk-ı helâka serdikten sonra saff-ı harpten çekilmiştir.

İki günden beri gâyet müthiş bir Hamsîn rüzgârı vezân olmuştur. İsmâ’iliye’ye gitmek üzere bindiğim trenin her tarafı rüzgârın şiddetinden kesîf bir toz tabakasıyla muhat bulunuyor. Bu rüzgâra rağmen kanala kadar gidebildim. Burada toplar bilâ-in kita‘ müthiş tırakalarla gürlemektedir. Diğer cihete gitmek için köprüyü geçmek istedim. Fakat nöbetçi neferinin verdiği emir üzerine tekrâr eski yerime ‘avdete mecbûr oldum. Ma‘a-mâfîh şafakla berâber başlayıp uzun gün devâm eden muhârebeyi yine yakından temâşa edebildim. Kanaldan bir kilometre uzakta bulunmakta olan ‘Osmânlı topçularının açtıkları ateşten İngilizler son derecede müte’essir olmuşlardır. ‘Osmânlıların, top ateşini gâyet mükemmel sûretteidâre

ettiklerini İngilizler, kendileri bile i‘tirâf ediyorlar. Ve ‘Osmânlı ordusunun, berâberinde ağır topları bile nakle muvaffak olduğunu zan ve tahmîn eyliyorlar.

‘Osmânlılar Timsâh Gölünde demirleyen sefâ’in-i harbiye ile düşman âsâkirine pek büyük bir sıhhat ve isâbetle ateş etmekte idiler. Mermiler mütemâdiyen düşman saflarına ve sefâ’in-i harbiyesine isâbet ediyordu. Bilhâssa “Rüken” nâmındaki bir Fransız sefîne-i harbiyesiyle bir Türk bataryası arasında vukû‘a gelen top muhârebesi gâyet şiddetli olmuş ve ‘Osmânlı mermileri sefîneye mühim hasârât îkâ‘ etmiştir. Mermilerden pek çoğu fabrikalar üzerine, şimendifer hattına ba‘zısı da şehir derûnuna düşmüştür. Bir İngiliz harp gemisinin baca ve direkleri kırıldığı gibi zâbitân ve efrâd-ı bahriyeden de ba‘zısı telef ve mecrûh olmuşlardır. Mermilerden biri de İngiliz bahriye neferlerinden birinin bacağını alıp götürmüştür. ‘Osmânlı topçuları akşama doğru ateşi kesmişler ve düşman kolları dahî Hamsîn rüzgârını arkalarında bırakarak geri çekilmeğe başlamışlardır.

Son muhârebelerde İngilizlerin iki bin iki yüz elli maktûl ve pek çok mecrûh verdiklerini ve maktûller meyânında iki bin Hintli, elli Mısırlı ve iki yüz İngiliz mevcût bulunduğunu son dakîkada haber aldım. Vukû‘ bulan pîşdâr muhârebeleri mahâ’il-i siyâsiye ile Mısırlılar mahâfilinde Türklerin ilk muzafferiyeti sûretinde telakkî edilmektedir.[347]

MISIR’DA MAXWELL’İN BECERİKSİZLİĞİ

Berlin 8 (B) – Matinev gazetesi Kâhire muhâbir-i mahsûsasının bir mektûbunu neşreyliyor. Muhâbir’e İngiliz başkumandanı Maxwell’in geriye celbi evvelce mutasavvır olduğu hâlde ‘askerin kuvve’-i ma‘neviyesine halel gelmemek için âhiren bu tedbîrden sarf-ı nazar edildiğini bildirdikten sonra âtîdeki ma‘lûmâtı veriyor: “Maxwell’in mevkî‘i bununla berâber pek ziyâde mütezelzeldir. İngiltere’nin fâ’ik kuvvetlerine rağmen Türklerin Süveyş Kanalına vâsıl olarak sâbih bir köprü inşâ edebilmeleri ve hatta küçük bir müfrezeyi kanalın beri sâhiline geçirmeleri vesâ’it-i müdâfa‘nın lüzûmu vecihle te’mîn ve ihzâr edilememiş olduğunu ispât eder. Maxwell, kanalı düşmanın ta‘arruzâtına karşı müdâfa‘aya ve bu sûretle Mısır’ı istilâ tehlikesinden kurtarmaya muvaffak olamadı. Tusum muhârebesi bir pîşdâr

[347] İkdam, 2 Mart Efrenci 1915, Numero: 6477, Sayfa: 1, Sütun: 3

muhârebesinden başka bir şey değildi. İngilizler, düşmanın Sina Yarımadasında ilerlemesi ve kanala ta‘arruzda bulunabilmesi büsbütün imkânsız olduğunu bundan bir ay evvel beyân etmişlerdi. Vakâyı‘ bu iddi‘ânın butlanını ispât eyledi”. Muhâbir, Süveyş mıntıkasında pek yakında ciddî muhârebeler vukû‘ bulacağını ve ‘Osmânlı kuvve-i ‘azîmesinin takarrubu bir İngiliz tayyârecisi tarafından müşâhede edildiğini de kayıt ve iş‘âr etmektedir.[348]

MISIR’DA CEREYÂN-I AHVÂL

Şeyh Senûsi Hazretlerinin İngilizlerin teklîfâtını reddi – İngilizler ve Fransız taraftârları arasında mücâdele – Zagazig cihetinde siperler ve istihkâmlar Mısırlıların İngilizlere Husûmeti Hasarzede “Hardinge” zırhlısının Timsah gölüne ceri.

Mısır’dan yazılıyor:

Süveyş Kanalına kadar icrâ ettiğim küçük bir seyahatten sonra tekrar Kâhire’ye ‘avdet eyledim ve Senûsî Şeyhi Seyit Ahmet Eş-Şerîf nezdine gönderilen İngiliz – Mısır hey’et-i mahsûsasının ‘avdet ederek raporunu makâm-ı ‘â’idine takdîm edildiğini haber aldım. Raporun hulâsa-ı mündericâtı şu merkezdedir: “Şeyh Senûsî Hazretlerinin bî-taraf kalacaklarına dâ’ir te’mînât istihsâl etmek üzere müşârün-ileyhin nezdine gitmiş olan hey’et-i mahsûsa, vazîfesinde kat‘iyen muvaffak olamaksızın ‘avdet eylemiştir. Şeyh Senûsî, İngilizlerin teklîfâtını kabulden sûret-i kat‘iyede imtinâ‘ etmiş ve makâm-ı mu‘allâ-yı Hilâfetin düşmanları tarafından serd edilen metâlibi is‘âf eylediği hâlde, kabîlesi efrâdının müctemi‘en kendi ‘aleyhine ‘isyân çıkaracaklarını bildirmiştir.”

Fransızların siyâsetinden dolayı Mısır’da intişâr eden Fransız gazeteleriyle İngiliz taraftârı olarak intişâr eden İngilizce ve ‘Arapça gazeteler arasında pek şiddetli bir mücâdele-i kalemiye baş göstermiştir. Fransız gazeteleri, İngilizlerin Fransız menâfı‘ını ihlâle tasaddî etmekte olduklarını beyân ile İngilizler hakkında pek ziyâde bâdî’-i ithâm neşriyâtta bulunmuşlardır. İki matbû‘ât beynindeki mücâdelenin git gide pek vahîm bir safhaya dâhil olması üzerine İngiliz kumandanı bütün gazeteleri bu mes’ele ile iştigâlden sûret-i kat‘iyede men‘ eylemiştir.

[348] İkdam, 10 Mart Efrenci 1915, Numero: 6485, Sayfa: 1, Sütun: 3

Âhiren mahâfil-i ‘â’ide’-i ‘askeriyeye vârid olan ma‘lûmâtta “El-‘Ureyş ve En-Nahl cihetlerinde pek mühim ‘Osmânlı kuvvetlerinin tahaşşüd eylediği ve külliyetli miktârda ağır toplarla mücehhez bulunan bu kuvvetlerin kanala ta‘arruza hazırlanmakta oldukları bildiriliyor. İngiliz kumandanı, bu def‘a işin ehemmiyetini takdîr eylediği ve neşrolunan teblîgât-ı mahalliyeye rağmen kuvâ-yı ‘Osmâniyenin kanalı mürûr edeceğine kanâ‘at hâsıl ettiği için Zagazig cihetinde geceli gündüzlü siperler ve istihkâmlar inşâsıyla iştigâl etmektedir. İngilizler Zagazig mevkî‘ini büyük büyük ve kat‘î bir muhârebeye son derece elverişli ‘addettikleri için bu cihetin tahkîmine pek ziyâde ‘atf-ı ehemmiyet eyliyorlar. Kanal cihetindeki ahâlî, İngilizlere karşı açıktan açığa ibrâz-ı husûmet etmektedirler. Şimendifer hattı birçok def‘alar bozulmuş ve son def‘a dahî İngiliz ordusuna mühimmât ve ‘asker sevkiyâtı betâ’ete uğratmak maksadıyla yirmi kilometre imtidâdındaki raylar tahrîp edilmiştir.

İngiliz kumandanı, kanalın müdâfa‘asına Hint ‘asâkirinin istihdâm edilmesine karâr vermiştir. Çöl ortalarında muhârebeye muktedir bulunmayan Kanada ve Avustralya ‘asâkiri ise bi’l-âhere vukû‘ bulacak büyük muhârebeye iştirâk ettirileceklerdir. Evvelki mektûbumda dahî yazdığım vecihle İngilizlerin Hardinge zırhlısı ilk muhârebede bir daha isti‘mâl edilemeyecek derecede hasâra uğratılmıştır. Zırhlı bir römorkör vâsıtasıyla Timsah gölüne cer edilerek orada bırakılmıştır. Süveyş kanalında seyr-i sefâ’in son derece intizâmsız bir tarzda cereyân eyliyor. Vapurlar kanaldan geçebilmek için lâ-akall iki gün ve ba‘zen de üç gün beklemeğe mecbûr oluyorlar.[349]

SÜVEYŞ KANALINDA

Kolinişe Caytung gazetesinden okunmuştur:

Portudi Adaliye (?) nâmındaki İtâlya vapuru İtâlya ‘asâkiriyle ba‘zı eşyâyı hâmilen Süveyş kanalından geçmek üzere ahîren Port Sa‘îd’e vâsıl olmuştur. Hâlbuki şimdi, kanaldan geçmek bir takım şerâ’ite tâbî‘ bulunmaktadır. “Corriera Della Sera’nın Kâhire muhâbiri, bu İtalyan vapurunun muvâsalatından bi’l-istifâde ‘Osmânlılar için karîben sâha-ı harp olacak yerleri ziyâret ve temâşâya koşmuştur. İtalyan vapuru vaktinde Port Sa‘îd’e yetişmiştir. Muvâsalatının ertesi günü Port Sa‘îd’de bekleyen on iki vapurun mürûru için kanala açılmıştır. Fakat İtalya vapuru demir alıp kanala

[349] İkdam, 11 Mart Efrenci 1915, Numero: 6486, Sayfa: 1, Sütun: 3

dâhil olmakta beş dakîka te'hir göstermesiyle, kanal me'mûrları derhal kanalı kapatmış, vapuru iki gün daha bekletmiş, nihâyet teçhizât-ı lâzıma ile kanala girmiştir. Güvertede durmak memnû' olduğu hâlde, ba'zı erbâb-ı merâk güverteye çıkmaktan men' olunamamıştır.

El-Kantara önünde bütün yolcular kaptanın emriyle kamaralara indirilmiştir. Artık bu şiddetli emirde çok sürmemiş, vapurun ötesinden berisinden başlar etrâfı gözetmek için uzanmıştır. Vapur birçok siperler önünden geçmiştir. Orada burada, toplar ve 'asker karargâhları görülmüştür. El-Kantara kurbunda Hindistan'ın muhtelif ahâlîsinden 'askerler ve bunlardan bir takımın suya girip yıkandıkları müşâhade olunmuştur. El-Kantara'dan İsmâ'iliye'ye kadar Hintli 'asker bulunduğu anlaşılmıştır. Daha uzaklarda Avustralyalı ihtiyât 'askerlerin çâdırları fark edilmiştir. El-Fidan'da kapıların ve pencerelerin önüne kum dolu çuvallar konulmuş olduğunu rü'yet olunduğu gibi, birçok duvarların delik deşik bulunmasına göre, kanalın bu noktasında bir muhârebe vukû' bulduğu tahmîn edilmiştir. Vâpur akşam İsmâ'iliye'ye varmıştır. Burada Fransız ve İngiliz kruvazörleri bulunmakta ve gâh gâh ateş etmekte imişler.

Fransız sefâ'in-i harbiyesi arasında; "Brö'i, Antre Kasto, Dögin " ve İngiliz sefîneleri meyânında "Minerva, Oşenan, Himalaya, Perozerpina, Filomena"gemileri fark edilmiştir. Bunların tonilatoları 4000 ile 12000 arasında bulunan sefînelerdir. İtalyan vapuru gölün bir tarafında, hasarzede olup pek ağır hareket eden (Harding) sefînesine rast gelmiştir. Bunun bacalarından biri ortasından parçalanmış, kırılmış idi. Tusum ve Serapyum pişgâhında İtalyan vapuru (Kliyo) nâm İngiliz sefîne-i harbiyesine müsâdif olmuştu. Bu sefîne İtalyan vapuruna hemen geçmesini işaret vermiş, bir müsâdeme vukû'una ramak kalmıştı.'Osmânlı 'askerleri çölleri geçerek Süveyş Kanalı kurbuna muvâsalat etmişlerdir. Uzaktan kârgîr ve kabir şeklinde bir bina müşâhade olunuyordu, İngilizlerin mezarı mı?.

Süveyş'e varıldı. Geçen ay içinde Bedevîler Tur Kasabasına hücûm etmişler. Bir az evvel İngilizlerin Mînâ valisi (Paker), bir vapurla Ebû Zinmeye mevkî'ine gidip teftîşât icrâ etmek istemişlerse de bu havâlîde hiç kimse yok zannedilirken, sâhilde

İngilizleri bir yayılım ateş karşılamış, (Paker) karaya ayağını atmış iken hemân geri dönmüş ve karaya çıkanları da tekrâr vapura almıştır.[350]

BERLİN'DE MUHTEŞEM BİR MÜSÂMERE

Berlin Muhâbir-i Mahsûsumuzdan:

Çarşamba akşamı idi. Şarkın ve İslâm'ın harr ve samîmi bir dostu olan "Baron Openhaym" evinde bir ictimâ' hazırlamıştı. Akşam sâ'at dokuza doğru burada toplanan halk, şarkın muhtelif sîmâlarından mürekkep idi. Tatarları Çerkezler, Çerkezleri 'Araplar, 'Arapları Mısırlılar, Mısırlıları Türkler ve 'Acemler ta'kîp ediyor. Ve'l-hâsıl Şarka mahsûs bir muhît teşkîl eden bu güzel hane eşkâliyle, eşhâsıyla, eşyâsıyla fevkal'ade zarif bir Şark grubu temsil eyliyordu.

Şarkın bu muhterem simâları arasında garp fuzelâsı da bulunuyor ve 'ale'l-husûs Berlin dârü'l-fünûnu nâmdâr müsteşrikleri, profesörleri meclisin cânib-i merkezîsini teşkîl eyliyordu. Baron Openhaym'ın hânesinde tertîp edilen bu çay ziyâfeti, ta'rîf edemem ne kadar samîmi idi. Zamânın nezâketi, muhârebenin îcâbâtı buradaki Müslümân'ların birbirleriyle ve dostları Almanlarla olan sohbet ve ülfetine daha başka bir revnak veriyordu. Şarkta bulunmuş nice Alman zabitleri de parlak üniformalarıyla salonun ahengini yükseltiyorlardı. Sa'at ona doğru o büyük yemek salonunun etrâfı misâfirlerle dolmuştu. Uzun sofranın merkezinde Baron Openhaym bulunuyordu. Müslümânlar, birbirleriyle meşveret ederken Türkiye'yi kâmil fahr ile yâd eyliyorlar ve 'ale'l-husûs Çanakkale'de düşmanın uğradığı makhûriyetten ve 'Osmânlı dilâverlerinin gösterdiği celâdetten harâretle bahsediyorlardı.

Baron celseyi şöyle açtı:

"Cenâb-ı Hakk'a hamd-ü senâlar ederim ki bu gün karşımda dünyanın muhtelif iklimlerinden gelmiş nice Müslümân gençleri görüyorum. Bâ-husûs onların aralarındaki hüsn-ü (…) ve samîmiyet beni daha büyük mübâhatlar, ümitlere gark eyliyor. Ey şarkın muhterem evlâtları: Şüphesiz bilirsiniz ki: Siz büyük bir mâziye ve yine bugün, büyük ve saf hasâ'islere mâliksiniz. Yirminci 'asır'ın bize ve size bahşettiği bu fırsat pek büyüktür ve ümît ederim ki, pek fâ'ideli olacaktır. Tarihin en heyecânâmiz günlerini dakîkalarını yaşıyoruz... Şark ve Garp hudûtlarında yere

[350] İkdam, 13 Mart Efrenci 1915, Numero: 6488, Sayfa: 1, Sütun: 2

düşen Türk ve Alman ve Avusturya ‘askerleri Avrupa da‘vâsı kadar biliniz ki, Şarkın hürriyeti için de harp ediyorlar. Senelerce içlerinde yaşadığı şiz Şarklıları ne kadar sevdiğimi îzâh için söz bulamam. Yalnız şunu söylemeliyim ki ben bir Garplıdan ziyâde şarklıyım...(alkış sedaları)

"Ben bütün kalbimle kânî’im ki, bu muhârebe, İslâm ve Alman âlemlerini ebedî bir râbıta ile birbirine bağlayacaktır. Bu hâl ile Şark sâhip olduğu fazîletlerle berâber ticâret san‘at ‘âlemlerinde de büyük bir inşirâha mazhar olacaktır. Şarkın, esâret zincirlerini kırması bütün dünyada hürriyet-i hakîkiyenin te’sîsini te’min edecektir. Bu zinciri kırmak kolaydır. Yalnız zincirler altında yaşamakta olduklarını ve hürriyetin başka bir zevki bulunduğunu, Şarkın bu ma‘sûm evlâtlarına anlatmak icap eder. Bu kaziyye tahakkuk edince Rusya, Fransa ve İngiltere gibi barbarların artık mâhiyetleri anlaşılacak, mevcûdiyetleri derece-i hakîkiyesine inecek ve dünyada barbarlık yerine bir tevâzün-ü hakîki hâkim olacaktır. Bu husûs içün benimle beraber çalışan refikay-ı mesaiye teşekkürâtım pek büyüktür. Biz bu da‘vada hüsn-ü niyetle devâm ettikçe Allah-u te‘âla hazretleri de bize nusret ihsan buyuracaktır. Bütün kalbimle “Hürriyet-i İslâm” diye bağırıyorum ve İslâm’ın hakîki sâ’ikleri olan mu‘azzam Türk milletiyle, pâdişâh ve halîfe-i mu‘azzamları şerefine temenniyâtta bulunuyorum. “ Alla yunsiru’s-sultân ve ‘asâhirihu” (büyük alkışlar). Yaşasın Sultân Mehmet Hân-ı Hâ mis hazretleri." (Pek hararetli alkışlar)

Nevbet-i kelâm bana gelmişti. Söze şöyle başladım: "Baron hazretlerinin eser semâhati olarak bu akşam bu güzel kubbe altında toplanan bu yüze yakın şark gençleri, hepsi bilirler ki târîhî günler yaşıyoruz. Milyonlarca efrâd-ı beşerin, müsâra‘alar ettiği şu dakîkalarda yine bu Müslümân ‘âleminin ma‘lûmudur ki senelerden beri hayâtımıza kast etmek isteyen hunhâr düşmanlarımız, makâm-ı mu‘allâ-yı hilâfetin kapılarını zorlamak istiyorlar ve bu sûretle Müslümân ‘âleminin mukaddesâtıyla oynamaya yeltenerek onun hâtırasına asla unutulamayacak kin ve intikâm hisleri nakşediyorlar. Sör Edvar Grey’in bu tarzda ki siyâset-i eblehânesi bize bir şey daha anlatıyor ki o da İtilâf-ı Müsseles devletlerinin ‘aczidir. Onlar bilmelidirler ki Berlin'in kapısı Çanakkale'de değildir.

"Ey Müslümânlar, artık bugün Müslümânlığın mukaddesâtına tecâvüz eden bir millete karşı vazîfemiz nedir? Bunu her Müslümân ‘ilm-i yakîn derecesinde bilmeli ve hiç bir zamân artık unutmamalıdır. ‘Ale’l-husûs bugün harekete gelen Müslümânlık ‘âlemi, müterakkî, mütemeddin Alman ve Avusturya milletlerini de bu da‘vâda yanlarında buluyorlar. Şarkî, şarklıları îkâz için senelerce uğraşmış olan Baron Openhaym cenâplarının senelerden beri vuku‘ bulan mücâhidâtına, bu muhârebe hengâmında vuku‘ bulan nâ-mahdut mesâ’îsi de bir lâhika’-i fâhire teşkil eyliyor. Baron Openhaym’ın vuku‘ bulan bu kudretli mesâ‘îsi biz Müslümân gençleri de büyük bir zevk-i vicdânî ile kucaklamalıyız. Her Müslümân Çanakkale önünde patlayan topların sedâsını kulağında, kalbinde duymalı ve bu sûretle cerîhadâr edilmek istenilen İslâm ‘izzet-i nefsinin intikâmını almak husûsunda şahsi, millî hiç bir fedâkârlıkdan geri durmamalıdır. Ben burada Müslümân, Alman fâzıllarıyla bu tarzda ki meşveretlerini görmekle ne kadar mesrûr oluyorsam şarkın bu muhârebeden sonra, hayâtına, hürriyetine sâhip olarak bir müstakil yaşamasını da o sûretle bütün samîm rûhumla Cenâb-ı bârîden temennî eyliyorum. Şarkın sizin gibi kıymetli rükünlerini göz önüne alarak âsumân-ı Şarkın i‘tilasına pek büyük kuvvetle kânî‘olan olan kalbim, bana pek fesîh ümîtler bahşediyor. Ey Müslümân kardeşler!.. Bütün dindâşlarınıza anlatınız ki bu hayât müsâra‘asında celâdet ve metanet göstersinler. Bilsinler ki bu hâlde (…) bulunanlar ne insâniyet ve ne İslâmiyet ‘âleminde artık bir mevkî‘e sâhip olamayacaklardır. İran’ı fi‘ilen ve Türkiye'yi harîtalar üzerinde kavlen mıntıka-i nüfûzlara ayıran barbarların, bir kaç sene sonra neler yapmak isteyecekleri kimin ma‘lûmu değildir? İslâmiyetin milliyet-i ‘umûmiye olduğunu, burada tecessüm eden samîmiyet ve uhuvvet ne güzel îzâh ediyor. “İttihâd-ı İslâm” nâmına temenniyâtta bulunurken Alman-Avusturya-‘Osmânlı müttefik ordularının muvaffakiyetini de Cenâb-ı Hak’tan du‘â eyliyorum”

Bundan sonra Mısır'ın necîp bir evlâdı söze başladı ve Türk idâresinde mes‘ût yaşayan Mısır'ın İngiliz idâresine geçtiği günden beri uğradığı mesâ’ib-i ‘adîdeyi saydı döktü. Riyâkârâne bir tarzda kendilerini ‘âdil göstermeğe çalışan İngilizlerin Mısır'da ahlâkî, idârî ne kadar fenâlıklar vücûda getirdiklerini delâ’ile müsteniden îzâh etti. Lord Kurumerin zamânında cereyân eden bir vak‘a’-i fecî‘âyı tasvîr eyledi. Bütün Müslümânlar "La‘net olsun" diye bağırıştılar. Bu gün Mısır'da îmân taşıyan her kalbin, ‘Osmânlı muvaffakiyâtına du‘â-han olduğunu ve hepsinin ân-ı fırsatın

hulûlünü büyük bir sabırsızlıkla beklemekte bulunduğunu ifade etti ve bütün Mısırlıların samîm kalp ve rûhlarıyla Türk kardeşlerinin vürûduna intizâr eylediklerini söyledi ve şiddetli alkışlara nâ'il oldu.

Bundan sonra Hint'in müste'ad bir evlâdı söze başladı. Bunun da hutbesi pek fâ'ideli idi. İngiltere'nin mütemâdî işkenceleri altında inleyen Hintlilerin hâlini pek mü'essir bir tarzda tasvîr eyledi. Hint Müslümânlarının vakâyî'-i câriyeden kâmilen hilâf-ı hakîkat olarak haberdâr edildiklerini bildirdi ve Ağa Han gibi câh ve mansıb için hayât-ı milleti zehirlemek isteyen 'akreblerin Hintli ismini taşıdığına yalnız kendisinin değil bütün Hindiyânın teêssüf-hân olduğunu söyledi ve Baron'a hitâben: "Baron Hazretleri himemâtınız pek büyüktür ve pek büyük olacaktır. Vakâyi'den haberdâr olmayan bu Müslümânların muhârebe meydânlarındaki vaz'iyetleri ve da'vâ-yı İslâmda Müslümânlar 'aleyhine silâh kullanmaları İngiltere'nin hırs ve ikbâl ile icrâ ettiği cinâyetlerin en eşna'ıdır. Bu saf kalpli Müslümânlara hala Ağa Hân hayâ etmeksizin: "İngiltere Halîfe'-i Müslimînin dostudur" diye beyânnâmeler neşrediyor. O dakîkada ki o mel'ûn İngilizler, o menhûs elleriyle Dârü'l-Hilâfetü'l-'Aliyenin kapılarını yıkmağa çalışıyorlar. Ben orada düşman ateşine göğüs veren 'Osmânlı dilâverlerine : 'Ey gâzîler, düşmânınızın kahpe olduğunu dâ'ima göz önüne getirerek yerinizden kımıldanmayınız. Sizin sâhip olduğunuz ve olacağınız i'timâd-ı nefsîde gülleleriniz kadar bu mel'ûnları tahvîf edecektir." diyerek bütün Hint Müslümânlarının selâm ve du'âsını gönderirim. Nusret bizimle berâber olacaktır. zîrâ Hak bizimle beraberdir." (Alkışlar)

Bundan sonra İran meclis-i meb'ûsânı a'zâsından muhterem bir zât da bu "Hürriyet-i İslâm" muhârebesinde İran'ın da behemehâl cihâd-ı mukaddese resmen iştirâk etmesi menfa'ati ve hayâtı icâbından olduğunu, Rus ve İngilizlerin İran'a 'â'it 'an'ane'-i siyâsîyelerini izâh etti ve bütün İran'daki mücâhidînin saf, saf, 'Osmânlı ordusuna iltihâk ettiklerini kâmil fahr ile yâd eyledi. Yakında resmî İran'ın da efkâr-ı 'umûmiyeye karşı gelemeyerek inkiyâda mecbûr kalacağını söyledi ve büyük alkışlara nâ'il oldu.

Ba'de Baron Openhaym'ın rüfekâ-yı mesâ'îsinden "Herşanberg" söze başladı: Baron'un müte'essif olduğu cesâret-i medeniyeye 'ilâveten masrûf olan mesâ'îsi

sâyesinde bu husûsa(…) Berlin (…) esaslı bir hissiyât uyandığını ve bu sûretle Baron cenâplarının mesâ'îsi hakîkaten mûcip-i şükrân olduğu (…) Şarkta uzun seneler geçirdim. Onun içün Şarkı ve Şarklıları hem iyi tanır ve hem çok severim. "dedi ve Şark ile 'âlem-i İslâmın bu gün binâsına başladıkları ittihâdın müstakbelde büyük bir 'âmil-i medeniyet ve mes'edet olacağını ispât eyledi ve büyük alkışlara nai'l oldu.

Bundan sonra bir kaç şark evlâdı daha söz söylediler. Vakit gece yarısına takarrüp ediyordu. Baron kısa ve ma'nidâr bir hutbesiyle hatîplere teşekkür eyledi ve Halîfe'-i Müslümîn hazretleri ile müttefik-i muhteremleri Almanya ve Avusturya İmparatorları nâmına temenniyâtta bulunmasını teklîf ederek ve müttefik ordularının muvaffakiyetini Cenâb-ı Hak'tan du'â eyleyerek sürekli alkışlar arasında ictimâ'ı ta'tîl eyledi. Envâ' me'kûlât ile tagaddiye-i dimağ eden bu Müslümân gençler artık yan odalara çekiliyorlar. Birbirleriyle hasbıhal ediyorlar, Birbirlerinin adresini alıyorlardı. Yarım sâ'at kadar da bu tarzda samîmi bir musâhabe devâm ettikten sonra birbirleriyle müsafahalar ederek mesrûr ve beşûş çehrelerle misafirînhânelerine 'avdet eylediler.[351]

18 Mart 1915
Mehmet Sa'id

MÜHİM HABERLER KARŞISINDA

Ahmet Cevdet Bey'in dünkü nüshamızda münderiç telgrafnâmesi gâyet mühim haberleri ihtivâ ediyordu. Bunların biri Mısır'da vâcipü'l-katl olan Hüseyin Kâmil'e karşı bir vatanperver tarafından tertîp edilmiş olan kast-ı merdâneden, diğeri de Sırbistan'a karşı vâkî' olan hazırlıklardan bâhis idi. Bu haberlerin her ikisi de bizi pek ziyâde 'alâkadâr edecek bir mâhiyettedir. Şahsı, menfûr ehl-i İslâm olan Hüseyin Kâmil'e karşı vâkî' olan hücûm, her ne netîce hâsıl ederse etsin, şu sırada fevka'l-'âde ma'nîdârdır. Biz bu hareketten şu netîceyi çıkarabiliriz. Evvelâ 'Âlem-i İslâm'a muzırretine mebnî, bi emr-i şer'î katli hepimiz için bir vazîfe hükmünde olan Hüseyin Kâmil'in izâle'-i vücûdu zamânı gelmiş ve artık bu emr-i vâki' şeklini almıştır. Sâniyen bu hareket ispât eder ki Mısır'da âsâr-ı galeyân – İngilizlerin sükûtuna ve Mısır'dan havâdis alınabilmesini imkân hâricine çıkarmaya çalışmalarına rağmen- artık her tarafta anlaşılacak bir derecede şiddetlenmiş be

[351] İkdam, 2 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6508, Sayfa: 3, Sütun: 1

tevessü‘ etmiştir. Bu da, yalnız Hüseyin Kâmil ve ‘avenesi için değil, İngilizler için de Mısır’da müthiş bir ‘âkıbetin pek yaklaşmış olduğuna delâlet eder. Hüseyin Kâmil nazarımızda bir hâ’in, bir kâtilden daha merdûd ve eşna‘bir vaz‘iyettedir. Dîn-i mübîne, şer‘-i şerîfe ve Emîrü’l-mü’minîn’e karşı bâğıyâne ve (…) hareketle cür’et etmiş olan bu şahıs bî-îmâna karşı vâkî‘ olacak tasaddî hücûmlar, onun hâmîsi ve veli-ni‘meti bulunan ve ‘aynı zamânda Halîfe’-i İslâm’ın ve kâffe’-i mü’minînin en büyük düşmanı olan İngiltere’ye karşı birer müthiş darbe hükmündedir. Bu darbeler İngiltere’nin nüfuzunu sarsar ve ‘âlem-i İslâm üzerinde gâyet iyi bir te’sîr hâsıl eder. Cihadın i‘lânı hengâmında düşmanlarımız, bunun ehemmiyet-i fevka’l-‘âdesini anlayamadılar. Fakat zaman geçtikçe bunun ne sönmez, ne yakıcı, ne mü’essir bir ateş olduğunu anlamağa ve hareketlerine nâdim olmağa başladılar. Fakat anlayacakları bundan ‘ibâret değildir. Birkaç def‘a söylediğimiz gibi yine tekrâr ediyoruz ki bu henüz bir başlangıçtır. ‘Âlem-i İslâm’da, târihle müsebbettir ki bu gibi siyâsî yangınlar saman ve ot yığınlarının ateşi gibi birden bire parlayıp çabuk sönmez. Ateş için için, âheste âheste başlar. Fakat bir kere her tarafa sarınca onu artık söndürmek hemen hemen imkân hâricine çıkar. Şimdi bu ateş Mısır’da, Hindistan’da, Fas’ta, Cezayir’de, Sibirya ve Taşkent cihetlerinde, hülâsa düşmanlarımızın yedd-i gasbânesinde bulunan her yerde ancak dediğimiz gibi için için başlamıştır. Fakat pek karîb bir âtîde artık şiddetli yangın âsârı görülecektir. İran, Afgan ve bütün cihân-ı İslâm buna karşı bi-gâne duramayacaktır.

Hint’in bu, serâ’irle mâlî diyâr-ı cesîmin ötesinde berisinde başlayan kıyâm âsârını İngilizler uzun müddet gizlemeğe çalıştılar. Fakat nihâyet muvaffak olamayarak bu hareketleri, ‘âdî harekât-ı şekâvetkârâne gibi göstermeğe yeltendiler. Aynı zamânda tekzîp yollu ne mühim i‘tirâflarda da bulundular. Vâkı‘a bütün mebnâ-yı Hint’in saçaklarına daha yangın sarmadı. Ma‘mâfih bu gün İngilizler de inkâr edemiyor ki şurada burada nâgeh-zuhûr alevlenen gizli ateşler vardır. Hatta şimdiden bu hâl İngiltere’yi derin bir endişe içinde yaşatmaktadır. Fakat sonra?... İşte bu su’alin cevâb-ı fi‘îlisini pek yakında görebileceğiz. Her hâlde o zaman pek mühim hakîkatler tecellî edecektir.

Diğer habere gelince bu da Sırbistan için mühim ve belki artık kat‘î bir ‘âkıbetin yaklaşmış olduğuna delâlet eder. Zâten Makedonya kıyâmı da bunun bir

mukaddimesinden başka bir şey değildir. Bulgaristan'ın Sırbistan'a vermiş olduğu nota fi'l-hakîka gâyet ma'nidâr idi. Cevdet Bey bize Tiran ile Ebasan arasında kırk bin Arnavut'un Sırbistan'a hücûm için hazırlandıklarını bildiriyor. Bu haberi İtalyan ajansı da te'yit etti. O da Avlonya'dan Roma gazetelerine vârid olan haberlere göre Sırbistanâ hücûm etmek üzere mühim Arnavut kuvvetlerinin tahaşşüd eylediğini bildirdi. Şu hâlde Arnavutların da Sırbistan'a hücûm için hazırlandıklarına şüphe yoktur. Millî 'Osmânlı ajansının Viyana'dan alıp teblîğ eylediği bir telgrafnâmeye nazaran Efrenci Nisan'ın yedinci gecesi ağır Avusturya topları Belgrad'ı tekrâr bombardıman etmeğe başlamışlardır. İşte bütün bu haberler gösteriyor ki Sırbistan için muhtelif hazırlıklar vardır. Geçen def'a talihin son yardımıyla nasılsa kurtulmuş olan bu 'âsî, zâlim, 'aynı zamanda küçük ve yorgun hükûmetin bu def'a mukâvemet gösteremeyeceği tabi'idir. Ümit ediyoruz ki yakın bir zamanda Sırbistan'ın 'âkıbetini ve artık menba'-ı fesât olan bu hükûmetin mevcûdiyetinden eser kalmadığını göreceğiz. [352]

MISIR'DA NE OLUYOR?

İngilizler Mısır ahvâline dâ'ir hiçbir (…) vermemek ve orada cereyân eden vukû'âtı son dereceye kadar ketm etmek husûsunda hâriku'l-'âde bir dikkat ve ihtimâm eseri gösteriyorlar. Öyle ki bütün ma'nâsıyla "kuş uçurmuyorlar!" denilse hiç mübâlağa edilmemiş olur. Fakat "el-kalb mine'l-kalbile'l-kalb sebîlen" serd-i hakîkati bütün kulûb-u muvahhidînde 'iyân olması hasebiyle biz bütün bu gayret ve ketûmiyete rağmen Mısır'da pek mühim, pek şâyân-ı dikkat ahvâl vukû'a gelmekte olduğunu his eyliyoruz. Hidiv-i kâzip Hüseyin Kâmil'e karşı hüsn-ü kasd icrâsından üç dört gün evvel İngilizler Mısır'da kat'î bir sükûn hüküm-fermâ olduğunu, herkesin hidivden gâyet memnûn bulunduğunu, ahâlî'nin iş ve güçleriyle uğraşarak bundan başka bir şey düşünmediklerini olanca sesleriyle i'lân ediyorlardı. Fakat bütün bu yalan iddi'âlara rağmen yalancı hidivin ciğergâhını delmek için silâhlar atıldı. Bu öyle bir hâdise idi ki İngilizler ne te'vîle, ne ketme, ne tekzîbe muvaffak olabiliyor. Yalnız bu hâdisenin bir şahs-ı münferidin fikir ve arzusuyla îkâ' edildiğini söylemeğe yeltendiler ve kahraman, fedâkâr, hamiyyet-şi'âr fâ'ilini bir an evvel i'dâma mahkûm

[352] İkdam, 11 Nisan Efrenci 1915, Numero: 6517, Sayfa: 1, Sütun: 1

ettiler. O mübârek şehît için bütün kulûb-u İslâm bir mezâr oldu. ‘âlem-i İslâm’ın her tarafında onun nâm-ı mu‘azzezi hürmetle yâd edildi ve fâtihalar okundu.

Mısır’da mühim şeyler cereyân ettiğini ispât edecek daha başka deliller de vardır. İngilizlerin orada tatbîk eylediği cebir ve tazyîk usulü dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir dereceye vâsıl olmuştur. Eğer Mısır sükûn-u tam içinde olsaydı, eğer İngilizler kopacak fırtınaların ağırlığını zamânından evvel hissetmemiş bulunsaydı bu derece ihtiyâta, bu kadar tedbîre lüzûm hissederler miydi?

Mâ‘a-mafîh şu son zamanlarda Mısır’da fevka’l-‘âde ahvâl zuhûra gelmek üzere bulunduğunu pek sarîh sûrette ispât edecek ba‘zı mühim vesâ’ikada de stres olduk. Kâhire’de “Progra” nâmı altında Fransızca münteşir bir gazete vardır ki bunun idâresi İngiliz sermâyedârânının elinde bulunduğu gibi muharrirleri de Fransızdır. Bu gazetede geçenlerde pek şâyân-ı dikkat bir makâle neşretmiş ve yine İngiliz taraftârlığıyla meşhûr olup İngiltere’den gâyet mühim tahsîsât almakta bulunan “El-ahrâm” gazetesine ‘aynen nakledilmiştir.

Mısır’da gazeteler pek şiddetli sansüre tâbî‘ bulunduğu ve hilâf-ı tenbîh hareket eden cerâ’id-i Mısriye derhâl ta‘tîl edildiği ve şimdiye kadar bütün gazeteler Mısır’ı sükûn-u tam içinde gösterecek neşriyâtta bulundukları hâlde böyle İngilizlerin vâsıta’-ı neşr-i efkârı Fransızca ve ‘Arapça gazetenin, zikrettiğimiz makâleyi neşretmesinde mutlaka, mutlaka gâyet mühim sebepler olacaktır. Çünkü bir gün evvel memleketin âsâyiş içinde bulunduğunu yazan bu gazetelerin damdan düşer gibi Mısırlı talebe, hizbü’l-vatanî ‘aleyhinde neşriyâtta bulunmasına ve ‘âdeta onların mühim teşebbüsâtından zımnen bahsedilmesine başka bir ma‘nâ verilemez. Bu makâlenin ba‘zı mühim aksâmını tercüme ve nakil ediyoruz:

“Mısırlı talebenin ma‘a’l-esef derslerine devâm edip çalışmaktan ziyâde siyâsiyât ile uğraştıkları anlaşılıyor(!) Bu hareketleri esâsen bizce şâyân-ı hayret değildir. Çünkü bu eski zamanlardan kalmış bir hastalıktır. Bu hastalığı da talebe arasına Hizbü’l-vatanî erkânı sirâyet ettirmiştir. Türkiye ve Almanya’nın desîseleriyle teşekkül etmiş olan hizb-i mezkûr bu iki hükûmetin âmâl ve efkâr-ı siyâsiyelerine öteden beri âlet olmuşlardır.”

Yalnız şu satırlar bizi îkâz ve irşâda kâfîdir. Demek ki Mısır gençlerinde İngiltere ve hidiv-i kâzibe karşı büyük ve mühim bir fa'âliyet var. Çünkü başka türlü bu gazeteler bu yolda beyânmütâla'a etmezler, edemezlerdi. Ne kadar gariptir ki Hizbü'l-vatanî'nin Türkiye ve Almanya'nın desîseleriyle teşekkül ettiğini yazmaya cür'et eden bu gazeteler hilâfet mes'elesini, hakkâniyeti unuttuktan başka bu satırları ta'kîben şunu yazıyorlar ve kendi sözlerini şaşkınlıkla yine kendileri tekzîp ediyorlar: Vâkı'a Hizbü'l-vatanî mensûbunu vaktiyle Fransa'nın Mısır'daki nüfûzuna bakarak 1904 senesinde Fransa'ya müteveccih olmuşlardı. Fakat Fransa ile İngiltere arasında hâsıl olan 'itilâftan sonra Hizbü'l-vatanî erkânının Fransa'ya karşı hissiyâtı değişti." Demek ki Hizbü'l-vatanî'yi ne Türkiye, ne Almanya teşkîl etmiş, bu hamiyetli zevât doğrudan doğruya İngilizlerin boyunduruğundan kurtulmak için bir cem'iyet vücûda getirmişler. Fransa'nın zâhirî "Hürriyet, müsâvât ve 'adâlet" usulüne aldanarak insâniyet nâmına onlardan istimdât etmişler. Ne garîp hakîkât, ne acı i'tirâf değil mi? Bu gazeteler İngilizler 'aleyhinde hareket etmenin Hizbü'l-vatanî'yi ve bütün Mısırlıları zarar-dîde ettiğini –yalan söyleyenlere mahsûs- çapraşık bir lisân ile söyledikten sonra bizce pek mühim olan şu i'tirâfâtı da 'ilâve ediyorlar: Hâlbuki Mısır gençleriyle, talebesi nice acı tecrübelerden sonra yine İngilizlerin lütuf ve kereminden istifâde etmesini öğrenemediler (!...) hâlâ eski bildiklerine devâm ile İngiltere hükûmeti 'aleyhinde harekâta kıyâm ve İngiliz 'askerlerini zemm ve tahkîre devâm ediyorlar, Almanya'ya karşı olan meyillerini ikide bir şâyân-ı nefret bir sûrette ibrâz ediyorlar!...."

Mezkûr gazeteler işte bu kadar sarîh i'tirâflarda bulunduktan sonra yine Mısırlılara yavan, mevsûk ve ma'nâsız nasîhatlerde bulunuyorlar. Gûyâ bütün iyiliğin İngiltere'den geleceğini 'âmiyâne ve mantıksız bir tarzda tekrâr edip duruyorlar ve nihâyet Mısır gençlerini tehdît eyliyorlar.

İşte yalnız bu makâle bize Mısır'da pek mühim şeylerin hazırlandığını ispâta kâfidir. Bizce bu gazeteler "kaş yapayım derken göz çıkarmak" kabilinden her şey'i söylemişlerdir. Biz dediğimiz gibi, zâten buna muntazırız. İngilizler her yerde olduğu gibi Mısır'da da gâyet müthiş bir darbeye düçâr olacaklarını kaviyyen ümît eyleriz.

Zâten İngiltere artık bundan evvelki İngiltere midir ki Mısır'da muvaffak olabilsin!... Onların kendi i'tirâfâtı kendilerinin ne hâlde olduklarını ispâta kâfî değil midir?[353]

MISIR HAKKINDA BİR MAKALE

Berlin 28 (M.A) - Kosişe Çaytung gazetesinin muharrir-i 'askerîsi yazmış olduğu bir makâlede diyor ki: "Mısır Harb-i 'Umumî'nin mihveri denecek derecede hâ'iz-i ehemmiyet olup târih-i cihânın en büyük harbi olan harb-i hâzırın en mühim noktası Afrika ile Asya arasındaki bu köprü olacaktır. Prens Bismark Süveyş berzahını İngiltere'nin ense kökü diye ta'rîf eylemiştir ki pek isâbet etmiştir. Geçen on yedi aylık muharebâtın esnâsında Türkiye, pek çok müfîd ticâret istihsâl eylemiştir. Diğer taraftan Irak'ta dahî İngilizler geriye doğru tazyîk edilmekde ve 'Arapların İngiltere 'aleyhinde nefret ve husûmetleri tezayüd eylemektedir. Velhâsıl Türkiye'nin lehinde meydanda birçok 'avâmil ve mü'esserât bulunuyor. Binâ'en-'aleyh İngilizlerin endîşesinin tezâyüd eylemesi şâyân-ı ta'accüp bulunmuyor."[354]

MISIR'IN TEHDÎDİ

Ulahça-Ara gazetesinden: 1914 senesi 5 Kânûn-i Evvel'inde İngiltere hükûmeti Mısır'ın İngiliz müstemlekesi bulunduğunu i'lân eyledi. Trablusgarp, Cezayir, Tunus, Fas ülkeleri hakkında tatbîk olunan usûl Nil sâhiline dahî teşmil edildi. Ülkelerin hâkim-i evvelleri infisâl ve ânın makâmına "himaye" vaz' edilmiş ve ba'de gâsiplerin zamîme-i memâlikine dahîl olmuşlardır. İngiltere hükûmeti gerek Fransa ve gerek İtalya'nın Amerika'daki müdde'iyâtını kabûl eylediğinden ve hatta Rusların İstanbul hakkındaki âmâl-ı ma'lûmesine dahî muvâfakat gösterdiğinden kendisine arslan payı olarak Cebeli Tarık ve Süveyş'e temlîk ettirtmiştir. İngilizlerin kendi menâfı'ı pek göze çarpacak sûrette itilâf-ı murabba' menâfı'ından daha ziyâde korudukları anlaşıldı. Ba-husûs Alman, Avusturya ordularının Balkan üzerine ta'arruzâtında İngilizler kendi efkârlarını vâzihen meydâna koydular. Sırbistan'ın mahv ve Bulgarların Rusya çarı 'aleyhine kıyâmı İtilâf-ı Murabba' merci için en müthîş darbeler olmuştur. İngiliz politikası zimâm-dârânı Almanların balkanlarda ilerlemesinden dolayı Mısır müstemlekesinin taht-ı tehlikeye girdiğini anlayarak Selanik'e kuvve'-i kâfiye sevk etmedikten mâ'adâ Gelibolu şeb-i cezîresinden ric'at

[353] İkdam, 8 Haziran Efrenci 1915, Numero: 6575, Sayfa: 1, Sütun: 1
[354] İkdam, 30 Kanuni evvel Efrenci 1915, Numero: 6780, Sayfa: 1, Sütun: 3

gibi bir rezâleti gözlerine aldılar. Çanakkale'den çekilen ‘asker ile Selanik'e tahsîs kılınan İngiliz kıt‘âtı ‘ale’l-‘acele Mısır'a sevk olundu. Hâlbuki Mısır'da itilâf devletlerinin kat‘iyyen ‘alâkası olmadığı gibi Mısır cephe-i harbinin harb-ı ‘umûmî üzerinde kat‘iyyen te’sîri olmayıp ancak münhasıran İngiliz menâfı‘ı taht-ı tehlikededir. Süveys kanalı gerek müttefik ve gerek bî-taraf devletler sefâ’in-i ticârîyesine karşı sed ve Süveyş sâhilleri istihkâmâtle takviye idildi. Bu esnâda İngiltere elinden geldiği kadar Balkan vukû‘âtının imtidâd eylemesine çalışmaktadır. Maksadı her ne fikir ve vesâ’itle olursa olsun ‘Osmânlı ve Almanların Mısır'a karşı hücûmlarını te’hîr etmektir. Yunanistan'ın hukûk-u hâkimiyetinin pây-mâl idilmesi ancak Selanik civârında bir üssül harekât te’sîsi netîcesinden fazla istifâde te’mîn etmediği İtilâf kuvve’-i seferiyesinin Sırbistan’ı izmihlâlden kurtaramadığı ve İngiliz ve Fransız fırkalarının Bulgarlar tarafından mağlûp edildiği meydânda iken Balkan seferinin terk olunmamasına yine İngiltere sebebiyet vermektedir. Lord Kishener’i Roma'ya göndererek İtalyanları Arnavutluğa bir kuvve’-i seferiye i‘zâmını iknâ‘ eyleyen İngiltere'dir. Yunanistan ‘aleyhine donanma vâsıtasıyla tazyîkât icrâ eyleyen İngiltere'dir. Çünkü İtilâfçılar Balkan seferinden ferâgât eyledikleri takdîrde oradaki Alman-Avusturya ve Bulgar orduları serbest kalacağından ve Türkiye’nin muhtelif nokâtında ictimâ‘ eden ‘Osmânlı orduları artık Rumeli’den geri alınacağından Mısır ‘aleyhine emsâlinâ-mesbûk bir kuvve’-i ‘askeriye sevk olunabilecektir. Lâkin İngiltere'nin bütün gayretlerine rağmen ‘Osmânlı ve Alman kuvvetlerinin Nil sâhillerinde görünmesi pek uzakda değildir. Evvel zaman "Hint imparatorluğuna karşı bir ta‘arruz ihzâr eden teşebbüsât" emr-i vâkî‘ hâline gelecektir. Daha küçük olmayan bir tehlike İngilizleri Mısır'da başka bir cihetinden tehdît ediyor. Türklerin Almanların Şarktan ya‘ni Asya-yı suğrâ ve ‘Arabistan’dan Mısır'a yaklaşmakta iken Senûsîlerin nâ-mütenâhî çetelerle Şeyhü’l-İslâm’ın cihatnâmesini isgâ eden diğer kabâ’il-i İslâmiye Nil nehrinin ovalarını istilâ edeceklerdir. İngilizlerin hükûmet-i zâlimesinde düçâr-ı tasaddî olan Müslümânların ta‘assubu ne kadar şiddetli olduğu Garp hududunda vukû‘a gelen ve İngilizlerin zâyi‘ât-ı ‘azîmesini mûcip olan kanlı müsâdemâttan anlaşılmaktadır. Peygamber’in en sâdık bendeleri bulunan kabâ’ilin efkâr-ı ceng-i-cuyânesi ve salâbet-i dînîyeleri o kadar kuvvetlidir ki muntazam bir Muhammedî ordusunun takarrübü ve Müslümân kardeşlerin hatt-ı Mısrîyede en küçük bir galebesi ânında kemâl-i şiddetle İngilizlerin üzerine atılacaklardır. Kabâ’il-i ‘Arabân ancak bunu bekliyor. İşte bunun içindir ki Mısır yeni bir

tehdîdin‘arefesindedir. ‘Osmânlı ve Alman orduları muzafferiyetten muzafferiyete koşmuş efrâdıyla mâ’ilen mâl olduğu ve her türlü edevât-ı fenniye ve ağır toplar ve mükemmel sûrette i‘âşelerle teçhîz ve tanzîm edilmiş olduğu hâlde bir taraftan ilerlemekte diğer taraftan İngiliz idâre’-i zâlimânesinden kurtulmak üzere silâha sarılmış binlerce cesûr ve cengâver kabâ’l-i Mısır'a ta‘arruz etmektedir.

İş bu tehdîdât “Saint Helen” adasında menfi bulunan ve " Mısır'a vaz‘-ı yed eylediğim zamân İngitere ve türevi ve bütün Avrupa’ya Hint yolunu gösterdim" sözlerini söyleyen zâtın[355]ahfâdından gelmiyor. Ma‘mâ-fîh müttefik-i hâzıranın başında dolaşan iş bu tehdîdatın husûlünde Fransa dahîzi-medhaldir. Çünkü Fransa hükûmeti İtalya'nın Trablusgarp’ı istilâsına mümâşât gösterdiğinden Türkiye zuhûra gelen muhârebe sebebiyle kesb-i za‘af eylemiş ve birinci Balkan muhârebesi Türkiye’nin za‘afından istifâde tarîkiyle zuhûra gelmişti. Balkan muhârebesi zuhûra gelmese idi. Slav hükûmetlerinin âmâl-ı tevsî‘i yoktur. Şiddetle feverân edemeyecek ve Saraybosna cinayetini kimse istemeyecek idi. Bina’en-‘aleyh bugün şâhidi olduğumuz muhârebe’-i ‘umûmî kâbil-i ictinap bir hâle gelebilir ve hiç olmaz ise bir çok seneler te’hîr olunur idi.[356]

İNGİLİZLERİN MISIR' DAKİ VAZ‘-I MÜŞKÜLÜ

İngilizlerin her türlü takyîdât ve tedâbirine rağmen bugün bütün Mısır ahâlîsi ve Sudan kabâ’ili bab-ı hilâfeti cansiperâne müdâfa‘a eden kahraman ‘Osmânlı ordusunun pişgâh-ı savlından İngilizlerin mağlûben ve makhûren çekildiklerine büyük meserretlerle vâkıf olarak i’lân-ı şâd-mani eylemekte ve iş bu nusret-i ilahiden dolayı secde-güzâr ve şükür ve muhammedet olmaktadırlar. ‘Irâk'ta dûçâr oldukları hâl-i perişaniyi ise zâten İngiliz resmî telgrafları vâsıtasıyla öğrenmiş oluyorlar idi. Ahvâl bu merkezde iken Mısır'ın Garp hudûdunda dahî hiç ümît ve intizâr etmedikleri bir sûrette Senûsîlerin sadme’-i dindârânelerine ma‘rûz kalınca artık bu desâs ve mağrûr millet büsbütün sersem bir hâle gelmiştir denilebiliyor. Zîrâ bu son vekâyî‘ el-yevm şâyân-ı dikkat bir safhaya girmiş ve sevâhil kumandanı Hunter Paşa ile Gordon ve Sanva gibi ma‘rûf şahısların Senûsîler ile cereyân eden muhârebâtta

[355] Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart kast ediliyor.
[356] İkdam, 8 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6820, Sayfa: 1, Sütun: 2

telef oldukları tebeyyün eylediğinden mühim te'sîrler husûle getirmiştir. Gerçi İngilizler aç ve çıplak ba'zı kabâ'ilin Mısır'ın Garp hudûdunda bir mu'tâd bir haraket-i 'isyâniye gösterdiklerinden ve bunların der-'akap tard ve tenkîl edildiklerinden bahs eyliyorlar ve sonra alınan ganâ'im meyânında top ve mitralyöz bulunduğunu 'ilâve eyliyorlarsa da keyfiyetin büsbütün başka bir şekilde cereyân eylemekte olduğuna artık vâkıf olmayan kalmamıştır. Zîrâ Siva, Sellûm, Sid-i Birini vâhâları bu çıplak kabâ'ilin ta'arruzâtına karşı bi'l-mecbûriyet tahliye idildiği ve hatta Senûsî ordusunun Nil nehrine artık takarrüb eylemekte olduğu işitilmektedir. Ahâlî ve 'askerden Senûsîlere iltihâk edenler bulunduğu gibi evlâd-ı 'Ali kabâ'ili kâmilen iltihâk ettiklerinden İngilizlerin endîşeleri büsbütün artmaktadır.

Cenûba, Sudan ahvâline gelince ahvâl-i mezkûrede bulunan İngiliz kumandanı kabâ'i-i ma'rûfe'nin mu'âvenet fa'âliyetlerini talep ettiği ve fakat red ile mukâbele gördüğü cihetle İngilizler Sudan'da ba'zı tedâbîr-i tazyîkiyeye mürâca'at ediliyorlar. Port Sudan şimendifer hattını kemal-i isti'câl ile takviyeye başlamaları ileride bu havâlîde dahî bir galeyândan havf eylemekte bulunduklarını pek 'ayân olarak göstermektedir.

Alman tahtü'l-bahrilerinin Mısır'ın kara sularına kadar sokularak "Tara" kurvazörleri ile "'adü'l-mün'em" ve "Prens 'Abbâs" (…) botlarını gark eylemeleri İngilizlerin tavvafuk-u bahriyeleri üzerine pek elîm te'sîrât icrâ eylemişlerdir. Ahâlî-yi Mısriye bütün cereyân-ı vekâyi' vakit ve zamânıyla mutalla' olmakta bulundukları gibi İngiltere'nin ahvâl-i dâhiliyesine müte'llik safahâtı dahî ta'kîp eylemektedirler. Ekseriyetle İngiltere ahâlîsinin hükûmet-i hâzıranın ta'kîp eylemekte olduğu meslekten pek de memnûn olmadıkları nefsi İngiltere dâhilinde güzerân eden vakâyi' ile fabrikalarda zuhûr iden harîkler ve 'amele tarafından yapılan nümâyişlerden ve ahvâl-i sâ'ireden anlaşılmaktadır.

Ahîren İskenderiye' ye muvâsalat eden yaralı bir İtalyan 'askeri itilâf hükûmetlerinin mağlûbiyetlerinden ve İtalya hükûmetinin dahî zuhûru kaviyyen melhûz olan kaht ve ğalâ dolayısıyla ilkbaharda sulh talep edeceğinden bahs eylemesi üzerine merkûm tevkîf edilmiş ve konsoloshânede icrâ edilen muhakeme neticesinde dört ay hapsine karâr verilmiştir. Bu vak'a üzerine İngilizler ba'demâ ecnebî ve hatta İtilâf

tebaasından kadın ve erkek hiçbir kimsenin Mısır'a gelmesine ve Mısır'dan çıkmasına müsâ'ade etmeyeceklerini i'lân eylediler.[357]

[357] İkdam, 15 Şubat Efrenci 1916, Numero: 6827, Sayfa: 1, Sütun: 2-3

SONUÇ

Afrika'da, Asya'da çıkarları çatışan ve daha çok sömürgeye, toprak sınırlarına sahip olmak isteyen Avrupa ülkeleri adım adım 1914'te büyük bir savaşa yürümüştür. Birbirine üstünlük sağlama mücadelesinde kördüğümü ancak bir büyük savaş çözecekti.

Dünya coğrafyası üzerinde kritik öneme sahip yerler arasında Mısır gelmektedir. Tarih boyunca yayılmacı devletler bu ülkeyi ele geçirmeye çalışmış ve bu yüzden sürekli istilaya maruz kalmıştır. 19. Yüzyılın ortalarında Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan Süveyş Kanalının açılması ile dönemin emperyal ülkelerinin özellikle de Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi sömürgelere sahip olan İngiltere için burası mutlaka kontrol edilmesi ve ele geçirilmesi gereken bir yer haline geldi. İngilizleri mağlup etmek isteyen önce Fransızlar ardından da Almanlar Mısır'ın önemini ve bu coğrafyayı elde etmenin ne kadar önemli olduğunu iyi tespit etmişlerdi. İkdam'ın sayılarında yer verdiği gibi Mısır ve Süveyş Kanalı İngilizlerin "Ense kökü" idi ve bu terimi Almanlar kullanmıştı.

Osmanlı Devleti yaklaşan Dünya Savaşında tarafsız kalamayacağını görmüştü. Nitekim er ya da geç İkdam Gazetesinde çok kullanılan bir tabir ile saçaklara sıçrayan ateşin kendisini de yakacağı malum görülmekteydi. Mutlaka bir ittifak içinde yer almayı düşünmüş ve bunun için çabalarda bulunmuştu. Önce tercihini İtilaf Devletlerinden yana koymuşsa da kendisini kabul etmemeleri üzerine son çare olarak Almanya'ya ittifak teklif etmiş ve hemen kabul görmüştü. Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumu bir kısım İngiliz ve Rus kuvvetini kendisine çekme ihtimali ve çıkarabileceği asker sayısı ile Almanya için bulunmaz bir nimetti. Özellikle Osmanlı Devletinin Rusya ve İngiltere'ye (yani Mısır'a) komşu oluşu Almanya için sayısız faydalar sağlıyordu.

1914-1916 arasında Almanlar, Osmanlılardan sık sık İngilizlerin elindeki Süveyş Kanalından geçişin engellenmesini istemişti. Amaç Süveyş Kanalı yoluyla Avrupa'ya gönderilen ve Almanlara karşı kullanılan İngiliz kuvvetlerinin geçişinin engellenmesi veya geciktirilmesi idi. Cemal Paşa bu isteklere ek olarak ilk

Mısır/Kanal Seferinde Mısır'ı da ele geçirmeyi düşünmüştü. İki yıl süren çabalar Osmanlı Devleti için olumlu bir sonuç vermediği gibi İngilizlerin Filistin'e yaklaşması da engellenememişti.

İkdam gazetesinin her gün cephelerden haberler ilettiğini görmekteyiz. Gazetenin savaş süresi boyunca Panislamizim anlayışını destekleyen haber ve makalelere yer verdiği görülmektedir. O toprakları Osmanlının mirası olarak görmekte kati surette yabancı bir devletin boyunduruğunun altında olmamasını istemektedir. Yerel Arapların oluşturduğu cemiyetleri ve ihtilalleri desteklemiş, Hüseyin Kamil'in İngilizlere olan yakınlığı nedeniyle de suikastı yapan kişiye fedai kelimesi kullanmaktan çekinmemiştir.

İkdam gazetesi, Osmanlı Devleti ile müttefiklerinin, bunun yanında Mısır'daki İngilizlere muhalif Arapların lehine yönelik yayın yapmıştır. Mısır'ın siyasi, sosyal, ekonomik, askeri vs. durumu hakkında özellikle yabancı gazetelerden Osmanlı Devleti ve müttefiklerinin lehine olan haber ve yorumları okuyucu ile paylaşmıştır. Aksini düşünmek zaten zordur. Çünkü Osmanlı Devleti de savaş nedeniyle katı bir sansür uygulamış ve diğer gazeteler gibi her gün yayınlanmadan önce ilgili makamlar tarafından incelendikten sonra yayın izni alabilmiştir. İtilaf Devletleri lehine bir haber, yorum, görsel malzemenin Osmanlı Devleti sınırları içinde yayınlanan gazetelerde yer alması mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Gazetede harp boyunca en dikkate şayan olan yazarların yaşadığı heyecanı ve küçük bir zafer için bile ateşlenecek bir yürekle yazdıkları yazılarını yine aynı heyecan, içtenlikle okuyuculara aktarabilmiştir. Bütün cephelerden gelecek olumlu haberleri, taraf olduğu İttifak Devletleri hakkındaki olumsuz yorumlarını yayınlamaktan çekinmemiştir. İngilizlerin Mısır'da yaptıkları mezalime mümkün olduğu kadar geniş bir şekilde yer vererek anti-İngiliz bir havaya katkı sağlamıştır.

Müslümanların birlik olması temennisi ile hilafet makamı hakkındaki yazıları ve İngilizlerin işgalinden önceki eski Mısır'ın özlemi, Arapların desteği ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethi hakkında geçen bir kaç yazıda gazetenin bu cepheye karşı olan

tutumu anlaşılmaktadır. İkdam gazetesi, Kanal cephesinin stratejik önemini anlamış, benimsemiş ve cepheye gereken önemi vermiştir.

KAYNAKÇA

ARMAOĞLU Fahir, *20. YY. Siyasi Tarihi (1914-1995),* Cilt 1-2,Alkım Yayınevi, 2007

AHMAD Feroz, "Ottoman Armed Neutrality and Intervention August-November 1914" *Studies on Ottoman Diplomatic History*, Vol.4, İstanbul, The Isis Press, 1999

AKBAY Cemal, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasî ve Askerî Hazırlıkları ve Harbe Girişi,* Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1991

ATMACA Mustafa, *Süveyş Kanalının Stratejik Önemi ve Mısır Ekonomisine Katkısı,* Marmara üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.s.101

ATAY F. Rıfkı, *Zeytindağı,* Hürriyet, Pozitif yayınları, İstanbul, 2012

ATAY F. Rıfkı, *Ateş ve Güneş,* çev. Muammer Sarıkaya, Hürriyet, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012

BALCIOĞLU Mustafa, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I,* Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırmaları Merkezi, 10. Baskı, Ankara, 2011

BUTTANRI M, "İkdam Gazetesinin Kültür Hayatımızdaki Yeri, Şekil ve İçerik özellikleri (1894-1900)", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 1 Haziran 2003

Behçet, "Büyük Harpte Mısır Seferi", *76 Numaralı Askeri Mecmuaya Lahika*, İstanbul, Askeri Matbaa, 1930

BALCI Sezai, *II. Meşrutiyet Döneminde İkdam Gazetesi (1908-1909),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara, 2000, s.s. 169

CHURCHİLL Winston, *The World Crisis 1911–1918,* Vol. I, London, Odhams Press Ltd., 1939

CEMAL PAŞA, *Hatıralar,* Düz. Behçet Cemal, İstanbul, Çağdaş Yay., 1977

ÇELİK Cemil, *Birinci Dünya Savaşında Sina Filistin Cephesinde Birinci Kanal Seferi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999, s.s. 203

ÇINAR Tuğba, *Süveyş Kanalı'nın Açılması ve Osmanlı Dış Politikasındaki Önemi (1869-1882),* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2008, s.s. 260

ERDEN A. Fuad, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları,* İstanbul, Halk Matbaası, 1954

ERDEN A. Fuad, *Paris'ten Tih Sahrasına*, Ankara, Ulus Basımevi, 1949

ERDEN A. Fuad, Dünya, 4 Kasım 1955

FİDE YİĞİT H. Selma, *İkdam Gazetesi Üzerine Çalışma -İnceleme ve Seçilmiş Metinler 1917,* Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,1999, s.s. 216

G. Mac Munn-Cyril Falls, *Military Operations; Egypt & Palestine,* Vol.1, London, The Imperial War Museum, 1996

GULLETT H. S., *The Australian Imperial Force in Sinai And Palestine 1914-1918,* Sydney, Angus&Robertson Ltd.

İNUĞUR M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitapevi, II. Baskı, İstanbul, 1982

KABACALI Alpay (Haz.), *Talat Paşanın Anıları***,** İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

KRESSENSTEİN Von Kress, *Türklerle Beraber Süveyş Kanalına*, Çev. Mazhar Besim Özalpaslan İstanbul, Askeri Matbaa, 1943

KAYA Halit, *Refet Bele'nin Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963),* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.s. 234

LUTSKİY Borisovç, *Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla*, Çev. Turan Keskin, Yordam Kitap, İstanbul 2011

LARŞER M, *Büyük Harbde Türk Harbi*, Çev. Mehmed Tahir, C.2, İstanbul, Matbaa-i Tarih-i Askeri, 1928

MENTEŞE Halil, "Halil Menteşe'nin Hatıraları", *Cumhuriyet,* 20-21 Kasım 1946

Muzaffer, "Büyük Harpte Mısır Seferi Çerçevesi İçinde Birinci Kanal Akını*", 92 Sayılı Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı*

ÖZKÖSE Kadir, *Muhammed Senusi,* İnsan Yayınları. (ek kaynak)

SANDERS von Liman, *Türkiye'de Beş Sene,* Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006

STODDARD H. Philip, *Teşkilat-ı Mahsusa,* Çev. Tansel Demirel, İstanbul, Arma Yay., 2003

T. C. Genelkurmay Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Sina-Filistin Cephesi (Harbin Başlangıcından İkinci Gazze Muharebeleri Sonuna Kadar)* C.1, Haz., Yahya Okçu-Hilmi Üstünsoy, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1979

ÜZEN İsmet, *Osmanlı'nın Çöl Yürüyüşü Kanal Seferleri,* Paraf Yayınları, İstanbul, 2011

ÜZEN İsmet, *1. Dünya Harbinde Sina Cephesi ve Çöl Hatıraları,* Selis Kitaplar, İstanbul, 2007

YALÇIN Semih, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010

YÜCEL Yaşar-SEVİM Ali, *Osmanlı Klasik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni,* Atatürk Kültür Dil Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, T.T.K Basımevi, Ankara, 1991

YÜCE Nuri, "Ahmet Cevdet", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* C.2, İstanbul

EKLER

Ek.1. 7 Kanun-ı Evvel 1915 Numero: 6758

مصر صولرنده‌ده آلمان تحت البحرلری

برانکلیز غانبوطنی طوربیللەدیلر

آوردوپاك محیط بتون دكزلرك هیچ امید ایدیلمین برنقطەسنده انكلیز سفائن نقلیەسنك اوكنه چیقان وبرایكی گون اولده مصر صولرنده برانكلیز غانبوطنی طوربیللەین

صوك سیستم آلمان تحت البحرلرندن بری آچیق دكزده ...

تحت البحریه ایله اوكچه كیبولیه كلەرك انكلیزلرك «تریومف» و «مازەستیق» فروواژورلرنی طوربیللەین قپودان هەرسینغ

عراقده مظفریاتمز دوام ایدیور

قطعاتمز انكلیزلری پوسكورنەدوك

«كوت الاماره» یه یاقلاشمقدەدر

شمدیه قدر آلتی طیاره ضبط واغتنام ایتدك .

سلمان پاك حضرتلرینك مرقد مباركنی موقعیله اردومزك تقرب ایتكده اولدیغی

كوت الاماره حوالیسنی كوسترن خریطه

دجله تهرینی تعقیباً ایلریلەمش اولان انكلیزلر صوك هجوملرمزه تاب آور مقاومت اولهمیه‌رق یینه بونهر اطرافنده رجعت ایتكده و قطعاتمز طرفندن تعقیب ایدیلمكدەدر . انكلیزلرك طیارەلرینی ، هوتورلرینی ، نقلیه گیلرینی اردومزك ید اغتنامنه گیمكدن قورتارەمدقلرینه نظراً اولدقجه بیوك بر انهزام قارشیسنده بولندقلری آكلاشیلمقدەدر . شمدیه قدر بو حوالیده التمش گچن طیارەلرك عددی آلتمیه بالغ اولیور . بو خصوصده یكدیگرینی تكذیب ایدن آشكار اولان عراقده‌كی انكلیزلرك آلتی طیاره غائب اعتبارینه وبو طیارەلردن برقسمنك تعمیر ایدیلەرك اردومز طرفندن استعمال ایدیلمسی بالطبع بك زیاده شایان ممنونیتدر . هر كون بكی بر خطوه ایله دشمنلرینی جنوبه طوغری پوسكورتمكه گال عزم و جلادتله دوام ایدن قطعاتمزك ، قریباً بیوك برظفرله پوراده وطیفه‌لرینی خاتمه ایردیره‌جكلرینی امید وتمی ایتكده‌یز .

عراق مظفریتی

Mısır Sularında Alman Tahte -l-bahrleri / İngiliz ganbotunu torpilledi̇ler.

Ek.2. 7 Şubat 1915 Numero: 6454

اقدام

مصر یولنده بیوك موفقیتلر

تبلیغ رسمی

عثمانلیلر کوپری قوریولر

انکلیزلر سپرلر آرقه سنده

انکلیزلرك مغلوبیتی

قفقاسیه ده روسلرك هزیمتی

فرانسز افکار عمومیه سنده انتباه

انکلیز آژانسلرینك اعترافلری

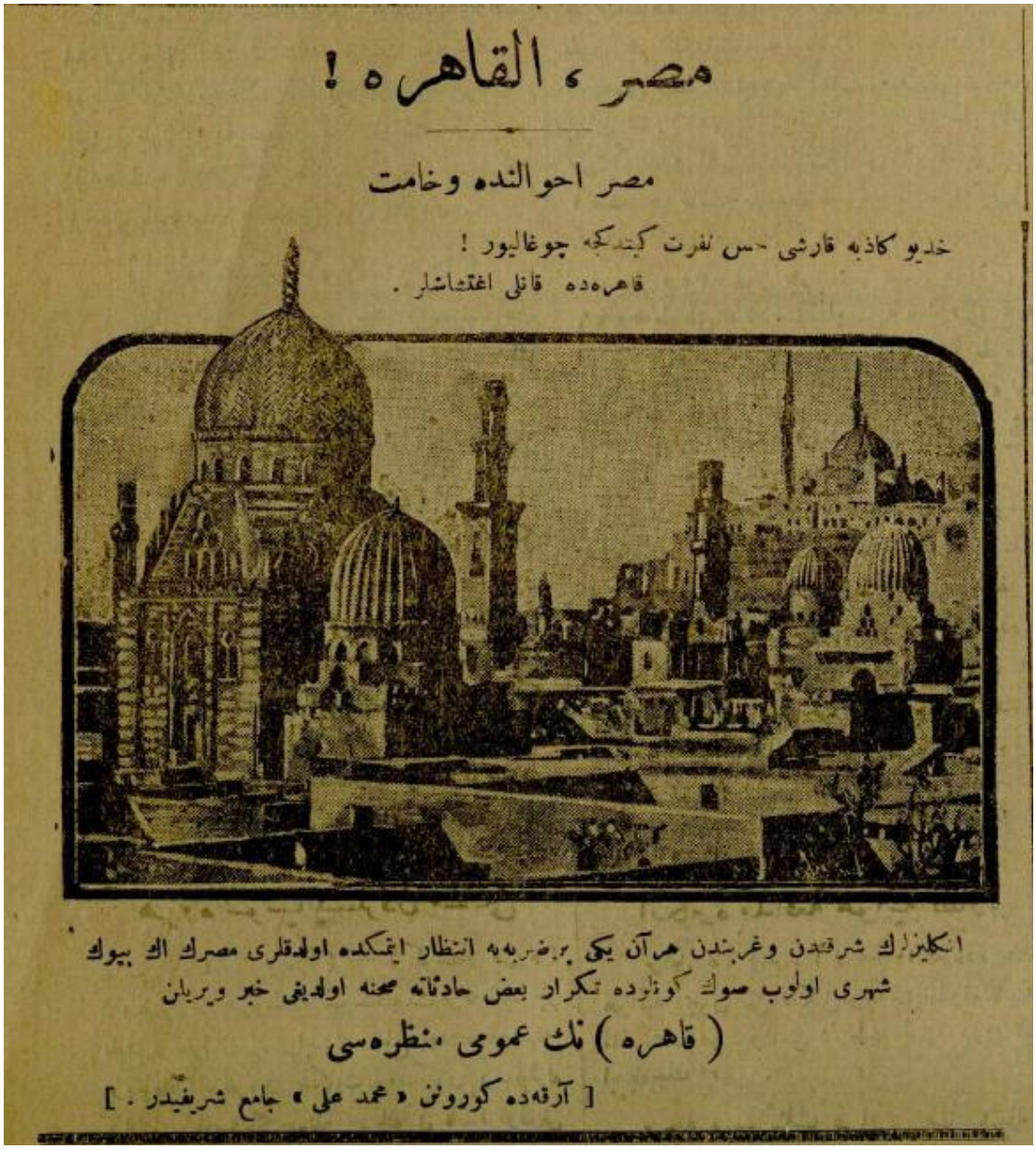
Kahire Özbekiye Meydanı/ Mısır Haritası/ İlgili haberler.

Ek.3. 17 Şubat 1915 Numero: 6464

Süveyş Kanalı Civarında Mücâhidîn Arabînin İngilizlere hücumu.

Ek.4. 26 Şubat 1916 Numero: 6838

Mısır- el-Kahire/Kahire'nin umûmî manzarası.

Ek.5. 30 Mart 1915 Numero: 6505

[فوطو - دسته]

عصر الكليز اردوسنده ايكن هنالل دينداشلرينه قارشى استعمال سلاحى حصميات دينداراته لربله تاهل تأليف كورديكلرى اردوى عثانيه التحاق ايچون واخيراً دارالخلافة العظمايه كلمكلرى كچن جمعه كونى سلاملق دمم عاليسنده حاضر بولنان :

هندلى عسا كردن برقافله

Hindli Askerlerden Bir Kabîle.

Ek.6. 2 Nisan 1915 Numero: 6508

صلح روایتلری اطرافنده

اقدام

مصر حدودنده برعثمانلی میترالیوزی ردشمن طیاره سنه آتش ایدرکن

Mısır hudûdunda bir Osmanlı mitralyözü bir düşman tayyâresine ateş iderken.

Ek.7. 5 Nisan 1915 Numero: 6511

Mısır'a doğru hareket iden Osmanlı ordusunda bir bataryanın (.....)mevki'.

Ek.8. 20 Nisan 1915 Numero: 6526

مصر قطعه‌سنی تخلیصه واوراده‌کی اعدای دینی طرده مأمور جمال پاشا حضرتلریله ارکان حربیه‌سی شام شریفدن حرکت ایتمزدن اول مشار الیهم ایله ارکان مأمورین ملکیه وعسکریه و وجوه و اشراف بلده حاضر اولدقاری حالده جنود عثمانیه‌نك تمادیٔ ظفر ونصرتی واسلامیت دشمنلرینك خیبت ومقهوریتی ادعیهٔ خالصانه‌سنی رفع بارگاه جناب قاضی‌الحاجات ایدیلیرکن..

Mısır Kıt‘asını tahlîse ve oradaki a‘dâ-yı dînî tarda me’mûr Cemâl Paşa Hazretleriyle erkân-ı harbiyesi Şâm-ı Şerîf’ten hareket etmezden evvel müşârün-ileyhim ile erkân-ı me’mûrîn-i mülkiye ve ‘askeriye ve vücûh-u eşrâf-ı belde hâzır oldukları hâlde cünûd-u ‘Osmâniyenin temâdî’-i zafer ve nusreti ve İslâmiyet düşmanlarının haybet ve makhûriyeti iddi‘â-ı hâlisânesini ref‘ bâr-gâh-ı cenâb-ı kâdiyü’l-hâcet ediyorlarken.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Meltem SARIOĞLU
Doğum Yeri	Zonguldak
Doğum Tarihi	11.11.1989

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Kastamonu Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

KATILDIĞI

Kurslar	Pedagojik Formasyon Programı, Özel Eğitim Kursu, Genel Bilgisayar Kursu
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Bahçelievler mah. Madenciler sok. Mehmet Ceryan Apt. No: 16/2 Merkez/ZONGULDAK
Email	meltemsar67@gmail.com